

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**OSMANİYE/BAHÇE KÖYÜ'NDE SOSYAL KÜLTÜREL
DEĞİŞME:
ETNOLOJİK BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Umut POÇULU**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çapar**

Hatay-2012

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**OSMANİYE/BAHÇE KÖYÜ'NDE SOSYAL KÜLTÜREL
DEĞİŞME:
ETNOLOJİK BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Umut POÇULU**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çapar**

Hatay-2012

ONAY

UMUT POÇULU tarafından hazırlanan “OSMANİYE/BAHÇE KÖYÜ’NDE SOSYAL KÜLTÜREL DEĞİŞME: ETNOLOJİK BİR İNCELEME” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelere göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile ANTROPOLOJİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tarih

Jüri Üyeleri

İmza

Doç Dr. Serpil Eroğlu

Yrd. Doç Dr. Mustafa Çapar

Yrd. Doç. Dr. Bayram Çetin

Umut Poçulu Tarafından Hazırlanan “Sosyal Değişim ve Dönüşüm Olguları Işığında “Osmaniye/Bahçe Köyü’nde Sosyal Kültürel Değişme: Etnolojik Bir İnceleme” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Adı soyadı

Enstitü Müdürü

Önsöz

Bu araştırmada, Osmaniye merkeze bağlı Bahçe Köyü'ndeki sosyal ve kültürel yapı, bu yapıdaki değişme ve bu değişmenin hangi süreçlerden geçtiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı sosyal değişme ve dönüşme olguları ışığında Bahçe Köyü kültürel yapı ve özelliklerini ve bu yapı ve özelliklerin ne kadar değişip dönüştüğünü anlamaktır. Bu amaca kaynak kişilerle görüşme, literatür taraması ve gözlem teknikleri kullanılarak ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kuşkusuz sosyal/kültürel değişme, kayıplar kadar birtakım kazanımları da doğurur. Değişmenin bu sonucu oldukça olağandır. şu da var ki; çalışmaya temel teşkil eden sosyal/kültürel değişme, kazanım elde edilmesinin düşünülmesi ile değişimi yaşayacak nüfus tarafından daha çok benimsenir. Değişmenin benimsenmemesi durumunda da değişme gerçekleşebilir. Bu biraz daha sancılı bir süreci beraberinde getirir. Dirençler ve reddedişler veya toplumsal onaylar yaşanan değişime ve yeni olana zgn şekiller verir. O halde sosyal/kültürel değişmenin her toplumda aynı şekil ve düzeyde gerçekleşmeyeceği söylenebilir.

Sermayenin küreselleşmesi ile kültürel ve toplumsal yapıların küreselleşmesi eşit hızda gitmemekle beraber, birbirine ciddi etkilerde bulunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin üretim gücünü biçimlendirmesi ve bunun sermaye piyasasının yönünü belirlemesi, bazı toplumlara kültürel anlamda etkileyen, bazılarını ise etkilenen konumuna sokmuştur. Sonuç olarak sosyal/kültürel değişme, bazı toplumlarda kolay ve hızlı olurken, bazılarında dirençlerle karşılaşır ve daha uzun bir zamana yayılır.

En küçük yerleşim birimlerden olan köy ve buradaki sosyal/kültürel hayat, teknolojiyi üreten değil daha çok tüketen konumundadır. Ancak aynı köy halkı, ham madde sağlamada teknolojik güce büyük katkı sağlar. Köy ve köylünün bu hassas önemi onu değerli kılar. Bu poplsyonlarda geleneksel yapının da etkisiyle değişmenin benimsenmesi (kültürel yapı ve değerlerle çatışmaması) nemlidir. Her ne kadar geleneksel yapıya sahip köy kültürü değişmeye karşı dirençli bir yapıya sahipse de değişme ve dönüşmeye maruz kalır, zamanın getirdiği yeni durumlara uyum sağlar.

Beni bu çalışmaya iten en önemli faktör yapılan her bilimsel çalışmanın, yarınlara ve insanlığa yarar sağlayacak bilgi birikimine küçük de olsa bir katkı sağlayacağına olan inancımdır.

Çalışmalarımı yürütmem sırasında her defasında beni içtenlikle yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çapar'a, bölümdeki diğer değerli hocalarım; Prof. Dr. Hüseyin Türk ve Doç. Dr. Serpil Eroğlu'na, jüride yer alan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Bayram Çetin'e, yaşamışlıklarını ve deneyimleri her defasında bana samimiyetle aktaran Bahçe Köyü sakinlerine, çalışmamın zenginleşmesinde büyük pay sahibi değerli büyüğüm Kadir Keçebaş'a, hayatımda birer sihirli değnek olarak gördüğüm, emeklerini unutamayacağım öğretmenlerim Yusuf Ziya Taştekin ve Tufan Tokgöz'e, yardımlarından ötürü arkadaşım Seçil Dağtaş'a, benden gülüşlerini hiç esirgemeyeceklerini bildiğim kızım Defne Su Poçulu, annem Mahire Poçulu ve babam Şakir Poçulu olmak üzere güzel aileme teşekkürlerimi sunarım.

**OSMANİYE/BAHÇE KÖYÜ'NDE SOSYAL KÜLTÜREL
DEĞİŞME:
ETNOLOJİK BİR İNCELEME**

Umut POÇULU

ANTROPOLOJİ Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2012

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çapar

ÖZET

Kültür, geçmişten getirdiği özelliklerle süreç içerisinde edindiği tüm yeni durumları harmanlayarak devam eden bir süreci anlatır. Bu süreç ise sürekli olarak değişen ve dönüşen yeni oluşumlar olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla kültür bir omurgaya benzetilebilir (bilindiği üzere İbn-i Haldun, Alfred L. Kroeber, Oswald Spengler, Arnold Toynbee, Auguste Comte gibi toplumbilimciler de toplumu ve/veya kültürü bir organizmaya benzetirler); bu omurga üzerinde zaman ve koşullara bağlı olarak yeni vücutlar belirir.

Araştırma alanı olan Bahçe Köyü'nün kültürel yapısı da bu şekilde özellikler sergilemektedir. 150 yıla yakın bir geçmişe sahip olan köy; zamanın getirdiklerinin etkisiyle sahip olduğu kültürel değerlerde değişimler ve dönüşmeler yaşamıştır. Bazı kültürel unsurlar yok olurken ya da değişime uğrarken yeni kültürel değerler köy hayatına girmiştir. Bu değişme ve dönüşmeler kimi zaman uzun bir sürece yayılırken kimi zaman daha kısa bir sürede gerçekleşmiştir.

Yaşanan değişme ve dönüşmelere etki eden birçok faktörden bahsedilebilir. Başta teknolojik gelişmeler olmak üzere; tarımda makineleşmeye geçilmesi, köylünün eğitim düzeyinin yükselmesi, kitle iletişim araçlarının ve ulaşım ağının gelişip çoğalması, göç, sanayileşme, nüfus değişiklikleri gibi faktörler, diğer yerlerde olduğu gibi Bahçe Köyü'nün kültürel yapısında ve örüntülerinde de değişimler ve dönüşmelere neden olmuştur.

Tipik bir Anadolu köyünün kültür özelliklerini taşıyan Bahçe Köyü'nün kültürel yapısındaki değişme ve dönüşmelerin orijinal denebilecek kadar şaşırtıcı boyutta gerçekleştiği söylenemez. Köy halkı, özellikle teknolojik gelişmelerle beraber zaman içerisinde yeni kültürel örüntüleri benimsemiş; uzun süre devam eden alışkanlıklar yerini yeni tutum ve davranışlara bırakmıştır. Bununla beraber çalışmanın ortaya koyduğu önemli sonuçlardan biri köyde beklenen yönde ve dozda toplumsal değişmelerin yaşanmış olması ve bu değişimin köydeki insanlar tarafından bir tepki gösterilmeden kabul edilmiş olmasıdır.

Bu alan çalışmasında köyün geçmişini anlamak ve geçmişten bu güne yaşadığı değişimleri ortaya çıkarmak üzere canlı kaynaklara başvurulmuştur. Bu şekilde köy halkının nasıl bir kültürel örüntüye sahip olduğu, bu kültürel örüntünün hangi süreçlerden geçerek değişme ve dönüşme uğradığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Daha öncesinde yapılan benzer çalışmalarda ortaya konulduğu gibi, araştırma alanı olan Bahçe Köyü'nde de zaman içerisinde daha çok yukarıda sıralanan nedenlerin etkisiyle toplumsal değişmeler ve dönüşmeler yaşanmıştır. Diğer yandan köyde yapılan alan çalışmasında çeşitli etnografik/folklorik bulgular da elde edilmiştir. Bu bulgular gerek metin içinde gerek ek olarak çalışmaya yansıtılmıştır. Çok özgün bilgi ve bulgular içermese de iki yıl kadar süren çalışmanın sonucunda derlenen bu kısa Bahçe Köyü monografisi alana bir katkı sağlayabilir.

ANAHTAR KELİMELER

Bahçe Köyü, Sosyal Değişme, Kültürel Değişme, Köy Kültürü

**AN ETHNOLOGICAL EXAMINATION OF SOCIO-CULTURAL CHANGE
IN THE VILLAGE OF BAHCE KOYU IN OSMANIYE**

Umut POCULU

Master of Arts, Thesis in Anthropology, 2012

Supervisor: Assistant Professor Dr. Mustafa Çapar.

ABSTRACT

Culture is about a continuous process in which its qualities from the past blend with the present circumstances of every new era. This process can be viewed as a continuously changing and transforming phenomena. Therefore, culture can be likened to a backbone (as widely known, social scientists such as Ibn-i Haldun, Alfred L. Kroeber, Oswald Spengler, Arnold Toynbee, Auguste Comte compared society and/or culture to an organism); new flesh covers the backbone in every new context and circumstances.

The cultural structure of Bahçe Köyü, the village that served as a research site for this study, shows similar characteristics. In its history that includes around 150 years, the village experienced changes and transformations in its cultural values. While some of its cultural elements disappeared, others emerged in the everyday life of the village. Some of these changes took place in a long period of time, others happened in a shorter span.

Many factors can be mentioned as effecting the changes and transformations experienced in the village. First comes the technological innovations: factors such as agricultural mechanization, rise in the villagers' level of education, the improvements and increments of the instruments and networks of mass communication, migration, industrialization, and population changes have resulted in changes and

transformations in the cultural structures and patterns of Bahçe Köyü as everywhere else in Turkey.

It is hard to say that the transformations and changes taking place in Bahçe Köyü, a village that carries the typical cultural characteristics of an Anatolian village, are extraordinary or original. Village inhabitants have gradually appropriated new cultural patterns with technological transformations, replaced their long-lived habits with new attitudes and behaviours. In addition to this, what is one of the important results of this study is that the village experienced social changes at expected levels and these changes were accepted by the village inhabitants without much resistance.

In this fieldwork, human subjects were used to understand the village's past and unravel the transformations it went through. In this way, the kinds of cultural patterns and the processes in which these patterns transformed are addressed and explored.

As documented by literature on similar topics, the social changes and transformations in Bahçe Köyü were brought about by the reasons listed above. On the other hand, the fieldwork also included various ethnographic/folkloric findings. Such findings are incorporated into the study in the form of insertions to the main text as well as in the form of appendixes. Even if it does not include extraordinary or original information or findings, this short monograph about Bahçe Köyü that is produced through a study over the span of two years can make contributions to the field.

KEY WORDS

Bahce Koyu, Social Change, Cultural Change, Village Culture

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	I
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER	III
ABSTRACT AND KEYWORDS	V
İÇİNDEKİLER	VII

GİRİŞ	1
KONUNUN AÇIKLANMASI	2
AMAÇ	3
ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	3
ARAŞTIRMANIN DENENCELERİ	4
YÖNTEM VE TEKNİK	4

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DEĞİŞME VE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Sosyal Değişme ve Dönüşme	6
1.1.1. Kültür ve Toplumsal Değişme	9
1.1.2. Kültürel Süreçler ve Toplumsal Değişme	11
1.1.3. Nüfus, Medya, Küreselleşme, Teknoloji ve Alt Kültür	13
1.1.4. Ekonomi, Eğitim ve Toplumsal Değişme	16

İKİNCİ BÖLÜM
TOPLUMSAL DEĞİŞME VE DÖNÜŞME OLGULARI IŞIĞINDA
BAHÇE KÖYÜ

2.1.	Bahçe Köyü ve Toplumsal Değişme ve Dönüşme Süreci	21
2.1.1.	Bahçe Köyü'nün Tarihçesi	21
2.1.2.	Köyün Demografik Özellikleri	25
2.1.2.1.	Coğrafi Konumu	27
2.1.2.2.	İklim	27
2.1.2.3.	Altyapı ve Haberleşme	28
2.1.2.4.	Ulaşım	29
2.1.2.5.	Nüfus ve Nüfus Özellikleri	30
2.2.	Bahçe Köyü'nde Maddi Hayat	30
2.2.1.	Tarım	31
2.2.2.	Hayvancılık	34
2.2.3.	Avcılık	35
2.2.4.	Tarımsal Örgütlenme ve İşgücü	35
2.2.5.	Ticaret	36
2.3.	Sağlık ve Tedavi Yöntemleri	36
2.4.	Eğitim-Öğretim ve Değişme	39
2.5.	Mimari Yapıda Yaşanan Değişim	41
2.6.	Sosyal Hayat ve Yaşanan Değişme	44
2.6.1.	Kadın, Erkek ve Çocuklarda Gündelik Hayat	45
2.6.2.	Aile Yapısı ve Akrabalık	49
2.6.3.	Miras	50

2.7.	Geçmişten Bugüne Beslenme	50
	2.7.1.Mutfak	50
	2.7.2. Mevsimsel Hazırlıklar	52
2.8.	Dini İnanç	53
2.9.	Dini Bayramlar, Bayram Hazırlıkları ve Bayramlaşma	55
2.10.	Dil	56
	2.10.1. Atasözleri, Deyimler ve Tekerlemeler	57
	2.10.1.1. Atasözleri	58
	2.10.1.2. Deyimler	58
	2.10.1.3. Tekerlemeler	59
	2.10.2. Köyde Kullanılan Kelime Örnekleri	60
2.11.	Giyim Kuşam	62
2.12.	Bahçe Köyü'nde Çocuk Oyunları	67
	2.12.1. Ababak Çalmak (Oyuna Davet)	68
	2.12.2. Oyunda Öncelik Almak	69
	2.12.3. Mere (Merkez)	70
	2.12.4. Köyde Oynanan Eski Oyunlardan Örnekler	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

3.1.	Doğumdan Ölüme Aşamalar	72
3.2.	Doğum	73
3.3.	Bahçe Köyü'nde Evlilik Geleneğinde Yaşanan Değişmeler	78
	3.3.1. Bahçe Köyü'nde Evlilik Geleneği	80
	3.3.1.1. Akraba Evliliği	81

3.3.1.2. Görücü Usulü Evlilik	82
3.3.1.3. Kaçırma veya Kaçma Yoluyla Evlilik	82
3.3.1.4. Ölen Eşin Kardeşi ile Evlilik (Levirat, Sororat)	83
3.3.1.5. Oturma Yoluyla Evlilik (Oturakalmak)	83
3.3.1.6. Berdel Yoluyla Evlilik (Kız Değişirme)	84
3.3.1.7. Tanışıp-Görüşerek Evlenme	84
3.4. Düğün Öncesi Uygulamalar	85
3.5. Düğün Sırasındaki Uygulamalar	87
3.5.1. Kına Yakma Ve Kına Türküsü	89
3.6. Düğün	90
3.7. Gerdek (Zıfat)	94
3.8. Düğün Sonrası Uygulamalar	95
3.8.1. Baş Bağlama	95
3.8.2. Gelinlik Etmek	97
3.9. Boşanma	97
3.10. Ölümle İlgili Uygulamalar	98
3.10.1. Defin İşlemi	101
3.10.2. Definden Sonraki İşlemler	102
3.10.3. Soyka (Ölen kişinin Eşyaları)	103
3.10.4. Köyde Ağıt	103
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	110
EKLER	114
Ek-1: Kaynak Kişiler	114
Ek-2: Ali Babanın Gazı	117

Ek-3: Elif Garı'nın Ağıdı	119
Ek-4: Eşya-Çeyiz Sözleşmesi	121
Ek-5: Çeyiz Listesi	122
Ek-6: Koku (Hikâye)	123
Ek-7: Geçmişte Köyde Oynanan Oyunlar ve Oynanış Şekilleri	143
Ek-8: Köyde Yakılmış Bir Ağıt Örneği	149
Ek-9: Fotoğraflar	150

GİRİŞ

Osmaniye il merkezine bağı olan Bahçe Köyü'nün etnografik/etnolojik incelemesinin yapılarak köyün sosyo-kültürel örüntüsünün ortaya çıkarılmaya çalışıldığı bu araştırmada, sosyal değişme olgusu ışığında köy ve köylünün yaşamış olduğu değişme ve dönüşme anlaşılmaya ve kaynak kişiler aracılığıyla köyün yakın ve hatırladığı kadarıyla uzak tarihinde sosyo-kültürel hayatında ne gibi değişmelerin olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tüm dünyada geçmişten bu güne yaşanan gelişme ve değişimin (teknolojik gelişme ve devamında kitle iletişim araçlarının gelişmesi, eğitimin yaygınlaşması ve okuma oranının yükselmesi, ulaşım ağının gelişmesi vs.) incelenen köyü de etkilemiş olabileceği varsayılmıştır. Bunun yanında, köyün içinde yaşadığı coğrafyanın (köyün bitki örtüsü, dağ köyü olup olmadığı, su kaynaklarına yakınlığı) ve demografik faktörlerin (nüfus özellikleri vs.) yaşanan değişimin şekillenmesinde (köye has olmasında) pay sahibi olduğu öngörülmüştür. Çalışmada köyün kültürel yapı ve değerlerini ortaya koyduğu düşünülen folklorik özelliklerine de yer verilmiştir. Bu amaçla köyün gelenek-görenekleri, kılık kıyafeti, ağıtları, çocuk oyunları vb. konulara da ağırlık verilmiştir.

Kottak (2002: 10-11), kültürel antropolojinin iki yönü olduğunu, bunlardan birinin alan çalışması üzerinde temellenen etnografi, diğerinin ise kültüraşırı karşılaştırma üzerine temellenen etnoloji olduğunu vurgular. Kottak'a göre etnografik küçük topluluklar içinde yaşayarak o toplulukların; inanç, adet, toplumsal yaşam vb. özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Kottak'ın sosyo-kültürel antropoloji ile etnoloji/etnografyayı ilişkilendirmesi, çalışmada yer alan Bahçe Köyü'nün etnolojik/folklorik özelliklerinin araştırılmasında bir anahtar işlevi taşımaktadır.

Çalışmada köyün birtakım folklorik özelliklerine de yer verildiğinden yukarıda bahsedilmişti. Nesrin Baraz (1998: 1-2), halkbilimin, bir ulusun tarihsel yaşamını öğrenebilme ve bunun yanında geçmişte olanlar ile günümüzü karşılaştırabilme fırsatı verdiğini belirtir. Baraz'ın bahsetmiş olduğu halkbilimin bu fonksiyonunun kültürel antropoloji için vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Yeni bilgi ve birikimlerin eskiyi deęiřtirdięi veya tamamen ortadan kaldırdıęı dūřünūldūęünde birtakım deęer ve uygulamaların zamanın ihtiyaçlarına cevap vermede yetersizleřmesi durumu, sosyal/kūltūrel deęiřmeyi tetikleyen önemli unsurlar arasında sayılabilir. Alan arařtırmasına konu olan Bahçe Kūyū; kendisine has kūltūrel ōrūntū ve ōzelliklerini yine kendisine ait deęerler sūzgecinden geçirerek benimsemiřtir. Geline bu noktada kūyūn geçmiřten bu gūne deęiřik sūrelerden geçtięi, sūre içerisinde birtakım sosyo-kūltūrel ōzelliklerin deęiřmeye maruz kaldıęı gōrūlmūřtur.

Çalıřmanın, Bahçe Kūyū’ndeki sosyal kūltūrel deęiřmenin, benzer ōzelliklere sahip benzer yerleřim yerleri hakkında da fikir yūrūtebilmeye yardımcı olacaęı dūřūnūlmektedir.

KONUNUN AÇIKLANMASI

Bu arařtırmanın konusu, sosyal deęiřme ve dōnūřme olgusu ıřıęında Osmaniye iline baęlı Bahçe Kūyū’nūn etnolojik açıdan incelenmesidir. Çalıřmada ōncelikle sosyal deęiřim ve dōnūřūm kavramı ele alınacak, sonra sırasıyla sosyal deęiřme ve dōnūřme olgusu ve bu olgunun tipik bir Anadolu kōy ōzellięi gōsteren Bahçe Kūyū’ndeki yansımaları incelenecektir.

Anadolu toprakları ūzerinde yařamıř olan halklar yūzyıllar boyunca birbirleri ile etkileřim içerisinde olmuřlardır. Bu durum, birçok Anadolu kentinde yerleřik ve zengin bir ōrūntūnūn oluřmasını saęlamıř, bu zengin kūltūrel ōrūntū ise deęiřik coęrafyalarda farklı biçimde uygulanmıř dolayısıyla farklı adlar ve anlamlar kazanmıřtır.

Bilindięi ūzere kōy hayatı sūren insanlar ikili ilişkilerinde birbirlerine olan yakınlığı, farklı çekince ve eleştirileri, kendisi ekip bimesi ile ōn plana çıkmaktadır. Bu durum ise kōylerde yaşayan insanları oluşturdukları değerlere sahip çıkmaya teşvik etmektedir.

Burada, kōyūn geçmiřten bugūne edinmiř olduęu kūltūrel ōrūntū sū ortaya çıkarılarak, teknolojik geliřimle beraber son çeyrek yūzyılda daha hızlı bir ivme kazanan sosyal kūltūrel deęiřmenin Bahçe Kūyū’nūn kūltūrel yapısına yaptıęı etki gōrūlebilecektir.

AMAÇ

Bu çalışmada amaç, sosyal değişme ve dönüşme olguları ışığında bir Anadolu köyü olan Osmaniye iline bağlı Bahçe Köyü'nün kültürel-etnolojik yapı özelliklerini anlamaya çalışmaktır. Bu amaçla elde edilecek verilerin benzer araştırmalarda kullanılabilmesi bakımından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Köyün bulunduğu coğrafyanın geçmişten bugüne çeşitli kültürlerle ev sahipliği yaptığı düşünüldüğünde köyde kültürler arası etkileşimin yoğun bir şekilde gerçekleşmiş olabileceği söylenebilir. Böyle bir durumda incelenmek istenen köyün kendi kültürünü ne kadar ve hangi alanlarda koruduğu, hangi alanlarda değişmeye açtığını ortaya çıkarmak da amaçlanmıştır.

Böylesi bir çalışmada kaçınılmaz olarak geçmişten bu güne tartışılmış olan sosyal değişme olgusu ile birlikte kültür ve kültürle ilişkili tanımlamaları da bir kez daha taramak gereği duyulmuştur.

ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Belirli bir bölgenin sosyal/kültürel değişim ve dönüşüm olgusu ışığında etnolojik açıdan incelenmesi araştırmanın sınırlarını belirleme zorunluluğu doğurmaktadır. Bu çalışmada da konusunun ilgili olduğu düşünülen olgular ışığında etnolojik bir inceleme yapılacak aynı zamanda köyün folklorik özelliklerine de yer verilecektir. Toplumsal/kültürel değişme ve dönüşme olgusu, kendisini etkileyen birçok değişkene bağlı olduğu gibi, olgunun kendisi de birçok başka olgu ve kavramı etkilemektedir. Dolayısıyla toplumsal/kültürel değişme ve dönüşme olgusu diğer kavram ve olgularla sıkı bir ilişki içerisine girmektedir. Bu noktada ilk etapta çizeceğimiz sınır incelenen köy sınırlarında kalabilmek olacaktır. Bununla beraber sosyal değişme ve dönüşme olgusunun diğer olgularla olan sıkı ilişkisine zarar vermeden bu olgu çerçevesinde sadık kalınmaya da özen gösterilecektir.

Araştırmanın Birinci Bölüm'ünde; sosyal kültürel değişme olgusunun tarihsel gelişimi, tanımı ve anlamı üzerinde durulmuş, bunun yanında bu olguya etkide bulunan başka olgu ve kurumlara da değinilerek bunlarla olan ilişkileri anlaşılmasına çalışılmıştır. İkinci Bölüm'de ise incelenen köyün kültürel örüntü ve yapılarını ortaya çıkarmak için çoğunluğu köyün yaşlılarından oluşan köy sakinleriyle görüşmeler sağlanmış, süreç içerisinde köyde gerçekleşmiş sosyal değişme ve dönüşmenin olup olmadığı, değişme ve dönüşme oldu ise ne düzeyde olduğu, kaynağının ve

sonuçlarının neler olduğu görölmeye çalışılmıştır. Araştırmanın son bölümü olan Üçüncü Bölüm’ünde; incelenen köydeki doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş aşamaları irdelenmiş, bu aşamaların köydeki yaşanış şekilleri ve geçirdiği değişme ve dönüşmeler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada bölümlerinin ardından ise birinci bölümde oluşturulan literatür çalışması temelinde ikinci ve üçüncü bölümde yer alan geçmişten bu yana köyün sahip olduğu kültürel örüntü göz önünde bulundurularak çalışmanın nasıl sonuçlar ortaya koymuş olduğu vurgulanmış, araştırma sırasında yaşananlara ve çalışmanın sosyal bilimlere katkısına değinilmiştir. Sonuç olarak bahsedilen bu konular ve sınırlar içerisinde incelenecek olan Bahçe Köyü’nün sosyal kültürel değişme ve dönüşme olgularından aldığı pay, etnografik açıdan değerlendirilmiştir.

Bahçe Köyü’nde yapılan bu alan çalışması yaklaşık iki yıl (Eylül 2009-Aralık 2011) sürmüştür. Bu süre zarfında köye defalarca ve farklı zamanlarda gidilmiş, her bir dönemin ve durumun özellikleri kendi koşulları içinde gözlenmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN DENENCELERİ

Araştırmanın denenceleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. Araştırma alanı olan Bahçe Köyü geçmişten bu güne toplumsal yapı ve özelliklerinde değişme ve dönüşme geçirmiştir.
2. Bahçe Köyü merkezli yapılacak etnolojik bir çalışma, tipik Anadolu köy kültür örüntüsü ile ilgili yeni verilerin elde edilmesini sağlayabilir.
3. İncelenen köydeki toplumsal değişme ve dönüşmenin hız kazanmasında teknolojik gelişmeye bağlı tarımda makineleşmenin, eğitimin ve medyanın etkisi büyüktür.
4. Bahçe Köyü’nün sahip olduğu kültürel özellikleri ile geçirmiş olduğu toplumsal değişme ve dönüşme sürecinin anlaşılması, benzer örüntülere sahip toplulukların geçirmiş olabileceği sosyal kültürel değişmeyi anlayabilme de kaynak oluşturabilir.

YÖNTEM VE TEKNİK

Sıralanmış olan denencelerin geçerliliğini görebilmek için çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen yazılı kaynaklar taranmış, doğrudan katılım ve gözlem

yoluyla köyün kültürel yapısı anlaşılmaya çalışılmış ve elde edilen veriler kayda geçirilmiştir.

Köyün gelenek, göreneklerini anlamak; dili ve inançlarını ortaya çıkarmak ve köyde gerçekleşmiş toplumsal dönüşme ve değişmeyi anlayabilmek için katılımcı gözlem yöntemi kullanılarak bu kültürel değişme ve dönüşümler tespit edilmiştir. Burada özellikle görüşme yapılacak köy insanının rahatsız olmamasını, doğal ve rahat olabilmesini sağlayacak araştırma soruları dikkatlice hazırlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma boyunca elde edilen bilgi, veri ve düşüncelerin kimin tarafından aktarıldığı bilgisi görüşme tarihleri ile birlikte ilgili metnin sonunda verilmiştir. Bunun yanında bazı bölümlerde elde edilmiş bilgilerin kimler tarafından aktarıldığı metin içerisinde açıklamalı olarak da belirtilmiştir. Metnin birçok yerinde köyle ilgili bilgiler, görüşme yapılan kişilerin verdikleri bilgiler doğrultusunda yorum yapılmadan ancak yazım diline uyarlanarak verilmiştir. Ayrıca köyde doğrudan görüşme yapılan köy sakinlerinin adı, soyadı, yaş ve meslekleri, çalışmanın sonundaki ekler bölümünde gösterilmiştir (Ek-1).

Yine, köylünün günlük iş ve uğraşları sırasında kullandığı malzemeler ve köyün genel durumunu gösteren fotoğraflar çalışmanın sonuna eklenmiştir (Ek-7).

Araştırmada katılarak gözlem ve verilerin analizi sırasında hem aktör yönelimli emik yaklaşım hem de gözlemci yönelimli etik yaklaşım arasında denge kuran ortak bir yaklaşım benimsenmeye çalışılmıştır. Bu şekilde; görüşülen birey ve grupların kendilerini nasıl algıladıkları ve başkalarının nasıl algılandıkları konusunun önemli olduğunun gözden kaçmayacağı düşünülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DEĞİŞME VE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Sosyal Değişme ve Dönüşme

Bilim, sürekli olarak, “neden” ve “nasıl” sorularıyla problemlere ışık tutmaya çalışmış, elde ettiği verilere ilişkin yeni sorular üretmiştir. Konusunu sosyal değişme ve dönüşme kavramları temelinden hareket ederek aydınlatmaya çalışan bu araştırmada bahsi geçen kavramlarla sosyoloji ve sosyal-kültürel antropoloji disiplinlerinin ilgilendiğini ve sosyal/kültürel değişme ve dönüşmenin bu alanların temel problemlerinden biri olduğunu görmekteyiz.

Bilimde neden sonuç ilişkisi hep var olmuştur. Özellikle sosyoloji ve sosyal/kültürel antropoloji disiplinlerinin ilgilendiği toplumsal değişme olgusunun da çeşitli nedenlerden etkilendiği ve bazı sonuçlar doğurduğunu düşünmek yanlış olmaz. Afşar Timuçin (2000: 287-288), devinim ve değişimin, her hangi bir olguda nasıl gerçekleştiğini sorgularken, birtakım nedenlerin olgunlaşması koşuluna bağlı olduğunu vurgular. Bunlar, “maddesel, biçimsel, etkin ve sonuçsal” nedenlerdir. Buna göre değişimin yaşanabilmesi için değişebilir bir özneye, değişmiş bir örneğe, değişimi sağlayacak bir etkiye ve değişimi isteyecek bir amaca ihtiyaç vardır.

Kökenleri eski Yunan düşünürü Heraklitos’a dayanan diyalektik felsefeye göre çevremizdeki her şey değişmekte, hiçbir şey olduğu gibi kalmamaktadır. Diyalektik düşünce felsefesini oluşturan, değişimin her daim var olduğu ve değişimin rastlantısal olamayacağı görüşleri bilim dünyasını şekillendirmiştir. Bu bağlamda Georges Politzer (1987: 141-142) de diyalektiğin temelini çevredeki hareket ve değişimde gizli olduğunu vurgular.

Politzer’inkine benzer görüşler savunan Erich Fromm (1995) *Umut Devrimi* adlı eserinde birey ve toplumu gelişme konusunda aynı kefedeyi görmüş, gelişimin veya gelişmemenin değişmeyi sağlayıcı etkisine vurgu yapmıştır. Fromm’a (1995: 30-31) göre iyi ya da kötü fark etmeksizin her zaman bir değişme vardır. Durağanlık kokuşmalara neden olur, fakat sonuçta kokuşuyor olmak da bir değişmedir.

Bireylerin ya da toplumların zaman zaman değişmeyecekmiş gibi algıya sahip olmaları durumunu Fromm, yanılığ olarak görür.

Toplumsal ve sosyo-kültürel değişime konusunun neden ve sonuçları değişik zamanlarda farklı görüşlerle konu edilmiştir. Marshall (2003: 136), toplumsal değişme konusunda ilk sosyolojik analizlerin ve bu yöndeki girişimlerin, sanayileşme sonrasında Amerika ve Fransız devrimlerinin peşinden demokrasi ve insan hakları genişlemesi gibi Avrupa'yı saran iki büyük değişim dalgasını açıklama ihtiyacından kaynaklandığını belirir ve değişme konusunda düşünürlerin farklı yönlerde ağırlık vermiş olduklarını savunur. Yazara göre, Auguste Comte, toplumsal dinamikle ilgili kuramında, toplumların insanın bilgilerinin genişlemesine bağlı olarak bir dizi önceden görülebilir aşamadan geçerek ilerlediği önermesini ortaya atar. Buna karşın Herbert Spencer, değişim kuramının nüfusun çoğalması ve yapısal farklılaşma temeli üzerine olduğunu düşünür. Karl Marx ise en önemli toplumsal değişimlerin devrimci bir nitelik taşıdığını ve bunun ekonomik sınıflar arasındaki üstünlük mücadelesinden kaynaklandığı konularına vurgu yapar (Bkz. Marshall, 2003: 136).

Leslie White bu düzlemlerden temel olanının; toplumdaki değişme sürecinin baş gösterdiği teknolojik düzlem olduğunu ileri sürer. İkinci düzlem ise; aile, hukuk, devlet gibi grup ve kurumların dâhil olduğu sosyolojik düzlem ki bu düzlem; toplumun ideolojisi ile teknolojik temeli arasındaki dolayımı oluşturmaktadır (Bkz. Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2007: 146–147). Spencer, evrimle genel bir görüngü olarak ilgilenmiş, evrimci yaklaşımı biyoloji dışındaki alanlara aktarabilmiştir. Spencer'a göre evrim basitten karmaşığa doğru ilerleyen tedrici bir süreçtir. Değişimin başat olan hareket noktası ise hayatta kalma mücadelesidir ve insan toplumları basitten karmaşığa doğru tedrici bir ilerleme sergiler ve bu şekilde karmaşıklaşan toplumun kesimleri arasındaki işbölümü de artma yönünde eğilim gösterir (Bkz. Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2007: 31).

Toplumsal değişme olgusunun anlamı konusunda da farklı görüşlerin ortaya atıldığı veya kişiden kişiye bu olgudaki farklı yönlerin ağırlık kazandığı söylenebilir. Burada toplumsal değişme olgusunun etkilediği ve etkilendiği geniş bir değişken grubunun varlığından bahsedilebilir. Emre Kongar (2008a: 55), toplumsal değişme denildiğinde genellikle “toplumun temel düzenindeki kaymalar” gibi bazı ifadeler kullanılmış olsa da anlamlı tanımların da var olduğunu vurgular ve Berelson, Steiner,

Moore, Ginsberg ve Boskoff'un değişim konusundaki görüş ve tanımlamalarına yer verir:

“Örneğin Berelson ve Steiner şöyle bir tanım verirler; ‘Her ne kadar hayatta her şey değişmekte ise de, bu terim (toplumsal değişme) yalnızca toplumun yapısındaki temel ve geniş değişmeleri belirtir: ‘Ailenin örgütlenişindeki, hayat kazanma yollarındaki, dinsel davranışlardaki insanlar tarafından benimsenen değerlerdeki ve kullanılan teknolojideki değişmeler’ gibi. Terim, toplumun temel kurum ve örgütlenişindeki kaymaları belirlemektedir. Moore da, Berelson ve Steiner ‘in son cümlesine çok yakın bir şekilde toplumsal değişmeyi ‘Toplumsal eylem ve etkileşim kalıpları olan toplumsal yapının değişmesi’ olarak tanımlamaktadır. Ginsberg; toplumsal değişmeyi ‘Toplumsal yapıdaki değişme yani toplumun büyüklüğünde, parçalar arasındaki kompozisyon ya da dengede ya da örgütlenme şeklinde meydana gelen değişme’ olarak tanımlar. Değişmeyi belli bir toplumun sınırları içine alan başka bir tanımlamayı da Boskoff yapmıştır. Boskoff’a göre toplumsal değişme, belli toplumsal sistemlerin yapı ve fonksiyonlarında meydana gelen önemli değişmelerdir” (Bkz. Kongar, 2008a: 55–56).

Sosyal değişmenin, toplumda yaşayan bireylerin ilişkilerine kadar indirgendiği de görülmektedir. Toplumun yapısındaki değişmeyi toplumsal değişme olarak niteleyen Kongar (2008a: 56), toplumun yapısının; toplumsal kurumların belirlediği toplumsal ilişkilerden meydana geldiğini, dolayısıyla değişmenin ilişkilerin değişmesi olduğunu savunur ve bütün bunların arkasında toplumsal bireylerin, yani aktörlerin davranışlarındaki değişmelerinin yattığını ileri sürer.

Güvenç (2005: 103), uyum yolu ile gerçekleştiğini belirttiği değişmenin kültürlerdeki yönüne eğilmiştir. Güvenç’e göre doğal koşullar kültürel özellikleri belirleyecek kadar etkili ya da güçlü değildir ama kültürler süreç içerisinde doğal çevreye uyum gösterirler. Yazar eserinde kültürlerin yayılma, ödünç alma gibi yöntemlerle komşularına da benzediği, bunun yanında kültürel sistemi oluşturan bireylerin de biyolojik ve psikolojik istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde uyum gösterdiğini vurgular. Güvenç (1985: 103), koşullar değiştikçe, geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyinin azalacağına ve değişeceğine işaret eder. Bilinç düzeyine yükselen bu ihtiyaçların toplumun bireylerini çözüm için deneme ve düzeltmelere götüreceğini bunun da yeni kurum ve kuruluş demek olduğunu belirtir.

Daha açık bir şekilde Güvenç (2005: 104) kültürel sistemlerin, kendilerini oluşturan öğe ve kurumların bütünüyle değil de bir kısmı ile daha hızlı değiştiiğini, diğer bazı kurumların geri kalıyor ya da değişmiyor gibi göründüklerini, bu tip farklılaşmaların ise yeni sorunlar yarattığını savunur. Güvenç’e göre sorunların çözümü yeni kültürel kurum ve öğeleri gerektirebilir. Böyle durumlarda ise öteki (yabancı) toplumlardan hazır çözümler alınır veya difüzyon yolu ile onlar kendileri gelirler. Bunun yanında Güvenç, coğrafya niteliklerinden farklı olarak tarihi

koşulların kültürel değişmeyi doğrudan belirlemediğini, onun sadece zeminini kurarak ana hatlarını belirlediğini de ifade eder.

Görüldüğü üzere anılan toplum bilimcilerin toplumsal yapı ve kurumların değişip karmaşıklaştığı yönündeki görüş ve düşünceleri bu çalışmada ortaya konulmak istenen denencelerle paralellik göstermektedir. Bu durumda yapılan çalışmada toplumsal kurumların çeşitlendiği ve karmaşıklaştığı, toplumsal ve kültürel yapının süreç içerisinde değiştiği gibi sonuçlara ulaşılması daha önceki görüş, düşünce ve araştırmalarla birbirini destekler bir görüntü de olacaktır.

Araştırmanın temel sorunu olan toplumsal değişme kavramının birçok başka kavramla iç içe olduğu yadsınamaz bir durumdur. Dolayısıyla çalışmada toplumsal değişmenin yönünü ve şiddetini belirleyen aynı zamanda bu değişmeye etki ettiği düşünülen kavramlar da bir kez daha gözden geçirilmeye çalışılacaktır. Bu şekilde toplumsal değişme ve dönüşme olgusu daha net bir biçimde anlaşılabilir. Yine bu şekilde değişmeyi belirleyen faktörlerin ve değişmenin neden olduğu sonuçlar, ilgili olgu ve kurumlar daha net görülebilecektir.

Toplumsal değişme ve dönüşme kavramları ile kültürel süreçler olan; “kültür”, “kültürleme”, “kültürlenme”, “kültürleşme”, “asimilasyon”, “yayıma” (difüzyon), ve “nüfus”, “medya”, “küreselleşme”, “teknoloji”, “altkültür” “ekonomi”, “eğitim”, vb. kavram ve olgular birebir ilişki içerisinde. Buradan hareketle bu kavramların toplum bilimcilerince nasıl karşılıklar bulduğu ortaya konulmaya çalışılacak, bu yapılırken bahsi geçen kavram ve olguların toplumsal değişme ve dönüşme olgusu ile olan bağı da ele alınacaktır.

1.1.1. Kültür ve Toplumsal Değişme

Geçmişte kültür kavramının dile nasıl yansıdığı ve neler çağrıştırdığı konusundaki bilgiler bize, kültür kavramına geçmişte nasıl bir değer yüklediğine ilişkin bilgi verir. Dildeki yansımalar, diğer kavramlar, olgu ve kurumlar için olduğu kadar “kültür” kavramının da nasıl algılandığı konusunda ipuçları verebilir. Çünkü dil, sahip olunan kültürel örüntünün özellikleri hakkında önemli bilgiler ve görüngüler içerir. Araştırmaya konu olan kültürel değişme ve dönüşmenin kültür kısmı, bu kavramı ve toplumsal değişmeyle ilişkisini açıklama zorunluluğu doğurmuştur.

Kültür sözcüğü Latince “Colere” yani “Cultura” sözcüğünden gelmektedir. Kültürün Türkçe karşılığı olarak sürmek, ekmek, biçmek anlamlarını barındıran “ekin” sözcüğü önerilmişse de (Güvenç, 2005: 96) bu sözcük pek tutulmamıştır. Balaman (1983: 44), kültür olgusunun, insanoğlunun var oluşundan bu yana değişik evrelerle bulunduğunu vurgular ve bu evrelerin, adlarını dönemlerinin üretim biçiminden alarak önce toplayıcı-avcı, sonra tarımcı-hayvancı ve daha sonra da endüstri-modern şekilleriyle belirlediğini belirtir. Dolayısıyla Balaman’a göre her kültürel muhteva, içinde bulunduğu dönemin özellik ve gerekleriyle uyum içerisine olmak durumunda kalır ve süreç içerisinde gelişim yaşandıkça değişim de kaçınılmaz hale gelir.

Kültürün kalıttan çok dil aracılığıyla aktarıldığını dile getiren Haviland’a (2002: 63-65) göre kültür; “toplumun üyeleri tarafından harekete geçirildiğinde toplum üyelerinin uygun ve kabul edilebilir gördüğü, aralığa uygun düşen davranışlar üreten kurallar ve standartlar kümesidir”. Haviland’ın kültür tanımında, kültürün; toplumun ve bireylerin uyum içinde yaşamaya devam etmesini sağlayan; denetleyici, düzenleyici ve destekleyici etkileri olduğu görülmektedir. Bu kültürün birçok yönü ve özelliği olduğunu akla getirmektedir. Güvenç (2005: 100), filozof, eğitimci ve antropologların kültür kavramını tanımlarken; bu kavramın bir veya birkaç özelliğinden hareketle tanımlama yaptıklarına işaret etmiştir. Örneğin Sapir; Kültür kavramına sosyal miras ve gelenekler birliği olarak bakmış ve kültürü “varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların maddi ve manevi öğelerin birliği” olarak tanımlamıştır. Psikoloji ile kültürel antropolojiyi iyiden iyiye birbirine yaklaştıran Benedict, kültürü; “büyütülerek [bilimsel] ekrana yansıtılmış bireysel psikoloji olarak tanımlamıştır.” Marx, kültürü; “doğanın yarattıklarına karşı insanoğlunun yarattığı hemen her şey” diye tanımlarken; Tylor, kapsamlı olmasına karşın daha belirgin bir tanım yapmıştır. Tylor’a göre “Kültür ya da uygarlık; Bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür” (Bkz. Güvenç, 2005: 100–101). Tylor’ın bu tanımını analiz eden Güvenç (2005: 101), kültürü; “toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevi” olarak görmüştür. Hars’ın tanımından yararlanan Kongar

(2008a: 422) ise kültürü; “insanların anlamları, değer ve inançları ile kullandıkları araç ve gereçlerin tümü” olarak tanımlamıştır.

Görüldüğü üzere kültür kavramı, öncelikle sahip olunan değerleri ifade etmektedir. Bu değerler ve özelliklerin zaman içerisinde etkiye maruz kalması söz konusu olduğuna göre kültürün kendisi de bizi toplumsal değişimin kültürel boyutunda rol aldığı sonucuna götürmektedir. Bu noktada örneğin; kültürün sahip olduğu üretim biçiminin başlı başına kültürel değer ve özellikleri biçimlendirdiği söylenebilir. Öyleyse kültür, değişiyor olması itibari ile toplumsal değişme ve dönüşmenin kendisini de ifade etmektedir. Bunun yanında kültürlerin yavaş değişerek de toplumsal yapı ve yaşayışı durağan bir şekilde de olsa etkileme gücüne sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kültürün kendisi, toplumsal değişimin bir yönü ve parçası olduğu gibi toplumsal değişmeyi içerisine alan bir alan olarak da görülebilir. Dolayısıyla sahip olunan kültür; toplumsal değişim ve dönüşüme etkiye bulunurken aynı zamanda şekillendirdiği toplumsal değişimin sonuçlarını da taşıyabilir.

1.1.2. Kültürel Süreçler ve Toplumsal Değişme

Dünyaya gelen her birey kaçınılmaz olarak kültürleme sürecine maruz kalır. İçinde yaşanılan kültür daha çok durağan yapıda olabilir. Bu durum; kültürleme sürecinin toplumun üyeleri üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaz. Güvenç (2005: 122–125), ilk kez 1948 yılında antropolog Herskowitz tarafından önerilen “kültürleme” kavramını insanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinçdışı şartlanmalar olarak tanımlar. Güvenç’e göre kültürleme,

“Bireyin toplum içindeki sadece uyumunu değil diğer tüm koşullanmalarını da içinde barındırıyor olması nedeniyle toplumsallaştırma ve eğitim kavramlarından daha kapsamlıdır. Bu kapsamı ise örneğin; eğitimin bilinçli ve maksatlı oluşuna rağmen kültürlemede böyle sınırın olmayışında görebiliriz.” (Güvenç: 2005:125).

Bu anlamda kültürleme olgusu bir bireyin yaşantısında doğumdan ölüme kadar kendisini gösterir. Balaman (1982b: 5–6, 94–95), kültür kişilik kuramını temel alarak Te-ve Köyü’nde yaptığı çalışmada anne baba ve içinde yaşanılan toplumun tutumunun çocukların kişiliklerini belirlemede ne kadar etkin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Gözleyen ve taklit eden çocuklar, ailenin ve içinde yaşadıkları nüfusun eğitimlerinin ve öğretilerinin etkisi altında büyümektedirler. Bu durum bizi yaşanacak toplumsal değişme ve dönüşmenin özgünlüğü sonucuna götürmekle

beraber, bölgedeki toplumsal değişimi anlamak adına eğitimin etki düzeyini de bize göstermektedir.

Toplumsal değişme ve dönüşme olgusuna farklı şekillerde (kitle iletişim araçlarıyla, ticaretle, seyahatle vb.) etkide bulunduğu düşünülen bir başka kültürel süreç de “kültürleşmedir”. Güvenç (2005: 122), kültürel süreçlerden bir başkası olan “kültürleşmeyi” de iki farklı kültürün difüzyon süreciyle karşılıklı olarak birbirini etkileyip değiştirmesi olarak tanımlar.

Küreselleşen dünya düşünüldüğünde kültürleşmenin geçmiş zamanlara oranla toplumsal değişme ve dönüşmede çok daha etkin bir rol aldığı söylenebilir. Kottak (2002: 68); küreselleşmenin dünyadaki farklı kültürden insanları karşılaştırması sonucunda kültürleşme sürecinin daha da yoğun yaşandığını düşünür. Kottak’a göre kültürleşme, iktisadi olarak ve kitle iletişim araçlarıyla ulaşım sistemleri sayesinde birbirine bağlanan bir dünya sisteminde giderek artan karşılıklı bağımlılığa işaret eder. Dolayısıyla kültürleşme, “grupların birbirleriyle sürekli ilk elden temasa geçtiklerinde ortaya çıkan kültürel unsurlar mübadelesidir”. Bu ise grupların kültürel örüntülerinin değişime uğraması durumunu ortaya çıkarabilir. Asimilasyon konusuna da değinen Kottak (2002: 68), asimilasyonu azınlık bir etnik grubun bir başka kültürün başat olduğu bir ülkeye göç ettiğinde yaşayabileceği değişim süreci olarak tanımlamaktadır. Kottak’a göre asimilasyonla azınlık olan grup başat olan kültürün örüntülerini benimsemeye başlar ve zamanla ayrı bir kültür olarak varlığını devam ettiremez, dolayısıyla başat kültürle bütünleşmek durumunda kalır (Kottak, 2002: 68).

Kottak ile benzer düşünceler ortaya koyan Suavi Aydın da (Bkz. Emiroğlu ve Aydın, 2003: 534), asimilasyonu yani kültürel özümsemeyi başka bir kültür içine giren belirli bir kültürün zamanla eriyip yok olması olarak tanımlar. Yine her zaman olmasa da kültürleşme sürecinde de bir kültürün özelliklerinin diğer kültüre cazip hale gelmesi durumunun zamanla kültürel özümsemeye neden olabileceğini aktarır.

Bahsi geçen her üç olgunun da sahip olunan kültürde çeşitli yönlerde ve düzeylerde değişikliğe neden olduğu, kültürel değişimin; toplumun yapısında birtakım değişikliklere ihtiyaç duyulmasını sağladığı düşünülebilir. Kültürleşme sürecinde, genç beyinlerin kültürü benimsemeye çalışırken; kendi kişisel özelliklerini ve algısını halihazırdaki kültüre katıyor olması, o kültüre zaman içerisinde yapılan

bir etki olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bir kültürel yapının başkaca kültürel değerleri kazanması kültürleşme iken asimilasyon (kültürel özümseme), bir kültürün kaybolarak değişmesi ve bunun sonucunda başka kurumları ve yapıları kültüre sokuyor olmasıdır denebilir.

Değişmenin net bir biçimde görüldüğü kültürleşme sürecinde ise iki farklı kültürün birleşerek yeni bir yapıyı oluşturması söz konusudur. Güvenç (2005:122), kültürleşmeyi “Belli bir toplumun altkültürlerinden ya da farklı toplumlardan kopup gelen birey ve grupların buluşması ve etkileşim süresi sonunda, asıl kültür ve altkültürde bulunmayan yepyeni bir birleşime varılması” olarak açıklamaktadır. Özbudun (2003: 219-220), özellikle 20. yüzyıl başlarında var olan, kültürlerin bir kök kültürden türediğini savunan yayılmacı yaklaşımda, kültürel özelliklerin coğrafi veya tarihsel olarak hareket ettiklerini, bunun sonucunda kültür öğelerinin bir kültür alanından diğerine geçiş yapması ve burada benimsenmesi durumunun ortaya çıktığını belirtmiştir. Özbudun’un (2003: 220) belirttiği kök kültür kavramı ise “Verimli Hilâl” denen Kuzey Mezopotamya’da ortaya çıkan medeniyeti anlatır. Bununla beraber uygarlığın oluşumunu Mısır’a dayandıran İngiliz difüzyonistler, buradaki kültür öğelerinin merkezden (Mısır’dan) çevreye doğru yayılarak genişlediğini ve bu kültür öğelerinin karşılaştıkları kültürleri etkilediğini savunmuşlardır (Güvenç, 2005: 82–83).

1.1.3. Nüfus, Medya, Küreselleşme, Teknoloji ve Altkültür

Marshall (2003: 536), istatistiksel terimlerle ifade edildiğinde nüfusu, “seçilmiş bir örneklemdaki bireylerin ya da birimlerin toplamını ve herhangi bir analizin sonuçlarının uygulanacağı toplama (başka bir deyişle incelenmekte olan kişi ve nesnelerin toplamını) gösteren” olarak tanımlar. Suavi Aydın (2003b: 638), nüfus dinamiğini, “nüfusun bir durumu olarak görmekte, bu durumu ise bir toplumdaki doğum oranı, ölüm oranı ve hızının bileşkesinin ortaya çıkardığı sonuç” olarak tanımlamaktadır. Kongar (2008b: 521) toplumsal değişme sürecinin nüfus üzerindeki etkisinin kolaylıkla görülebileceğini vurgulamaktadır. Kongar, Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan iktidarların nüfus arttırma siyasetinin aile yapısına etki ettiğini ifade ederken bize, nüfusun, toplumun önemli bir birimi olan aile yapısını nasıl değiştirdiğini de göstermektedir.

O halde nüfus durumunun ve nüfus özelliklerinin toplumsal değişmeye olan etkisinden ve toplumsal değişme sürecinin sonuçlarından kaynaklı etkilemişliğinden söz edilebilir. Bahçe Köyü de kuruluşundan bu yana çeşitli nüfus hareketleri yaşamış, köyün nüfus özellikleri (genç nüfus, yaşlı nüfus, çalışan nüfus... v.b) değişime uğramış, kentleşme ile beraber de azalan köy nüfusu bu özelliği ile toplumsal değişme sürecine etkide bulunmaya devam etmiştir. Alaeddin Şenel (1995: 198) geçiş aşamasındaki toplumsal etkileşimleri incelerken, köy yaşamından kent yaşamına geçişte nüfusun hareketliliğine değinir ve önceleri artan köy nüfusunun ekonomik yapılarının karmaşıklaştığına, bu durumun da köyden kasabaya, kasabadan kente dönüşe ivme kazandırdığına işaret eder. Şenel'in bahsetmiş olduğu bu araştırma sonuçlarının Bahçe Köyü ve bu bölge insanı için de geçerli olduğu söylenebilir. Araştırmanın yapıldığı dönemde, köyün bulunduğu noktanın öncesinde salt hayvancılıkla uğraşan ve göçebe bir şekilde yaşayan bölge insanın tarıma geçişle beraber yerleşik bir hayatı benimsediğini gösteren çok sayıda ipucu bulunmaktadır. Özellikle tarım ve hayvancılıkla ilgili araç gerecin çokluğu ve köy dilinde bu alanla ilgili kelimelerin yaygınlığı bu konuda önemli ipuçları olarak kaydedilebilir. Bölgenin yerleşik hayata geçmesiyle yaşam şekli ve üretim biçimi çeşitlenmiş ve değişime uğramış, nüfus ciddi bir biçimde artmıştır. Bu durumun sonucu olarak çalışan nüfus arasında işbölümü meydana gelmiştir. İşbölümü, kadınlar, erkekler ve çocuklara yeni roller ve görevler yüklemiştir.

Kitle iletişim araçlarının da toplumsal değişme ve dönüşme üzerinde önemli bir etkide bulunduğu söylenebilir. Medya kavramı en genel anlamıyla haber alma ve haber verme etkinlikleri olarak tanımlanabilir. Bu durum haberleşme kavramı üzerinde durmayı gerektirir. Kongar (2008a: 248-249), *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği* adlı eserinde Michigan Üniversitesi tarafından yapılan haberleşme tanımına dikkat çeker. Bu tanıma göre haberleşme; bilgi ve düşüncelerin, herkes tarafından aynı düzey ve biçimde anlaşılması haline dönüştürülmesi, bunun paylaşılması ve karşılıklı olarak etki oluşturması durumudur. Bu tanımda yer alan haberleşmenin "karşılıklı olarak etkileme" özelliği araştırmanın temelini oluşturan toplumsal değişme konusu için önemlidir. Tanım, bize kitle iletişim araçları ile sağlanan haberleşmenin toplumsal değişmedeki etkisinin kabul gördüğünü göstermektedir. Öte yandan Marshall (2003: 484), iletişim araçları olarak (yazılı basın, radyo, ya da televizyon vb. gibi) tanımlanan medyanın; çok sayıda insanla

iletişim kurmayı sağlayan, kitle iletişimi yani geniş ölçekli organizasyonlar toplumu olarak da ifade edildiğini belirtir. Medyanın çok sayıda insanla iletişime geçebilmeyi sağlayan bu önemi gücü, makro açıdan bakıldığında da görülebilir. Güvenç'in (2005: 38), bu durumu doğanın araştırmacılara biyolojik evrimin kanıtlarını sunması gibi kültürlerin de sosyal değişmelerin bir kanıtı olduğunu savunarak ortaya koyar. Güvenç'e göre medya; hem bu sosyal değişimi büyük kitlelere göstermesi hem de aynı kitlelerin değişime uğramasında etki sahibi olması ile farklılık arz etmektedir.

Gelişen ve değişen dünyanın, değişme hızındaki ivmesi arttıkça toplumsal, siyasal veya ekonomik değişmeler de o denli hızlı gerçekleşmektedir. Devletler ve toplumlar uyum sağlayabilmek adına bu değişime uygun kurumlar ve davranış kalıpları geliştirmektedirler. Günümüz dünyasında yaşanan bu hızlı alışveriş sonucu gerçekleşen değişmelerin arkasında küreselleşen dünyayı görebiliriz. Kottak (2002: 86) modern medya ve ulaşım sayesinde ulusların iktisadi bakımdan birbirlerine bağlanması durumunu küreselleşme diye açıklamaktadır.

Küreselleşmenin toplumsal değişme üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Uluslararası ağların sıklaşması ve ulaşılabilirliğin kolaylığı etkileme ve etkilenme düzeyini güçlendirmiştir. Amerika'da yeni çıkan bir ürünün büyük ilgi görmesi ve hızlı bir şekilde elde edilebilir olması bu duruma örnek olabilir. Kültür ürünlerinin ve özelliklerinin de aynı hızda çabuk görülebilir ve dolayısıyla sınanmaya açık oluşu toplumsal değişme hızının yönüne ve miktarına etki etmektedir. Kottak'ın (2002: 68), küreselleşmenin "kültürler arası iletişimi ve göçü teşvik ederek farklı kültürden insanları birbirleriyle doğrudan temasa geçirmesi" özelliğinden de bahsetmektedir. Bu durum, kaçınılmaz olarak kültürleri birbirlerinden etkilenme sonucuna götürmektedir. Geçmişten günümüze toplumsal değişimin var olduğu gerçeğinin ötesinde 21. yüzyılda bu değişimin hızlı bir şekilde gerçekleşmesinde küreselleşmenin büyük pay sahibi olduğu ve değişmeyi iktisadi bir yapıya büründürdüğü sonucuna varılabilir.

Kongar (2008a: 103–104), bütün toplumsal olguların nedenini kendisinden önceki başka toplumsal olgularda arayan Durkheim'ın, toplumsal değişimin temelinde yatan asıl etkenin işbölümü olduğunu ve dolayısıyla değişmeye yol açan esas nedenin teknoloji olduğunu ifade ettiğini vurgular. Malinowski (1999: 54), teknolojik gelişmenin oldukça geri planda kaldığı Trobriyand Adaları'nda kabile sakinlerinin sistemlerinin tümünün kimi din ve büyü inançlarıyla ilgili mitolojik

temel ve kavramlara dayalı olduğunu göstermeye çalışmıştır. Malinowski, Trobriyand'da işbölümünün benzer işler etrafında çevrelendiğini, toplumsal değişimin de Durkheim'i doğrularcasına oldukça durağan olduğunu göstermiştir.

Hem Durkheim'in görüşleri hem de Malinowski'nin çalışmaları, teknolojinin, sahip olunan kültürel değerlere etki ettiği, maddi ve manevi kültür öğelerini değiştirdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde teknolojik gelişmenin Bahçe Köyü'nde de kültürel yapının değişmesine etkide bulunduğu söylenebilir. Özellikle tarımda makineleşme ile birlikte köyde işbölümünün değişmeye uğradığı, bunun sonucunda da birtakım alışkanlıkların terk edilerek yenilerinin benimsendiği görülür.

Güvenç (2005: 111), altkültürle ilgili Steward'ın (1948) “yerleşme kuramı”nda, her yerleşim biriminin kendine has kültürel değerleri olduğunu anlatmaya çalıştığını belirtmiş, yine Coon'un, Steward'ın bahsini ettiği bu durumu, “kültürel mozaik” olarak nitelendirdiğine vurgu yapmıştır. Coon, Ortadoğu'yu incelediği *Ortadoğu'nun Öyküsü: Kervan* adlı çalışmasında bütün Ortadoğu toplumlarının kültürlerinde farklılık ve zenginliklerle karşılaşmış ve bu zenginliği “kültürel mozaik” olarak nitelemiştir (Bkz. Güvenç, 2005:111).

Levi-Strauss (1997: 55) kültürel çeşitliliğin ve zenginliğin işbölümünü ve işbölümündeki karmaşıklığı etkilediğini savunmaktadır. Strauss'a göre sahip olunan kültürün çeşitliliği ne kadar fazla ise işbölümünün önemi de o denli artmakta ve kültürdeki işbölümüne ilişkin düzenlemelerde üst düzeyde olmaktadır.

Bir kültür içerisindeki farklı değerler, dil, eşya, alışkanlıklar, günlük pratikler vb. kısacası her şey o kültür hakkında bilgi sahibi olmak için gözden kaçırılmaması gereken önemli unsurlardır. Bu farklı değerler ve kültürler özellikler çalışmaya temel oluşturan toplumsal değişme ve dönüşmeyi farklı bir düzeyde yaşayabileceği gibi, toplumsal değişme ve dönüşme sürecine etkisi de farklı düzeyde olacaktır.

1.1.4. Ekonomi, Eğitim ve Toplumsal Değişme

“Toplumsal değişme ve dönüşme” söz konusu olduğunda “ekonomi” kavramının bu olguya olan etkisine ve yine bu sürecin kendisinden etkilenmişliğine değinmek gerekir. Ekonomi konusu; bir ülkenin ekonomisi, bir şirketin ekonomisi, bir ailenin ekonomisi ve bir kişinin ekonomisi gibi en büyük birimden en küçük birime kadar birçok yerde ortaya çıkar. Çalışmaya konu olan Bahçe Köyü'nün

ekonomisi ve ekonomisini biçimlendiren etkinlikler ortaya çıkarılmaya, köyün ekonomik durumunun toplumsal değişmeye etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır.

Kudret Emiroğlu (2003:255-257), ekonomiyi tanımlarken süreç içerisinde ekonomi kavramının antropolojideki yansımalarını ve değişik şekillerde algılanışlarını aktarmış ve ekonomiyi insanların üretim ve bölüşüm şekillerini belirlemek amacıyla geliştirdikleri uygulama ve görüşler olarak tanımlamıştır. Ekonomi ve toplumsal değişme denildiğinde akla gelen isimlerin başında Karl Marx gelmektedir. Marx, toplumun yapısının büyük oranda ekonomik ilişkilerin yani altyapının belirlediğini savunur. Ayrıca Marx, ekonomik ilişkilerin, bu ilişkide bulunanların iradesinden bağımsız olarak oluştuğunu da ifade etmektedir. Marx toplumdaki değişme ve dönüşmeyi toplumun kendindeki üretim biçimi ve güçlerine bağlı olan kaynağa atfetmektedir (Kongar, 2008a: 128–129).

Marx'ın görüşleri, Bahçe Köyü'ndeki üretim biçiminin şeklini, toplumsal yapısını ve bu yapının yaşadığı değişimi anlamamıza yardımcı olması açısından büyük önem arz etmektedir. Öyle ki ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayanan Bahçe Köyü sakinlerinin davranış, alışkanlık ve kültürel özellikleri bu uğraşlar etrafında şekillenmiştir. Köylü, sofrasını daha çok ektiği buğdayla ve beslediği hayvanların ürünleri ile donatmakta, yine bu ürünlerin ticaretini yaparak farklı ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yine köylünün uğraşını, önemsediklerini, beğenisini, dilini vb. bütün özelliklerini büyük oranda üretim biçiminin şekillendirdiği söylenebilir.

Doğal olarak köyde süreç boyunca yaşanan değişme ve dönüşme, köyün sahip olduğu bu özelliklerde daha belirgin bir biçimde görülmektedir: Karasabanla tarım, makineli tarım faaliyetlerine dönüşmüş ve işbölümü yeni bir şekil almaya başlamıştır. Tarımda daha çok tercih edilen buğday ve pamuk ekimi de gıda ve ilaç sanayinin gelişmesi ile çeşitlenmiş; mısır, yer fıstığı, ayçiçeği, soya gibi ürünler de tercih edilir olmuştur. Yine ulaşımın ve kitle iletişim araçlarının gelişmesi köylünün şehirle ve farklı bölgelerle olan ilişkisini olabildiğince arttırmış, bu ise köylünün toplumsal değişme ve dönüşme sürecini hızlandıran bir etken olmuştur.

En genel anlamıyla insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olan eğitim, süzgecinden geçirdiği bireylerin kişiliklerini değiştirdiği gibi bu bireyleri içinde yaşadığı toplumla uyumlu hale gelmesine de katkı sağlar (Fidan ve Erden, 1998: 2-

4). Toplumsal değişme kavramı ile eğitimin ilişkisi yukarıda bahsi geçen “kültürleme” kavramını akla getirmektedir. Kültürleme ile bireyin bilinçli olarak veya olmayarak toplum içerisinde öğrenmeler ve deneyimler yaşaması ve topluma uyumlu hale gelmesi vurgulanmıştır. Hem yukarıda bahsi geçen kültürleme sürecinde hem de eğitim olgusunda gözlem ve taklidin varlığından bahsedilebilir. Örneğin bir köy yaşamında çocuk, tarımla ilgili becerileri taklit ederek gözleyerek ve bizzat yaşayarak öğrenir. Bu noktada öğrenmelerin azlığı veya çokluğu bunun yanında niteliği yaşanan toplumun toplumsal değişme hızına ve yönüne azımsanamayacak bir etkiyi beraberinde getirir. Bahçe Köyü’nde de eğitim süreci geçmişten bu yana çeşitli değişmeler yaşamıştır. Süreç içerisinde okur oranı artmış, kız çocukları eğitime eskiye oranla daha fazla katılır duruma gelmiştir. Bu duruma sebep olan farklı faktörlerden bahsedilebilir ancak burada vurgulanmak istenen konu eğitimin kendisinin toplumsal değişme ve dönüşmeye etkisidir.

Eğitimin değişme üzerindeki etkisini Can Dünder’in *Köy Enstitüleri* adlı eserinde de görmek mümkün. Dünder (2004: 34-35), köy enstitülerinin kurulduktan sonra köy çocuklarının almış oldukları derslerin ve kendi çabalarıyla oluşturmuş oldukları her türlü faaliyetin çocuklar üzerinde derin izler bıraktığını belirtir.

Burada Dünder’in çalışmasında yaptığı görüşmelerle o dönemde entelektüel anlamda çok da gelişkin olmayan gençlerin ve çocukların çevresini etkileyecek kadar gelişmeleri, o dönem için eğitimin toplumsal değişme üzerinde yapacağı toplumsal hareketi apaçık gösterdiği ifade edilebilir.

Yukarıda sıralanan kültürel süreçler ve birtakım olgular dışında toplumsal değişmeyi etkilediği düşünülen bazı gelişmelerden de bahsedilebilir. Örneğin Sina Akşin (2002: 63–64), 1908–1923 Türkiye siyasal tarihini anlatırken savaş sırasında yaşanan toplumsal değişmelere değinmiştir. Akşin, bu dönemde, yukarıda toplumsal değişmeye etki ettiği düşünülerek sıralanmış nedenler dışında, içinde bulunulan savaşın değişmeyi zorunlu kılan özel bir neden olduğunu belirtir. Akşin’e göre savaş ve batılı ülkelerle denklik çabası Türk toplumunu kılık kıyafette, işbölümünde, yazıda vb. alanlarda değişmeye itmiştir.

Akşin’in ifade etmiş olduğu bu durumu, Bahçe Köyü’nde gözlemek mümkündür. Savaş nedeniyle fakirleşen Anadolu halkları gibi Bahçe Köyü sakinleri de yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, her anlamda ciddi sıkıntılar ve

büyük kıtlıklar yaşamış, savaş nedeniyle köyde azalan erkek nüfusu köy kadınlarının üretimde daha fazla rol almasına, yani tarlada daha fazla çalışmasına neden olmuştur. Yine Akşin'in bahsettiği reformların, örneğin giyim kuşamda alınan bürokratik karar ve uygulamaların sonuçlarını, Bahçe Köyü sakinlerinin yaşantı ve alışkanlıklarında gözlemek mümkün olmaktadır.

1949'da yaşanan benzer bir değişmeyi M. Refik Korkusuz'un *Uluslararası Belgelerde ve Türk Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlükler* başlıklı eserinde görebiliriz. Korkusuz (1998: 56–57), çalışmasında insan hakları evrensel bildirgesinin Bakanlar Kurulu'nca benimsenmesine ve daha sonrasında kabul edilmesine dikkat çeker. Korkusuz, kabul edilen bu bildirge ile çağdaş görüşe uygun klasik hürriyet anlayışının sosyal ekonomik haklarla desteklendiğini vurgular.

Bu ve buna benzer ulusu etkileyen uluslararası gelişmelerin toplumu ve toplumun üyeleri olan insanların hak ve özgürlük arayışlarında gelişmeler ve değişimler doğurabileceğinden bahsedilebilir. Bakanlar kurulunca kabul edilmiş olan Korkusuz'un bahsettiği insan hakları evrensel beyannamesinin Bahçe Köyü bireylerini de özellikle insan hakları konusundaki haklarının yasa ile korumaya alınması durumu gerçekleşmiştir. Köy sakinlerinden Şakir Poçulu, herkesin olmasa da köydeki birçok kişinin eskiye nazaran kendi kişisel haklarının daha çok bilincinde olduklarını, kendilerini daha yüksek sesle ifade ettiklerini, kendilerine sunulan her şeyi kabullenmeyip daha eleştirel olabildiklerini, bunun yanında haksızlığa maruz kaldıklarında bunu ifade edebildiklerini belirtmiştir (Ş. Poçulu ile yapılan görüşme, 26 Kasım 2010). Köylülerin bu şekilde bir tutum değişikliği yaşamalarının altında başka sebeplerin de (eğitim, medya vb.) var olduğu ancak devletin bu tür anlaşmalara imza atması sonucunda yapılan yeni düzenlemelerin toplum tarafından zamanla benimsendiği ve bireylerin tutumlarını etkilediği sonuçlarına ulaşılabilir.

Burada toplumsal yapının özellikle batılı toplumlarına ayak uydurma mücadelesi sonucu birtakım değişimler yaşadığı ve bunların zamanla yazılı bir anlaşma olmaktan çıkıp toplumsal alışkanlıklara dönüştüğü görülmektedir.

Görüldüğü üzere sayılan kültürel süreçler ve diğer dinamikler farklı şekillerde toplumun yapısına ve sahip olunan kültüre etki etmekte, onu değiştirmektedir. Konusunu toplumsal değişme ve dönüşme temelinden alan bu araştırmada,

değişmeye neden olduğu, değişmeyi hızlandırdığı veya arttırdığı düşünülen kültürel süreçler ve başkaca olgulara eğilimin önemli olduğu düşünülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE DÖNÜŞME OLGULARI IŞIĞINDA BAHÇE KÖYÜ

2.1. Bahçe Köyü ve Toplumsal Değişme ve Dönüşme Süreci

Araştırmanın bu bölümünde köyün kültürel yapısı ve fonksiyonları ile bu yapı ve fonksiyonların süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişme ve dönüşmeleri ortaya koyabilmek için köy sakinleri ile yapılan görüşmeler çalışmaya yansıtılmıştır. Bu yapılırken kaydedilen görüşmeler bir bilimsel araştırmada olması gereken hassasiyete uygun bir biçimde yapılmaya çalışılmıştır. Yine köyün kültürel ve toplumsal yapısında gerçekleşen değişmelerin kaynaklarının neler olabileceği konusu da dikkate alınmıştır.

Kuşkusuz bir kültürün özelliklerini, örf, adet, gelenek ve göreneklerini, alışkanlık ve yaşayış şekillerini doğru ve sağlıklı bir şekilde anlayabilmek köy hakkında edinilecek detaylı bilgilerle mümkündür. Bu amaçla bu bölümde köyün; tarihçesi, demografik özellikleri, mimari yapısı ile köylünün üretim biçimi, sağlık anlayışı ve uygulamaları, eğitim durumları, sosyal ve gündelik hayatı, aile yapısı, akrabalık ilişkileri ve miras anlayışı, beslenme şekli ve mutfak özellikleri, dini inancı ve algısı, bayramları ve uygulamaları, dili, bu dilin özellikleri, giyim kuşamı, geçmişten bu güne oynadığı çocuk oyunları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu şekilde köyde yaşanmış olabileceği düşünülen sosyal kültürel değişmenin daha net görülebileceği düşünülmüştür. Bu bölümde köyün folklorik özelliklerini ortaya koyan örneklere de yer verilmiş, bazı örnekler ve edinilen bilgiler, araştırmadaki bu bölümün akışını bozabileceği endişesi ile çalışmanın sonundaki ekler kısmına yerleştirilmiştir.

2.1.1. Bahçe Köyü'nün Tarihçesi

Köyün kısa tarihçesini ortaya koymadan önce bölge için büyük önem arz eden Fırka-i Islahiye Kanunu'ndan kısaca bahsetmek köyün tarihini ve bugünkü

sosyoekonomik yapısını anlamak bakımından yararlı olabilir. 1865 yılında yürürlüğe konan Fıkra-i Islahiye Kanunu'nun genel olarak Doğu Akdeniz bölgesinin buna bağlı olarak da Bahçe Köyünün de yer aldığı coğrafyadaki köy hayatını büyük ölçüde değiştirmiştir.

Bu konuda Osmaniye ve çevresinin tarihine hâkim olan gazeteci İsmet İpek köşe yazısında Fıkra-i Islahiye Kanununun oluşturulma amacını ve bölgeye etkisini aktarmaya çalışmıştır. İsmet İpek'e göre Fıkra-i Islahiye Kanunu, aşiret hayatını benimsemiş bölge halkının yerleşik yaşama geçmesini sağlamak amacı ile oluşturulmuştur (İpek, 2007).

Yusuf Halaçoğlu, "Fıkra-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân" başlıklı makalesinde kanunun, algılandığının aksine sadece bir askeri hareket olmadığını, bu kanunun bölgedeki konar-göçerliği sonlandırdığını ve oymakların yerleşik yaşama geçmesini sağladığını ortaya koymaktadır (Halaçoğlu, 1973: 1-3).

Akif Bilge Çelik (2008), Fıkra-i Islahiye'nin kuruluş amacının Osmanlı devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde bu boşluğu değerlendiren konargöçer aşiretlerin merkezi otorite anlayışını daha da zayıflatmaya yönelik hareketleri durdurmaya yönelik olduğunu belirtmiştir. Akif Bilge Çelik'in araştırma sonuçlarından anlaşıldığı kadarıyla Fıkra-i Islahiye Kanunu'nun uygulanmaya konması ile huzursuzluk çıkaran aşiretlerin etkisiz hale getirilmesi amaçlanmıştır ve kanunla bu amaca da ulaşılmıştır. Fıkra-i Islahiye ile Güney Anadolu bölgesinde birçok yenilik uygulanmıştır. Huzursuzluğun ortadan kaldırılması ve birtakım yeniliklerin hayata geçirilmesi ile Güney Anadolu Bölgesi devlet için önemli bir nüfus gücü ve ekonomik güç haline gelmiştir.

Akif Bilge Çelik, Fıkra-i Islahiye Kanunu ile o dönemde yaşanan idari sorunların yeni kazalar ve köyler kurularak çözüldüğünü, bununla beraber, yerleşik hayata geçirilen köylerin öncesine oranla kazançlarının daha da arttığını ortaya koymuştur (Çelik, 2008: 152-153).

Yapılan çalışma ve araştırmalarda Fıkra-i Islahiye Kanunu'nun Türkiye'nin Adana'dan Hatay'ın batısına kadar olan güney doğusunun iskânı konusunda oldukça etkili olduğunun vurgulandığı görülmüştür. Özetle çıkarılan bu kanun ile iskân politikasının uygulandığı bölgelerde idari, askeri, ekonomik ve toplumsal sonuçlar

ortaya çıkmış ve yerleşik hayata geçen bölge halkı, üretimden günlük ilişkilerine kadar yeni ortama uygun kültürel pratikleri hayata geçirmek durumunda kalmıştır.

Araştırma boyunca köy yaşlılarından köyün tarihçesine ilişkin bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Edinilen bilgiler yukarıda sıralanan araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir; köydeki yaşlıların, adını telaffuz etmeseler de bu ıslah kanunu hakkında az çok bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır. Buna göre iskân kanununun (Fırka-i Islahiye) uygulanmaya başlandığı 1865 öncesi dönemin aşiretleri bu yörede kışlamakta hatta kısmen de olsa kendilerine yetecek kadar buğday ekip biçmekteydiler. Bu şekilde kısmen yapılan tarım, göçebe yaşam tarzına engel teşkil etmemekle birlikte her aileden bir iki kişinin yörede kalarak hasat işini üstlendiği köy yaşlılarınca dile getirilmiştir (H. Bozdoğan ve K. Keçebaş'la yapılan görüşmeler, 13 Ağustos 2010).

O dönemin devlet politikasının da etkisiyle göçebe yaşayan bu aşiretlerin tarıma ve yerleşik yaşam tarzına teşvik edilmeleri, yakın geçmişte ve araştırmanın yapıldığı dönemde “Bağ Kuyusu” diye anılan bölgeye devlet tarafından üzüm fidesinin gönderilmesi ile sonuçlanmıştır. Göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan aşiret üyeleri, devletin kendilerini yerleşik hayata geçmek için yaptıkları girişimlere direnmek üzere üzüm fidelerini haşladıktan sonra toprağa dikmişlerdir. Ancak ürünü kontrole gelen devletin gönderdiği yetkililer aşiret üyelerinin bu hilesini anlamış ve tekrar tekrar aşirete bu yöreye üzüm fidesi ekme zorunluluğu getirmiştir. Haşlanmış üzüm fidelerinin dikildiği köyün yakınındaki bu bölge “Bağ Kuyusu” olarak bilinir. Köylü zamanla yarı göçebe ve daha sonra tam olarak yerleşik hayatı benimsemiş, aynı zamanda köylü, devletin bu politikasını da kabullenerek üzüm fidelerini dikmiş ve üzüm yetiştirmeye başlamıştır.

Köyün bulunduğu Gür dağlarının doğusu ile batı yakaları ve çevresi yerleşime oldukça uygundur. Ayrıca tarihi kalıntılardan, bölgenin antik çağlardan bu yana yerleşim yeri olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Antik çağlarda kurulduğu bilinen “Hierapolis Castabala” (Bodrum Kalesi) bölgenin köklü bir yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır. Bu kalenin yanında iki önemli su kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynaklardan biri köy sınırları içerisinde olan Köyyeri Çeşmesi'dir. Köy sakinlerinden K. Keçebaş ve D. Poçulu, köyün tarihiyle ilgili şu bilgileri verdiler (görüşme tarihi: 13 Ağustos 2010): 1870'li yıllarda bölgeye ilk yerleşenlerin 1872 tarihli tapu sicil kayıtlarına göre köyün ilk kurulduğu yer olan Köyyeri Çeşmesi'nin

bulunduğu Köyyeri Mahallesi'nde; Poçullar, Linler (Lin Yusuf), Keçebaşlılar, Deli Memmetli (Zalımlar), Deli Hüseyinli (Düzgünler), Delibıçaklılar, Papazlı (Benliler), Ebeşli (Erdoğdular), Bekircikli (Erkoçaklar), Karaküçüklü aileleridir.

İskân sırasında “köyün aşağı kısmı” denilen yerdeki su kaynağı bugünkü durumu gibi derli toplu değildir. Taşların arasından çıkan sular “Kavaklı Yazı” diye bilinen köyün altındaki düzlüğe dağılmaktadır. O düzlüğe adını veren kavak ağaçları hala varlığını korumaktadır. Hatta köyde ilk huğlar¹ yapılırken, çatı örtüsü olarak kullanılan saz ve berdi (esnek ve yassı olan bir tür kamış) otlarının buradan temin edildiği söylenmiştir.

Suyun kaynağının nasıl bulunduğuyla ilgili olarak şunlar anlatılır: Ot biçerken susuzluğunu gidermek isteyenler küçük çaygaralar (küçük barajlar) yaparlar ve sızıntı sulardan içerlermiş. Bu suyun nereden geldiğini merak edenler, onun ana güzünü aramayı yıllar sonra akıl edebilmişler ve en sonunda bu gün hâlen var olan çınar ağacının bulunduğu yere kadar gelerek suyu derli toplu bir arada bulabilmişlerdir. Çeşmenin gözünün orada olduğu anlaşılınca da Köyyeri'ndeki çeşmenin etrafında kümelenen ailelerin büyük bir kısmının araştırmanın yapıldığı dönemde “Köyün İçi” diye anılan aşağı bölgeye taşındıkları bilinmektedir. Su kaynağına yakın olmak için yer değiştiren bu aileler; Poçullar, Ebeşli (Erdoğdular), Poyrazlı (Poyraz Ali), Kestekli (Durdu, Çamca, Ketsek Mustafa), Köseler, Ahmeteller, Delihösünlü, Zalımlar, Bekircikli adlarıyla anılırlar. Diğer bir ifadeyle bu aileler buldukları yeri bırakarak köyün aşağı kısmına gelmişlerdir. Bu bölge çevre mahalleler düşünüldüğünde konumu itibarı ile artık köyün orta yerinde kalmış durumdadır.

Köyün ileri gelen ailelerinin bu kaynakların bulunduğu subaşlarını yurt edinmelerinin en önemli nedeni ise hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olmasıdır. Yaz aylarına doğru havanın ısınması sonucu köylü, yaylalara çıkmadan önce hayvanların su ihtiyacı artınca bu su kaynağının bulunduğu bağ kuyusu çevresine göç ederlerdi. Köy halkı içme suyunu yine bu bölgedeki antik çağlardan kalma kuyudan sağlar, hayvanlarını da Ceyhan ırmağından sularlardı.

¹ Huğ: Duvarları çalı ve murt dalından (bir tür yemiş, esmer hambeles), damı sulak yerlerde bulunan bedri (yassı ve esnek kamış) otlarından yapılan çadır şeklinde iki tek veya odalı ev. Bedri otu kurutulmasından sonra top halinde çatının üzerine serilir ve belirli yerlerinden huğ teli ile rüzgârdan korumak için sıkıca bağlanır.

Buraya göç edişin ikinci sebebi de koyun kuzularının, keçi emliklerinin (keçi yavrusu, oğlak) ve inek körpelerinin (inek yavrusu, buzağı) otlatma zamanına denk gelmesidir. Bu bölgedeki Tavşan Tepesi düzlüğü emlikler için taze ot ve cirpintil çalılarıyla (bodur çalı) doludur. Gür dağları kuzeyden güneye doğru Kaplanlı Gür, Orta Gür, Koca Gür ve Yastı Çalı denilen yükseltiler oluşturur ve bu uzantılar Harnupburnu mezrasına kadar uzanır. Harnupburnu ve Hemite dağları ise bağımsız birer tepeciktirler.

Akdeniz bölgesinde yaşayan Türkmenler arasında, yerli, yarı yerli ve göçebe olmak üzere üç tip Bozdoğanlı'dan bahsedilmektedir. Bahçe Köyü de dâhil olmak üzere on sekiz farklı köyde yaşayan Bozdoğanlılar dörde bölünmüştür. Bunların bir bölümü Yüreğil'de (Yörük ilinde) Tuzla ve Karataş dönemeçlerinde, ikinci bölümü Ceyhan kazası dolaylarında, üçüncü bölümü göçebe bir halde bulunurken, dördüncü bölümü ise Gâvurdağı karşısında Kadirli kazasına bağlı Bodrum harabesinin kuzeyinde Gür Dağları eteklerinde bulunmaktadır.

Bu bölgede bulunan Bozdoğan Köyleri Kadirli'nin doğusundan, kuzeyden güneye doğru uzanan Gür dağlarının batısında kurulu bulunan, Kırmacılı Köyü, Hemite Köyü, Endel (Koçyurdu), Endelin Köyü, Aşağı Bozkuyu, Yukarı Bozkuyu, Cıgıcık Köyü, Kızıyusuflu köyleri ile doğusunda Bahçe Köyü, Karatepe, Tülücüler, Babaoğlanlı, Çamlıbel, Kazmaca, Kesmeburun, Sarpınağazı köyleridir (V. Özsu, K. Keçebaş ve H. Bozdoğan'la yapılan görüşmeler, 13 Ağustos 2010).

2.1.2. Köyün Demografik Özellikleri

Kontrol edilmesi güç olan ya da kontrol edilemeyen değerleri de içerisinde barındıran (coğrafya özellikleri, iklim gibi) bir toplumun veya bölgenin sahip olduğu demografik özellikler, o toplumun; toplumsal ve kültürel yaşayışının önemli belirleyicilerindendir. Şerafettin Yamaner (1999: 74-83), bir kültürü açığa çıkarmak için o kültürün nasıl bir coğrafi çevrede oluştuğuna bakmanın da gerekliliğini vurgulamaktadır. Yamaner, bu düşüncesini destekleyen örneklerle toplumsal değerlerin oluşumu ve bu değerlerin etkilendiği konularında tahliller yapmaktadır.

Yamaner (1999: 82-83), Orta Asya'daki Türk toplumlarındaki konar-göçerliğin ekolojik zorunluluklardan da kaynaklandığını belirtmiştir. Yamaner'e göre bu ekolojik zorunlulukların gezgincilik psikolojisini geliştirmesi nedeniyle bu topluluklar, yerleşik hayat yaşayan toplumlara karşı bir üstünlük kompleksi

oluşturmuştur. Bu nedenle de yerleşik düzene geçiş gecikmiştir. Burada coğrafi koşulların, üretim biçimine (hayvancılık, avcılık) bağlı olarak iklimin toplumsal yaşayış üzerine etkisinden bahsedilebilir. Başkaca demografik özelliklerin de (altyapı, haberleşme, ulaşım, nüfus vb.) toplumsal yaşamı şekillendireceği, dolayısıyla bu demografik özelliklerde meydana gelebilecek değişme ve gelişmelerin toplumsal ve kültürel değişmelere yol açacağı söylenebilir.

Psikoloji, çevresel faktörlerin, toplumu oluşturan ve kültürün her bir üyesi olan bireylere olan etkisine iner. Çevresel faktörlerin, bireylerin gelişimi ve algısı üzerindeki etkisinin toplumsal değişme ve dönüşme olgusunda azımsanmayacak bir etkisi olduğu söylenebilir. Doğan Cüceloğlu, çevre koşullarının toplumun üyesi olan bireylerin öğrenmesinde ve neler öğrendiğinde büyük pay sahibi olduğu belirtir. Cüceloğlu (1997: 333-334), çevrenin farklı yönlerinin (çevre temizliği, iklim vs) olduğunu vurgular, bu farkların ise bireylerin psikolojik ve bedensel gelişimlerini etkilediğini ifade eder. Bireylerin her birinin toplumda ve toplumsal değişimde rol sahibi olduğu düşünüldüğünde, Cüceloğlu'nun çevresel koşulların bireylere olan etkisi konusundaki düşüncelerinin doğrulanabileceği söylenebilir.

Toplumsal yaşayış ve değişmeyi etkileyen aynı zamanda toplumsal değişmeden de karşılıklı olarak etkilenen demografik faktörlerden bir diğeri nüfus ve nüfus özellikleridir. Nüfusun toplumsal sorunlar üzerindeki etkisine değinen Andre Morali Daninos (1973: 160-161), nüfusun ve nüfus artışının toplumsal ve ekonomik sorunlara neden olabileceğini, bu nedenle nüfus gibi demografik özelliklerin toplumun yapısının şekillenmesinde etkin olduğunu belirtir. Daninos, nüfus artışının, ekonomik büyümeden daha erken olması durumunda kültürel ve toplumsal yaşamın buna göre şekillendiğini, hatta toplumun ötesinde bireylerin tutum ve davranışlarını değiştirecek kadar büyük bir etkiden bahsedilebileceğini aktarır.

Çalışmanın bu bölümünde, görüşülen kişilerden edinilen bilgiler doğrultusunda Bahçe Köyü'nün demografik özelliklerine, dolayısıyla sırası ile köyün coğrafi konumu, iklimi, altyapısı, haberleşme ve ulaşım ağı ile nüfusu ve nüfus özelliklerine yer verilmiştir. Yine bu bölümde geçmişten bu yana köyün demografik özelliklerinde yaşanmış olabilecek değişme ve dönüşmelerin var olup olmadığı, var ise bu değişme ve dönüşmelerin ne düzeyde olduğu ve kaynaklarının neler olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

2.1.2.1. Coğrafi Konum

Emekli öğretmen Kadir Keçebaş ile yapılan görüşmede (13 Ağustos 2010) elde edilen bilgiye göre, Kadirli'nin doğusundan, kuzeyden güneye doğru uzanan sıra dağlara yöre halkı Gür Dağı der. Bu sıra dağların batı tarafında Bozdoğan Köyleri sıralanır. Bunlar; Kırmacılı, Hemite, Endel (Koçyurdu), Endelin Köyü, Aşağı Bozkuyu, Yukarı Bozkuyu, Cığcık, Kısıyusuflu'dur. Doğu tarafına ise Bahçe Köyü kurulmuştur. Sonraları Bahçe Köyü genişlemiş ve muhtarlık haline gelmiştir. Buna karşılık, Kazmaca, Kesme Burnu ve Sarpın Ağı Köyleri birer mezra olarak kalmışlardır.

Köyün çevresi yine kendisinden nüfus ve yüzölçümü olarak daha küçük köylerle çevrilidir. Köyün güneydoğusunda Kesmeburun Köyü, doğusunda Kazmaca Köyü ve bu köye bağlı Çamlıbel Köyü, batısında Kırmacılı Köyü, güneybatısında Bahçe Köyü'ne bağlı Harnupburnu, köyün güneyinde ise Ceyhan Irmağı bulunmaktadır.

2.1.2.2. İklim

Köy, tipik Akdeniz iklim özellikleri gösterir. Kışları hava yumuşak ve yağışlıdır; oldukça uzun süren yaz mevsimi ise sıcak ve kurak geçer. Geçiş mevsimleri olan ilkbahar ve sonbahar aylarında ise bulutlu ve yağışlı havaların az, açık havaların ise daha çok yaşandığı görülür.

Köyün bağlı olduğu Osmaniye ili, Akdeniz iklim kuşağında bulunduğu için, iklimin karakteristiği nedeniyle dağlık ve ovalık alanlarda farklılık göstermekle birlikte, çok geniş bir alanda benzer özelliklere sahiptir. Özellikle yaz aylarında, çöl ikliminin de etkisi ile bölgenin ciddi anlamda sıcaklığa maruz kaldığı da söylenebilir. Bunun yanında yine İç Anadolu bölgesinin karasal ikliminin sert özellikleri kışın bölgeyi etkilemekte, Akdeniz ikliminin kış mevsimi özelliklerini kısmen de olsa değiştirerek bölgeyi 3–4 derece daha fazla soğutabilmektedir. Dolayısıyla köy ve bağlı bulunduğu il, Akdeniz iklim kuşağında olmakla beraber, konumu itibarı ile iki büyük iklim olan karasal ve çöl iklimi arasına sıkışmıştır. Ortalama sıcaklığın 18,2 derece olduğu bölgede ölçülen en yüksek sıcaklık değeri 42,8 derece olarak tespit edilmiştir (<http://www.dmi.gov.tr>, 2011).

Köy sakinleri, özellikle orta yaş ve orta yaşın üstünde olanlar, güz sıcaklığını, nemli ve sıcak havayı ifade eden "pamuk açtıran", yaz aylarında Akdeniz'den

yükselen nemli ve bulutlu hava halini "hafta" diye adlandırırlar. Hafta denilen havanın tepelik ve yaylalık kesimlerde köylülerce “zopur” diye tabir edilen yağmur şekline dönüştüğü ifade edilir.

Köyde yağmur ve karın dışında “dolu”, “gıcı”, “çiğ (çiy)” diye adlandırılan yağış şekilleri de görülür. Dolu ve gıcı genel olarak ilkbahar ve yaz ayı başlarında yağar. Görüşme yapılan kişiler tarafından bu tür yağışların ekili alanlara büyük zarar verdiği aktarılmıştır (E. A. Erdoğan ve C. Delibıçak’la yapılan görüşmeler, 15 Ağustos 2010).

2.1.2.3. Altyapı ve Haberleşme

Köyde gelişmiş ve sağlıklı bir alt yapının var olduğu söylenemez. Köyde atıklar için bir kanalizasyon sistemi mevcut değildir. Daha önceleri evin dışında bahçede veya avluda bulunan tuvaletler çoğu evde ev içine alınmıştır. Çok daha eskiden ise umumi olarak mahallenin kullanımı için açılan kuyular zamanla her ev için ayrı ayrı açılmaya başlamıştır. Halen atıklar eskiden olduğu gibi kuyularda biriktirilmektedir. Biriken atıklar kuyu sahibi tarafından masrafları karşılanarak belediye veya özel şirketler aracılığıyla boşaltılmaktadır.

Köylü 1966 yılına kadar içme suyu ihtiyacını köyün ortak çeşmelerinden (taşıma yöntemi ile) karşılamaktaydı. Köydeki içme suyu şebekesi 1966 yılına kurulmuştur. Aynı şebeke 2002 yılında daha kapsamlı ve düzenli bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. Halen köyün su ihtiyacı aynı şebeke tarafından sağlanmaktadır. Şebekenin kurulmadığı dönemden önce kadın, erkek ve çocuklar içme suyunu hep bir elden köyün aşağıdaki ve yukarıdaki çeşmesinden evlere taşırlardı. Evin çevresinde bulunan nar, portakal ve evin bahçesinde bulunan yeşil soğan, biber, patlıcan, fasulye, bakla gibi ekilen ürünlere daha öncesinde oluşturulan arklarla sulama işlemi yapılırdı. Bu sulama işlemi köylünün “saka” ismini verdiği köyden herhangi birinin sorumluluğu ile sağlanırdı. Saka, kimin bahçesinin veya avarlığının¹ sulanacağını belirler, sıranın bozulmamasını sağlardı. Saka, aynı zamanda suyun yönünü değiştirir. Sıra hangi aileye geldiyse arkı o tarafa yönlendirirdi. Bu işlemler karşılığında bahçe ve avarlık sahipleri sakaya emeği karşılığında ücret öderlerdi. Şebeke sisteminin köyde oluşturulması sonucunda ev yakınında bulunan sulama işleminde saka görevlendirme geleneği de son bulmuştur.

¹ Avarlık: Çeşitli sebzelerin ekildiği evin yakınındaki bahçe.

Köye telefon hizmeti 1999 yılında getirilmiştir. Posta teşkilatı bulunmayan köyde hemen hemen her evde telefon mevcuttur. Eskiden mektupla haberleşme yaygın olarak kullanılırken 1990'lardan itibaren bu haberleşme yöntemi gittikçe azalmış ve giderek tamamen kaybolmuştur. Bunun yanında araştırmanın yapıldığı 2010-2011 yıllarında birçok kişinin kendine ait bir cep telefonu olduğu tespit edilmiş ve cep telefonlarının en önemli haberleşme aracı olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Bu gelişme evlere bağlanan sabit telefonun önemini yitirmesine sebep olmuştur. Ayrıca köyde birkaç evde internetin kullanılmaya başlandığı da gözlenmiştir. Köy sakinlerine göre eskiden köy içi iletişim ve haberleşme bizzat yetiştikler tarafından evler gezilerek veya bir çocuk ya da haberci gönderilerek sağlanırmış. Sabit telefonların evlere girmesiyle bu gelenek oldukça zayıflamış. Cep telefonlarının kullanılmaya başlanmasıyla da ev gezerek haberleşme ve iletişim kurma artık tamamıyla sona ermiştir (D. Poçulu ve C. Delibıçak'la yapılan görüşmeler, 03 Eylül 2010).

Sonuç olarak, kitle iletişim araçlarının köye gelmesiyle geleneksel haberleşme ve iletişim şeklinin hızlı bir şekilde değiştiği, köy sakinlerinin bu yeni duruma kolay bir şekilde uyum sağlamış oldukları söylenebilir.

2.1.2.4. Ulaşım

Köy ve köylü gerek köy içi ulaşımında gerekse dışarıya ile olan ulaşımında çeşitli değişimler yaşamıştır. Köy sakinlerinin anlattıklarına göre bir zamanlar şehre gitmek isteyen kişilerin ırmağı salla geçmeleri gerekmektedir. İrmakta büyük bir sal bulunurdu. At arabaları, atlar ve köylüler bu sala bindirilerek ırmağı geçerlerdi. Uzun zaman önce yapılan köprü ile yaşanan bu ulaşım zorluğu çözülmüştür. M. Poyraz, H. M. Nalbat ve A. Poyraz (görüşme tarihi: 26 Mayıs 2010) adlı köylülerin anlattıklarına göre 1950'lere kadar köyün içinde ve yakın köylere yaya olarak, atla, eşekle ve at arabaları ile ulaşım sağlanırmış, zamanla ulaşımında traktör kullanılmaya başlanmıştır. Bir zamanlar çok nadir olan traktör sayısı süreç içinde artmış ve böylelikle ulaşım da daha kolay hale gelmiş. Bu arada otomobilin de köye girmesiyle ulaşım artık daha çok otomobille sağlanmaya başlanmıştır, şehir ile köy arasındaki ırmağa yapılan köprü ulaşım sorununu tamamen sona erdirmiş. Ş. Poçulu (görüşme tarihi 04 Haziran 2010), 1980'li yıllardan itibaren şehre dolmuşla gidilmeye başladığını, ayrıca köylülerin kendi özel otomobilleri ve traktörleriyle şehre gittiklerini; eskiden sadece önemli işleri görmek ve bazı temel ihtiyaçları karşılamak

amacıyla şehre gidilirken artık çalışmak veya sadece gezmek için de şehre gidildiğini ifade etmiştir.

1980’li yıllarda bir olan dolmuş sayısının araştırmanın yapıldığı yıllarda dokuzaya çıktığı ve bu arada mahalle içlerindeki bazı ara yollar hariç köy yollarının tamamen asfaltlandığı gözlenmiştir.

2.1.2.5. Nüfus ve Nüfus Özellikleri

Köy muhtarı Cabir Delibıçak’ın verdiği bilgilere göre (02 Mart 2011) köyün 2011 yılı itibarı ile nüfusu 997’dir. Bu nüfusun 520’si erkek, 477’si kadındır, bu anlamda kadın erkek nüfusu birbirlerine yakındır. Bu tarihten 30 yıl önce, 1980 yılında köy muhtarlığının kayıtlarına göre köyün nüfusu 1286’dır. Bu durum bize son 30 yıl içerisinde köy nüfusunun %27 oranında azaldığını göstermektedir. Yine genç ve çocuk nüfusunun 30 yıl öncesine oranla azalmış olduğu da görülmektedir.

Y. Delibıçak ve muhtar Cabir Delibıçak köy nüfusundaki hareketliliğin veya azalmanın nedenlerini iş ve eğitim ihtiyacına bağlamaktadırlar. Muhtara göre özellikle genç nüfus, başta iş olmak üzere eğitim amacı ile de kentlere göç etmektedir. Ayrıca eğitim durumlarının ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle eşlerin daha az çocuk yapar duruma geldikleri, bunun da nüfusun azalmasına etkide bulunduğu dile getirilmiştir (Y. Delibıçak ve C. Delibıçak’la yapılan görüşme, 02 Mart 2011).

2.2. Bahçe Köyü’nde Maddi Hayat

Maddi hayat denince küçük ve büyük çapta icra edilen faaliyetler ve bunların karşılığında edinilen kazançları, ekonomik yapının dolayısıyla toplum yapısının şekillenmesindeki değişkenleri anlatmaktadır. Öyleyse maddi hayatın yapısında meydana gelecek niteliksel ve niceliksel farklılaşmalar değişimleri de beraberinde getirmektedir.

Bahçe Köyü’nün maddi yapısındaki faaliyetlerin en büyüğünü teşkil eden tarım, köyün kültürel ve toplumsal özelliklerinin belirleyicilerindedir. Köylülerin maddi yapılarını belirleyici özelliğe sahip olan tarım faaliyeti de başkaca değişkenlerden etkilenecek şekilde almaktadır. Boratav (2000: 181) *Bugünkü Türkiye* adlı eserinde tarımın ticaret hadlerini anlatırken 1970 ve 80’li yıllarda yaşanan finansal değişimin ve sermaye kaymalarının köylerdeki çiftçileri ve ailelerini tüketimden kısımaya, üretim için daha fazla emek sarf etmeye zorladığını belirtir.

Boratav'a göre köylüler, yaşanan finansal değişmeden olumsuz yönde en az derecede etkilenmek için bu tutumu sergilerler. Dolayısıyla bu tutum, köylülerin ve tarımla uğraşanların davranışsal ve yaşantısal değişimler yaşamasına neden olmuştur. Boratav'ın ifade ettiği bu durum, maddi hayatın diğer faaliyetlerinden olan ticaret, hayvancılık vb. olguların da örneğin finansal kaymalar sonrasında değişimlere maruz kalabileceğini (bu olgulara etki edebilecek başka değişkenlerden de bahsedilebilir) göstermektedir. Rüstem Erkan'a göre (2004: 113-115) emeğin verimliliğine etki eden tüm içsel ve dışsal etkiler ve oluşumlar toplumsal değişimin kaynağını oluştururlar. O halde içinde yaşanan doğa koşulları ile sahip olunan teknolojinin etkileşimi toplumsal yapı ve yaşayışı hem belirler hem de sürekli olarak etkiler. Erkan'ın bu görüşlerinin ekonomisi tarıma dayanan bir toplum için daha fazla şey ifade ettiği söylenebilir.

Bahçe Köyü'nün ekonomisi de büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Bu sebeple aşağıda, köyde yaşanan tarım ve tarımın nasıl yapıldığı, değişime uğrayıp uğramadığı, bunun yanında hayvancılık, ticaret, avcılık uğraşları ve iş gücü konularında köy ve köylünün ne tür özelliklere sahip olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Tarım

Köyün toplam arazisi yaklaşık 2000 hektar dolaylarındadır. Bunun yaklaşık %75'i tarım arazisi iken geriye kalan bölümler mera ve dağlardan oluşmaktadır. Muhtarlık kayıtlarına göre köyün 2011 yılı hane sayısı 250'dir. Toprak sahibi olmayan aile yoktur. Büyük ya da küçük ölçekli hemen hemen her aile tarımla uğraşmaktadır. Köyde yürütülen tarım faaliyetleri önceleri pamuk, buğday ve arpa ağırlıklıyken özellikle 1990'lardan itibaren yer fıstığı, soya, mısır, ayçiçeği, zeytin gibi ürünlerin de yetiştirildiği görülmektedir. Çukurova bölgesinde yer alan köy arazileri oldukça verimlidir. Ceyhan ırmağının geçtiği yakın bölgelerde sulu tarım yapılırken ırmağa uzak bölgelerde kuru tarım da yapılmaktadır. Bunları dışında köyde; karpuz, kavun, üzüm, incir, pabuç inciri, turp, soğan, hambalis, murt vb. meyve ve sebzeler de yetiştirilmektedir.

Bahçe Köyü'nde ve genel olarak Osmaniye Bölgesi'nde yer fıstığı yöre ekonomisinde ayrı bir önem taşımaktadır. Yer fıstığı üretiminde ve pazarlamada Türkiye'nin merkezi durumuna gelen köyün bağlı bulunduğu Osmaniye ili dünya

sıralamasında yerini almıştır. Yapılan üretimin büyük bir kısmı bölgede bulunan fıstık fabrikalarında işlenmektedir.

Tarım faaliyetleri 1970’li yıllara kadar tarım klasik yöntemlerle sürdürülmekteydi. Köyde tarımda makine kullanımı ve modern tarıma geçiş 1975 yıllarına denk gelir. Köylünün geçimini sağladığı tarımsal faaliyet yıllarca karasabanla sağlanmıştır. Karasaban, geçmişte tarımsal faaliyetlerinin vazgeçilmez aracı olmuştur. Karasabanın gövdesinin tamamı ahşaptan yapılmıştır; ağaç gövdenin ucunda saban demiri denilen metal uç vardır, kullanımı özel bir beceri isteyen karasaban ile tarlayı ekmeye hazır hale getirmek için sürmek oldukça uzun süren bir çalışmayı gerektirirdi. Bu zahmetli çalışma sistemi pulluk denen aletin kullanılmasıyla kısmen değişmiştir. Pulluk ile tarlayı sürmek öküz, at gibi hayvanların arkasına takılarak toprağı sürme işlemidir. Hasat zamanı ise ekin arabası ile ürün harman yerine getirilir, ekin arabasının geçmeyeceği engebeli ve dik yerler için ise kızaklar kullanılırdı. Daha çok çam ağacından imal edilen harman döveni, 1970 yılları öncesinde buğdayı başağından ayıklamak ve saman elde etmek için kullanılırdı. Köylü bu işleme “harman almak” der. İçerisinde kanalcıklar açılmış harman döveninin kanalcıklarında kesici çakmak taşları bulunurdu. Her yeni hasat döneminde bu taşlar daha iyi olanları ile değiştirildi. Bu aletin kullanımı bir koşum hayvanının zincirle çekmesiyle sağlanırdı.

Evlere yakın ve rüzgâr alan bölgelere ise harman yerleri kurulurdu, bu alan yabancı otlardan ve taşlardan temizlenirdi. Tarlalardan getirilen buğday, sap desteleri ve ilkbahardaki biçilmiş olan çayır otları yığınları harman yerine getirilir ve bu bölgeye yığılırdı. Ot yığını dövenle saman haline getirilir ve elde edilen samanlar samanlıklara hayvanlarla taşınırdı. Böylece hayvanların yiyecekleri tedarik edilmiş olurdu. Harman yerinin önünde birkaç samanlık birden de olabilirdi. Bu, aynı evden birçok kardeşin veya amcaoğullarının aynı harman yerini kullandıkları anlamına gelirdi.

1980’li yıllara doğru dövenin yerini patos almış, bu yenilik günlerce süren harman alma işleminin bir günde bitmesini sağlamıştır. Ayrıca patos hem samanı daha ince kıymakta hem de buğdayı daha temiz bir şekilde sapından ayırmaktadır. Bu gelişme, köylü için çalışma sisteminin ciddi anlamda değişmesine neden olmuştur. Köylüler patos sayesinde günlerce vakit ayırdıkları bu yorucu işten kurtulduklarını dile getirmişlerdir. Buna karşın 1980’den itibaren köyde araziler

miras yolu ile paylaşılmasından dolayı parçalanarak küçülmüş ve bu durum tarım faaliyetlerini geçmişe oranla zorlaştırmıştır. (H. M. Nalbant, M. Kalkan, K. Keçebaş, H. Poçulu, S. Benli, H. Bozdoğan ve H. Poyraz'la yapılan görüşmeler, 14 Temmuz 2010, 20 Aralık 2010 tarihlerinde yapılan görüşmeler).

Görüldüğü kadarıyla köy sakinleri, tarım sanayindeki yaşanan gelişmeleri olumlu gelişmeler olarak görmekte, memnuniyet duymaktadırlar. Gelişmiş tarım makinelerinin köye girmesiyle eski üretim araçları etrafında yaşanan geleneklerde de değişimler meydana gelmiştir. Örneğin köyde biçerdöver kullanımının başlamasıyla tören havasında geçen hasat alma uygulaması da sona ermiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde (2009-2011) tarlada biçerdöver tarafından elde edilen ürün kiralanan kamyonlara boşaltılarak evlere girmeden tüccara götürülmektedir. Görüşme yapılan kişiler geleneksel yöntemlerle yapılan tarımda yaşanan harman zamanı heyecanı ve telaşının artık yaşanmadığını, birçok şeyin çok kolay gerçekleştiğini ama daha az mutluluk verdiğini dile getirmişlerdir.

Pamuk, mısır, yer fıstığı ve ayçiçeği toplama işlemlerinde de makineleşmenin etkileri sonucunda köylünün çalışma şeklinde değişimler yaşandığı görülmektedir. Eskiden daha çok ekilen pamuk zahmeti nedeniyle 1990'lardan itibaren yavaş yavaş terk edilmiş, bu dönemde köylüler özellikle ayçiçeği, mısır ve yer fıstığı üretimine yönelmişlerdir. Bununla beraber köyde eskisi kadar çok olmasa da halen pamuk ekilmektedir. Pamuk, halen elle toplanmakla birlikte makineyle de toplanmaktadır. Ayçiçeği ve mısır için makineler gelirken yer fıstığı için pamuk toplamada olduğu gibi hem makineler hem de ırgatlar kullanılmaktadır.

Köyde son dönemlerde kooperatiflerin de desteğiyle zeytincilik oldukça önem kazanmıştır. Zeytinyağına talebin artması nedeniyle son dönemlerde köylü, tarlasına zeytin ağacı dikmiştir. Zeytinin toplanması işleminde, zeytinden elde edilen yağ karşılığı çalışma dikkat çekmektedir. Köylü birbirlerinin zeytinini toplamakta, karşılığında çalıştığı kadar zeytinyağı kazanmaktadır.

Köyde halen tarım ve tarımsal faaliyetler geçmişte olduğu gibi birincil geçim kaynağıdır. Bu uğraşın icra edilmesi; makineleşme, teknolojik gelişme ve ulaşımın gelişmesi ile süreç içerisinde şekil değiştirmiş, çiftçinin ağır iş yükü hafiflemiştir. Ancak çiftçiler, yaşanan bu gelişmelere rağmen tarımsal faaliyetlerin eskisi gibi

kazanç sağlamadığı, ürünün kalitesinin ve toprağın veriminin düştüğü görüşündedirler.

2.2.2. Hayvancılık

Bahçe Köyü'nde hayvancılık, tarımdan sonra ikinci sırayı alan geçimlik faaliyettir. Ancak önceki dönemlere göre hayvancılığın azaldığı söylenebilir. Bu durum daha çok hem mera ve otlakların azalması hem de hayvancılığı büyük çiftliklerin üstlenmiş olmasına bağlanabilir. Dolayısıyla sermaye piyasasının köyde yürütülen hayvancılık faaliyetlerini etkilemiş ve değiştirmiş olduğu sonucuna varılabilir.

Halen geleneksel yöntemlerle yürütülen hayvancılık, iskân kanununun çıkmasından önce bu yörede yaşayan insanların birincil geçim kaynağı idi. Göçebe olarak yaşayan yöre insanı devlet politikasıyla zorunlu olarak çiftçiliğe özendirilmiş zamanla hayvancılık tarımsal faaliyetlerin ardında yer almaya başlamıştır. Araştırmanın yapıldığı döneme bakıldığında ise köyde küçük ve büyük baş hayvancılığın yanında tavuk, horoz gibi hayvanların etinden ve yumurtasından yararlanmak için yetiştirildiği, bunun yanında bazı ailelerce tavuğun yumurtasının biriktirildiği ve satıldığı görülmüştür.

Dikkat çeken bir diğer konu da köyde hayvancılıkla uğraşan ailelerin genelde çiftçilikle uğraşıyor olmasıdır. Bu durum, tarımla uğraşan ailelerin, hayvanlarını yetiştirmek için toprağı olmayan ya da olup da az olan ailelere oranla daha avantajlı olması ile açıklanabilir.

Araştırmanın yapıldığı dönemde köyde 1000'e yakın küçükbaş (keçi, koyun, oğlak), 400'e yakın büyükbaş (inek, dana) hayvan yetiştirildiği belirtilmiştir. Köyde bazı aileler ticaret amacıyla hayvan yetiştirirken çoğu aile kendi ihtiyaçlarını (yağ, süt, yumurta, et) karşılamak için hayvan beslemektedir. Evinde birkaç büyükbaş hayvanı olan aileler hem kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar hem de köye servisle gelen sütçüye süt de satmaktadırlar. Bu durum köy sakini için küçük de olsa bir kazanç sağlamaktadır. Çok sayıda (100–150 kadar) hayvan besleyen ailelerin ise kurbanlık amacıyla bu hayvanları beslediği ve ticaretini yaptığı da görülmektedir. Bitki örtüsünün daha çok yabancı çalılardan oluşması nedeniyle köyde karakeçi yetiştiriciliğinin tercih edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak köylü hayvancılık uğraşını eskisi kadar icra etmemektedir. Ancak halen hayvancılık tarımdan sonra gelen ikinci uğraştır. Hem sermaye piyasasının ve peşi sıra büyük çiftliklerin kurulmasının hem de bitki örtüsünün zenginliğini kaybetmesinin bunun yanında göçebe yaşamın tamamen terk edilmesinin köylü insanını geçmişe oranla hayvancılıktan uzaklaştırdığı görülmüştür (Y. Tomurcuk, A. Üzüm ve C. Delibıçak'la yapılan görüşmeler, 26 Ağustos 2010).

2.2.3. Avcılık

Erkeklerin hem bir tür sosyal etkinlik olarak algıladığı hem de avladıkları hayvanların etine olan merakları nedeniyle köyde avcılık faaliyetleri yürütülmektedir. Ancak avcılığın da tıpkı hayvancılık gibi zaman içerisinde giderek azaldığı ifade edilmiştir.

Köyde, erkekler özellikle kuş göçlerinin olduğu mevsimlerde ava gittiklerini, daha çok karabatak avladıklarını, bunun yanına tavşan avına da çıktıklarını dile getirmektedirler. Ancak köyde avla uğraştığı bilenen kişilerin son 10–15 yıldır özellikle avlanmak amacıyla çıkmadıklarını, bunun yerine odun toplamak, tarladaki işlerini görmek maksatlı evden ayrıldıklarında avlanacak bir hayvanla karşılaşılması ihtimaline binaen babadan kalma tüfeklerini beraberinde götürdüklerini ve avcılığı bu şekilde devam ettirdiklerini ifade etmektedirler (Y. Ertan ve O. Poyraz'la yapılan görüşmeler, 27 Ağustos 2010).

2.2.4. Tarımsal Örgütlenme ve İşgücü

Köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde köyde tarımla uğraşan çiftçilerin hemen hepsi il tarım ve ziraat odalarına kayıtlı olduğu, bu şekilde ihtiyaç duydukları maddi desteği, kredileri ve yönlendirilmeyi buralardan sağladıkları anlaşılmıştır.

Köyde genç nüfusun giderek azalması tarımda işgücü sıkıntısını doğurmuştur. Daha önceleri ailelerin daha kalabalık nüfusa sahip olması tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylü için ciddi bir işgücü sağlıyordu. Bunun yanında tarımda makine kullanımından önce ihtiyaç duyulan işgücü çok daha fazla iken tarımda makineleşme ile birlikte bu durum değişmiştir. Yine de yapılan görüşmelerde (S. Benli ve D. Poçulu'yla yapılan görüşmeler, 20 Aralık 2010) çiftçilerin işgücü sıkıntısını ortadan kaldırmak için gündelikçi tarım işçilerini çalıştırdıkları dile getirilmiştir. Bu işçiler sabah erkenden tarladaki işe koyulmakta, öğle vakti tarla sahibi tarafından hazırlanan yemek için mola vermektedirler.

Tarla sahibi, bu işçilerin koordinesi için bir başka kişiyi de görevlendirir. Bu kişi, işçiler gibi çalışmaz ancak bu işçileri koordine eder ve yönlendirir. Bu kişiler, köylülerce “elçi” diye anılır. Genelde elçilerin tarımsal işler konusunda fikir ve deneyim sahibi olduğu bilinmektedir. Acil ihtiyaçların karşılanmasına öncülük ederler. İşçilerin düzgün ve verimli bir şekilde çalışmasından elçi sorumludur.

Sonuç olarak eskiden bütün aile fertleri tarlaya çalışmak üzere giderken araştırmanın yapıldığı dönemde bu durumda değişimler yaşandığı artık aile bireylerinin bir kısmı tarlaya giderken bir kısmının evde kaldığı hatta bazı aile bireylerinin çalışmak üzere şehre gittiği gözlenmiştir. Köy sakinlerinin ifadeleri değerlendirildiğinde bu değişmeye sebep olan nedenlerin başında tarımda makineleşmenin ve nüfus özelliğindeki (toplam nüfusta ve özellikle genç nüfusta azalma) değişmelerin olduğu söylenebilir.

2.2.5. Ticaret

Köy içinde atölye benzeri herhangi bir işyeri yoktur. Ticari faaliyet gösteren köy bakkalları dışında herhangi bir ünite de mevcut değildir. Ancak köyden birkaç kişinin şehir merkezinde işyeri vardır. Bu işler genelde buğday, pamuk alım satımı üzerinedir. Bu kişilerin daha önce farklı zanaatlarla uğraştıkları, bazılarının marangozluk, bazılarının köyle şehir arasında dolmuş şoförlüğü yaptığı belirtilmiştir.

Köy halkı genelde alışverişini şehirden yahut köye 10 km uzaklıktaki Cevdetiye (Araplı) kasabasından yapmaktadırlar. Köylü elde ettiği ürünü (buğday, pamuk, mısır, süt, yumurta) buralarda pazarlamaktadırlar. Alışveriş daha önceleri köy sakini için daha zahmetli iken şimdi ulaşım rahatlığı nedeniyle daha çabuk ve kolay yapılabilmektedir. Yine; nar, kayısı, erik, zeytin, incir, nar ekşisi, zeytinyağı, pabuç inciri gibi ürünler de köylü tarafında hem köy içinde hem de şehirde alıcısıyla buluşturulmaktadır. Köylü bu ürünleri özellikle 2000’lerin başından bu yana öncekine oranla daha fazla önemsemektedir. Köylülere göre bunun nedeni bu ürünlerin gıda sektöründe önemli bir yer tutmaya başlamasıdır (E. A. Erdoğan, Ş. Poçulu ve S. Benli’yle yapılan görüşmeler, 27 Ağustos 2010).

2.3. Sağlık ve Tedavi Yöntemleri

Sağlık, hastalık, iyileşme gibi konular, tüm canlılar için var olan yadsınamaz gerçeklerdir. İnsan topluluklarının her birinin belirli bir kültüre sahip olduğu düşünüldüğünde, sağlık konusu ile ilgili uygulamaların, benimsenen birtakım

pratiklerin o toplumun kültürel ve toplumsal yapılarını yansıtması bakımından önem arz ettiği söylenebilir. Bu durumun araştırmanın amaçlarından bir kısmını yansıtıyor olması konunun önemini daha da arttırmaktadır. Belkıs Kümbetoğlu ve Hande Birkan Gedik'in *Gelenekten Geleceğe Antropoloji* adlı derlemelerinde Akile Gürsoy'un sosyal bilimlerle sağlık konusunu ilişkilendirdiği yazısında, günümüzde sağlık konusunun, her ne kadar tıp ve sağlık bilimleri ile anılmasa da çok eskiden bu yana sosyal bilimlerin sağlık konusu ile ilgilendiğini ifade etmiştir. Gürsoy, sosyal bilimlerin bu ilgisinin hastalık ve iyileşme gibi konuların da doğmak ve ölmek gibi temel yaşam olguları olmasından kaynaklı olduğunu belirtir (2005: 90-91).

Bahçe Köyü'nde de ortaya çıkarılmak istenen köyün kültürel yapı ve özellikleri ile bu yapı ve yaşayışların değişmeye uğrayıp uğramadıkları idi. Bunun yanında köyde sağlık konusunun algılanışında ve sergilenen pratiklerdeki geçmişten bu güne yaşanan değişimlerin antropolojik bir değerinin olması sonucunu doğurur. Bu ise, sağlık konusunda köyün sahip olduğu özellikleri ortaya çıkarma gerekliliğini doğurmuştur.

Bahçe Köyü'nde geçmişten bu yana gerek ulaşım zorluğu gerekse geleneksel düşünce yapısının etkisi ile hastalık durumlarında birçok ilkel tedavi yöntemlerine başvurulduğu ve bu şekilde iyileşme sağlamaya çalışıldığı bilinmektedir. Araştırmanın yapıldığı dönemde köy sakinleri, geçmişten bu yana uygulanagelen yöntemlerden bazılarının hâlen iyileşme sağlayabileceğini düşünürken, bazı yöntemleri işe yaramaz olarak değerlendirmektedir. Araştırmanın yapıldığı döneme bakıldığında köylü, rahatsızlıkları bilinçli bir şekilde tedavi etme yoluna gitmekte; ulaşımın gelişmesiyle hastanelerde işin uzmanı doktorlarda rahatsızlıklarına çare bulmaya çalışmaktadır. Ancak köyde hâlen bazı geleneksel tedavi yöntemleri de bilimsel tedavi yöntemleriyle birlikte uygulanmaktadır. Köylünün araştırmanın yapıldığı sırada da uygulamakta olduğu ve terk etmediği ilkel tedavi yöntemlerini deneme yanılma yoluyla edinilmiş bilgi birikimleri olması nedeniyle önemsendiği görülmektedir.

Köyde, köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde sağlık konusundaki ve eskiden günümüze kadar tedavi etme yöntemlerindeki değişim anlaşılmaya çalışılmıştır. Köylüler ile yapılan görüşmelerde köydeki sağlık uygulamalarının zaman içinde değişime uğradığı yönünde bilgilere ulaşılmıştır. Mesela zihinsel engelli bir bireyin

eskiden bağlanarak kontrol edilmeye çalışıldığı oysa şimdilerde bu tür kişilerin köye gelen servislerle tedavi için rehabilitasyon kurumlarına gönderildiği gözlenmiştir.

Köyde araştırmanın yapıldığı dönemde bir sağlık evi mevcuttur. Sağlık evinde sürekli olarak bulunan bir ebe ve haftada bir köye gelen bir doktor bulunmaktadır. Tansiyon, enjeksiyon pansuman, çocuk aşıları ve gebe izlemesi gibi basit tıbbi müdahaleler köyde ebe ve doktor tarafından yapılırken, önemli rahatsızlıkları bulunan köylü şehir merkezindeki hastanelere başvurmaktadır. Köy sakinleri, köyde ebe veya hemşirenin olmadığı zamanlarda rahatsızlananlara köyün deneyimli ve yaşlı kadınları müdahale ettiklerini belirtmektedirler.

Geçmişte köylüler, adına “tıbıka” ve “gıgırtmaç” dedikleri boğmaca hastalığı nedeniyle doğurduğu çocukları ölen kadınların boğazına ip bağlayarak “Yedi Mehmet”¹ evini gezdirirlerdi. Bu şekilde kadınların sağlıklı çocuk sahibi olabileceği düşünülürdü. Araştırmanın yapıldığı dönemde ise geçmişte uygulanan bu gelenek köy sakinlerince kadınlara uygulanan bir işkence gibi görülmekte ve çocuk sahibi olma konusunda sorun yaşayan kadınların hastanelerde tedavi olma yolunu seçtikleri görülmektedir. Bu noktada sağlık ve tedaviyle ilgili anlayışta yaşanan bu büyük değişimin, eğitim, medya ve daha çok tıp alanındaki gelişmelerden kaynaklandığı söylenebilir.

Aşağıda Bahçe Köyü’ndeki geçiş dönemleri bölümünde evlilik geleneğinin özellikleri konusunda da geçecek olan levirat tipi evlilik (kayınbiraderle evlenmek) yapan kadınlardan bahsedilmektedir. Köyde bu tip evlilik yapan kadınların saçlarının, ağzında yara (pamukçuk) çıkan çocukların dillerine sürüldüğünde iyileşme sağlanacağına inanılırdı. Bu uygulama birçok köy sakini tarafından bilinmemekle birlikte hâlen hayatta olup buna şahit olan ve uygulayan birkaç yaşlı hâlâ hayattaydı ve bu yaşlılar araştırmanın yapıldığı dönemde bunun yanlış bir uygulama olduğunu dile getirmekteydiler.

Köyde halen uygulanagelen birtakım tedavi yöntemleri de vardır. Örneğin bezin sirke veya alkole ıslatılıp ateşlenen birinin vücuduna sürülüp ateşin düşürülmek istenmesi, kanı pıhtılaştırmak amacıyla vücudun kesilen bölgesine tütün basılması, soğuk algınlıklarında bitki çaylarından özellikle kekik ve nane

¹ “Yedi Mehmet” sözü, içinde Mehmet isminde kişilerin bulunduğu yedi haneyi ifade etmektedir. Çocuğu ölen kadın, boynuna ip bağlanmış şekilde, içinde Mehmet adlı kişilerin bulunduğu yedi hane gezdirilirdi. Böylece bir sonraki hamileliğinde sağlıklı bir çocuk doğuracağına ve çocuğunun yaşayacağına inanılırdı.

otunun kaynatılıp içilmesi, karın ve sırt ağrılarında ağrıyan bölgede sıcak su ve yahut ısıtılmış kiremit bekletilmesi bunlardan bazılarıdır.

Eskiden köyde diş temizliğinde tuz ve kömür tozu kullanılırken araştırmanın yapıldığı dönemde kolaylıkla ulaşılan diş macununun tercih edildiği gözlenmiştir. Baş ağrısında alın bölgesinin jiletlenmesi uygulanması, kaşınan bölgeye tuz basılması uygulamaları, incelenen köyde araştırmanın yapıldığı dönemde tamamen kaybolmuştur.

Geçmişte köydeki yetersiz aşılama ve sağlığa uygun olmayan ortamlar bazı rahatsızlıkların daha sık görülmesine neden olmuştur. Yapılan görüşmelerde sadece kızamıktan birçok bebeğin hayatını kaybettiği, oysa son otuz yılda hiçbir bebeğin bu rahatsızlıktan ölmediği, yine birçok çocukta ve yetişkinde çıban denilen apsenin hemen hemen hiç kimsede rastlanmadığı dile getirilmiştir. Geçmişteki çıban vakalarında köy berberi veya eli yatkın kadınlar tarafından çıbanın delinerek iltihabının akıtıldığı aktarılmıştır (E. A. Erdoğan, H. Bozdoğan, Ş. Poçulu, K. Keçebaş, Ş. Benli ve S. Benli'yle yapılan görüşmeler, 11 Ağustos 2010).

Sonuç olarak insan sağlığı konusunun tüm dünyada olduğu gibi Bahçe Köyü'nde de zaman içinde ciddi bir değişim yaşadığı söylenebilir. Köy sakinleri sağlık problemlerini geçmişe oranla çok daha bilinçli bir şekilde tedavi etme yoluna gitmektedir. Bu değişime neden olan durumların başında eğitimin geldiği bunu sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişimin takip ettiği söylenebilir. Ayrıca alan çalışması sırasında ekonomik yönden güçlenen köy sakinlerinin, eğitim ve medya aracılığıyla bilinçlendiklerini bu sebeple de çok daha iyi koşullar sunan sağlık hizmetlerinden yararlanmayı tercih ettikleri gözlenmiştir.

2.4. Eğitim-Öğretim ve Değişme

Eğitimin kültürel değişme ve dönüşme üzerinde etkisi yadsınamaz. Eğitilmiş bireylerin algılarının genişlemesiyle yeni durumlar üretebildiği ve bunun yanında yeni gelişmelere daha çabuk uyum sağlayabildiği söylenebilir. Burada eğitimin nasıl olduğu konusu da eğitimin varlığı kadar önemli bir durumdur. Bozkurt Güvenç, *Kültür ve Eğitim* adlı eserinde yer alan kendisiyle yapılan bir söyleşide eğitimin toplum ve birey açısından önemine dikkat çekmiştir. Güvenç (1995: 20-22) burada insanı insan yapan eğitimin nasıl olduğunun da oldukça önem taşıdığını vurgulamaktadır. Güvenç'e göre çocuk ancak bir eğitim ortamındaysa çok daha iyi

öğrenir. Tabii bu eğitim ortamının kaliteli olması içinde toplumun üyelerine görevler düşmektedir. Bunun altında o bireylerin kültürünün nasıl bir kültür olduğu ön plana çıkar. Bu kültür destekleyici de olabilir önleyici de.

Araştırmanın yapıldığı dönemde, köyde eski haliyle ilkokul ve ortaokul şeklinde tabir edilen iki ayrı binadan oluşmak üzere bir ilköğretim okulu mevcuttu. Bu binalar yakın geçmişte ilkokul ve ortaokul olarak hizmet vermekteydiler. Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasıyla okullar, Bahçe Köyü İlköğretim Okulu olarak varlığını devam ettirmektedir.

Köyün yaşlılarının verdiği bilgiye göre, okul ilk olarak, 1926 yılında “Köyüeri” diye tabir edilen köyün yukarı kısmında Hıdırlar sülalesinin samanlığına kurulmuştur. Bu okul tek sınıftır. Öğretmenliğini ise Kozanlı Abdullah Efendi üstlenmiştir. Bu tek sınıflı okulda; Keçebaş Hanifi, Karaküçük Mehmet, Delihösünlü sülalesinden Uzun Hüseyin (Hösün), Karagedik Halil ve Kırmahmut Halil (Dükkâncı Halil) olmak üzere toplam beş kişi okuma yazma öğrenmişlerdir. Bu kişilerin hiçbiri hayatta değildir. Daha sonra halen köyün merkezinde yer alan ilkokulun bulunduğu kısma üstü çinko, etrafı çitten oluşan tek oda yeni bir okul inşa edilmiş, burada; bir, iki ve üçüncü sınıflar olmak üzere eğitim devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde sadece üçüncü sınıfa kadar verilen eğitim şekli köyde bir müddet devam etmiş, 1930’lu yılların ortalarına kadar üçüncü sınıftan sonrasına devam etmek isteyen öğrenciler at arabalarıyla ırmağa kadar gidip, Ceyhan Irmağı’nı sandallarla geçerek Osmaniye’ye dördüncü ve beşinci sınıfa okumak için gitmişlerdir. Köy sakinlerinden 87 yaşındaki Halil Bozdoğan, bu yıllarda okulda öğrendikleri tekerleme tarzındaki “Ali Baba’nın Gazi” (Ek-2) adlı hikâyeyi halen hatırlamaktadır.

İlkokul diploması alma mücadelesi 1940’lı yıllarda kadar zorluklarla devam etmiştir. O dönem kız çocuklarının da erkek çocukları gibi okula gönderildiği fakat okuma yazma öğrendikten sonra veya ilkokulu bitirdikten sonra eğitime devam ettirilmediği ifade edilmiştir.

Bunun yanında köydeki erkek çocuklar da 1950’li yıllara kadar ilkokuldan sonra okula devam etmezdi. Bu yıllardan sonra bazı çocuklar ortaokulda okumak için şehre gitmiş, 1977 yılında köye ortaokul inşa edilmesiyle çocuklar ortaokulu köyde okumaya başlamışlardır. Bu gelişme, köydeki ortaokulu okuyan çocuk oranını arttırmıştır. Çünkü Osmaniye’ye aileleri tarafından ortaokul için gönderilemeyen

yahut gönderilmeyen çocuklar köyde ortaokulu da okuma fırsatı bulmuşlardır. Bunun yanında yine bu dönemde bazı ailelerinin kız çocuklarına ortaokul okutmak istemedikleri de aktarılmıştır. Köydeki kız çocuklarına yönelik benimsenen bu tutumun araştırmanın yapıldığı döneme gelindikçe değişmeye başladığı, artık kız çocuklarının da liseyi ve daha çok üniversiteyi okumak amacıyla ailenin yanından ayrılmasının sorun olarak görülmediği ifade edilmiştir. Köyde halen liseyi okumak için kız ve erkek çocuklar köyden servislerle Osmaniye'ye gitmekte, bazı çocuklar Osmaniye'deki akrabalarında kalmaktadırlar. Köylüler artık okullarının bitiminin ardından kız çocuklarının da erkekler gibi şehirde çalışmalarına karşı çıkılmadığını, hem kızların hem erkeklerin Osmaniye'de iş edininip çalışmaya başladıklarını belirtmektedirler (E. A. Erdoğan, M. Bozdoğan, K. Keçebaş ve H. Bozdoğan'la yapılan görüşmeler, 06 Ekim 2010).

2.5. Mimari Yapıda Yaşanan Değişim

Rüstem Erkan *Kentleşme Sosyal Değişme* adlı çalışmasında Türkiye'deki konut politikasını anlatırken, savaşımlardan yorgun düşen Anadolu halkının konutlarının da içinde bulunulan bu durumu yansıtır vaziyette olduğunu aktarmıştır. Rüstem Erkan (2004: 190-194), savaşların, birçok konuda olduğu gibi ülkenin ve ülke insanının konut politikasında da sıkıntılar ve sınırlılıklar yaşadığını belirtmiştir. Erkan; cumhuriyetin ilk yıllarında savaşların birçok yerleşim bölgesini tahrip ettiğini, terk edilen topraklara yeni yerleşim yerleri kurmak için çok sayıda konuta ihtiyaç duyulduğunu fakat kaynak yetersizliği nedeniyle ülkedeki konut yapımının oldukça durağan bir seyir izlediğini vurgulamıştır. Erkan, bu süreçten sonra ülkedeki konut politikasının farklı süreçler yaşadığını; konut politikasının batılılaşma sürecinden etkilenmesinin yanı sıra hükümetlerin toplu konut çalışmalarıyla konut ihtiyacına ve konut yapımlarındaki çarpıklığa çözüm aradığını anlatmıştır.

Çalışmada Bahçe Köyü'nün mimari tarihi ve mimarisi ile bilgiler emekli öğretmen Kadir Keçebaş'tan, geçmişte inşaat ustalığı yapmış, duvar örme ustalıkları ile de bilinen Mehmet Kalkan ve Halil Bozdoğan'dan, halen köyde inşaat ustalığı yapmakta olan Mehmet Poçulu ve Hamdi Demircioğlu'ndan edinilmiştir.

Bahçe Köyü'de geçmişte savaşların etkisiyle konut yapımı ve mimarisinde ekonomik sıkıntılar yaşanmış, var olan hammadde (kamuş, saman, taş, kerpiç, ot, vb)

kullanılarak konut ihtiyacını karşılamaya çalışılmıştır. Yine yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla köyün mimarisi süreç içerisinde değişmiş ve gelişmiştir.

Bir Yörük Türkmen köyü olan Bahçe Köyü'nün kuruluşu, yaşlı köy sakinleri tarafından şöyle aktarılmıştır: 1865 yılındaki zorunlu iskâna gelinceye kadar da bu köylüler göçer olarak hayatlarını idame ettirmişlerdir. 1865 yılında Derviş ve Cevdet Paşaların "Fırka-ı İslâhiye"si ile de yerleşik hayata zorla geçirilmiştir. Köylünün daha önceleri de köyün bugünkü yerleşim yeri civarında kışlamaları nedeniyle çevreye çabuk adapte olmaları muhtemeldir. Devlet o zamanlar köylüyü kalıcı ev yapmaya zorlamış, ottan, sazdan, çalıdan yapılan evleri yaktırıp, taş ev yapmayı mecbur tutmuştur. Köylü ilk yerleşimden sonra, duvarları çit denilen çalıdan özellikle de murt, çirpintil ve hayıt çalısından örülen, yüzeyle killi toprakla sıvanan, üstü ise huğ otu dedikleri saz ve bedri ile kapatılan evler kurmuşlardır. Köylü bu çitlerin kazıkları toprakta erken çürüdüğünü görünce belli bir yükseltiye kadar taş örgü sonra üstünü ağaç ve çalı türü malzeme ile duvar yapmışlardır. Devletin zorlaması ile evlerini taş duvarla yapmak zorunda kalan köylüler, duvar örmeyi bilmedikleri için duvarlarını Ermeni ustalara yaptırmışlardır. Dolayısıyla köydeki ilk taş duvarlı evlerin yapıcıları Ermeni ustalardır (H. Bozdoğan ve Kadir Keçebaş'la yapılan görüşmeler, 20-28 Temmuz 2010, 12 Ağustos 2010).

Evin iç mimarisi ve evin kullanımıyla ilgili olarak şu bilgilere ulaşılmıştır: Çadır kültürüne alışık olan köylülerin ilk evlerinin planı da çadır şekline benzeyen bir plana sahiptir. Dikdörtgen bir mekân, uzun kenarın ortasından bir kapı, kapıdan girince ortada bir hol ve holde, mutfak araç gereçlerinin bulunduğu terekler (mutfak dolabı) bulunurdu. Girişten hemen sonra ise sağa ve sola açılan iki kapı ve iki oda, odalardan birinde genellikle batı tarafındakinde bir şömine tarzında bir ocaklık olurdu. Şöminede hem yemek pişirilir hem de şömineyle ev ısıtılırdı. Şöminenin bulunduğu oda, daha çok kadınların ve çocukların kaldığı sıcak oda idi. Ocak başıydı. Burada yemek pişirilir, sofraya kurulurdu; yemek burada yer sofrasında yenilirdi. Daha sonraları köye sini (tepsi) ve sofraya tahtası yenilik olarak geldi. Bazı aileler, ocağın bir yanına kaplık denilen terekler koyarlar, ocak başı odasında aynı zamanda mutfak eşyalarını da bulundurlardı. Daha sonraları ise yemek masada da yenilmeye başlandı.

Evin diğer odası soğuk olurdu. Odayı ısıtmak için kış günleri sacdan mangallarla odaya ateş götürülürdü. Mangalı olmayanlar ise sac, teneke, kazan veya

bakır leğenlerle o odayı ısıtırlardı. Bu oda bir bakıma bugün salon denilen işlevi görürdü, duvarları halılar ve kilimlerle süslenirdi. Odanın bir tarafında ise yatak ve yorganların üst üste dizildiği yükçük bulunurdu. Üst üste yığılan yataklar bir örtü ile kapatılırdı. Bir yanında da zahirelerin çuvalları dizilirdi. Zahire çuvalları kıl ve yün malzemededen değil, pamuklu malzemededen dokunurdu. Kıl malzemededen dokunan çuvallar tahıl taşımak için kullanılırdı. Bu çuvallarda başta un olmak üzere, bulgur, dövme, mercimek, fasulye, nohut, mısır gibi yiyecekler bulunurdu. Çuvalların sayısının çokluğu ve doluluk oranları bir bakıma o ailenin zenginliğini göstermekteydi. Bazen çuvallardaki tahıl azaldıkça boşalan çuvallara toprak konarak çuvalın dolu gösterildiği de konuşmacılar tarafından ifade edilmiştir. Köyde herkesin kapısının herkese açık olduğu düşünülürse, böyle bir davranışın sevenleri üzmemek, sevmeyenleri sevindirmemek için yapıldığı tahmin edilebilir.

Un çuvalı düz beyaz pamuktan dokunurdu. Diğer çuvallara sarı pamuktan desenler yapılırdı. Onlara nakışlı çuval denilirdi. Evin hanımı hangi nakışlı çuvalda hangi yiyecek maddesinin olduğunu iyi bilirdi.

Aile genişleyip ev ihtiyaca cevap vermez olursa, ya yanına eklemeler yapılırdı ya da evin yakınına yine aynı planda bir evcik daha yapılırdı. Birbirine sıralı bu hüğun içinde mutfak olarak kullanılan ocaklı oda, banyo odası yine ağa odası olarak kullanılan toplantı salonu niteliğinde odalar mevcuttur. Daha sonraları ihtiyaç doğdukça bu çadır planlı evlere herkesin istediği biçimde ulamalar (eklemeler) yapmışlardır. Çadır planının dışında değişik planlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Köydeki bilinen duvarcı ustalarının en eskisi Köşker Mehmet lakaplı Mehmet Bozdoğan'dır. Daha sonraları ise köye Karaisalı ilçesinden gelip yerleşen Tavukçu lakaplı Mehmet Kalkan da bu görevi üstlenenlerdendir. Ondan da aslen Maraş'ın Şüür Köyü'nden gelip köye yerleşen Şüürlü Mehmet diye bilinen Mehmet İşbilir duvar örmeyi öğrenmiştir (K. Keçebaş, M. Poçulu, H. Demircioğlu ve M. Kalkan'la yapılan görüşmeler, 22 Temmuz 2010).

İki katlı evlerin (konakların) duvarlarında araya ahşap bağlantılar kullanmışlardır. Özellikle ikinci kat örülürken taş işçiliğinin zorlaşması onları daha pratik yollara sevk etmiş ve orada kamış ve ahşap malzeme arasına dolgu maddesi olarak çam kozalağı koyarak üstünü sıvamışlardır. Araştırmanın yapıldığı dönemde

Darendeli Molla Mehmet'in harabe durumunda olan evinde bu tarz bir çalışmayı görmek mümkün olmuştur.

Evler iki kat yapılmaya başlansa bile yine çadır planından vazgeçilememiştir. İkinci katta ortada bir hol ve holün iki tarafında iki oda olacak şekilde düzenlenmektedir. Ekonomik yönden daha iyi durumda olan köy sakinlerinin ise konaklarında (iki katlı evlerde) holün etrafına birer oda yerine ikişer oda yaptıkları belirtilmiştir. Köylü, konaklarda ikinci katta oturmaya başlayınca alt katlar da ahırlık olarak kullanıma açılmıştır. Bunun yanında ikinci katlarda holün sonunda dışarıya çıkıntı olarak bir tuvalet ve bir banyo konulmaya başlanmıştır. Eski tip evlerde tuvaletler ve hamamlıklar (banyo) evden ayrı olarak yapılırken, iki katlı olan ve artık adına konak denilen evlerde banyo ve tuvalet içeri alınmaya başlanmıştır.

Köyde, hamamlıklara, yunaklık¹ da denilir. Her aile yunak yunacağı zaman bu kısımdaki ocaklığı yakar, don kazanı denilen bakır kazanla ocağa don suyu koyar, hem çamaşırları yıkar hem de kendileri yıkanır. Bu yunaklıkları yapmadan önce göçerliğin alışkanlığı olarak, derelere gider çamaşırlarını oralarda yıkarlarmış. Fakat artık bu tür uygulamalara rastlanmamaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde aileye özel tuvaletlerin evin içine alındığı ve kentlerdeki gibi klozetin kullanılmaya başlandığı, her evin bir banyosunun olduğu gözlenmiştir. Ocak kenarında bekleyen ırbıkların² yerini mermer, seramik ya da beton lavabolar almış durumdadır. 2000'lerin başından itibaren evlerde güneş enerjisiyle su ısıtma sisteminin kullanılmaya başlandığı ve evde her an sıcak suyun bulunduğu söylenmiştir. Görüldüğü üzere Bahçe Köyü'nde gerek mimari yapının kendisinde, gerekse kullanımında geçmişten bugüne ciddi değişimler yaşanmıştır.

2.6. Sosyal Hayat ve Yaşanan Değişme

Emine Gönen ve Şengül Hablemitoğlu (1993: 38), toplumsal değişimin ailenin yapısına ve fertlerine çeşitli etkilerde bulunduğunu, daha öncesinde aile fertlerinin yürüttüğü faaliyetlerin zamanla toplumsal kurum ve örgütler tarafından görülmeye başlandığını, bu durumun ise aile içinde rol dağılımı sorunları oluşturduğunu belirtir ve geniş aile yapısının çekirdek aileye yapısına dönüştüğünü,

¹Yunaklık: Köy kadınlarının kirli çamaşırlarını, kendilerini ve çocuklarını sabunla yıkayıp temizledikleri dere kenarları, çeşme başları.

² Irbık (ıbrık): El, yüz yıkamak, tuvalette temizlenmek için ocak başında bekletilen ve bazen su ısıtılan farklı boylarda kaptır.

bunun ise ailelerin yaşanan toplumsal değişmeye uyum sağlama çabası ile açıklanabileceği vurgularlar.

Gönen ve Hablemitoğlu'nun araştırmalarından elde ettikleri sonuçlardan hareketle, Bahçe Köyü'nün sosyal yapısında yaşanan sosyal değişmelerin de uyum sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir. Atalay Yörükoğlu, aile yapısında yaşanan değişmeleri aktarırken ailenin ve aile fertlerinin etkinliklerine ilişkin değişmeleri açıklamaya çalışmakta ve uyum çabasına değinmektedir. Yörükoğlu (2008: 130-133), geniş aile yapısından çekirdek aileye geçişin özgür aile tiplerinin oluşmasına neden olduğunu, bu durumun farklı sorun ve ihtiyaçları da beraberinde getirdiğini, bu ihtiyaçların ve yeni oluşumun sosyal hayatın şekillenmesinde de belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Yörükoğlu yaşanan bu değişmelerin ardında kentleşme ve sanayileşmenin yattığını belirtmekte, bunların devamında da çekirdek aile sayısında artma, çocuk sayısında ve akraba işbirliğinde azalma olduğu; kadının eğitim düzeyinin ve söz hakkının arttığı gibi gelişmelerin yaşandığını dile getirmektedir. Bu gelişmelerin toplumsal değişmeden etkilendiği kadar toplumsal değişmeyi de etkilediği, dolayısıyla karşılıklı olarak bir etkileşimin yaşandığı söylenebilir.

Bu bölümün alt başlıklarında Bahçe Köyü'nde sosyal hayatın geçmişte nasıl olduğu, sosyal ve kültürel anlamda değişmenin yaşanıp yaşanmadığı, değişme söz konusu ise kaynaklarının neler olabileceği sorularına cevap bulabilmek için köylünün aile yapısı, akrabalık ilişkileri ve miras anlayışlarının ne olduğu ele alınmıştır.

2.6.1. Kadın, Erkek ve Çocuklarda Gündelik Hayat

Ekonomisi tarıma dayanan Bahçe Köyü'nde, geçmişte daha çok buğday, arpa (tahıl) ve pamuk ekildiği bilinmektedir. Tarlaya tahıl (buğday, arpa) ekimi işlemi güzün (sonbaharda) gerçekleşmektedir. Bu sebeple bu yerlere köylü “güzlük” veya “güz yeri” der. Pamuk ekiminin ise ilkbahar sonu yapılması nedeniyle de köylü burarla “yaz yeri” demektedir.

Önceleri güzün yapılan ekim işleminden sonra tarlada çıkan yabancı otlarla mücadele olmadığı için ilaçlama yapılmazdı. Yabancı otları ot kazması (çapa) ile temizleme işi, kadın, erkek herkesin göreviydi. Kadınlar, bu görevi yerine getirdikten sonra örgü ve dokuma işleriyle bahara kadar uğraşırlardı. Bahar geldiği zaman çiğit¹

¹ Çiğit: Pamuk çekirdeği.

ekilip de pamuklar “camız annı”¹ olunca kadınlar yine tarla işlerine yardımcı olurlardı. Köyde kazma ve elle ot alma işine “ot dövme” denilir. Ot dövme işlemi ürün elde edilinceye kadar birkaç kez yapılırdı.

Görüşme yapılan kişilerden Kadir Keçebaş, Şerife Benli ve Mehmet Poyraz’ın (7 Ekim 2010) verdiği bilgilere göre köylünün hayvanları için ekmek zorunda olduğu arpa, mayıs ayının başlarında biçilmeye başlanırdı. Erkekler arpa biçerken, kadınlar biçilen desteleri harman yerine taşırlardı. Bu taşıma işlemi ya sırtta şeikle² ya da arpa veya buğday desteleri atlara bağlanmış kızıağın üzerine istiflenir, urganlarla³ sıkıca sarılarak harman yerine taşınırdı. Dutların yetim (olgunlaşma) zamanı da tam bu günlere rast gelirdi. Ara sıra yağmur yağar ve tarlaya işe gidilemediği zamanlarda bunu fırsat bilenler varsa dutlarını silkeleyip döker ve pekmez kaynatırlardı. İşler bazen öylesine yoğun olurdu ki bütün aile fertleri sabah hava serinken ve saplar çiyden yumuşamışken ekin biçip deste toplar, öğleden sonra da pamuk tarlasına çapaya giderdi. Bunca yoğun tarla ve tarım işleri arasında köy kadınları geceleri ekmek eder (ekmek pişirir), ertesi günün azığını hazırlar, az bir uykudan sonra alaca şafakla beraber tarlaların yolunu tutardı.

Ot dövme, ekin biçme ve deste toplama işi bittikten sonra harman başlardı. Ekin ekilen tarlaya ertesi yıl pamuk ekileceği için Temmuz ayında köten⁴ veya pullukla⁵ derince sürülmesi gerekirdi. Harman zamanı bu işi erkekler yapardı. Atları kuşluk⁶ vaktine kadar çifte koşarlar, kuşluktan sonra da gem⁷ sürerlerdi. Kadınlar da harmanda sap atar malama yığarlardı. Bir gün öncesinden öğütülen sapa ve taneli samana malama denilir. Ertesi gün erkenden o malama ortaya yığılır. Harman yerinde, harmanın etrafına bilezik gibi yığılan saplardan da o gün dövülecek saplar ortaya atılırdı. Bu işe “malama yığmak” ve “sap atmak” denilir. Bu işi genelde erkekler yapmakla beraber, erkeğin “temmuz süreği”⁸ ile ilgilenmesi durumunda kadınların da sap atma ve yığma işine katıldığı olurdu. Özellikle buğday harmanları

¹ Camız Annı: Pamuğun yeşil yapraklarının toprağın altından yeni çıktığı dönem. Bu dönem, Nisan ayı ortalarına denk gelir.

² Şekek: Yük taşıma maksadıyla örme (halat) ile sırtta oluşturulan mekanizma.

³ Urgan: Yassı halat. Köyde kullanılan diğer bir adı da “kolan”dır.

⁴ Köten: Tarlanın ekime hazır hale getirilmesi için toprağın yumuşatılmasına yarayan demir dökmeden yapılan alet.

⁵ Pulluk: Tarlanın ekime hazır hale getirilmesi için toprağın yumuşatılmasına yarayan demir dökmeden yapılan ve keskin tekerleri olan alet.

⁶ Kuşluk vakti: Güneşin doğmasından sonraki an.

⁷ Gem sürmek: Atın arkasına takılan yassı şekildeki ağır bir kütükle tarlanın düzleştirilmesi işlemi.

⁸ Temmuz süreği: Ekinlerin biçilmesinden sonra sapların toplanması sırasında tarlanın dinlendirilmek maksadıyla derin bir şekilde sürülmesi işlemi.

uzun sürerdi. Harman işi bitince harman savurma işi törensel bir biçimde yapılırdı. Bir gün öğleden sonra lodos esmeye başlayınca savurma işine başlanır, akşama bitirilirdi. Köyde Temmuz ayının on beşinden sonra garbi yeli denilen lodos, öğleden sonraları esmeye başlar. Bu esinti, gün batımında durur. Hava karardıktan sonra lodos esme ihtimali zayıftır, yeniden esmeye başlasa bile karanlıkta harman savurmak oldukça zor olduğu için harman savrulmazdı. O yüzden gün batımına kadar harman bitirilmeye çalışılırdı. Daha eskilerde ise harman savurma işine başlanmadan önce, davar¹ kesilip yemek yapılırdı. Konu komşu toplanır, önce yemek yenilir, bereket dilekleri ve dua ile işe başlanılırdı.

Henüz harman işi bitmeden mısır hasat zamanı yetişirdi. Kadın erkek mısır biçer, bir yere toplar ve koçanları sapından ayırırlardı. Hasat yapıldıktan sonra kadınların en zorlu işlerinden birisi de bulgur kaynatmak idi. Bu işe erkekler de yardımcı olsa da asıl yük kadınların üstündeydi. Bulgur kaynatmak için konu komşudan kazanlar toplanır, yine komşu kadınların yardımıyla köyün çeşmesinden bakır helkelerle² su taşınır, buğdaylar bu sularla yıkanır. Bulgur kaynatma işleminde kazanlara su doldurulur, ateşler için bir küçük hendek açılırdı. Hendeğin içine ateş yakılır, kazanlar üstüne konulurdu. Bu işlere ikindi vaktinden sonra başlanır, gece yarısına kadar devam edilirdi. Bulgurun gece kaynatılmasının sebebi gecenin serinliğinden faydalanabilmektir. Kaynatılan bulgurun değirmene gitmeden önce taşının ve içindeki yabancı maddelerin ayıklanması da kadınların belli başlı işlerindendi. Yine tarlada evin ihtiyacı kadar baklagil ekilmiş ise bunun çekilip, kurutulması ve tokmakla dövülerek hasat edilmesi de kadınların yaptığı işlerdendi.

Buğdayın, sık sık suyunu değiştirmek kaydı ile yaklaşık on beş gün boyunca suda bırakılması, ardından ezilerek özünün alınması işlemine köyde “nişe çıkarmak” denir. Bu işi köyde yine kadınların üstlendiği görülür. Eskilerde çocuklara mama yapmak için çıkarılan nişasta, günümüze gelindikçe terk edilmiştir. Ancak halen nadir olarak az miktarda nişasta yapanların olduğu bilinmektedir. Pamuklar toplanacak kadar olmadan yani tarlada ve dağdaki işlerin kısa bir süre askıda olduğu dönemde kadınların gündelik hayatında başkaca işlere el attığı görülmektedir. Bunlar tarhana, domates ve biber salçası, incirden reçel ve belben³ yapmak gibi işlerdi. Bu

¹ Davar: Küçükbaş hayvanlardan “keçi”ye denir.

² Helke: Alüminyum kova

³ Belben: İncirin makinede çekildikten sonra kaynatılması ve serilip kurutulması ile yapılan, uzun ömürlü tatlı.

işlerde komşular birbirlerine yardımcı olurlar, erkekler de kadınlara güç gerektiren işlerde yardım ederlerdi.

Önceleri pamuk tarlalarına ağustos ayı sonlarına doğru göçülürdü. Pamuk toplama süresi boyunca tarlada yatıp kalkılırdı. Tarlası evine yakın olanlar evde yatar ama güneş doğmadan tarlaya giderlerdi. Köyde, bu dönemde gün boyunca at arabası sesleri duyulur, günler oldukça hareketli ve yoğun geçerdi. Köylü erkenden tarlada olur, çiy kurumadan bir araba hışırlı¹ toplanırdı. Toplanan hışırlı eve getirilir, akşama kadar evde goza² şiflenirdi³. Pamuk toplama işinin bitmesiyle kadınlar bu kez de nar toplama ve nar ekşisi çıkarma telaşına kapılırlardı. Pamuğun satılmasıyla kışlık giyeceklikler alınır, hazır giyim olmadığı için alınan kumaşlar ve basmalar elde dikilirdi. Çırçırdan çiğidi alınan pamuktan yorgan, döşek, yastık yapımı da bu döneme denk gelirdi. Pamuklardan dokuma yapılacaksa hallaçlık görevi de kadınlara düşerdi. Hallaç yayı ile pamuklar atılır, oklava kalınlığında bedirik⁴ adı verilen bir şekle getirilirdi. Bu hallaçlık işini her kadın yapamazdı. Sonraları zaman zaman dışarıdan erkek hallaçların da geldiği ancak köyden hiçbir erkeğin bu işi üstlenmediği aktarılmıştır. Kadınların gün içerisinde yoğun bir şekilde yaptığı işlerin ardından yeni ekim dönemi yaklaşır. Aynı telaş gündelik işler tekrardan yaşanmaya başlardı.

Köyde mesleği olan erkekler mesleğinin dışında tarla sürme, ekin biçme, çapa yapma gibi işleri yürütürlerdi. Başkaca mesleği olmayanlar ise kışın ya kahvede vakit geçirirler yahut dağda kendilerine bir iş edinirlerdi. Bu işler ise ormanda tarla açmak, avlanmak, hayvanların, özellikle at ve diğer koşum hayvanlarının bakım ve tımarını yapmak gibi işlerdi. Erkekler gün içerisinde süt aldıkları ineklerle kadınlara oranla daha çok ilgilenirdi. Yine tarla ve hayvanlarla ilgili işlerin dışında koşum hayvanları ile dağdan odun yapıp getirmek ve hayvanlara çobanlık etmek erkeğin göreviydi. Okuyan çocuklar, okul dönemi okula gider, okula gitmeyenler ise ya oyunda olurlar ya da çoğunlukla yapabileceği işlerle meşgul olurlardı. Kız çocukları okula gidiyorsa annelerinin işlerinin yoğun olduğu günlerde okula gönderilmez, çocuk baktırılırdı. Erkek çocuklara ise davar güttürülürdü.⁵ Yaz geldiği zaman yine

¹ Hışırlı: Çöpünden ayrılamamış halde toplanan pamuk.

² Goza: Pamuk.

³ Şiflemek: Pamuğu çöpünden ayıklama işlemi.

⁴ Bedirik: Pamuğun bir tahta yardımı ile ip haline dönüştürülecek kıvama getirilmesi, yuvarlanması işlemi.

⁵ Davar gütmek: Küçükbaş hayvanları otlatmak.

kız çocukları anneleri tarlada çalışırken kendileri de annelerine eşlik eder ya da küçük çocuklara yani kardeşlerine bakıcılık yaparlardı. Çobanlık yapan erkek çocukları dağda tarlada oyunlar da oynardı. (Çalışmanın ileriki bölümlerinde eskiden çocukların nasıl oyunlar oynadığı anlatılacak ve bu oyunlardan örnekler verilecektir.) Erkek çocuklarının kuşların yuva mevsimi geçince kuş lastiği ile kuş avlamaları gün içerisinde yaptıkları etkinliklerden bir diğerydi (H. Bozdoğan, K. Keçebaş, A. Poçulu, Ş. Benli, M. Poyraz ve M. Poçulu ile yapılan görüşmeler, 7 Ekim 2010, 2 Ocak 2011).

Köy sakinlerinin aktardığı geçmişe ilişkin gündelik sosyal hayatın günümüze gelindikçe ciddi anlamda değişime uğramış olduğu hem köylüler tarafından dile getirilmiştir hem de açık bir şekilde gözlenmiştir. Teknolojik gelişme, tarım araçlarının yaygınlaşması günlük hayat pratiklerini de büyük ölçüde değiştirmiş görünmektedir.

2.6.2. Aile Yapısı ve Akrabalık

Köyde akraba evliliğinin geçmişte çok daha fazla iken bunun azalarak devam etmiş olduğu görülmektedir. Erkeğin iki veya üç eşli olması geçmişte çok sık olan bir durumken artık köyde birden fazla kadınla evli hiçbir erkek bulunmamaktadır. Köylülerden Ö. A. Poyraz, H. B. Nalbant, S. Poçulu ve N. Bozdoğan'ın belirttiklerine göre (13 Ekim 2010) evlenip anne babadan ayrılarak ayrı bir aile olan eşler, eskiden kayınbaba evinde kalır, orada çocuk yapıp büyütürlerdi. Bu durum zaman içerisinde değişti ve evlenen çocuklar ayrı bir evde ikamet etmeye başladılar. Bunun yanında evlenip, gelini ana babasının evine getiren aileler de bulunmaktadır. Bu durum daha çok hayvancılık ve çiftçilikle uğraşan ailelerde görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde geçmişte akrabaların birbirlerine karşı daha duyarlı oldukları, iyi kötü günde birbirlerine daha çok destek çıktıkları fakat zaman geçtikçe bu duyarlılığın azaldığı, her ana babanın kendi çocuklarına yoğunlaştığı aktarılmıştır. Ancak geçmişten bu yana önem arz eden aile büyüğüne saygı (amca, dayı, dede, ebe) halen önemini korumaktadır. Bu önem daha çok dini bayramlarda ve özel günlerde daha çok açığa çıkmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde de küçükler (çocuklar yeğenler torunlar), büyüklere (dede, anne, baba, dayı, hala vs.) karşı onlardan beklenen saygı ve hürmeti göstermektedirler.

Halen köy içinde yaşamakta olan ailelerde boşanma olayının çok nadir olduğu, buna karşılık köyden göçüp başka yerlere yerleşmiş Bahçe Köyü köylüleri arasında boşanma vakalarına daha sık rastlandığı ifade edilmektedir. Köy sakinleri bu farklılaşmanın nedenini köyden uzaklaşan bu kişilerin kent yaşamı ve algısını edinerek boşanmayı daha olağan bir durum olarak görmelerine bağlamaktadırlar.

2.6.3. Miras

Köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde köyde geçmişten bu yana anne veya babadan miras yoluyla gelen taşınmazların (bu genelde tarla, bağ, bahçedir) kız ve erkek çocuklarına eşit bir şekilde dağıtılması söz konusudur. Bunun yanında anne babadan kalma ve henüz bölüştürülmemiş olan tarlanın köyde kalmış kardeşler tarafından işlendiği de gözlenmiştir. Bu durumda anne-babadan kalma tarladan elde edilen ürün, köyde bulunmayan kardeşlere de pay edilir. Ancak burada büyük pay tarlayı işleyenindir. Köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde köylülerin genel olarak mirasın eşit bir şekilde paylaşılması yanlısı oldukları anlaşılmıştır.

2.7. Geçmişten Bugüne Beslenme

Bir toplumun tükettiği yiyecekler ve bunları tüketiş şekilleri o toplumun sosyo-kültürel özellikleri hakkında veriler sunar. Tezcan (2000b: 1-3), yiyeceklerin ve yemeklerin sosyal kültürel anlamları taşıyan kültürel öğeler olduklarını vurgular. Bunun yanında kültürel ve toplumsal ortamlar, insanların yemek yeme alışkanlıkları ile doğrudan ilişkilidirler.

Bahçe Köyü'nün eskiden bu yana mutfağında, yemeklerinde, yemek yeme şekillerinde, kullanılan malzemelerinde ve araç gereçlerinde değişme ve dönüşme yaşandığı söylenebilir. Ailelerin mutfağını desteklemesi ve zenginleştirilmesi açısından halen mevsimsel hazırlıkların yapılmakta olduğu ve kimi hazırlıkların terk edildiği söylenebilir.

2.7.1. Mutfak

Yapılan görüşmelerde köy sakinleri, çok eskiden tüm Anadolu'da olduğu gibi Bahçe Köyü köylüsünün de ciddi bir yoksulluk içerisinde yaşadığını, sağlıklı ve düzenli bir şekilde beslenemediklerini belirtmişlerdir. Savaş sonrası ve savaş dönemlerinde yaşanan kıtlık, köy insanına zor günler yaşatmış, güçlüklerle elde ettiği buğday ise mutfağının vazgeçilmezi olarak kalmıştır. Eskiden köyün temel gıdası buğdaydan elde edilen bulgur başta olmak üzere un ve döğmeydi (dövme). Ayrıca

bahçesi olanlar domates ve bundan elde ettiği domates salçası, yine bahçede kendisi tüketeceği kadar yeşilbiber, patlıcan, goca (iri) bakla, bamya, yeşil fasulye ve yeşil soğan yetiştirirlerdi.

H. Bozdoğan, M. Poçulu, F. Düzgün'ün verdikleri bilgiye göre köylünün ana besin maddesi, köyde herkesin kendi yaptığı köy ekmeği idi. İnek ve koyunu olan ailelerin mutfağında süt ve yoğurt da bulunurdu. Köyün ilk sıradaki içeceği ise tahta yayıkta (gümbür) yapılan ayrandı. Ayran yapılıncı konu komşuya ikram edildiği de olurdu. Ayran yapımı sırasında tereyağı da elde edilirdi. Çay ve kahve misafire pişer, aşırısı lükse kaçırdı. Ayrandan “toğga” yapılır, “tük” yani soğanın sertleşmiş yeşil dalı ve köy ekmeği ile yenirdi.

Hemen hemen her evde beş on tane tavuk beslenirdi. Tavuk, genelde yumurtası için beslenirdi, ancak misafirin gelmesi durumunda tavuğun kesildiği de olurdu. Yine hastası olan kişilerin ve hasta ziyaretine giden kişilerin hastaya ikram edilmesi koşuluyla tavuğunu kestiği de görüşme yapılan kişiler tarafından aktarılmıştır. Köyde bu sayılanlar dışında başkaca yiyecek yendiği hatırlanmamaktadır.

En önemli malzemesi bulgur olan Bahçe Köyü'nün yöresel yemeklerinin birçoğu da bulgur ve yine buğday unu ve döğme ile yapılmaktadır. Bunlar içli köfte, mercimek köftesi, kısır, batırık,¹ sarma içi, bulgur pilavı, dutmaç (etsiz mantı), lepe (domatesli pilav), tarhana çorbası, gibi yemeklerdir. Zamanla tirşik (pancar), toğga, kuru fasulye, nohut yemekleri, lahana sarması, patlıcan dolması, yüksük çorbası, mevsimine göre çeşitli sebze yemekleri ve saç kömbeleri köy mutfağında yerini almıştır. Pirinç pilavı ve kuru fasulye eskiden özel günlerde misafirlere ikram edilmek üzere yapılmış. Ramazan Bayramı'nda kuru kömbe ve pekmezli yapılması geleneği eskiden bu yana varlığını korumaktadır. Ancak kuru kömbenin pekmezli den çok daha sonra yapıldığı ifade edilmiştir.

Görüşme yapılan kişiler sınırlı da olsa geçmişte elde edilen besin maddelerinin çok daha lezzetli olduğunu iddia etmişlerdir. Ayrıca geçmişte çok kıtlık ve sefalet çektiklerini ama artık ekşiye göre refah ve bolluk içinde yaşadıklarını belirtmişlerdir.

¹Batırık: İçeriğinde küncü, toz biber, salça, bulgur bulunan, yoğrularak köfte haline getirilen köye özgü yemek. Çok eskilerde yapılan bu yemeğin araştırmanın yapıldığı dönemde artık yapılmadığı belirtilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı dönemde görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla bulgur pilavı köyün baş yemeğidir. Köyde sebze, et ile baklagil ürünlerinin tüketimi de geçmişe oranla artmıştır.

Köy mutfağına sanayi ürünlerinin girmesi bir başka durumdur. Domates ve biber salçasını evde bazı aileler kendileri yapmaya devam etse de hazır salça alımı da artmıştır. Ayrıca yumurta, süt, peynir, tavuk, et gibi ürünlerin marketlerden alımları köyde sıklaşmıştır.

Köyde yemek yeme şekli, kullanılan araç gereçler de değişime uğramıştır. Öncelikle mutfaktaki tencere tabak sayısı artmıştır. Görüşme yapılan kişiler eskiden köyde yemeklerde kaşık kullanılmadığını dolayısıyla köyde kimsede kaşık bulunmadığını ancak bazı evlerde birkaç tane tahta kaşığın olduğunu belirtmişlerdir. O dönemde çorba, yoğurt gibi sıvı yiyecekler de kürem¹ ile yenirmiş. Hâlâ küremle yemek yiyen yaşlılara rastlanmakla beraber artık kürem yerine metal kaşık tercih edilmektedir.

Köyde, ağırlıklı olarak yemek yerde yenmektedir. Bunun yanında bazı aileler sürekli olarak masada yemek yediklerini, yerde yemek yiyen aileler de zaman zaman yemeklerini masada yedikleri belirtmişlerdir. Öte yandan bakır kaplar yerlerini çelik tencereler ve porselen tabaklara bırakmıştır. Ancak sınırlı da olsa bakır kapları da kullanan aileler vardır (H. Bozdoğan, M. Poçulu, F. Düzgün'le yapılan görüşmeler, 19-20 Temmuz 2010- 06 Şubat 2011).

Köylü, geçmişle kıyaslandığında üreten değil tüketen bir yapıya bürünmüş görünmektedir. Köyün mutfak özelliğinin geçmişle kıyaslandığında kent mutfaklarıyla benzer özellikler sergilemeye başladığı, sanayi ürünlerine talebin arttığı ve emeğin azaldığı, kullanılan malzeme araç ve gereçlerin zenginleştiği; bu yeniliklerin yanı sıra geçmişteki birtakım uygulama ve özelliklerin de devam etmekte olduğu gözlenmiştir.

2.7.2. Mevsimsel Hazırlıklar

Bahçe Köyü'nde yaşayanlar araştırmanın yapıldığı dönemde olduğu gibi geçmişte de kışın tüketmek üzere kış ayları için çeşitli hazırlıklar yapmaktaydılar. Ancak köyün kışa hazırlık anlamında yaptığı hazırlıkların çok zengin olduğu

¹ Kürem: Köy ekmeğinin (açık ekmeğin) ağzın alacağı büyüklükte bir ucu açık, diğer ucu, yanları ve üst kısmı kapalı olacak şekilde katlanarak küçük kaşık haline getirilmiş halidir.

söylenemez. Köylü eskiden bu yana bütün bir yıl için biber, domates salçasını yapmaktadır. Tarhana yapma, nar ekşisi ve zeytinyağı çıkarma; biber, lahana ve hıta¹ turşusu yapma, zeytin bastırma;² nane, patlıcan, biber ve dağdan toplanan kekiği kurutma; asma yaprağını konserve etme gibi hazırlıklar köyde uygulanmaya devam edilmektedir. Köylüler eskiden kendilerine bir-bir buçuk ay kadar yetecek ekmeği önceden pişirir hazır ederlerdi (E. Poyraz'la yapılan görüşme, 06 Şubat 2011). Bu gelenek hâlâ sürmekle beraber köylüler bazen şehirden getirtilen somun ekmeğini de satın almaktadırlar.

Seracılığın ve gıda sanayisinin gelişmesi mevsimsel hazırlıkların geçmişe oranla azalmasına neden olmuştur. Ancak köyde kurutma ve konserve etmeyi daha sağlıklı ve avantajlı bulan aileler bu tür hazırlıklarını sürdürmeye devam etmektedir.

2.8. Dini İnanç

Araştırmaya temel oluşturan toplumsal değişme ve dönüşme olgularını ortaya koymak bir noktada incelenen köyün toplumsal yapısını ve yaşayışını bilmekten geçer. Din ve inançlar insanlık tarihinden bu yana toplumlara farklı özellikler katan ve toplumsal yapıya şekil veren değerlerden olmuşlardır. Ozankaya'ya (1977: 271–273) göre, inançların nasıl oluştuğu anlamak toplumun yaşayış şekillerini anlayabilmenin koşullarındandır. Çünkü inançlar da kanılar ve bilgiler gibi o toplumun buldukları türlü durumları algılama ve tanımlama biçimlerini verir. Ozankaya, inançlar ve bilgilerin toplumdaki bireyleri ve kümeleri harekete geçirme özelliği olduğundan bahseder. İnançlar birey ve kümeleri kimi davranışlarından alıkoymak, bir yandan da kimi davranışlara yönlendirirler.

Ercüment Demirer (1968: 125-126), İslam dininin, kadının da iş hayatında yerinin olması gerektiğini buyurduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla bir toplumda kadın da iş gücü sahibi olmalı, bu anlamda kendisini güçlü ve etkin hissetmelidir.

Araştırmada incelenen köyün kendisini bağlı hissettiği bir dini inancı vardır. Bu inanca kimi köy sakinleri bir diğerinden daha farklı önemler yüklerken, sahip olunan inanca yönelik ortak algıların var olduğu da görülmektedir. Bu bölümde inancın köy kültürü üzerine ve köyün yaşamış olabileceği sosyal değişmesine etkisi ele alınacaktır.

¹ Hıta: Bir tür acur.

²Zeytin bastırma: Dalından toplanan zeytinin kırılarak veya çizilerek tuzlu suda bekletilmesi suretiyle sofralık zeytin haline getirilmesi işlemidir.

Bahçe Köyü sakinlerinin tamamı Sünni Müslüman'dır. Köyün ibadet yeri köy merkezindeki camidir. Köy yaşlılarından alınan bilgilere göre köyde cami kurulmadan önce cami olarak kullanılan yer çitle çevrilmiş, üstü sap ve samanla kapatılmış bir odacıktan oluşuyordu. 1910'lu yıllarda yapılmış olan ilk cami, 1990'larda kullanılamaz hale gelince yerine yeni bir cami inşa edilmiştir. Köylü halen 1990'lı yıllarda inşa edilmiş bu camide ibadet etmektedir.

Köylü, kendisini dindar olarak addetmekle beraber köy yaşantısının katı bir din anlayışının etkisi altında olduğu söylenemez. Bununla beraber köyde din faktörünün önemli olduğu, hem kadınlara hem de erkeklere sorumluluklar yüklediği ve bu sorumlulukların büyük ölçüde benimsenip yerine getirildiği söylenebilir. Bu anlayış ve benimseyiş tarzının geçmişten bu güne benzer özellikler gösterdiğinin ifade edilmesi bu konuda köyün ve köylünün diğer hususlara oranla daha az oranda değişme geçirdiği düşüncesini oluşturmuştur.

Köyde, geçmişten bu yana ebeveynler çocuklarının din konusunda bilgi sahibi olmalarına, dua ve sureleri öğrenmelerine büyük önem vermektedirler. Bu nedenle geçmişte çok daha yoğun görülen kadınların ve çocukların kuran kurslarına gönderilmesi devam eden geleneklerdendir. Derslerin köyün imamı tarafından verildiği kursta, dua ezberletilmekte ve Kur'an okuması öğretilmektedir. Bu derslerde imam çocuklara İslam dinini de öğretmektedir.

Özellikle ramazan ayında ve bu ayın bitimindeki şeker bayramında din faktörünün köy insanı üzerindeki etkisi daha çok açığa çıkmaktadır. Bu günlerde çoğunluğun, dini vecibelerden olan namaz kılmak, fitre vermek gibi davranışları daha çok sergilediği, mezarlık ziyaretleri gerçekleştirdikleri görülmüştür. Köylüler bu şekilde kendilerini daha rahat ve huzurlu hissettiklerini, özellikle bu günlerde yapılan ibadetlerin daha değerli ibadetler olduklarını ifade etmektedirler.

Bunların yanında din konusu temelinde sergilenen birtakım inanç ve uygulamaların da değişme ve dönüşmeye uğradığı söylenebilir. Örneğin var olan kötü durumu iyileştirmek için muska yazdırma âdeti, geçmişe oranla oldukça azalmıştır. Yine 40 gün boyunca ölen kişinin ardından her perşembe gecesi ocaklıkta yanan ateşe yağ serpmeye âdeti de tamamen kaybolmuştur. Buradaki inanca göre ölen kişi bir müddet evini ziyaret etmeye devam eder ve bunu cuma gecesi yapardı. Yanan ateşe yağ atarak bu kişinin karnının doyması sağlanırdı (K. Keçebaş'la

yapılan görüşme, 18 Şubat 2011). Burada dinsel bir davranışın araştırmanın yapılmış olduğu dönemde sergilenmese de geçmişte sergilenmiş olduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde cuma gecesinin İslamiyet'teki kutsallığı da burada dinin bu uygulamadaki bir başka etkisini ortaya koymaktadır.

2.9. Dini Bayramlar, Bayram Hazırlıkları ve Bayramlaşma

Köyde Ramazan ve Kurban bayramları öncesinde birtakım hazırlıklar yapılmakta, bayram sırasında birtakım pratikler sergilenmektedir.

Geçmişten bu güne kutlanan bu bayramlara hazırlık ve bayram sırasındaki uygulamalar çeşitli değişimlere uğramıştır. Bayram öncesi alışverişler, kurbanlık seçme, şeker ve kolonya alma gibi işler devam etmektedir ancak bunların yapılaş şekli değişmiştir. Ulaşımın kolaylığı bu tür hazırlıkların haftalar öncesinden yapılmasını ortadan kaldırmıştır. Halen aile büyüklerini ziyaret ederek el öpme ve bayramlaşma geleneği sürmektedir. Bayramlaşma 60'lı yıllardan sonra erkekler arasında cami çıkışı cemaatle sıraya dizilerek bayramlaşma şeklini almıştır.

Ramazan Bayramı'nda bayram öncesi yapılan kömbe uzun süredir köyde uygulanan geleneksel bayram hazırlıkları arasındadır. Fakat eskiden komşuların birbirleriyle yardımlaşarak çok miktarda yaptıkları kurabiyeyi andıran kömbe, artık daha az miktarlarda, sembolik olarak yapılmaktadır. Köy sakinlerinden Mahire Poçulu'nun ifade ettiğine göre artık evlerde ev işi kömbe yapmak yerine şehirden hazır kömbe satın almak tercih edilmektedir.

Bayramlarda gelen misafire kolonya ve şeker sunulur. Eğer misafir kapıdan bayramlaşıp gönderilmeyecek bir kişiye, eve davet edilir, çay demlenir ve evin kömbesinden ikram edilir.

Köylü, Şeker Bayramı öncesinde içinde bulunulan ramazan ayı boyunca ergen gençler de dâhil çoğu kişi oruç tutar. Ramazan ayında akşamları iftardan sonra yetişkinlerin teravih namazına katılması da süregelen geleneklerdendir. Yapılan görüşmelerde oruç tutma ve teravih namazına katılma konusunda geçmişe oranla bir azalma yönünde değişme yaşandığı aktarılmıştır. Köyde, teravih namazına kadınlar da eşlik ederler. İftar vakti komşular birbirlerine ve yoksul durumda olan ailelere evde pişen özel yemeklerini ikram ederler. Bu şekilde o ayın sevabından yararlanmak isterler. Bu tür adetler köyde halen devam etmektedir. Her iki bayramda

da evde bulunan yetişkin erkekler sabah erkenden kalkar bayram namazını kılıp işe koyulur.

Kurban bayramı öncesi halatlar hazırlanır, keskinleştirilmiş bıçaklar ortaya çıkarılır. Dikkat çeken bir nokta da hemen hemen her sülalede kurban kesmek üzere bir kişinin daha ehil görüldüğüdür. Bu kişi tarafından en az dört beş evin kurbanı kesilir. Başı düşürülen hayvanın derisi kurban sahibi tarafından yüzülür. Bu sırada komşular kurbanın askıya alınması ve yüzülmesi işlemlerinde birbirlerine yardımcı olur ve bu sırada “Allah kabul etsin”, “hayırlı olsun” şeklindeki iyi dilekler karşılıklı olarak ifade edilir.

Kurban Bayramı’nda her aile olmasa da birçok aile kendi ekonomik gücüne göre kurbanlık koyun, keçi alır ve kurban eder. Kurban edilen hayvandan yoksullara et dağıtılır. Dağıtılan bu etlerin yoksul, kurban kesemeyen yedi ayrı eve gönderilmesine özen gösterilir. Et dağıtımının yedi ayrı eve yapılmasının altında dini öğretiler yatmaktadır.

Bayram günlerinde dışarıdan gelen çocuklar, torunlar, yeğenler de bulunduğu için bu günler bir tören havasında geçer. Birbirlerini uzun zamandır görmeyen akrabalar, bu günlerde buluşup hasret giderirler. Kurban kesme işi bitip dağıtılacak et dağıtıldıktan sonra kurban sahipleri kesmiş oldukları kurbanın etini kendileri de pişirip yerler. Köy dışında yaşayan iş gücü sahibi olmuş çocuklar kurbanlarını “baba ocağı” dedikleri köyde keserlerdi. Bu alışkanlık da değişmiş görünmektedir. Köyden göçmüş olanlar artık kurbanı buldukları yerde kesmekte ve köye gelmeleri durumunda kurbanın kesilmiş etini getirmektedirler. Ayrıca büyük kentlerden gelen çocukların kurban kesme konusunda ısrarcı olmadıkları, bazılarının bağış yaparak bu dini görevi yerine getirdikleri gözlenmektedir.

Yapılan görüşmelerde bayramların eski tören havasını kaybettiğini, adetlerin ve geleneklerin önemini yitirdiği aktarılmıştır (H. Bozdoğan ve D. Poçulu’yla yapılan görüşmeler, 14 Aralık 2010).

2.10. Dil

Kişilerin birbirlerini anlamasına, kendisini ifade etmesine yarayan dil; iletişim kurmada tek başına bir araç olmayışının yanında iletişimi sağlayan insanoğlunun sahip olduğu en önemli araçtır. Haviland (2002: 133-134) dili bilgi iletmenin ve kültürel, bireysel deneyimleri paylaşmanın bir vasıtası olarak görür. Dili

kullanış tarzının, içinde yaşanan kültürü etkilediğini, kültürün de konuşulan dile etkide bulunarak karşılıklı bir etkileşim içerisinde olduklarını vurgular. Yine Haviland (2002: 150), dilin esnek ve uyum sağlayıcı özelliğinin yanında ortak algıyı ve içinde bulunulan sosyal yapıyı gösterme eğiliminde olduğunu da belirtir. Haviland, İngilizcede savaş ve savaş taktikleri ile ilgili birçok kelimenin bulunmasının ve yine Afrika’da göçebe bir halkın kullandığı “Nuer” dilinde büyükbaş hayvanlarla ilgili kelimelerin çokluğunun bu düşünceyi desteklediğini vurgulamıştır. Haviland’ın bahsettiği bu durum üretim biçimi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık olan Bahçe Köyü’nde de gözlemlenebilmektedir. Köylünün uğraşı olan çiftçilik ve hayvancılıkla ilgili kelimelerin uzun süreli deneyimler nedeniyle daha zengin olduğu söylenebilir.

Bahçe Köyü’nde Türkçe dışında herhangi bir dil konuşulmamakta ve bilinmemektedir. Görüşülen kişiler, kendilerine en yakın diğer köydeki insanlardan bile farklı bir dile (ağza) sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Köylülerin farklı bir dilden kastının bazı durum ve nesnelere atfedilen kelimeler, bunların söylenişi ve/veya bazı harflerin yutulması ile ilgilidir. Türkçenin, Arapça ve Farsçadan etkilenmişliği, köyün kullandığı dilde de kendini hissettirir. Hezeren,¹ yömiye (yevmiye), gada,² navruz,³ tereddüt, darbe, nankör, mukabil, teşebbüs, gamet⁴ gibi Arapça ve Farsça kökenli kelimeler köyün diline yerleşmiş durumdadır.

Aşağıda, köyde kullanılan kelimelerden, deyimlerden, atasözlerinden ve birtakım folklorik ürünlerden örnekler verilerek köyde kullanılan dilin bazı özellikleri ortaya konulmaya çalışılacak bu alanda köyde değişme ve dönüşmelerin yaşanıp yaşanmadığı, yaşanmış ise kaynaklarının neler olabileceği üzerinde durulacaktır.

2.10.1. Atasözleri, Deyimler ve Tekerlemeler

Atasözleri ve deyimlerin iletişimdeki gücü kişiler arası iletişimde söylenmek isteneni daha öz ve güçlü bir biçimde karşı tarafa iletmesinden gelir ve içerisinde duygu, düşünce, öğüt ve öneriler barındırır. Bahçe Köyü’nde de çeşitli atasözleri ve

¹ Hezeren: Farsça hazeran kelimesinden gelir. Köyde; “binlerce”, “çokca” anlamında kullanılır.

² Gada: Arapça kökenlidir. Köyde; “kaza”, “bela” anlamında kullanılır. “Gadanı alayım” (kazadan beladan korumak) gibi.

³ Navruz: Farsça kökenlidir. Köyde “zabbak” (zambak) çiçeğinin diğer adıdır.

⁴ Gamet: Arapça kökenlidir. Köydeki kullanımında mecazi olarak “dik duruşu” ve “yıkılmamayı” anlatır. “Gamet ettim” (yıkılmadım, dimdik durdum) gibi.

deyimler kullanılmaktadır. Köylülerin birbirleriyle olan iletişimde güçlü mesajlar verebilmesi ve iletmek istediklerini özetlemesi bakımından deyimler ve atasözlerinin Bahçe Köyü sakinleri içinde önemli olduğu söylenebilir. Bunun yanında zaman içerisinde deneyimlerden yararlanarak oluşmuş, köyün uğraş, yaşayış ve düşüncesini hakkında da ipuçları veren atasözü haline gelmiş öğütlere ve deyimlere de rastlanmaktadır. Köyde yaşamayan biri köy sakinlerinin kullandığı bazı atasözü ve deyimlerin verdiği mesajları anlamakta zorluk çekebilir. Bunun yanında yine köylülerin kullandığı bazı atasözleri ve deyimler başka bölgelerde de kullanılıp başkalarınca da anlaşılacak türdendir.

Köyde derlenen atasözü ve deyim olarak nitelendirilebilecek sözler şunlardır:

2.10.1.1 Atasözleri

“Çimmeyip sası sası kokacağına, çimip de susu susu kok”: Yıkanmayı pis kokmaktansa yıkanıp temiz kokmak daha yeğdir.

“Laf çakılıyı batırık”: Dedikodu, kazanılmış maldan eder, batırır.

“Yorgan kalkmadan döşek kalkmaz”: Büyük kız evlendirilmeden küçüğün evlendirilmesi uygun olmaz. (köylü bu atasözünü daha çok kız çocukları için kullanılmaktadır.)

“Gız dediğin el iti”: Kız çocuğu ailenin değildir. İleride bir başkasının olacaktır.

“Ele adet de bize bedaat mı (bid’at mı)?”: Başkasına uygun olan bize neden uygun olmasın.

“Don dokuz gösterir”: Güzel giyinmek önemlidir

2.10.1.2 Deyimler

“Gadasını almak”: Kurban olmak, onun için ölmek.

“Yazıya çalmak”: Yere çalmak, yere sertçe vurmak.

“Kerini göster Poçulu”: Yapılan işten hiçbir kazancının olmadığını anlatır. (Deyimdeki “Poçulu” sözcüğü köydeki bir sülaleye ait soyadıdır ancak kalıplaşmış olup, köylülerce her durumda kullanılır).

“Elden ayrıksı olmak”: Marjinal kalmak.

“Ele güne malamat olmak”: Herkese rezil olmak.

“Gafarın çocuğu gibi ağzını ayırmak”: Gözü açık olmamak, pasif kalmak.

“Çala çala bir havaya dönmek”: Var olan olumsuzluğu kabullenerek zamanla iyileşeceğini düşünmek.

“Ağzının domalışından Omar (Ömer) diyeceği belli olmak”: İsteği ve düşüncesinin zaten belli olması.

“Kafası fan olmak”: Rahatsız olmak, kafası şişmek.

“Cangama çıkarmak”: Tartışma ve kavga çıkarmak.

2.10.1.3 Tekerlemeler

Mehmet Erkoçak, *Bütün Yönleriyle Osmaniye Folkloru* (2003) adlı çalışmasında Osmaniye bölgesindeki tekerlemeler konusunu incelerken “Çomçalı Gelin” adlı bir tekerlemeye de değinir. Bu tekerleme Bahçe Köyü’nde de bilinmektedir. Artık pek okunmayan “Çomçalı Gelin” tekerlemesi köy çocukları tarafından köylülerden un, bulgur, yağ toplarken koro halinde okunmuş. Erkoçak (2003: 28-29), tekerlemenin simgesel yanına dikkat çeker. Erkoçak’a göre tekerleme ile yaşanabilecek bir kuraklığa ilişkin korkusu ve bir uyarı dile getirilir. Ayrıca yazar, tekerlemeye ismini veren “çomça” (büyük kepçe) kelimesinin büyük kazanlarda yemek yapmaya ve dağıtmaya yarayan mutfak araç gereci olması itibarı ile bereketi simgelediğini vurgular.

Köyde artık uygulanmayan fakat bir dönem eğlenceli bir havada çocukların sergilemiş olduğu; yetişkinlerin ise yağ, bulgur, un vererek ve yahut çocukların üzerine su serpererek (yetişkinlerin çocuklara vermiş olduğu her iki tepki de bereketin istendiğini simgeler) eşlik ettiği bu gelenekte kullanılan tekerleme şu şekildedir:

Çomçalı gelin çon ister

Bir kaşıcık un ister (Dünya âlem un ister)

Un verenin kızı olsun

Tuz verenin oğlu olsun

Kırk gün yağmur yağsın

Elli gün çamur olsun

Bir kaşıcık un ister (Dünya âlem un ister)

Un verenin kızı olsun

Tuz verenin oğlu olsun

Kırk gün yağmur yağsın

Elli gün çamur olsun

Göbekli harman olsun

Koca kz kurban olsun

Gökten uçan kırat

Yelesi kat kat

Gökten rahmet

Yerden bereket

Yağ yağ yağmur

Tarlada amur

Teknede hamur

Ver Allah’ım ver

Suluca yağmur (Erkoçak, 2003: 28–30).

Bahçe Köyü’ndeki ağız/dil özelliklerini göstermesi bakımından Kadir Keçebaş’ın anlattığı gerçekten yaşanmış ama içinde masal öğeleri taşıyan ve hikyeleşmiş bir örnek dikkat çekicidir. Ek-6’da verilen ‘‘Koku’’ başlıklı bu uzun hikyede köye özgü sayılabilecek kelimelerden çok sayıda örnek kelime yer almaktadır.

2.10.2. Köyde Kullanılan Kelime rnekleri

Köylünün gündelik konuşmalarında köye özgü sayılabilecek birçok kelime yer almaktadır. Bu kelimeler, başka bölgelerde kullanılan kelimeler olduğu gibi, aynı zamanda sadece köylünün anlayacağı türden, köye has kelimelerdir. Kuşkusuz, belirli bir bölgede yaşayan insanlar zaman içerisinde deneyimlerle birçok konuda olduğu gibi dildeki kelimeler konusunda da özelleşir, değişir ve zamanla da yöreye özgü kelimeler unutulabilir. Bahçe Köyü’nde de bir yandan yerel kelimeler kullanılmaya devam edilirken diğer yandan bazı kelimeler unutulmakta ya da yerini yaygın eşanlamlı kelimelere bırakmaktadır.

Bu çalışma boyunca dipnot veya parantez içinde açıklamaları verilen yerel kelimelere ek olarak aşağıdaki kelimeler de köydeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerine verilen önemi göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Geprelemek ve/veya *tımar etmek* (hayvanı temizlemek, kaşımak v.s), *tongurdak* (öküzün boynuna takılan zil), *gem vurmak* (yem torbasının hayvanın boynuna takılması), *teke katmak* (erkek hayvanı çiftleşmesi için sürüye katmak), *eğer, semer, palan, belleme* (eşek ya da atın sırtına konulan koruyucu), *samı* (öküzün boynuna takılan tahtanın altına konulan koruyucu bez), *halıhebe* (eğerin altındaki koruyucu örtü), *zibil* (hayvan gübresi), *yazlığa çıkarmak ve/veya yaymak* (hayvanları otlatmak), *at torbası* (yemlik), *terki bağı* (hayvanın kuyruk altından geçip sırt kısmındaki eğere doğru uzanan kemer), *çifte koşma* (tarlayı sürme), *dağa gitme* (tarlaya gitme), *dığrak* (toprağın kuru olması), *mıkdannı* (buğdayın arpalı olması hali), *aş* (hammaddesi buğday olan ürünlerden yapılan yemek), *setik* (ince bulgur), *tas ve/veya teneke* (buğday ve arpa miktarının sayısal değeri) vb.

Araştırma sırasında Anadolu’da da yaygın olarak kullanıldığı düşünülen ve köyün gündelik dilinde sıkça kullanılan kelimelerden tespit edilebilenler şunlardır:

Gicişmek: kaşınmak, *haçan*: ne çabuk, *çepel*: bulaşık, *teşt*: leğen, *köşk*: iskemle, *manı*, *önee*, *abov*: şaşırma ve tepki hali, *helke*: karavana, kova, *yuka*: ince, *beri*: yakın, *öte*: uzak, *yar*: uçurum, *sıtkıdarlık*: ruhsal bunalım, sıkıntı, *sini*: tepsi, *yazı*: yer, *üğünmek*: acıdan kıvranmak, öğütmek, *yeyni*: hafif, *gopmak*: koşmak, *gunnamak*: doğurmak, yavrulamak, *yekinmek*: uyanmak, kalkmak.

Bunlardan başka köye özgü olduğu düşünülen kelimelerden bazıları da şunlardır: *Özne* (damat), *yırak* (uzak), *şirnimek* (şımarmak), *sümsümü* (beceriksiz ve/veyahut keyif vermeyen), *hapahap* olmak (karşılaşmak), *tusmak* (küsmek), *tummak* (gömülmek, suya dalmak).

Tüm bunların yanında ulaşımın ağının gelişmesi, eğitim oranının yükselmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması nedeniyle köy diline yeni kelimelerin girdiği veya yaygın/kitabi kelimelerin kullanılmaya başlandığı da gözlenmiştir. Örneğin “ana” sözcüğü yerini “anne”ye, “ebe” hitabı da “babaanne” ve “anneanne”ye bırakmıştır. “herhalde” anlamındaki “zağar öle”nin genç nüfusça kullanımı yok denecek kadar azdır.

2.11. Giyim Kuşam

Birçok işlevi içerisinde barındıran giyinme, şekil ve tercih edilenler itibarı ile kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları ortaya çıkaran birçok sebepten bahsedilebilir. Bu iklimle ilintili olabileceği gibi toplumsal alışkanlıklar, dini ve örfi değerlerle de ilişkili ve hatta sahip olunan sosyo-ekonomik yapı ile de ilintili olabilir. Bu faktörlere estetik anlayışı da dâhil edilebilir. Mahmut Tezcan, Türk Ailesi Antropolojisi adlı eserinde Tezcan (2000a: 122-123) giyimin, korunma, süslenme, mahremiyeti sağlama, statüyü sergileme, beğenilme, özrü kapatma ve özgüven sağlama gibi işlevlerinin yanında birtakım sanatsal faaliyetlerin icra edilmesinde ve mesleki kimliğin ortaya konulmasında rol oynadığını belirtir. Giyimin böylesine önemli işlevleri söz konusuysen bunun kültür ve toplumsal yapıdan ayrı bir kültürel olgu olduğu düşünülemez. Kuşkusuz giyim kuşam, içinde yaşanılan kültürden etkilenir ve sahip olunan kültür hakkında önemli ipuçları sunar.

Bahçe Köyü giyim kuşamına bakıldığında kıyafetlerde sadelik dikkat çekmektedir. Süslü ve ihtişamlı elbiselerin çok eskiden kullanılıp kullanılmadığı bilinmemekle birlikte yakın geçmişte ihtişamlı bir giyim kuşama sahip olunmadığı köylüler tarafından da ifade edilmektedir. Köylünün, göçerlikten yerleşik hayata geçmiş olduğu dönemlerde devlet politikasının genç erkekleri askere aldığı, Yemen Savaşı, 93 Harbi (Osmanlı-Rus savaşı, 1877-1878) daha sonra seferberlik ve ardından Kurtuluş Savaşı'nın da etkisiyle erkek nüfusunun köyde de ciddi anlamda azaldığı, işgücünün kaybolmasıyla köy halkının fakirleştiği belirtilmiştir. Bu durumun doğal olarak giyinme kültürünün temel amacı olan örtünmede kalması sonucunu doğurduğu söylenebilir. Köylü, kendisinin beden mahremiyetini örten, soğuktan ve sıcaktan koruyan her türlü giysiyi giyebilmektedir. Bu bakımdan köy giyim kuşamında modanın etkisinden söz edilemez. Dolayısıyla köy sakinin giyim kuşam tarzı, sosyo-ekonomik koşulların bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlarla karşın köy sakinlerinin geçmişte sosyo-ekonomik sebeplere dayalı olarak kendisi için üretimde bulunmasının örnekleri de yok değildir. “Tırlık” ve “küçük” buna en uygun örneklerdir. Tırlık elde dokunan pamuklu kumaşın adıdır. Küçükün yapımında hallaçlarla atılan pamuk (terbiyelenen pamuk) çıkırıkta eğilir (ip haline dönüştürülür) daha sonra ıstarda dokunurdu. Çıkırık eğiriminin kaba ve kalın olmasına rağmen şalvar ve küçük denilen üstlük dikilirdi ve bu genelde iş elbisesi

olarak kullanılırdı. Bu türde bir dokuma ve giyim tarzının yöreye ve Bozdoğan köylerine has bir özellik olduğu söylenmektedir.

Savaşlar, Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Bahçe Köyü sakinlerini de fakirleştirmiş, bu yoksulluk içerisinde köylü ne bulduysa giyme zarureti yaşamıştır. Özellikle erkeklerin savaşlarda şehit düşmesi veya esir düşmesi sonucu bir daha dönmemesi köy kadınlarını üretim için evden dışarı çıkmaya mecbur etmiştir. Bu mecburiyet daha birincil ihtiyaçlara yoğunlaşmak durumunda kalan kadınların kılık kıyafet konusunda yaratıcılığını kullanamamasına neden olmuştur. Bu durumun yarattığı kısırlık köy mutfağında da kendisini göstermektedir. Bunun yanında hali hazırda var olan beceriler genç kızlara aktarılamamıştır (K. Keçebaş'la yapılan görüşme, 20 Ekim 2010).

Tarımda makineleşme köyde bu konuda yaşanan kısırlığı değiştiren önemli belirleyicilerdendir. Tarımda makineleşmeyle, kış aylarında da tarlada bulunmak zorunda olan kadın artık evde bulunarak daha fazla boş zaman bulmuş, hem dokuma ve giyimde, hem de mutfakta zenginleşmeyi sağlamaya başlamıştır. Tüm bunların yanında köyün birçok nedenden etkilenerek bir kıyafet bütünlüğü oluşturmuş olduğu da söylenebilir.

Bahçe Köyü kadınlarının iş kıyafeti Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi şalvar ve üstüne giydikleri üstlüktür. Eskiden bu üstlüklerin yakası arkada bir veya birkaç düğmeli olurken araştırmanın yapıldığı dönemde yaşlılar dışında bu giyim tercih edilmediği gözlenmiştir. Bahsedilen bu giyimdeki düğmeli kısma yaka demekten ziyade aksesuar demek daha doğru bir ifade olur. Eskiden hem bu üstlüğün hem de şalvarın tarlada veya evde iş gören kadının üzerinden hiç çıkmadığı belirtilmiştir. El âlem dedikleri yakın aile fertleri dışındaki insanların içine çıkacakları zaman da şalvarın üstüne tek parça bir fistan giyerlerdi. Fistan; beli büzgülü, etekleri fazla geniş olmayan, kuluncu rubalı, uzun kollu, yerine göre yuvarlak veya sivri yakalı bir kadın giysisidir. Fistanların yakası genellikle kapalıdır. Gelinlerin fistanlarında bu yaka çocuk emzirebilmeleri için birkaç ilikle açılacak kadar geniş bırakılırdı.

Özetle köy kadınları sürekli olarak şalvar giyerlerdi. Hatta bu sebeple köy kadınlarının, süslenip gezememenin serzenişi olarak “Şalvar bacağıımızdan çıkmadı! Gün mü gördük!” türü sözleri halen akıllardadır. Bunun yanında araştırmanın

yapıldığı dönemde de genç kızlar tercih etmese de orta yaşlı kadınların şalvarı halen sıklıkla giymekte oldukları tespit edilmiştir. Köydeki genç nüfusun şalvarı tercih etmemesinin giyim kuşamda yaşanan değişmeye örnek oluşturduğu söylenebilir.

Yapılan görüşmelerde elde edilen bilgilere göre; iş gören kadın, gerek evde gerekse dağ denilen tarla işlerinde başındaki yöresel adıyla yağlığı (eşarp) hiç çıkarmazdı. Eşarbin köyde anılan bir diğer adı da “şeş” tir. Şeş bağlamak, şeş çıkarmak, şeş takmak gibi deyimler köy dilinde sıkça kullanılırdı. Şeşlerin, oyasız ve oyalı olmak üzeri iki türü vardı. Oyالی olanlar ya iplik oyالی ya da boncuk oyالی olurlardı. Oyasız olanlar ise sıradan kare biçimindeki kadın başörtüleriydi. Tarlada kullanılan başörtüleri kalın bezlerden yapılan örtülerdi. Gelinler, ev içinde tülbent ve özellikle boncuk oyالی beyaz tülbent kullanırlardı. Genç kızlar ise renkli ve iplik oyالی tülbendi tercih ederlerdi.

Verilen bilgilere göre 1970-80'lere kadar yaşlı kadınlar başlarına fes giyerlerdi. Fesin üstünden beyaz tülbent bağlanır, tülbentten sonra da fesin etrafı bir diğer tülbentle sarılırdı. Yine çok eski tarihlerde fesin alınlığına küçük altın liralara dizildiği de -tam olarak bilinmemekle beraber- görüşme yapılan köylülerce rivayet edilmiştir.

Kadınların pek çoğunun iş ve elli ayakkabısı olmazdı. Kadınlar, eskiden evde veya tarlada, kaba sahtiyandan yapılan çarık benzeri ayakkabılar giyerlerdi. Sonraları naylon denilen plastikten yapılma ayakkabılar giymeye başladılar. Köy sakinlerinin anlattıklarına göre eskiden el içine çıkarken ince ve renkli deriden yapılmış Maraş Yemenisi'ni giymek her kadına nasip olmazmış; fakat artık yemeni devrini topuklu bayan ayakkabılarına bırakmış ve kadınlar, üstü yani sayası ince deriden altı ise kalın köseleden yapılan alçak topuklu genelde siyah renkli kundura giymeye başlamışlar. Bunun yanında köyün kadınlarının, köyde yaşadıkları müddetçe ince ve yüksek ökçeli ayakkabı giymedikleri vurgulanmıştır. Ancak araştırmanın yapıldığı dönemde bazı genç kızların bu tarz giyimi tercih ettikleri gözlenmiştir.

Köy kadınlarının eskiden kınadan başka süs malzemesini pek tanımadığı ve kullanmadığı, düğünlerde ellerine kına yaktıkları bilinir. Bunun yanında araştırmanın yapıldığı dönemde köyde kadın ve genç kızların çok yoğun olmasa da makyaj malzemelerini (far, allık, oje, ruj) kullandığı gözlenmiştir.

Son yıllarda düğünlerde ve nişanlarda özellikle damat ve gelinin kardeşleri ile kuzenlerinin kuaföre gittikleri, kendileri için özel olan elbiselerini giyindikleri ve günler öncesinden düğün alışverişi yaptıkları ifade edilmektedir. Gelin ve damat için yapılacak alışverişe gelin ve damadın yakınları katılmaktadır.

Yeri gelmişken düğün ve nişanlarda dikkat çeken bir durumdan bahsedilebilir: Düğün, nişan gibi özel günlerde özellikle evlenecek yaştaki genç kızların anneleri kızlarının görünüşlerine özen göstermekte, iyi görünmeleri konusunda kızlarını uyarmaktadırlar. Anne ve genç kızlarca bu duruma dikkat edilmesinin ve özen gösterilmesinin nedeni, düğün sırasında gelen davetliler arasında genç kızlara uygun erkek taliplerin çıkması ihtimali olduğu söylenebilir (K. Keçebaş, N. Bozdoğan ve E. Poyraz'la yapılan görüşmeler, 20–21 Ekim 2010).

Yapılan görüşmelerde çocukların kılık kıyafetiyle ilgili olarak hatırlanan en eski kıyafet, hem erkek hem de kız çocuklarının entari (etek) giydikleridir. Bebeklik döneminde ise bebeklerin giyimlerinde en dikkat çekici hususun külah biçimindeki ucu sivri kulakları kapatan, çene altından bağlanan “terlik” denilen bir başörtüsünün kullanılmasıdır. Bu başlığı hem kız hem de erkek çocukları kullanırdı.

Köyde eskiden gömlek olarak hem kızlar hem erkekler uzun kollu, önü kapalı olarak dikilmiş ve yakası iki veya üç düğme ile açılan, bu günün tişört tarzında üstlükler giyilirdi. Bunlar ender bulunan dikiş makinelerinde veya elde dikilirdi. Erkekler için “Kayseri Keteni” denilen çizgili keten kumaşlar seçilirdi. Kızlarda ise “Nazilli Basması” denilen basmalar tercih edilirdi. Üşümek için kaban, mont vb. giyecekler olmazdı. Kışın soğuktan korunmak için köy kadınlarının kendi ördükleri yün kazaklar giyilirdi. Yünlerin elde edilmesi ise koyunların yünlerinin kırılma zamanına denk gelirdi. Koyunlar kırılınca işin ehli kadınlar o yünü yıkar temizler, yün tarağında ayıklar, kirmende eğirerek incecik iplik yapar sonra da kazak örerlerdi.

Köyde kadınların ördüğü bu kazaklar ya kolsuz süveter biçiminde olurdu ya da kollu olurdu. Kolsuz olanına “kazak” denirdi. Dik kollu olursa onun adı “ceket” olurdu. İçte, çoğu zaman atlet veya fanila bulunmazdı. Anlatılanlara göre “Amerikan” denilen patiskadan iç donu giymek, içinde bulunulan koşullar nedeniyle her çocuğa nasip olmazdı. Ancak maddi durumu iyi olan ailelerin çocuklarının “Amerikan”ı giyebilirlerdi.

Erkek çocuklar, şalvar bağıını kendisi çözüp bağlayacak yaşa veya o beceriyi kazanacak duruma gelinceye kadar entari (etek) giyerlerdi. Kız olsun erkek olsun iç kısımda diz altında bir kilot, “iç donu” bulunurdu. İç çamaşırındaki üstlüğü adı “köynek”, alta giyilen kilotun adı da “könçek” idi. Genel anlamda çamaşırın adı ise “iç donu” idi.

Köyde geçmişte erkek çocukların başlarının açık olduğu, kız çocuklarının ise başlarının renkli bir eşarpla belli bir şekilde bağlandığı ifade edilmiştir. Bu bağlanış yöre dışında “İstanbul başı”, yörede ise “keçik” diye adlandırılırdı. Keçik, kare başörtüsünün üçgen yapıldıktan sonra başa alınan örtünün bir köşesi arkadan sarkılıp diğer iki köşesi çenenin altından birleştirilip düğümlemesi şeklinde olurdu.

Ailelerin imkânlarına göre kız çocuklar için pahalı kumaşlardan “düğünlük” ve “bayramlıklar” da bulundurulurdu. Erkek çocuklarının da böyle özel günlerde “giyimlikleri” olurdu. En az bulunan ve en değerli olan giyimliğinin ise “erkek ceketi” olduğu ifade edilmiştir.

Köyde eskiden çocukların genelde yalın ayak olduğu ancak iş gücüne katkısı olan çocukların yani tarlada çalışanların ya da dağda hayvan otlatmaya giden çocukların ayakkabılarının olduğu belirtilmiştir. Ayakkabı sahibi kız çocuklarının “maraş yemenisi” denilen altı kösele üstü deri yemenileri olurdu. Sonraları bu yemeniler terk edilerek, onların yerini evde takunyalar, pabuç denilen yine deriden yapılan terlikler kullanılmaya başlandı. Daha sonraki zamanlarda ve araştırmanın yapıldığı dönemde halen lastik ayakkabılar kullanılmaktaydı. Lastik ayakkabılar, bayanlar ve kız çocukları için her renk, erkekler ve erkek çocuklar için ise sadece siyah renktendir. Bu ayakkabıların araştırmanın yapıldığı dönemde dağa ve tarlaya gitme ve hayvanları tımar etme sırasında giyildiği gözlenmiştir.

Köy sakinlerinden bazıları erkek çocukların ayakkabılarında plastik ayakkabıya gelmeden önce postal ve çarık döneminden de söz etmişlerdir. Görüşme yapılan kişilerin aktardıklarına göre anız zamanı tarlada hayvan otlatan çocukların dizden aşağısını firezler (kurumuş buğday sapı) çizer ve çocukların bacaklarında yaralar oluşurdu. Ekonomik durumun daha eskiye göre düzelmiş olmasının da etkisinden olacak ki, ebeveynler çalışan bu çocuklar için diz altına kadar bacakları örten postallar almaya başlamışlardır. Dolayısıyla yaz günü firez zamanı bu postallar giyilirdi. Yine sonraki dönemlerde otomobil lastiklerini taban yapıp üstünü deri ile

kapatan çarık ayakkabıların kullanıldığı da ifade edilmiştir. Bu çarıklar daha çok arazi ayakkabıları olarak kullanılmıştır.

Köy sakinleri altı otomobil lastiği, üstü deri ayakkabı (çarık) diken bir “Mustafa Suizi” amcağı hatırlamaktadır. Köye dışarıdan gelen bu kişi, sırada bekleyen çocukların ayak ölçülerini alarak çocuklara ayakkabı dikerdi. Köylüler sağlam olduğuna inandıkları bu ayakkabıları (çarıkları) tercih edilirdi.

Yapılan görüşmelerde köyde kunduraya; “kösele” diğer tabirle “Sümerbank ayakkabısı” denildiği belirtilmiştir. Bu kösele ayakkabı, babaların düğünde, bayramda giydiği lüks ayakkabılar olarak hatıralarda kalmıştır. Bu köselenin çocuklara da giydirildiği hatırlanmaktadır ancak kötü ekonomik koşulların etkisi nedeniyle pek az çocuğun kundura giyebildiği aktarılmıştır (E. A. Erdoğan, H. Bozdoğan ve K. Keçebaş’la yapılan görüşme, 20 Ekim 2010).

Giyim kuşam konusu Tezcan’ın ifade ettiği gibi birçok işlevi yerine getirmektedir. Köyde de gerek korunmak gerekse estetik kaygısıyla giyim kuşamın içinde bulunulan şartlar dâhilinde önemsendiği, ekonomik gelişmeler, sanayinin gelişmesi gibi nedenlerle tercih edilen giyim kuşamın süreç içerisinde değişme dönüşme yaşadığı anlaşılmıştır. Yukarıda da bahsedilen köyün giyim kuşamı ile ilgili çıkarılabilecek sonucun ise köydeki giyim kuşamı öncelikle içinde bulunulan ekonomik koşulların ve üretim biçiminin belirlemesi olduğudur. Köylünün bulduğu ile yetinmek zorunda kaldığı ancak bu konudaki değişmelere kayıtsız kalmayarak ekonomik olanakları ölçüsünde kendisi için sağlıklı olanı tercih ettiği, giyim kuşam konusunda değişmeye açık olduğu izlenimi edinilmiştir.

2.12. Bahçe Köyü’nde Çocuk Oyunları

Oyun, çocuğun önce anne babasıyla sonra ise arkadaşları ve çevresiyle ilişkiler geliştirmesinde büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla oyun aynı zamanda sosyalleşme olgusunu da içerisinde barındırır. Atalay Yörükoğlu, (2008: 26–28) oyunun, çocuğun yaratıcılığını geliştirmesine katkı sağladığını, dolayısıyla oyunun çocuğun iç dünyası ile çevresi arasında bir köprü oluşturduğunu ifade eder. Yörükoğlu aynı zamanda oyunun çocuğun yaşantısını yansıttığını da belirtir. Yörükoğlu’nun bu görüşü, çocukların oynadığı oyunlardan yola çıkarak yaşam koşulları hakkında fikir yürütülebileceğini aktarır. Dolayısıyla oyunun kültürel değerleri ve yaşam şekillerini göstermesi açısından antropolojik değeri vardır.

Bahçe Köyü'nde de geçmişten bu güne çocuklar tarafından çeşitli şekillerde oynanan çocuk oyunları tespit edilmiştir. Köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde geçmişte ne tür oyunlar oynadıkları, bu oyunların nasıl oynandıkları, oyunların içeriğinde nelerin olduğu, bunların değişime uğrayıp uğramadığı ve araştırmanın yapıldığı dönemde çocukların ne tür oyunlarla bir arada oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Oyunların oynanış şeklinin ve kullanılan malzemenin zaman içerisinde değişikliklere maruz kaldığı, hatta bazı oyunların tamamen kaybolduğu, yeni oyunların oynanmaya başlandığı görülmüştür.

Köyde bazılarının halen oynandığı, bazılarının ise değişmeye ve dönüşmeye uğradığı veya tamamen kaybolduğu çok sayıda çocuk oyunu tespit edilmiştir. Oyunların kendisi ve oynanış şekilleri köyün kültürel yapısına ilişkin ipuçları (dili, çocukların boş zaman değerlendirme şekilleri, espri anlayışı, düşünce şekilleri, içinde bulunulan koşullar, eldeki malzemeler, vs.) vermesi açısından bu çalışma için önemlidir. Bunun yanında oyun içerisinde birtakım folklorik değerlerin var olması da çalışma açısından önem taşımaktadır. Oyunların ve oyun içerisindeki uygulamaların zaman içerisinde değişme ve dönüşmeye uğraması da çalışmanın hareket noktası ile ilintili bir başka durum olarak görülebilir.

Köyde, geçmişten bu yana oynanan oyunlarda; oyuna çağırma, oyun için toplanma, oyun kuralları belirleme, eş seçme gibi uygulamalar söz konusudur. Geçmişte oynanan oyunlar konusunda emekli öğretmen Kadir Keçabaş'tan olmak üzere 87 yaşındaki Halil Bozdoğan'dan yararlanılmış ve aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir.

2.12.1. Ababak Çalmak (Oyuna Davet)

Köyün oyun alanına gelen çocuk, oyun arkadaşlarına haber vermek için "Aaaa" diye bağırırken ağzına eliyle hızlı hızlı vurarak sesi bir kapatıp bir açarak "Abababa baba" diye bir ses çıkarır. Bu, oyuna davet çağrısıdır. Buna; "Ababak çalmak" denir. Bu sesi duyan diğer çocuklar oyun alanına toplanır, oyun kuracak sayıya ulaşıncaya oyuna başlanır. Kızların ve erkek çocukların oyunları genelde farklıdır ancak az da olsa birlikte oynadıkları "saklambaç" oyunu gibi oyunlar geçmişte olduğu gibi araştırmanın yapıldığı dönemde de oynanmaya devam edilmektedir.

2.12.2. Oyunda Öncelik Almak

Oyunda öncelik almak için ya kuraya başvurulur ya da sayışma yapılır. Kura atışının ise köyde geçmişte değişik şekillerde yapıldığı ifade edilmiştir. Köyde yapılan kura atışları ya da saymacalar şunlardır:

Yaş mı Kuru mu: Genellikle çocuklarda para bulunmadığı için yazı tura atışı gibi bir metottur. Para şeklindeki yassı bir taşın bir tarafı tükürükle ıslatılır. Taraflara “Yaş mı kuru mu?” diye sorulur. Taraflardan sözcü olan kişi “Yaş olsun bana gelsin.” veya “Kuru olsun bana gelsin.” diye tercihlerini bildirirler. Taş havaya atılır. Üste gelen taraf öncelik hakkını kazanır. Böylece öncelik alan taraf belirlenmiş olur.

Tek mi çift mi: Oyunculardan biri rastgele bir şekilde eline bir miktar sayılabilecek taş, fasulye, leblebi gibi nesnelere alır ve diğer tarafa sorar; “tek mi çift mi?” Bir taraf çiftti, diğer taraf da teki seçer. Avuçtaki nesnelere sayılarak tek veya çift rakamda olduğu tespit edilir. Doğru tahmin eden taraf oyuna önce başlama hakkını elde eder.

Sağda mı solda mı: Oyunculardan biri eline her hangi bir şey alıp arkasında saklar. Sakladığı nesnenin hangi elinde olduğunu sorar. Taraflar tercihlerini yaptıktan sonra saklayan kişi ellerini açarak hangi elinde olduğunu gösterir. Bilen taraf oyuna önce başlama hakkını kazanır.

Çöp Çekme: Oyunculardan biri eline biri uzun diğeri kısa iki çöp alır. Üste gelen yerleri eşit olmak üzere, kısa ve uzun taraflarını avucunun içinde saklayarak taraflara çöp çektirilir. Kısayı veya uzununu çekenin kazanmış sayılacağı kararlaştırılır. Fakat genellikle uzun çöpü çeken önceliği alır.

Sayışma: Değişik şekillerde yapılmakla beraber en yaygın şekli “astım kestim yapmak” şeklindedir. Buna göre iki oyuncu 10–15 metre uzaklıkta bir birleriyle yüz yüze gelecek şekilde dururlar. Biri iki ayağı üzerinde zıplayarak diğerine, “Hop büyük” der. Diğer de aynı hareketi yaparak ona: “Hop güccük (küçük)” diye karşılık verir. Sonra birbirlerine doğru ayak topuğunun diğer ayağın parmak uçlarına gelecek şekilde basarak birbirlerine ayak ayak yaklaşırlar. Yaklaşırken hop büyük diyen kişi her ayakta “astım”, hop küçük diyen kişi ise “kestim” der.

Rakibe karşı üstünlük sağlamak isteyen oyuncu mesafe kısaldığı zaman, en son ayağı atabilmek için ayağını yan da koyabilir. Son ayakta rakibin ayağına dokunan taraf öncelik hakkını kazanır. Son hamleyi yapan kişi “Ben seni yendim”

der. Sayışmanın sözlerinin derli toplu yazılması durumunda bir kafiye olduğu görülebilir:

Hop büyük

Hop küçük

Astım

Kestim

Astım

Kestim

...

Ben seni yendim.

Oyunlarda bu şekilde öncelik sırası belirlemenin araştırmanın yapıldığı dönemde köy çocukları tarafından artık bilinmediği gözlenmiştir.

2.12.3. Mere (Merkez)

Mere, çocuk oyunlarında oyunun merkezi anlamına gelir. Saklambaçta sobeleme noktasını, atmalı oyunlarda atış noktasını, yakalamalı oyunlarda ise yakalanması geçerli olmayan yasak bölgeyi anlatmaktadır.

2.12.4. Köyde Oynanan Eski Oyunlardan Örnekler

Köyde eskiden bu yana çocuklar tarafından oynanan oyunların büyük bir kısmı unutulmuş durumdadır. K. Keçebaş (görüşme tarihi: 08 Ocak 2011), eskiden beri köyde oynanan çocuk oyunlarını şöyle sıralamıştır: “Uzun eşek”, “Çüşdudum çüldürüm eşeği”, “Çoturum eşek”, “Birdirbir”, “Hamam kızdı”, “Köşger”, “Sülempe”, “Kılıçbiliç”, “Yalak”, “Köygöçtü yalak”, “Gülle (beştaş)”, “Bille (misket)”, “Düğme”, “Çelme top”, “Yakar top”, “Çot çotanak (çor) oyun”, “Dana keç (dana kovalamaç)”, “Arakestirme (arakestim)”, “Gara kütük (kızgın kemik)”, “Gala (kale yıkmaç, kale devirmeç)”, “Cıngır cıngır! beğ diye geldim”, “Ebe beni gurda yedirme”, “Deven ne yedi”, “Kör ebe”, “Aç kapıyı bezirgân başı”, “Köküç”, “Kirişteç”, “Topal serçe (sekerek vurmali bir oyun)”, “Süren kim”, “Mendil kapmaca”, “Mendil saklamaç (yağ satarım bal satarım)”, “Tavşan kaç tazı tut”, “Menekşe-mendilin yere düşe”, “Hımbıl (hırsız-polis)”, “Kös-çelik”, “Sıçan”, “Dokurcun”, “Domdik”. Bu çocuk oyunlarından geçmişte oynanıp da araştırmanın

yapıldığı dönemde kaybolan oyunlardan bazılarına ve oynanış şekillerine Ek-7 de yer verilmiştir.

Birçok olgunun değişme ve dönüşmeye uğraması gibi çocuk oyunları da yaşanan teknolojik gelişmeden, sanayinin gelişmesinden payını almıştır. Çocuklar araştırmanın yapıldığı dönemde bilgisayar oyunları, tetris vb. oyunları tercih etmektedirler (T. Poçulu'yla yapılan görüşme, 03 Ocak 2011) . Bunun yanında çocukların vakitlerini oyun oynamaktan ziyade televizyon izleyerek geçirdikleri gözlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

3.1. Doğumdan Ölüme Aşamalar

Araştırmanın bu bölümünde geçiş dönemlerine yer verilmiştir. Çalışmada bu dönemler Bahçe Köyü'ndeki doğum algısı, inanç ve uygulamaları ile çocuk sahibi olma anlayışı, evlenme şekilleri ve uygulamaları, düğün, düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası gelenekler, ölüm algısı, cenaze törenleri ve ölü gömme pratikleri vb. ilintili konularını ortaya koyan dönemler olarak yansıtılmaya çalışılmıştır.

Geçiş dönemleri sırasında köy sakinlerince ortaya konulan uygulamaların yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu dönemlerde bireylerin geçmişte büyüklerince ortaya konulan pratikleri daha çok sergileme eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna neden olan durumun ise daha çok inançsal ve düşünsel birikimlerin bireylerin üzerindeki etkisi olabileceği düşünülmüştür. Köylüler bu dönemlerde birtakım gelenek ve görenekleri daha yoğun sergileyerek kendisini ve ailesini korumakta olduğunu düşünmekte, zaman içerisinde değişmeye maruz kalan bu geleneklerin etkisini az veya çok hissetmekte ve bunu davranışlarına yansıtmaktadır.

Geçiş dönemlerinin bir diğer özelliği de bireylerin yeni bir başlangıca girdiğinin habercisi olmasıdır. Dünyaya yeni gelmiş bir birey toplumsal karmaşanın içerisinde kendisini bulmakta, evlilikle beraber yeni rolleri benimsemekte, aile olmanın verdiği sorumluk ve toplumsal statüyü üstlenme gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bunların sonunda ise birey ölmekte, geride kalanlar için ise süreç devam etmektedir. Bahçe Köyü'nde geçiş dönemleri sırasında toplumsal değer, gelenek ve görenekler ile bu değer, gelenek ve göreneklerin zaman içerisinde geçirdiği evreler ve uğramış olabileceği değişme ve dönüşmeler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde yer alan geçiş dönemleri; evlilik geleneği, doğum ve ölüm şeklindeki ana başlıklar ve bu ana başlıklar altındaki ilintili alt başlıklarla aktarılmaya

çalışılmıştır. Yine bu bölümde geçiş dönemlerinde yaşanan yoğunlaşmayı ortaya koyan folklorik özelliklere de yer verilmiştir.

3.2. Doğum

Bir çocuk sahibi olmak, anne-baba olmak, soyadını sürdürmek veya aileyi genişletmek gibi farklı amaçları da içinde barındıran doğum olgusu, doğan bebeğe karşı yoğun sevgi ve ilgiyi de beraberinde getirir. Doğumla beraber anne-baba olan kişilerin rollerinin genişlediği ve yeni roller edindiği görülür. Erkek için ev geçindirmek, kadın için ise kendi evinin işlerini çekip çevirmek sorumluluklarının yanında aileye evlat kazandırabilmek ve bu çocuğu yetiştirmek çiftlerin başta gelen önemli sorumluluklarıdır. Üstün Dökmen (2002), ana babaların nasıl olmaları gerektiğini sorgulayarak koruyucu ana baba veya eleştirel ana baba olduklarını belirtir ve bu duruma içgüdüler ve kişilik özellikleri kadar içinde yaşanılan kültürün de etki de bulunduğunu ifade eder. İçinde yaşanılan kültür, ana babaya çocuklarını nasıl yetiştirmeleri gerektiği konusunda birçok öğretiler sunar ve ana babayı bu şekilde yönlendirir.

Doğum olgusu, ana babanın (ailenin) tutumlarına olan etkisinin yanında, doğan bireyin yaşamının başlangıcı anlatır. Bu başlangıç içinde yaşanılacak olan kültür ile tanışmayı da ifade etmektedir. Nesrin Baraz'a göre, (1998: 41-42) kültürel örüntüler, gelenekler ve töreler bu geçiş dönemlerinde kümelenir. Dolayısıyla ilk geçiş dönemi olan doğum olgusu içinde yaşanılan sosyal kültürel yapı ile ilgili yoğun veriler sunabilir. Baraz, çocuk sahibi olmayı sağlayan doğumun çoğunlukla mutlulukla karşılandığını, bu olayın ailelerin kendisini güçlü ve etkin hissetmesine yol açtığını belirtir. Baraz'a göre geçiş dönemlerinden ilki olan doğum; düşünölmeye başlanması anından itibaren birtakım adetlere uyma ve eşlik etme zorunluluğunu da beraberinde getiriyor olmasıyla çok güçlü bir olgu olduğunu ortaya koyar (Baraz, 1998: 41-42).

Baraz'ın ifade ettiği doğum olgusu ve bu olgunun bir kültürel örüntüde teşkil ettiği yer azımsanmayacak kadar fazladır. Öyle ki doğum; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası süreçlerde birçok farklı inanç ve pratikleri içerisinde barındırır. Bu inanç ve pratiklerin kültürün üyelerince özenerek sergileniyor olması, diğer üyelerce de benimsenmesine, dolayısıyla ortak bir algının oluşmasına neden olmaktadır.

Doğum oranının bir toplum içindeki fazlalığı ya da azlığı, birtakım fikir yürütmeleri doğurabilir. Örneğin tarıma dayalı ekonomiye sahip toplulukların cinsiyete dayalı işbölümünün daha belirgin olduğu veya doğum kontrolünün, ekonomisi sanayiye dayanan bölgelere oranla daha az önemsendiği, bunun ise ihtiyaç duyulan iş gücü ile ilgili olabileceği söylenebilir. Mübeccel B. Kıray, tarıma dayalı ekonomilerde doğan çocuk için “yaratan Allah rızkını verir” anlayışının kültüre epeyce sinmiş olabileceğini dile getirmiştir. Kıray’a göre bu aileler, çocuğun 6–7 yaşına gelene kadar aileye sorumluluk yaşatacağını, bu yaştan sonra ise para sarfi gereksiz büyüklerinin yanında üretime katılmaya başladığı düşüncesini taşırlar. Bununla beraber Kıray, bu durumun değişen ekonomi ve üretim biçimiyle dönüşüm geçirdiğini ve değişmeye uğradığını vurgulamıştır (1999: 158–159).

Hem Baraz’ın doğum olgusunun kültürdeki önemi konusundaki düşünceleri hem de Kıray’ın doğan çocuğa bakışın ve doğum oranının değişmesi üzerine ortaya koyduğu fikirler Bahçe Köyü için de geçerli olabilir. Bahçe Köyü’nde; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası birtakım hazırlık, âdet ve geleneklerin eskiden bu yana var olduğu ve bunların zamanla değişmeye uğradığı söylenebilir. Aşağıda Bahçe Köyü’nde doğum olgusu ve bu olguda yaşanan değişme ve dönüşme ortaya çıkarılmaya; yaşanmış olan bu değişmelerin kaynaklarının neler olabileceği anlaşılmasına çalışılmıştır.

Evlilikten kısa bir süre sonra, hem yeni evli çiftler hem de aile büyükleri ve komşular beklentisi içerisine girerler. Bu durum altında yatan en büyük neden köyün geleneksel yapısı ve kültürel değerleri olabilir. Köyde geçmişte doğum oranının yüksek olması dikkat çekicidir. Bu durum, yetersiz doğum kontrolü, eğitimin seviyesinin düşüklüğü, üretim biçimine bağlı işgücü ihtiyacı ve alışkanlıklarla açıklanabilir. Ancak değişen toplum yapısı, gelişen teknoloji ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının etkisiyle bu konuda da köy sakinleri ciddi bir kültürel değişmeye uğramış durumdadır. Artık çok sayıda çocuk sahibi olma yerine daha kontrollü ve az sayıda çocuk yapmayı tercih etmektedirler. Bu gelişmenin son otuz yıl içerisinde daha da belirginleştiği görülmektedir. Yapılan görüşmelerde değişme ve dönüşmenin sadece sahip olunan çocuk sayısı ile sınırlı kalmadığı; doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasında geçmişte uygulanagelen pratiklerin de değiştiği ve dönüştüğü ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu pratiklerin de yaşanan toplumsal dönüşme ve değişmeden payını almış olduğu söylenebilir.

Görüşülmüş köy sakinlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda köydeki doğum olayı etrafında gelişen inanç, gelenek ve pratiklerde meydana gelen değişiklikler aşağıya aktarılmıştır.

Hamile kalan kadınların veya bazen kayınvalidenin çocuğun oğlan olması için muska yazdırması geleneği kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu geleneğin altında gerek köylünün tarım ve hayvancılıkla uğraşması sonucu işgücüne ihtiyaç duyması, gerekse ailenin erkek evladı birtakım geleneksel sebeplere bağlı olarak önemsemesi yatıyor olabilir. Oysa aileler şimdi çocuğun erkek olmasından ziyade sağlıklı olmasını daha çok önemsemektedirler. Burada gerek eğitimin insanların düşünce yapısı üzerindeki etkisinden gerekse tarımda makineleşmenin iş gücüne olan ihtiyacı azaltması yönündeki etkisinden söz edilebilir.

Köy sakinleriyle yapılan görüşmelerde hamile kadınların “aşa ermesi” durumunun eskiden köyde “gönü kötü” olarak adlandırıldığı belirtilmiştir. Gönü kötü, yani kötü hissiyat denmesinin nedeni ise gebe kalmanın hamile kadın için aile büyüklerine karşı utanılacak bir durum olarak algılanmasıdır. Görüşülen köy sakinlerinden bazıları utanılacak bir durum olmasının yanı sıra hamileliğin aileye torun kazandırması nedeniyle kadına övünç duygusu yaşattığını da ifade etmişlerdir. Kadınlar, aşağı eren kadınlarla yoğun bir şekilde ilgilenir, hamile kadının canının çektiklerini ellerinden geldiği kadar temin etmeye çalışırlardı; inanca göre isteği temin edilmezse doğacak bebeğin eksik ve hasta olacağı düşünülürdü. Aşa eren kadının canının ekşi veya tatlı şeyler çekmesi durumuna göre de cinsiyetler tahmin edilirdi. Köydeki yaygın inanca göre aşağı eren kadının canının ekşi şeyler çekmesi kız çocuğunun, tatlı şeyler çekmesi erkek çocuğunun habercisiydi.

Bu inanç, yaşlı kadınlar arasında hâlâ yaygınken, gençler, bu düşünceyi terk etmiş görünmektedirler. Bununla beraber hâlâ hamile kadına canının ne çektiği sorulmakta ve verilen cevaba göre bebeğin cinsiyeti hakkında çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Dolayısıyla bu inanç ve geleneğin tamamıyla terk edildiği söylenemez.

Geçmişte köydeki bebek ölümlerinin oransal olarak yüksek olduğu köydeki sağlık konusu işlenirken aktarılmıştı. Ölen bebekleri doğuran kadınların bir kısmına köylülerce “tıbıkali” (hasta çocuk doğuran, doğurduğu çocukları ölen) yakıştırması yapılırdı. Doğum sırasında çeşitli hastalıklar sonucu bebeğini kaybetmiş kadınların

yeni doğum yapacak kadının evine sokulmak istenmemesi de gelebilecek uğursuzluğa karşı alınan bir önlemdi. Bu şekilde doğum yapacak kadının çocuğunun ölmesi ihtimali zayıflatılmış olunuyordu. Görüşülen kişiler tıbbikalı yakıştırması yapılan kadınların geçmişte uğursuz sayıldıklarını belirtmişlerdir. Baraz (1998: 53), nazar inancının başkalarının kıskançlığına karşı bir rahatlama metodu olduğunu belirtir. Dolayısıyla köyde geçmişte yaşanan bu durumun yukarıda da bahsedildiği gibi bir rahatlama amacını içerisinde barındırıyor olduğu söylenebilir.

Eskiden doğum sırasında işin ehli kadınlar doğuma alınır, deneyimlerinden yararlanılırdı. Köyde ebe olmadığı dönemlerde yapılan bu uygulama daha sonraları yerini ebe eşliğinde yaşlı deneyimli kadınların katılımı ve zamanla sadece ebenin müdahalesi ve nihayet araştırmanın yapıldığı dönemde hastanelerde doktor ve ebelerin müdahalesiyle doğuma bırakmıştır. Buradaki değişme ve dönüşmeye eğitim oranının yükselmesi, sosyo-ekonomik iyileşmenin, medya ve teknolojik alanlarındaki gelişmelerin neden olduğu söylenebilir.

Doğuma yardımcı olan kadınlara kına, sabun, şeker, çay, baklagil ve tülbent (başörtüsü) gibi hediyeler verilir, onlara bu şekilde teşekkür edilirdi. Eskiden çocuğun erkek olması durumunda bu hediyeler belirli miktarlarda artabilirdi. Çocuğu doğurtan kadınlar bir nevi çocuğu gelişimini takip edercesine sık sık çocuğu ziyarete de gelirdi. Çocuk hastalıklardan ve nazardan korumak için kırkı çıkmadan (kırk günlük olmadan) dışarı çıkarılmaz, evde yalnız bırakılmazdı. Bebeğin kırkı çıktığında anne bebeği alır, çocuğu doğurtan ebesini ziyarete giderdi. Bu uygulamanın da araştırmanın yapıldığı dönemde terk edilmiş olduğu ancak yeni doğan çocuğa karşı yaşlı kadınların sürekli olarak anneyi uyardıkları, çocuğu kırkı çıkmadan dışarı çıkarmamasını istedikleri, annelerinden bu uyarılardan etkilenecek tamamen olmasa da bu konuda hassas davrandıkları gözlenmiştir.

Eskiden yeni doğmuş çocuğa ışık gösterilmesi, çocuğun yüzüne kırmızı tülbent örtülmesi de Bahçe Köyü'nde oldukça yaygın bir uygulama iken araştırmanın yapıldığı dönemde bu uygulamanın kaybolduğu görülmüştür. Bu uygulamaların, bebeğin nazardan korunması amacıyla yapıldığı ifade edilmiştir. Yine kırmızı rengin tercih edilmesi de çocuğu nazardan koruma düşüncesiyle ilişkilidir. Geçmişte köyde kırmızı renginin nazardan koruyacağına inanılırken bu düşünce de kaybolmuştur. Ancak bu inancın nadiren de olsa köyün bazı yaşlı kadınlarınca dile getirildiği ifade edilmiştir.

Geçmişte köyde doğan çocuğun sağlığını korumaya ilişkin birtakım âdetlerin, araştırmanın yapıldığı döneme gelindikçe kaybolduğu görülmektedir. Burada, köyde uygulanan diğer âdet, gelenek ve uygulamalarda olduğu gibi köylünün kendisini yaşanabilecek olumsuzluklardan korumak amacıyla birtakım yazılı olmayan pratikler geliştirdikleri söylenebilir.

Aşının olmadığı dönemlerde birçok bebeğin çeşitli hastalıklara yakalanarak hatta göbek bağının kesiminden bile mikrop kaparak öldükleri dile getirilmiştir. Ayrıca yakın geçmişte tek bir madeni enjektörün kaynatılarak bütün köylüce kullanıldığı, bunun da hastalıklara neden olmuş olabileceği söylenebilir. Geçmişte bulaşıcı hastalıklar nedeniyle yaşanan yeni doğan bebek ölümlerinin araştırmanın yapıldığı dönemde yaşanmadığı ifade edilmiştir. Bunun yanında her bebeğin hijyenik bir ortamda aşılandığı ve her çocuğun aşı kartına sahip olduğu görülmektedir.

Birçok doğumun geçmişte tarlada, bağ-bahçede yapıldığı köy sakinlerince ifade edilmiştir. Köydeki üretim biçiminin tarım ve hayvancılığa dayanıyor olması ve geçmişte geleneksel tarım yöntemlerinin kullanılması köy kadınlarının günlerinin çoğunun tarlada geçmesine neden olmaktadır. Tarlada ve dağda yaşanan doğumlar bu durumla açıklanabilir. Araştırmanın yapıldığı dönemde bu durumun ortadan kalktığı, hamile kadına ailenin çok daha özenli davrandığı ve kadınların doğuracağı günün belli olması nedeniyle hastanelere yatırıldığı belirtilmiştir.

Köyde, geçmişte evde gerçekleşen doğumlardan da bahsedilmiştir. Bu doğumlara baba yaklaştırılmazdı. Baba dışarıda doğumu bekler, doğum gerçekleşince kendisine haber veren kişiye baba müjdeliğini verirdi. Paranın verildiği kişi “müjdecî” olarak adlandırılır. Babanın müjdecîye para vermesi geleneği sona ermiş gibi görünmekteyse de yapılan görüşmelerde araştırmanın yapıldığı dönemde hastanelerde gerçekleşen doğumlarda da köy sakinlerinin sorumlu ebeye müjdelik teklif ettikleri ve vermek istedikleri ifade edilmiştir. Köylüler müjdelik vermenin şart olmadığını, bu davranışın doğumun sağlıklı gerçekleşmesini sağlayan kişiye iyi bir teşekkür davranışı olduğunu belirtmektedirler.

Doğum sonrasına ilişkin değişmeye uğramış ve ortadan kaybolmuş uygulamalardan biri de doğum yapan kadına, vücudunu temizleyeceği düşünülen tereyağının eritilerek şekerle karıştırılmasıyla oluşan “yakkı” adı verilen karışım

içirilmesidir. 1990'lardan sonra hastanelerde doğum yapıldığı için evdeki doğum sonrası yapılan yakki uygulaması tamamen kaybolmak üzeredir.

Doğumla ilgili kaybolmak üzere olan geleneklerden biri de babanın, çocuğun erkek olması için kurban adaması uygulamasıdır. Bu gelenek birden fazla kız çocuğu olup da erkek çocuğu olmayanların yaptığı istisnai bir hal almıştır. Erkek çocuğu olması için kurban adayan baba, bebeğin erkek olması durumunda kurban keser, kurbanın etinden yemekler yaptırarak komşulara dağıtır. (K. Keçebaş, Ş. Benli, D. Poçulu, E. A. Erdoğan ve E. Poyraz'la yapılan görüşmeler, 11-12 Eylül 2010).

Görüldüğü üzere köydeki geleneksel yapının da etkisiyle doğum olgusuna farklı değerler yüklenmiş ve atıflar yapılmıştır. Bu değer ve atıfların altında ebeveynlerin kendilerini ve çocuklarını güvende hissetme duygusunun yattığı söylenebilir. Köy sakini doğumla ilgili geliştirdiği inanç, gelenek ve pratiklerle kendince önlemler almaktadır. Tüm bunların zaman içerisinde değişmeye uğramış olması da köyün bir başka gerçeğidir.

3.3. Bahçe Köyü'nde Evlilik Geleneğinde Yaşanan Değişmeler

Evlilik olgusu toplumun en küçük birimi olan ailenin, içinde yaşadığı kültür tarafından tanınmasına bir işarettir. Ruht Benedict, kültür ve kişilik ilişkileri konusunda Freud'un psikoanalitik görüşünün etkisiyle kültürün, ilk çocukluk ve çocukluk yıllarında insan kişiliği üzerinde yaptığı etki doğrultusunda kültürel kalıpların kişiliği biçimlendirdiğini söylemektedir. Her kültürün diğerlerinden farklı olduğu noktasından hareket eden Benedict, cinsiyetle ilgili rollerin sosyo-psikolojik olgu ve süreçlerin kültürler arası bir genel özelliği olduğunun ileri sürüleceği görüşündedir. Margaret Mead'in kültür-kişilik sistemine ilişkin saptadığı en önemli konu ise cinsiyet rolleri bakımından kadın ve erkek davranışlarının kültürden kültüre farklılık göstermesidir. *Sex and Temperament in Three Primitive Societies* adlı eserinde, birbirine yakın üç ilkel kültürde cinsiyete göre farklı davranışların batı toplumundaki erkek kadın davranışları ile karşılaştırır ve bu davranışların önemli ölçüde kültürel şartlanma sonucu oluştuğunu gösterir. Buna göre bu kültürde Batı kültüründeki erkekler gibi davranan kadınlar ve Batı kültüründeki kadınlar gibi davranan erkekler vardır (Bkz. Ersöz, 1999: 28).

Kandiyoti ise cinsiyet rol standartlarından bir kültürde erkek ve kadınların cinsiyetlerine uygun sayılan davranış beklentileri anlaşılması gerektiğini ileri sürerek

bu standartların kültürler arasında, aynı toplumun değişik altkültür gruplarında ve kuşaklar arasında çok değişebileceğini işaret etmektedir (Bkz. Ersöz, 1999: 28–29).

Her toplumda var olan kültüre göre belirlenen kalıp yargılar, kadın ve erkeklerin belirli beklentilere cevap verecek şekilde davranmalarına yol açarak bir baskı yaratırlar. Toplumsallaşma süreci bu temel üzerine kuruludur. Kadın, yaşadığı sosyalizasyon süreci boyunca, toplumsal cinsiyet rollerine ait kavramlaştırmaların (Annelik, kadınlık, kendini eşine ve çocuklarına adama; erkeklik, aileyi geçindirip koruma) etkisinde kalır. Aile, okul, geniş sosyal çevre ve kitle haberleşme araçları toplumsal cinsiyet rollerini aşılır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanıldığı en önemli yer ailedir. Kadın için eve bağlılık ve annelik, erkek için ev reisliği ve erkek olarak evin diğer üyelerinden “sorumlu” olma anlayışı, aile içinde kazanılır. Yaşam boyu bu roller sürekli olarak hatırlatılarak benimsetilir (Ersöz, 1999: 28–29).

Yukarıda da söylendiği üzere kadın ve erkek cinslerinin belirli gelişim dönemlerinde belirli ihtiyaçlardan hareketle çeşitli biçimlere girdiği ve değişik roller edindiği anlaşılmaktadır. Çocukluk döneminde okul hayatına giren insan, yetişkinlik döneminde iş hayatına atılabilmektedir. Yine yetişkinlik döneminde evlilik ilişkisi kuran kadın ve erkek evliliğe ilişkin rolleri benimseyerek bunları tutum haline dönüştürmektedir.

Her iki cinsin birbirini tamamlayarak oluşturduğu, kültürden kültüre farklılaşan evlilik ve evlilik geleneğindeki değişimin yansımaları Osmaniye il merkezine bağlı Bahçe Köyü’nde de görülmektedir. Bahçe Köyü’ne has özellikleri açığa çıkarırken, köyde geçmişten bugüne değin yaşanan evlilik geleneğinin geçirmiş olduğu değişimleri bulmaya çalışacağız. Bunu yaparken köylünün geçmişten bu yana uygulayageldiği evlilik gelenek, görenek ve pratiklerini yaşlı köy sakinlerinden öğrenip araştırmanın yapıldığı dönemdeki evlilik geleneği uygulamalarını karşılaştıracamız. Bu şekilde köyde evlilik geleneğinde yaşanan değişmelerin anlaşılması ve eğer yaşanan bir değişme söz konusu ise buna neden olan durumlarında anlaşılması hedeflenmektedir.

Birçok kültürde farklı önem ve uygulamaya sahip olan evlilik geleneği, zamanın değişen şartları ile farklı pratiklere dönüşebilmekte bu olgunun kültürlerce algılanışında da değişimler yaşanabilmektedir. Bu konuda Gordon Marshall’ın insanların niçin evlendiği sorusuna cevap ararken vardığı sonuçlar dikkate değerdir.

Marshall, insanların niçin evlendiği konusu ile ilgili batılı toplumlarda evliliğin duygusal boyutlarındaki yoğunlukla karşılaşmıştır. Marshall'ın karşılaşmış olduğu bu durumu duygusal bireyselleşme şeklinde adlandırdığı görülür. Marshall, eş seçiminin öncelikle duygulanım ve aşk sunan bir arzudan etkilendiğini ifade eder. Yine Marshall'a göre,

“Benzer geçmişleri olan insanların birbirleriyle evlenme eğilimi güçlüdür. Fakat bunun neden böyle olduğuna ya da farklı toplumsal gruplar içinde eş seçimindeki katılığın derecesinin değişip değişmediğine dair net bir açıklama yoktur.”

Son zamanlardaki Amerikan araştırmalarında şaşırtıcı bir şekilde, sınıfsal konum ne kadar yükselirse birbirine denk insanların evliliğinin o kadar azaldığı ileri sürülmekteyse de bu çalışmalarda denk insanların birleşmesinin evlilikteki başarıyı değerlendirmek açısından yetersiz bir gösterge olduğu da belirtmiştir (Marshall, 1999: 224). Görüldüğü üzere niçin evlendiği, evlenmenin uyandırdığı hissiyat, evliliğin algılanışı ve biçimi farklı nedenlere dayandırılabilir.

Bahçe Köyü'nde de evlilik ve evliliğin çeşitli gelenek ve pratikleri mevcuttur. Alan araştırması sırasında bu uygulama ve pratiklerin zaman içerisinde değişime ve dönüşme uğradığı gözlenmiştir.

3.3.1. Bahçe Köyü'nde Evlilik Geleneği

Köyün kültürel ve toplumsal değer yargılarına bakıldığında evliliğin belirli kurallara uygun olarak yapılan bir arada yaşama durumu olduğunu ve ortaya çıkan yeni yapının yeni değer yargılarına ve geleneklere bağlanarak farklı rolleri yüklediğini görmekteyiz. Öyle ki, köylünün evlilik öncesi kendisini uymak zorunda hissettiği veya hissetmediği kural ve değerlerin evlenme ile değiştiği söylenebilir. Evlenip aile kuran eşler yeni değerleri benimseyip yeni sorumluluklar alırlar.

Gerek evlenen genç kız gerekse delikanlı erkek, bir aile olmanın sorumluluğunu almak ister. Evlenen çiftlerin daha temiz ve özenli giyindiği, erkeklerin evlendikten hemen sonra bir müddet bağ bahçe işlerinden uzak kalarak daha çok köyde gezinerek zaman harcadığı, yemek saatlerinde evde bulunmaya özen gösterdiği gözlenmiştir.

Gelinlerin daha önce hiç olmadıkları kadar hamarat olmaları, ev işlerinde öncü olma rolüne bürünmeye çalıştıkları gözlemlenen bir başka durumdur. Bunların yanında akraba çevresi ve yakın çevre bu kişilere her zamankinden farklı yaklaşır. Geleneksel yapının ağır bastığı köy topluluğunda bu durumlar çabucak

gerçekleşmektedir. Yaşanan bu evlilikler sırasında hatta öncesinde ve sonrasında yine belirli gelenek, görenek ve pratiklerin geçmişte de sergilendiği, bunlardan bazılarının zaman içerisinde birtakım değişmelere uğradığı, bir kısmının kaybolduğu, bazılarının ise aynı şekilde devam ettiği söylenebilir.

Bu araştırmada daha öncede ifade edildiği gibi köydeki sosyo-kültürel değişmelerin ortaya çıkarılmasında seçilen köy sakinleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerle diğer örüntüler için olduğu kadar evlilik geleneğindeki geçmişten bugüne yaşanan değişmelerde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.3.1.1. Akraba Evliliği

Köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde köyde akraba evliliğinin geçmişte çok daha yaygın olmakla beraber halen devam etmekte olduğu anlaşılmıştır. Köylünün üç ana nedene bağlı olarak akraba evliliklerine eğilim gösterdiği görülmektedir. Bunlardan ilki ailenin sahip olduğu tarlanın, malın, mülkün köydeki tabiri ile “ele (yabancıya) gitmemesi” anlayışıdır. Yapılacak bir akraba evliliği ile mal sahibi aile tarlasının bölünmesi riskini azaltmakta, sahip olunan malın kontrolünü elinde tutabilmektedir.

Akraba evliliğinin ikinci büyük nedeni ise yabancıdan alınacak bir kızın, gelin gittiği evde yaşlıya veya hastaya canı gönülden bakmayabileceği düşüncesidir. Köylülere göre kardeşten alınacak bir kız, oğlanın ana babası yaşlandığında, elden ayaktan düştüğünde ya da hasta olduğunda şikâyet etmeden bakacak, yardımcı olacaktır. Bu anlayış bir nevi sosyal güvenceye benzetilebilir. Herkes bir gün elden ayaktan düşecektir ve onlara şikâyet etmeden yardımcı olacak birilerine ihtiyaç vardır. O da akraba kızı veya akraba olan bir damattır.

Üçüncü önemli neden yabancı evine gelin gidecek kız için güdülen kaygıdır. Kızın ana babası kızlarını yabancıya verip ezdirmektense, kardeşinin çocuğuna verip kızı gözünün önünde tutmayı tercih edebilmektedirler. Böylece kızlarının nasıl bir hayat sürdürdüğü konusunda bilgi sahibi olup kızlarının ve ebeveyn olarak kendilerinin daha rahat olacaklarını düşünmektedirler (K. Keçebaş, M. Poçulu, Ş. Benli, E. A. Erdoğan ile yapılan görüşmeler, 04.11.2011).

Yukarıda bahsedilen üç neden köyde geçmişten bu güne akraba evliliklerine neden olmuşsa da günümüzde akraba evliliğinde ciddi bir azalmanın olduğu da ifade edilmiştir. Göç, eğitim düzeyinin yükselmesi, sanayileşme sonucu farklı iş

alanlarının oluşması, ulaşım ağının gelişmesi v.b. nedenlerle akraba evliliği sayısında azalma olmuştur.

Köyde halen akraba evliliğine sıcak bakan yaşlılar olmakla beraber akraba evliliklerinde doğacak çocuğun sakat olması ihtimalini düşünen daha genç nüfus akraba evliliğini yanlış bulmaktadır. Dolayısıyla köyde akraba evliliğinde azalma yönünde bir değişme olduğu gibi akraba evliliğinin algılanması konusunda da köylü de büyük değişmeler olduğu söylenebilir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre Bahçe Köyü'nde geçmişten bu güne altı farklı şekilde evliliklerin gerçekleştiği, bu evlilik şekillerinin akrabalar arasında olabildiği gibi akraba olmayanlar arasında da olduğu bilinmektedir.

Bu evlilik şekilleri aşağıda sıralanmıştır.

3.3.1.2. Görücü Usulü Evlilik

Bahçe Köyü'nde geçmişte ve halen yapılmakta olan en yaygın evlilik şeklidir. Burada dünür gönderip kızın istenmesi ve kızın ailesinin bu isteğe olumlu cevap vermesiyle evlilik gerçekleşir. Bu yolla yapılan evliliklerde kız ile oğlanın anlaşması ve birbirini beğenmesi önemsenir. Bunun yanında kız isteyen ailenin ve kızı verecek olan ailenin de gerçekleşecek olan evliliğe sıcak bakması bir başka önemli durumdur. Yapılan görüşmelerde köy sakinleri görücü usulü evliliğin köyde en sık gerçekleşen evlilik şekli olduğunu ifade etmişlerdir. Köylülerin bu tarz evliliği benimsemiş olmasının altında yatan neden ise ana babanın ve diğer aile büyüklerinin rızalarının ve düşüncelerinin alınmasının önemli olduğunun düşünülmesidir.

3.3.1.3. Kaçırma veya Kaçma Yoluyla Evlilik

Yapılan görüşmelerde çok eskilerde silah zoruyla erkeklerin evlenmek istediği kızı kaçırdığı ifade edilmiştir. Bunun yanında kızın kendi rızası ile evlenecek olduğu kişiye kaçarak evlendiği de belirtilmiştir. Kaçarak evlenme ya ailelerin rızası olmamasından ya maddi imkânsızlıktan ya da düğün masraflarını karşılayamamaktan doğan bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır.

Köyde hâlihazırda kaçırma ve yahut kaçma yoluyla yapılan evlenmeler de bulunmaktadır. Görüşme yapılan kişilerden Halil Bozdoğan (8 Eylül 2010 tarihli görüşme) ikinci eşini yaylamak maksadıyla gittiği Kahramanmaraş'ın Değirmendere köyünden kaçırmıştır. Halil Bozdoğan'ın ifade ettiğine göre Değirmendere'de

gördüğü kendisine uzaktan akraba olan o dönem on dört yaşında olan Hanife Bozdoğan'ı ailesinden habersiz alıp Bahçe Köyü'ne ve burada evlenmiştir. Geçmişte köy içinde de kaçırma ve kaçma yoluyla başkaca evlilik örnekleri olduğu da ifade edilmiştir.

3.3.1.4. Ölen Eşin Kardeşi ile Evlilik (Levirat, Sororat)

Levirat tipi evlilik kadının, ölen kocasının kardeşiyle (kayınbiraderle) yaptığı evlilik şeklidir. Sororat tipi evlilik ise dul kalan erkeğin ölen karısının kardeşi ile (baldızla) evlenmesidir. Sororat evliliğinde eğer baldızların hepsi evli ise ölen kadının ailesinden olan bir başka kadın tercih edilir. Levirat tarzı evliliklerde de evlenilmiş olan kayın da hayatını kaybetmiş ise dul kalan kadın bekâr olan bir başka kayın var ise onunla evlenir.

Kottak (2002: 433), kabile toplumlarında evliliğin yarattığı grup bağlaşıklığını incelemiş, baldızla evliliğin (sororat) ve kayınbiraderle (levirat) evliliğin hısım sürekliliğini sağlayıcı amaçlar içerdiğini vurgulamıştır. Çok nadir de olsa Bahçe Köyü'nde ölen eşin kardeşi ile evliliklerin gerçekleştiği dile getirilmiştir. Yapılan görüşmelerde köy yaşlıları köyde sororat tarzı sadece bir evlilik hatırladıklarını belirtmişlerdir. Ancak levirat tarzı birkaç evliliğin gerçekleştiğini net olarak ifade etmişlerdir. Köyde levirat tarzı evliliklerden birinin eşin savaşta esir düşüp geri dönmemesi üzerine yapıldığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra köy sakinleri bu tarz evliliklere sıcak bakmadıklarını ifade etmişlerdir. Mehmet Erkoçak, *Osmaniye Yöresinde Ağıtlar ve Türküler (1998)* adlı çalışmasında Bahçe Köyü'nde gerçekleşen levirat tarzı bir evlilik öncesinde eşi savaşta dönmeyen ve kayınıyla evlenmek zorunda kalan "Elif Garı" adındaki kadının yaktığı ağıda (Bkz. Ek-3) yer vermiştir. Bu ağıtta eşi ölen Elif Garı'nın feryadı ve kayınıyla evlenmek zorunda kalmasının kendisinde yarattığı duygulara yer verilmiştir.

3.3.1.5. Oturma Yoluyla Evlilik (Oturakalma)

Bu tür evlilikte kız evlenmek istediği erkeğin evine gider ve oturur. Kız bu hareketle oğlana ve oğlanın ailesine o evde gelin olmak istediğini anlatmaya çalışır (Balaman, 1982a: 55-57). Bu tür evliliklerin, kızın ailesinin evliliğe karşı çıkışındaki direnci kırmak için yapıldığı köy sakinlerince ifade edilmiştir. Kızın, oğlanın evine gelip oturması kız evinin, oğlan evini kızlarını kaçırarak suçlamasını önlediği gibi aileler arası kin ve düşmanlığı da engeller. Aile sadece kendi kızlarını suçlayabilir.

Köyde eskiden nadir de olsa bu yolla gerçekleşen evliliklerin olduğu köylülerce ifade edilmiştir.

3.3.1.6. Berdel (Berder) Yoluyla Evlilik (Kız Değişimi)

Bu evlilikte ailelerin kız çocuklarını karşılıklı olarak oğullarına alarak değiştirmesi söz konusudur. Yapılan görüşmelerde köylüler bu yolla köyde herhangi bir evlilik hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. Daha çok Güneydoğu Anadolu bölgesinde görülen, “berder” adı verilen iki ailenin karşılıklı kız alıp vermesi ve birinin anlaşmazlık yaşamaması durumunda her iki evliliğin de sonlandırıldığı durum (Aydın, 2003a: 132-33) Bahçe Köyü’nde görülmemektedir. Bunun yanı sıra her ne kadar berdel yoluyla evlilik gerçekleşmemişse de köyde “değişik yapma” adı altında berdel yoluyla evlilik kadar içerisinde katı kurallar barındırmayan evlilik şeklinin yaşandığı ifade edilmiştir.

3.3.1.7. Tanışıp-Görüşerek Evlenme

Bu yolla yapılan evliliklerde evlenecek olan kişilerin ailelerden haberli ya da habersiz birbirleri ile tanışıp flört ettikleri ve daha sonra evlilik kararı alarak görücü usulüymüş gibi evliliği gerçekleştirdikleri görülür. Bu tip evliliğin son dönemlerde köyde arttığı ifade edilmektedir.

Köyde evlilik ve evliliğe bakışın bütün evlilik şekillerinde ortak bir yönünün olduğu, bu ortak yönün ise köylülere göre hem kadın hem de erkeğin bir ev kurmasının ve aile sahibi olmasının önemli olduğu anlayışıdır. Bu anlayışta gençler, evlenip yuva kurarak yapabilecekleri muhtemel yanlışlardan kurtulacak ve mutlu olacaktır. Bunun yanında her gencin vakti geçmeden (özellikle kız çocuklarını için) evlenmesi köy sakinlerince daha uygun ve sağlıklı bulunmaktadır.

Evlilik, özellikle ilk dönemlerde evlenen çiftlere farklı değerler kazandırır. Köylü, yeni evlenmiş çiftlere doğru bir iş yaptıklarını vurgularcasına daha çok sahip çıkar, ihtiyaçlarını sorar. Yeni evli çiftler, yakın akrabalar ve komşularca misafir edilmek istenir.

Köyde, görücü usulü evliliğin eskiden bu yana uygulandığı ve halen de en sık kullanılan evlenme biçimi olduğu; kız kaçırma, kızın kaçması yoluyla yapılan evliliklerin azalarak devam ettiği, oturma yoluyla, ölen kardeşin eşi ile ve değişik yapma yoluyla yapılan evliliklerin ise ortalama son kırk yıldır hiç yapılmadığı ifade edilmiştir. Bununla beraber son dönemlerde (1990’lardan itibaren) yapılan

evliliklerde evlenen kişilerin, tanışıp bir dönem birbirini tanıma maksadıyla görüşerek evlilikler gerçekleştirdiği de olmuştur. Tanışarak/görüşerek yapılan evlilikler Bahçe Köyü sakinleri için şekil itibarı ile görücü usulü evlilikmiş gibi de kabul edilmektedir. Çünkü tanışarak yapılan evliliklerde de görücü usulündeki süreçlerden geçilir (ailelerin tanışması, kız görme, ailelerin düşünmek için zaman istemesi, kız isteme, gibi). Bu durumun evlilik gelenek ve göreneklerine, köy halkının manevi değerlerine ters düşmemesi açısından böyle yapıldığı söylenebilir. Burada görücü usulü evliliğin kurallarının yumuşadığı veya evlenecek gençlerin evlilik konusunda eskisine oranla daha çok söz sahibi olmaları gibi değişme ve dönüşmelerin yaşandığı gözlenmiştir.

Köy sakinlerinden İ. Demircioğlu, Ş. Benli, E. A. Erdoğan, Ş. Poçulu, K. Keçebaş ve V. Özsü'dan alınan bilgilere göre (görüşme tarihi: 08-10 Eylül 2010), köyde eskiden “kalın” adı altında başlık parası alınırdı. Başlık parası denmeyip kalın adı verilmesinin sebebi ise alınan bu paranın verilen kıza karşılık alındığı şeklinde anlaşılmasını önlemek içindi. Bu para cüzi bir miktarda olurdu ve çoğunlukla kızın çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılırdı. Geçmişte bazı ailelerin kalın adı altında aldıkları bu parayı kendi ihtiyaçları için harcadıkları da köy sakinleri tarafından ifade edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde Bahçe Köyü'nde başlık parası alma uygulamasının tamamen ortadan kalktığı görülmektedir. Eskiden görücü usulü evliliklerde dünürçüye söz verildikten sonra “yağlık bağlama” diye bir tören yapılırdı. Şimdilerde ise bu törenin yerini “tatlı yeme” ve/veya “söz yüzüğü takma” geleneği almış bulunuyor.

3.4. Düğün Öncesi Uygulamalar

Düğün öncesi uygulamalar; ailelerin birbirini daha yakından tanınması, kızın istenmesi, aracı gönderilmesi, kızın ailesinin düşünme süresi, kızın verilmemesi, kızın istenmesinde ısrar gibi uygulamaları ve bu uygulamalar sırasında yaşananları içerisinde barındıran bir süreci anlatır. Bu dönemde evliliğe ilişkin hazırlıkların da yapıldığı, kızı isteyen enişte (damat) adayının ve ailesinin özelliklerinin sorgulandığı, gelin olacak kızın maharetlerinin değerlendirildiği ve konu-komşularca konuşulduğu, kız evi ve oğlan evi yakınlarının açıkça görüşlerini dile getirdiği bir tanıma, değerlendirme ve hazırlık sürecinden bahsedilebilir. Bu süreç görücü usulü ile gerçekleşen evlilikleri ve kısmen tanışarak gerçekleşen evlilikleri kapsamaktadır. Kaçırma veya kaçma yoluyla yapılan evliliklerde bu süreçler yaşanmamaktadır.

Kızın, damat adayı ve ailesi tarafından istenilmesine karar verilmesi ile başlayan süreç, bir haberci veya oğlanın annesi aracılığıyla kız evine haber gönderilmesiyle devam eder. Haber verildikten sonra oğlan evi kolonya ve şeker alarak kızı istemek üzere, anne, baba, evlenecek genç, aile büyüklerinden olan amca ve/veya dayı ile beraber kız evine giderler. Burada aile büyükleri konuşur, sohbet ederler. Bu konular genelde tarım, hayvancılık, politika ve iyi bir aile olmanın önemi ile ilgili olmaktadır.

İlerleyen saatlerde, kızı istemeye gelenlerden söz sahibi en büyük kişi konuya girer ve “Allah’ın emri Peygamber’in kavli”yle kızı oğullarına istediklerini duyurur. Bu süreçten sonra köyde yapılan görüşmelere göre geçmişte kızın birkaç defa istenilmesi gibi durumların yaşandığı ifade edilmiştir. Görüşmecilere göre kız evi naz yapardı. Hemen kızlarını vermez, kızı isteyenler de hemen pes etmezlerdi. Görüşme yapılan kişiler evliliklerinde en az iki kez kızı istemek veya en az iki kez istenilmek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Kızın verilmesi ile beraber oğlan evinde bir kişi şehre gider (veya kızın verileceğinin sinyalleri alınmışsa daha önceden bu iş görülür) tatlı alır ve burada aile fertlerince yenirdi. Bu süreçten sonra oğlan evi gelin adayına çeşitli hediyeler alır. Bunlar; terlik, eteklik basma, elbise, çorap gibi hediyelerdir. Bunun yanında kız evine hatırlandığı kadarıyla en az bir kilogram renk renk boncuk alınır ve hediye edilirdi. Bu boncuklarla kız evi kızın çeyizlik tülbentlerine oyalar işlerdi. Gelin adayı ise evleneceği kişiye (damat adayı) kolsuz “V yaka” kazak (süveter) örer ve gönderirdi. Hediyeleşme dışında oğlan evi gelinin evinde kullanacağı eşyaları da kız evine sıra ile gönderir, konu komşunun “kızın çeyizi hazır, şu marka şunu almış, sandalye rengi şu” şeklinde konuşmalara tanık olunurdu.

Kızın çeyizinde mutlak olması gereken eşyalar vardı. Bunlar, bir masa altı sandalye, demir somya, elbise dolabı, yatak gibi eşyalardı. Bunun yanında oğlan evi kız evine pamuk gönderir; kız evi bu pamuktan döşek, yastık, yorgan yapardı. Kız evi de oğlan evinin yardımları olmaksızın birtakım hazırlıklar görürdü, bunlar yine kızın evinde kullanacağı ev eşyalarının temini olurdu.

Oğlan evinin almış olduğu eşyalar görüldükten sonra, gelinin getirileceği eve veya odaya bu eşyalar dizilir, görülmeye hazır hale getirilirdi. Bunun yanında oğlan

tarafı komşularının da eskiden düğüne gelecek misafirler için yatacak yer ayarlama, yastık-yorgan ve kap-kaşık toplama gibi hazırlıklar içine girdikleri bilinmektedir.

Bu işlemlerin ardından düğün aşamasına geçilir ve düğün başlardı (Ş. Benli, E. A. Erdoğan ile yapılan görüşmeler, 10 Eylül 2010).

3.5. Düğün Sırasındaki Uygulamalar

Dünürlük bitirilip yağlık bağlandıktan sonra şerbet içme aşamasına geçilirdi. Eskiden köyde nişan ve düğünler daha çok kışın yapılıırken şimdilerde ise köy sakinleri tarafından daha çok bahar ayları, yaz ve yaz sonu tercih edilmektedir. Teknolojinin gelişmesinin bu durumda büyük bir etkiye sahip olduğu ileri sürülmektedir. Eskiden köylü bahardan başlayarak ürün eve getirilene kadar tüm bireyleri ile tarlalarda çalışıyor iken şimdilerde ürün ekme biçme işleminin kısa sürelerde tamamlanması bu duruma yol açmıştır. Yine eskiden nişan ve düğünlere hemen bütün köy halkı katılırken son dönemlerde bu durumun değişerek katılımın azaldığı ifade edilmiştir. Evde televizyonu ve bilgisayarı bulunan köylü evinde de vakit geçirmekte, aracıyla şehre veya komşu köylere inerek farklı sosyal yaşantıları da tercih edebilmektedir.

Eskiden şerbet merasimi mutlaka kız evinde yapılır, şerbet içme merasiminde küçükbaş hayvan kesilir ve yemek yapılırdı. Misafirlere ikram edilen yemeğin ardından pembe boyalı şekerli şerbet ikram edilirdi. Nişanlanacak kıza takılacak takılar ve giydirilecek giysiler bir sini içerisinde kız evine götürülür ve orada nişan yüzüğünü yengeler takardı.

Gelin olacak kıza pembe renkli nişan elbisesi giydirilir, takılar takıldıktan sonra gelinlik kıza büyüklerin elleri öptürülürdü. El öpme işleminden sonra yemek ve şerbet merasimi yapıp hayırlı olsun dilekleriyle nişana son verilirdi. Araştırmanın yapıldığı dönemde olduğu gibi eskiden de takı merasimi yapılırdı; fakat şimdilerde bu merasimin bir çığırta kanla çağrılarak yapıldığı belirtilmiştir. Takı duyurusu “Kızın dayısından bir bilezik darısı oğluna kızına” sözleriyle yapılırdı. Bu gelenek hâlâ devam etmektedir.

Görüşme yapılan köylüler, nişan törenin (şerbet merasimi) geçmişte özellikle kız evi tarafından çok önemsendiğini, nişansız düğün yapılmadığını ancak zaman içerisinde nişan merasimine verilen bu önemin azaldığını, hatta araştırmanın

yapıldığı dönemde birçok düğünde nişanın atlanıldığını, tatlının yenmesinin hemen ardından düğüne geçildiğini ifade etmişlerdir.

Eskiden oğlan evi kız evine kına yakmaya gece giderdi. Misafirler geceyi orada geçirirlerdi (kız uzak bir yerden alınıyor ise). Şimdi ulaşım imkânından dolayı yatıya kalınmıyor. Kız evine kınaya gidenler arasında yenge denilen iki kadın olurdu. Yengelerin yanında akliselim bir yaşlı ile kız evinin isteklerini yerine getirecek şaka kaldıracak birkaç genç erkek de kız evine yatıya giderdi. Bu gençler sabaha kadar kız evinin bütün isteklerini yerine getirmekle yükümlüydüler.

Bu istekler çoğunlukla şaka ile karışık işkenceye dönüşürdü. Mesela kız evine giden oğlan evi kına ister. Kız evi naz evi olduğundan kınayı vermez, nazlanır. Kız evi, “Kendi kendinize gelin güvey olmayın bakalım, biz daha kına yakılacak aşamaya gelmedik, işlerimizi bitirmedik.” der ve türlü bahaneler uydurarak şakaya zemin hazırlarlardı. Sözelimi “Meyvelerimiz dalda kaldı. Narımız toplanmadı.” diyerek oğlan evi ile beraber gelen gençlerin elleri bağlı bir biçimde ağızları ile tavana asılı narları veya başka meyveyi toplamasını isterlerdi. Elleri arkadan bağlı bir insanın ağzı ile yuvarlak bir meyveyi yakalayamamasının zorluklarını yaşarken düğün ahali gülüşüp eğlenirdi. Araştırmanın yapıldığı dönemde bu geleneğin artık uygulanmadığı tespit edilmiştir.

Kız evine “kına davarı” (keçi veya koyun) denilen bir küçükbaş hayvan götürülürdü. Kına davarı orada kesilir, yemek yapıp kız evinin misafirlerine ikram edilirdi. Kız evi naz evi olarak bu davar kesme ve yemek yapma işini de oğlan evine yıkabilirdi.

Bugün şerbet âdetinin yerini nişan merasimi almıştır. Nişan merasimi yine kız evinde yapılıyor. Davetli sayısının çok olacağı düşünülürse okulun salonu tercih ediliyor. Eski şerbetlerde çalgı âdeti bulunmaz iken, yeni nişan törenleri köylülerin “orquestra” diye nitelendirdikleri müzikli eğlenceye sahne olmaktadır. Yine ailelerin tercihinine göre bu merasim mevlitli de olabilmektedir.

Takı ve giysilerin kız evine götürülmesi geleneği devam etmektedir. Düğünlerde yemek verme geleneği artık uygulanmamaktadır. Bunun yerine misafirlere meşrubat ikram edilmektedir. (K. Keçebaş, H. Poçulu, Şefre Benli ve M. Kalkan’la yapılan görüşmeler, 28–29 Ağustos 2010).

3.5.1. Kına Yakma Ve Kına Türküsü

Verilen bilgilere göre eskiden gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılırdı. (Şimdilerde ise gelinin sadece ellerine kına yakılmaktadır.) Kına tepsisi, içi kına çerezi dolu olarak gelin başı üzerinde tutulurdu. Gelinin yüzü örtülü olarak kına yakılırdı. Kına yakılırken aşağıdaki türkü söylenirdi:

Simirce simirce yağan yağmurlar, (2 kere)

Ananın gözünün yaşı değil mi? (2 kere)

Topacık topacık görünen taşlar (2 kere)

Babanın damının taşı değil mi? (2 kere)

Kınamı kınamı yeşil kınamı (2 kere)

Ağlatmayın benim sefil anamı (2 kere)

Sonraki yıllarda iletişim araçlarından etkilenen köy halkı kına yakarken başka bir türkü söylemeye başlamıştır.

Elimi yuduğum arklar,

Belimi verdiğim dutlar,

İşte goyup gidiyorum,

Silip süpürdüğüm yurtlar.

Develiye develiyeye

Vermen beni gurbet ele.

Ana kızın çok mu idi.

Bir kız başa yük mü idi.

Kör olası emmilerim.

Heç oğlunuz yok mu idi.

Develiye develiye

Dayanamam gurbet ele.

Bugün yukarıdaki türkünün yanında her yerde meşhur olan: “Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar/Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler...” türküsü de kına havası olarak söylenebilmektedir. Zaten Bahçe Köyü köylüleri bazı konularda olanca tutuculuklarına rağmen değişime açık bir toplumdur. “Ele adet de bize bedaat (bed, kötü adet) mı?” sözü, onların yeniliklere ve değişmeye açık olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Eskiden kına yakılırken gelinin avucuna kına gümüşü adı verilen gümüş para konulmuş. Bu gelenek azalmakla birlikte devam etmektedir. Araştırmanın yapıldığı dönemde kına yakma sırasında gelin avucunu açmamakta, çığırkan “nerede bunun kaynanası” diye seslenmektedir. Bu çağrı üzerine kaynana gelinin avucuna altın koymaktadır (K. Keçebaş’la yapılan görüşme, 29 Ağustos 2010).

3.6. Düğün

Düğün, günü cuma namazından çıktıktan sonra oğlanın aile büyükleri bir araya gelerek bayrağı çekerler. Bayrak oğlan evine uzaklardan dahi görünecek şekilde yüksek bir ağaca ve yahut dama dikilir. Düğüne gelenler dua ederler, kurban kesilir, bütün bunlar birbirinin peşi sıra yapılır. Böylece düğün başlar.

Eskiden düğünlere komşu köylüler de davet edilirdi. Basılı davetiye yerine bir eşya ile davette bulunulurdu. Buna “okuntu” denirdi. Yakın akrabaların okuntuları kumaştan olurdu. Bu kişilere okuntu olarak elbiselik kumaşlar gönderilirdi. Yakın eş dostlar peşkir (havlu), su ve çay bardağı ile en son ve en uzak kişiler de bir kutu kibrit ile düğüne davet edilirdi. Araştırmanın yapıldığı dönemde, bu okuntu âdetinin değiştiği, uzak kişi ve komşu köylere bardak ve kibrit yerine dünürleri tanıtan ve tarih bildiren davetiye gönderme şekline döndüğü belirtilmiştir. Değişen ve benimsenen yeni davetiye gönderme âdetini kız evi de akrabaları, yakın eş ve dostları için yapmaktadır. Daha önceleri kız evi de bardak göndererek akrabalarına ve yakınlarına davette bulunurdu.

Uzak köyden gelenler gelini attan indirmeden evlerine dönmezlerdi. O yüzden köylüler gelenleri birer ikişer misafir ederlerdi. Gelin, at veya at arabası ile

getirildi. At veya arabalar düğüne gelirken en güzel şekilde süslenir, pirinç döküm ziller takılırdı. Atlar bir şenlik bir şamata ile koşturulurdu. Gelin eşyası ve çeyizi gelinle birlikte oğlan evine taşınırdı. Gelin eşyası, çeyizi arabalara yüklendikten sonra gençler damat evine yarışarak gelirlerdi. Araştırmanın yapıldığı dönemde ise gelin eşyası ve çeyizi günler öncesinden oğlan evine taşıyıp ev dayanıp döşenip tefriş edilmektedir. Artık gelin almaya bir değil, birçok otomobille gidilmektedir. Konvoy oluşturulup köyün içinde bile birkaç tur atılmaktadır. Bu süreç kameralarla saklanmak ve sonra tekrar tekrar izlemek ve izletmek üzere görüntülenmektedir.

Güvey, eskiden gelin almaya gitmezdi. Hatta gelin indirilirken onun evde bulunması bile uğursuzluk sayılırdı. Arkadaşları onu evden uzaklaştırırlardı. Sonraları damat evden uzaklaşmaz oldu. Gelin eve gelince gelini güvey indirmeye başladı. Güveyin gelinin kolundan tutup indirmesine “koltuk olma” denilirdi. Araştırmanın yapıldığı dönemde artık damat, gelincilerle beraber kız evine gitmekte ve kız evinden içeriden çıkartılan gelini aile büyüklerinden alarak gelin arabasına bindirmektedir.

Eskiden kızın küçük kardeşi gelinin kapısını tutar kardeşinin çıkmasını engeller ve bahşiş isterdi. Buna “kapı parası” denirdi. Damatlar kız evine gitmedikleri için gelinin kardeşi bu bahşişi damadın babasından alırdı. Bu âdet de artık uygulanmamaktadır. Bunun beraber araştırmanın yapıldığı dönemde damada bu geleneğin hatırlatılmasıyla, adet yerini bulsun diye gelinin çocuk yaşta kardeşi var ise buna cüzi bir bahşiş verilmektedir.

Düğüne gelen davetli, gelişini silah atarak belli eder. Abdallar (davulcu ve zurnacılar grubu) karşılama havası çalarak misafiri karşılar. Davulcuların yanında adına “Abdal ağası” dedikleri aslında düğünün kâhyası ve sorumlusu olan kişi de bulunur. Davetliler davul zurnayla karşılanır ve karşılama havası ile yerine oturtulur. Davulcu övünç havaları, yiğitlik, mertlik havaları çalmaya başlar. Düğünün bir çaycı ve kahvecisi olur. Kahveci, kahve getirinceye kadar diğer görevliler şeker, kolonya ve sigara ikram ederler. Kahve gelince misafir kahveyi içer, fincanı tepsiye koyar ve yanına da kahveci için bahşiş bırakır. Bu gelenek aynı şekilde devam etmektedir.

Bir karışıklığa sebep olmamak için her “çaba” (tokmağın kısa ve hızlı bir şekilde davula vurularak, yeni bir davetlinin geldiğini haber etme ve Abdalın gelen misafirden bahşiş isteme şekli) öncesi Abdal ağası bir misafirle tokalaşır “tekrar hoş

geldiniz” der. Tam kahvenin bitimini belirten fincan bırakıştan sonra davul zurnanın ezgisi birden bire değişir. Abdal Bahçe Köyü düğünlerinin vazgeçilmezi olan “çaba havası”nı vurmaya başlar. Davulcu, tokalaşılan misafiri çabalayacağını anlar. O misafirin önünde çeşitli şaklabanlıklar yapar. Hem kendi etrafında döner hem de elindeki davulu çalmaya devam eder. Taklalar atar. Sonunda davetlinin önünde diz çöküp davulu sol dizinin üstüne koyar. Sol eli ile davul meççliğini (ince çubuk) ve davulu tutarken sağ eli ile davulun çövenini (tokmağını) başına götürüp selam durarak birtakım dualar eder, iyi temennilerde bulunur. Misafir, Abdal duymazdan gelip onun bir miktar daha davulla gösteri yapmasına fırsat verebilir. Sonra davetli abdala bahşişini verir bunun üzerine davulcu bir tur daha atarak tekrar gelir ve kesene bereket ağa diye dualar ederek davetlinin önünde diz çöker, yeniden iyi temennilerde bulunur. Bu son temennide davetli düğün sahibine ikram getirdiği parayı verir. Abdal parayı kaldırarak kalabalığa gösterir ve sonrada Abdal ağasına teslim eder, ardından bir sonuç seremonisi gibi bir ezgi ile “çaba”yı bitirir.

Davulcu ikramı alıncaya kadar o davetlinin emrindedir. Davetli Abdalın yapmış olduğu oyunu az bulabilir veya çaldığı ezgiyi baştan çaldırabilir. Aynı şekilde abdal da davetlinin ikramını az bulmuşsa çabayı sonlandırmayabilir. Bu durum genelde köylüce varlıklı olarak bilinen kişilere daha çok yapılırdı. Abdallar, köylüyü düğünlerde görevli olmalarından ötürü kısmen de olsa tanır, bilirdi.

Üç gün üç gece süren bu düğünlerde gelen misafirler için ateşler yakılır, bu ateşin etrafında “sinsin” denen oyunlar oynanırdı. Sinsin oyunu, ateş etrafında dönerek sürekli olarak tek kişinin sahnede olduğu bir oyundur. O kişi oynarken oyuna katılmak isteyen kişi nara atarak ve ateşin üstünden atlayarak meydana girer. Nara atarak meydana bir kişinin geldiğini duyan kişi kaçarak meydana yeni gelene terk eder. Terk etmezse gelen kişi onun sırtına vurma hakkına sahiptir. Genellikle centilmenlik kaçmayı gerektirir. Kaçmamak, oyunbozanlıktır ve ayıplanır.

Benzer şekilde gelinin yüzüğünü alıp kaçma geleneği de var. Oğlanın arkadaşlarından birine gelinin nişan yüzüğü verilir, bu kişi at ile o yüzüğü damada getirmeye çalışır, diğer gençler bu kişiyi yakalamaya ve yüzüğü geri almaya uğraşırlar. Yüzüğü kaçırın kişi kendisini geçen biri olduğunda mendile çıkılanmış olan (saklanan) yüzüğü bu kişiye centilmence verir. Eskiden gelin aynası ve gelin lambası denilen cam eşyalar kırılmasın diye özel olarak bir kişiye emanet edilirdi. O

kişiler de oğlan evine getirdikleri bu eşyalar için damattan bahşiş alırlardı. Bu uygulama, gelenek ve görenekler artık köyde uygulanmamaktadır.

Kaybolan adetlerden bir diğeri de düğünlerde güreşlerin düzenlenmesidir. Verilen bilgilere göre geçmişte gelin, at veya at arabası ile getirilirdi. O at veya arabalar düğüne gelirken en güzel şekilde süslenir, pirinç döküm ziller takılırdı, atlar bir şenlik bir şamata ile koşturulurdu. Bugün ise konvoyla katılacak arabaların dikiz aynasına bir havlu bağlanıp gelin almaya gönderilmektedir.

Damat tarafı ve davetliler kız evine varınca, kız evinde uzun bir halay kurulur ve halaya duran herkesin ensesine kız anası birer mendil koyar. Bu mendiller eskiden bir köşesi işlemeli el emeği mendiller idi. Şimdilerde ise hazır mendiller tercih edilmektedir. Mendiller aslında gelin almaya gelen kişilerinin terlerini silmeleri için verilir. Bu mendiller yorgunluklarının karşılığı olarak verilen bir hediyedir.

Gelin uzak bir köyden getiriliyorsa, köyün içine at arabasıyla getirilir köye geldiğinde ata bindirilirdi. Gelin oğlan evine geldiğinde “indirmecilik” adı verilen bahşiş almadan attan inmezdi. İndirmecilik bahşiş hâlâ devam etmektedir ancak dönüşüme uğrayarak: gelin artık arabadan inmeden önce bu bahşiş istemektedir.

Kayınpederler ve kayınvalideler indirmecilik için ayrı ayrı çağrılırlar, oğlan anası genellikle oğlunu kastederek “Bir tosun verdim işte daha ne vereyim.” ya da “Bir koç verdim daha ne istiyorsunuz?” türünden latifeler ettikten sonra indirmeciliğini söyler. İndirmecilikler hayvancılığın daha yaygın olduğu dönemlerde dişi hayvan türünden olurmuş. Bir inek, bir düve, bir keçi, bir koyun gibi. Sonraları birkaç dönüm tarla verenler olsa da pek yaygınlaşmamış. Son zamanlarda hayvan ve tarla yerine para ve altın verilmeye başlanmıştır.

Gelin başının üstüne buğday ve tahıl saçılması, evin önüne geldiğinde gelinin evin kapısına nar çarpılması veya şişe, bardak atılması, gelinin kayınvalidenin kollarının altından içeriye alınması gelenekleri devam etmektedir. Devam eden geleneklerden olan narın veya bulunmadığı zamanlarda bardağın sert bir şekilde kapıya çarpılması gelinin yaptığı bir güç gösterisidir. Burada gelinin güçlü, kuvvetli olduğu mesajı verilir. Kaynananın kolları altında eve girmek ise artık gelinin kaynananın koruması altına girdiğini anlatır.

Bugün nasıl misafirlerin davet edilmesi masrafını oğlan evi karşılıyorsa eskiden de Bahçe Köyü’nde “dürü” adı altında kız evinin davet masrafını oğlan evi

karşıları. Kız evi dürü listesini oğlan evine yazıp gönderir, oğlan evi de davetliye gönderilecek olan hediyeleri (düğüne çağrı hediyeleri) hazırlayıp kız evine gönderirdi. Gelinin çeyizi taşınırken, damat yüzüğü ve gelin aynasını getiren kişilere bahşiş verirdi. Bu arada “gelin lambası” denilen gazlı cam fanusun da kırılmadan getirilmesi önemliydi. Bunu getiren kişi de damattan bahşişini alırdı.

Bu geleneklerin araştırmanın yapıldığı dönemde tamamen ortadan kaybolduğu görülmektedir. Yine kızın çeyiz olarak getirdiği eşyaların bir listesi yapılması ve köy muhtarı ve azalarınca imza altına alınması âdeti de köyde kaybolan gelenekler arasındadır. Çalışmada 1974 yılında hazırlanmış olan ve muhtar tarafından imzalanıp mühürlenmiş belgenin bir örneği ekler kısmında yer almaktadır (Ek-4, Ek-5).

Gelinin gelmesi sırasında adet gereği damat evden uzaklaştırılır, dikilen düğün bayrağı gelin attan inmeden indirilmez, ne zaman gelin inerse o vakit bayrak indirilir ve bayrağı indiren kişi bayrağı damada teslim eder. Damat bu kişiyi bahşişle ödüllendirir. Bu gelenek halen devam etmektedir. Gelin indirildikten sonra eskiden “gelin övme” merasimi yapılırdı. Övgü bir türkü eşliğinde yapılır, gelinin de bu türkü söylenirken “gelin gibi süzülüyor” deyimindeki gibi süzülmesi beklenirdi.

Gelin övme, gelin süzülmesi ve övme türküsü Bahçe Köyü’nde kaybolan adetler olarak tespit edilmiştir.

Aşağıda gerdek konusunda da geçeceği üzere eskiden gelinle birlikte gelen bir bakıma sağdıç görevini üstlenen kadınlar olurdu. Bu kadın, “yenge” diye anılırdı. Yenge, gelinle aynı köyden ise gerdekten sonra, başka köyden ise ertesi gün kız evine geri götürülür, kız anasına ve kız babasına “gözünüz aydın kızınız gelin oldu” diyerek bahşiş alırdı. Araştırmanın yapıldığı dönemde çoğu zaman yenge gönderilmiyor, gönderilse bile kısa bir süre kalarak tekrar evine dönüyordu (K. Keçebaş, H. Poçulu, Ş. Benli, H. M. Nalbant ve Ş. Poçulu’yla yapılan görüşmeler, 29 Ağustos, 02–03 Eylül 2010).

3.7. Gerdek (Zifaf)

Eskiden Bahçe köyünde, damada “özne” denilirdi. Gerdeğe girmeye de “özne girmek” şeklinde tabir edilirdi. Çevre köylerde ve Osmaniye genelinde olduğu gibi Bahçe Köyü’nde de gerdekten önce damat camiye götürülmezdi. Damat gerdek odasına girerken dua da okunmazdı. Gelinin ve damadın sağdıçları eşleri bir araya

getirip odayı terk ederlerdi. Bir müddet sonra da kanlı çarşafın dışarı verilmesini isterlerdi. Kanlı çarşaf dışarı verildikten sonra kız evinden gelen kadın aynı köyden ise çarşafı yanına alıp kız evine giderdi. Aynı köyden değil ise, ertesi gün kız evine giderdi. Bu görevliler onların banyo yapmasını temin ettikten sonra, gelinle damada, ömür boyu ağızları tatlı olsun diye mutlaka tatlı bir şeyler ikram ederlerdi.

Zamanla köyde bu çarşaf âdeti de kalkmıştır. Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla bu âdet köylülerce kabalık ve çirkinlik olarak değerlendirilmektedir. Ancak yine görüşme yapılan köylülerden biri köyde yaşanmış bir örnek aktarmıştır. Köylü dört yıl evli kaldığı halde gerdeğe girmeyi bir türlü beceremeyen bir çiftin kadınının “keşke bizde de kapıda çarşaf bekleyenler olsaydı da, daha ilk geceden eşimin iktidarsızlığının çaresine baktırsalardı” dediğini bu sebeple de bu âdetin yersiz ve abes yere oluşmadığı ifade etmiştir.

Bunun yanında köylü, erkeğin iktidarsızlığı sebebiyle zifafın gerçekleşmemesi durumunda damada zaman kazandırmak ve damat hakkında çıkacak dedikoduyu önlemek ister. Bu sebeple ertesi gün baş bağlamaya gelen kadınlara güvercin kanı damlatılmış çarşaf gösterilmesi hilesine başvurulduğu da söylenmiştir. Güvercin kanının renk tonu olarak bekâret kanına benzediği için tercih edildiği belirtilmiştir. (Ş. Poçulu ve K. Keçebaş’la yapılan görüşmeler, 29 Ağustos-03 Eylül 2010).

3.8. Düğün Sonrası Uygulamalar

Düğün sonrası, köyde eskiden “baş bağlama” ve “gelinlik etmek” gelenekleri var iken bu uygulamaların araştırmanın yapıldığı dönemde tamamen kaybolduğu gözlenmiştir. Bunun yanında uygulamaların süreç içerisinde kaybolmadan önce değişmelere de maruz kaldığı anlaşılmıştır.

3.8.1. Baş Bağlama

Gelin kendi başını bağlayamaz, bu yüzden gelin başı bağlamaya gidilir. Anadolu’da genelde kadınların bekârken, nişanlılık döneminde, gelin olunca, anne olunca ve olgun yaşlarda farklı baş bağladıkları bilinmektedir. Baş bağlama toplumdaki statülerinin bir göstergesi olarak görülür. Mahmut Tezcan (2000a: 121-122), toplumsal içeriğe sahip olan giyimin maddi kültürün bir ögesi olduğunu belirtir. Tezcan, özellikle Yörüklerin giyimlerinde başlığın değişik şekillerde kullanılmasının ve başlık süslemelerinin çevreye verdiği toplumsal içerik taşıyan

mesajlarına dikkat çeker. Tezcan'a göre başlık olgusu sadece giyimdeki bir süs aracı olarak görülemez, içinde toplumsal anlamlar yüküdür.

Tezcan'ın takılan başlığa ve başlığın şekillerine ilişkin değerlendirmelerinin Bahçe Köyü için de geçerli olduğu söylenebilir. Çok eskilerde baş bağlama, daha sonraki dönemde ise gelin duası denilen, gerdek gecesinin sabahında yapılan tören bu duruma ilişkindir. Baş bağlamaya gelenler, gelinin başını gelin başı tarzında bağlarlar. Gelin başı, düz renk olan pembe ya da kırmızı oyalı yazmadır. Gelin gerdek gecesini çıkardığı gelinliği sabaha giyer, duvağı ve gelin telini¹ tekrar takar. Gelinin başını bağlamaya gelen misafirler, gelin için cüzi miktarda paralar bırakırlar. Bu sırada Kur'an okumayı bilen bir kadın mevlit okur. Bu kadının önünde tuz ve şeker vardır. Bu tuz ve şeker üzerinde kuran okunması nedeniyle kutsallaştığına inanılarak misafirlerce de parmak değdirmek sureti ile yalanır. Geline doğru dualar edilir. Bu törensel hava sürerken gelin başı bağlamayı bilen bir kadın tarafından gelinin başı kırmızı ya da pembe oyalı bir yazma ile çene altından bağlanır. Bu sırada lokum ve bisküvi dağıtılır, gelen misafirlere gelinin çeyizinden çıkan kağıt içine sarılmış yazma hediye edilir ve misafirler uğurlanır. Artık gelin kadın olmuştur. Gelinin diğerlerinde farklı olarak taktığı bu başlık birkaç gün gelin tarafından taşınır. Daha sonra gelin daha az göze batan yine çene altından bağlamak sureti ile farklı yazmalar kullanmaya başlar (K. Keçebaş'la yapılan görüşme, 29 Ağustos 2010).

Araştırmanın yapıldığı dönemde tören havasında gerçekleşen bu gelenek ortadan kaybolmuştur. Ancak evlenen kızlardan başı açık olanların veya baş bağlayanların evliliklerinin ardından ilk etapta daha canlı renkler kullandıkları, zamanla bu ihtişamın terk edilerek daha sade başlıklar kullanmaya başladığı gözlenmiştir. Burada Tezcan'ın da bahsini ettiği giyim kuşamdaki başlığın toplumsal anlam yükünü, Bahçe Köyü'ndeki gelin başı bağlama ve bu gelenekteki seçilen başlık ve bu başlığın bağlanmış şeklinde bulabiliriz. Köyde bir dönem yapılmış olan bu gelenek birtakım kültürel, toplumsal anlamlar taşımaktadır. Baş bağlamanın tören havasında yapılması, mevlit okunması, hediyeleşmelerin yapılması, evliliğe ve bir kızın kadınlığa geçişine yüklenen anlamın yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Köyde kadınların baş bağlama şekillerine ilişkin başkaca bilgilere giyim kuşam bölümünde de yer verilmiştir.

¹ Gelin teli: Gelinin duvağından ayrı olarak başından diz üstüne kadar sarkan belik şeklinde birbirine geçirilmiş parlak tel.

3.8.2. Gelinlik Etmek

Eskiden gelin olan kızların evde kendinden veyahut eşinden büyük erkeklerin yanında konuşmamaları Anadolu'da yaygın bir gelenektir. Buna “gelinlik etmek” denilir. Gelinin büyükleriyle konuşması için büyüğün (genlikle kayınbabanın) geline bir bahşış vermesi gerekir. Geçmişte Bahçe Köyü'nde de uygulanan bu konuşmama veya gelinlik etme geleneği köy sakinlerine göre belki de saygıdan da öte bir zorunluluktur. Gelin büyüklerin yanında konuşmadığı için saygısızca bir söz söylemekten de kendiliğinden kurtulmuş oluyordu (K. Keçebaş, F. Düzgün ve M. Poçulu'yla yapılan görüşmeler, 29 Ağustos-04 Eylül 2010). Araştırmanın yapıldığı dönemde bu geleneğin köyde artık uygulanmadığı ve önemini yitirdiği gözlenmiştir. Bahçe Köyü'nde yaşayan kişilerin anlatımlardan anlaşıldığı üzere evlilik geleneğinde değişimler yaşanmıştır.

Yine gelişen teknolojinin ve değişen toplumsal yapının evlilik geleneğinde yeni değişimlerin yaşanmasına etki etmeye devam edebileceği izlenimi edinilmiştir. Evlilik, insanlık tarihinin başından itibaren değişik şekillerde yapılmış ve insanların sosyo-kültürel gelişimlerinden etkilenerek günümüze kadar şekillenmiştir. Bu sebeple evlilik olgusunun toplum bilimlerinde kültürel özellikleri başkaca olgulara göre daha güçlü gösteriyor olması nedeniyle önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Sonuç olarak kültürlerin rengi olan evlilik geleneği Bahçe Köyü'nde de geçmişten bu yana birçok değişime ve dönüşüme uğramıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkartılacak değişme ve dönüşme sosyal bilimler için önemli veriler sunabilir.

Evlilik geleneğinin yaşadığı değişimin yönüne bakıldığında ise daha çok insanların bireyselleşme tabanlı bir algıya sahip olduğu ve toplumsallığın bu temelde yaşandığı sonucuna varılmıştır. Birincil ilişkilerin ağır bastığı, olumlu olumsuz eleştirilerin yüze söyleniverdiği Bahçe Köyü'nde toplumsal yapı, teknolojik gelişimin büyük etkisine maruz kalmış ve köyün sosyo-kültürel yapısını her anlamda etkilemiştir.

3.9. Boşanma

Köyde evlilik geleneğinden ve türlerinden, bununla beraber köylünün evlilik öncesi, evlilik sırası ve sonrası uygulamalar ve bunlarla ilgili zaman içerisinde yaşanan değişimlerden yukarıda bahsedildi.

28.11.2011 tarihli görüşmelerde Kadir Keçebaş, köylünün geçmişte “üçten dokuza boş ol” diyerek boşandığı günlerin uzunca bir zaman devam ettiğini ancak bu durumun köyde değişmiş olduğunu ve resmi nikâhın önemsenmeye başlamasıyla boşanmalarda daha farklı süreçlerin başlamış olduğunu belirtmiştir. Keçebaş; köyde dinin öngördüğü şekilde geçmişte 2-3 boşanmanın gerçekleştiğini, bununla beraber köylünün boşanmayı hoş karşılamayıp ayıpladığını dile getirmiştir.

Evliliği yetişkin bir genç için gerçekleşmesi gereken bir olgu olarak gören köy kültürel yapısının, boşanma konusu ile ilgili aynı duyguları barındırmadığı görülmektedir. Köy sakinleri ile yapılan görüşmelerde köyde hatırlandığı kadarıyla boşanmaların yaşandığı ancak bunların sayılarının oldukça az olduğu dile getirilmiştir. Yapılan görüşmelerde köylüler boşanmanın köyde kolayca gerçekleşmeyeceğini, çok ciddi düzeyde kadına yönelik şiddet olmadığı sürece boşanmanın köyde hoş karşılanmayacağını ve ailelerce desteklenmeyeceğini belirtmişlerdir. Bununla beraber köy nüfusuna kayıtlı olan ancak çeşitli nedenlerden dolayı şehirde ikamet eden özellikle genç kuşakta boşanma örneklerine daha sık rastlanmaktadır.

Köyde geçmişte çok zor durumda kalınmadığı sürece boşanma konusuna hoş bakılmazken bu durumun kısmen de olsa değiştiği, çiftlerin anlaşamama durumunda boşanmalarının olağan olabileceği değerlendirilir olmuştur. Boşanmaya karşı bakış açısının değişmeye uğraması ise kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve eğitim düzeyinin yükselmesi ile açıklanabilir.

3.10. Ölümle İlgili Uygulamalar

Bireyin hayatının son bulunduğu anı anlatan ölüm; hukuksal, duygusal, kültürel ve toplumsal birtakım süreçleri de beraberinde getirmektedir. Bu süreçler ise kültürden kültüre farklılıklar gösterir. Bunun yanında ölen kişinin cinsiyetinin, yaşının, ölüm şeklinin bu süreçleri etkilemesi ve şekillendirmesi de söz konusudur. Buna karşın ölümün ardından geride kalanlarca sergilenenlerin hem ölen kişi için hem de geride kalanlar için bir kriz durumdan çıkma ve toparlanma anlamları taşıdığı söylenebilir. Haviland’a göre (2002: 424-425) ölüm sonrası uygulanan ritüeller grubun bozulan dengesini korumaya yöneliktir. Birinin ölmesi grubun bu kişinin yokluğuna kendisini alıştırmalarını zorunluluğunu da doğurur. Bu nedenle grup, ölüm

sonrası ve gömme işlemi sırasında törenlerle o kişiye yönelik sevgi ve bağlığını ortaya koyar. Bu ise grubun yaşanan ölüme alışmasına ve kabullenmesine işaret eder.

Ölmeden önceki can çekişme haline Bahçe Köyü'nde "soluk çekmek" denilir. Ölüm öncesinde hastanın gözlerinin sabit bir noktaya dikilip kalması durumu da köyde "gözleri hakka dikildi" diye tabir edilir. Daha önce bu duruma şahit olmuş köyün yaşlıları, "gözleri hakka dikilmiş" bir kişinin son nefesini vermek üzere olduğunu bildiklerini söylemektedirler. Görüşme yapılan kişiler, geçmişte böyle bir durumda köyde tıbbi bir müdahale imkânı varsa denendiği, bu imkân yok ise veya öleceği konusunda görüş birliği oluşmuşsa köyün imamına veya kuran okumasını bilen birilerine haber verildiğini ifade etmişleridir.

Köyde, öleceği düşünülen hastanın başucunda "yasin" okutulur. Sık sık tevhit veya şahadet getirilir. Hastanın da şahadet getirebileceği düşünülmeyle beraber ona okuması için ısrar edilip baskı yapılmaz. Ölmüş olduğu görülen kişinin nabız ve nefes kontrolü yapıp ölüm olayından kesin emin olunduktan sonra, gözün üst kapakları indirilerek ölen kişinin gözleri kapatılır. Kişi öldükten sonra beden "donacak" (katılaşacak) olması nedeniyle elbiselerin çıkarılmasının güçleşeceğini bilen köylü, beden henüz sıcak iken cenazenin üzerindeki elbiselerini çıkartır. Gevşeyen kaslardan ötürü düşen çene çirkin bir görüntüye sebep olmasın diye ölünün çenesinin altından geçirilen bir tülbentle başının üstünden bağlanır. Buna köyde "çene çatmak" denilir.

Ölünün ayakları düzgünce uzatılıp, ayak başparmakları birbirine bağlanır, kollar ise namaz kılar gibi göğüs üstünde, sol el altta, sağ el üstte olacak şekilde birleştirilir ve sonrasında ölünün üzeri bir örtü ile örtülür. Köyde veya şehirde hastanede gerçekleşen ölümlerde, ölmek üzere olan kişinin başında Kur'an okunması geleneği geçmişte olduğu gibi araştırmanın yapıldığı dönemde de devam etmektedir.

Araştırmanın yapıldığı dönemde Bahçe Köyü'nde muhtarlığa ait morglu cenaze yıkama aracı bulunduğu, suyun şofbenle ısıtıldığı ve ölünün bu araçta yıkandığı gözlenmiştir. Cenaze yıkama aracı yıkama ve bekletme işlemleri için uygun geniş bir araçtır. Ölümün akşam veya gece olması durumunda ölünün bu araçta bekletildiği görülmüştür. Dolayısıyla köyde ölünün şişmesini önlemek için karın bölgesine ağırlık koyulması uygulaması kaybolmuştur.

Köyde, geçmişten bu yana ölümün gece veya akşamdan olması durumunda dini kural ve gelenekler nedeniyle gece defin işlemi yapılamamaktadır.

Bahçe Köyü'nde ölüm, "salâ" okunarak duyurulur. Salâ okunduktan sonra ölen kişinin adı söylenerek rahmet dilenir. Salâ yetişkin cenazelerinde okunur. Ölü doğan bebeklerin cenazelerinde salâ okunmaz. Ancak ağlama sesi duyulduktan sonra ölen bebeklerin salâsı okunmaktadır. Köyde bu uygulamalarda yaşanan bir değişme olmamakla beraber araştırmanın yapıldığı yıl içinde köyde salâ okunması uygulaması köy doktorunun vereceği ölüm raporu koşuluna bağlanmıştır.

Köyde ölen kişinin salâsı okunduktan sonra komşular cenaze evine toplanır. Yapılan görüşmelerde geçmişte çok daha yaygın olmakla beraber cenaze evinde komşuların her birinin bir görev üstlendiği söylenmiştir. Köy sakinlerinin ifade ettiğine göre geçmişte köyün çeşmesinden komşular helkelerle (kovalarla) su taşırlandı. Ateş yakılır ve kazanlarla cenazeyi yıkamak için sular ısıtılırdı. Su ısınırken suyun içine güzel kokular versin diye kokulu bitkilerden atıldığı olurdu. Cenaze suyuna atılan koku, mevsime göre değişirdi ve mevsimine göre gül, çam dalı, kekik, reyhan, murt (mersin), defne (har), portakal kabuğu veya portakal yaprağı kullanılırdı. Kullanılan bu bitkilerin bölge bitki örtüsünde yaygın bir şekilde bulunduğu bilinmektedir.

Cenazelerde koku kullanma geleneğinin Anadolu'nun birçok yerinde uygulandığı bilinmektedir. Fakat uygulamalarda farklılıklar olabilmektedir. Bahçe Köyü'nde olduğu gibi bazı yerlerde cenaze suyuna koku atılırken, bazı yerlerde tütsü kullanılmakta, bazı yerlerde cenazenin üzerine koku dökülmektedir, bazı yerlerde de Bahçe Köyü'nde olduğu gibi mezara kokulu bitkiler konmaktadır (Bkz. Baraz, 1998: 64-65).

Köyde cenaze yıkama işi imam veya işin erbabı kişilerce yapılır. Ölen kişiye en yakın olanların ölüyü yıkamasının sevap olduğu düşünüldüğünden ölen kişinin akrabaları da bu işe katılıp yardım ederler. Bu kişiler ya yıkamaya katılır ya da katılamıyorsa su dökerek yıkayan kişilere yardım ederler.

Cenazeyi yıkayan kişiler ölen kişinin temizliğini de yaparlar, gerekli görürlerse koltuk altı ve kasık bölgesini tıraş eder, tırnakları uzun ise keserler. Temizliğin bitmesiyle ölen kişi dini vecibelere uygun olarak kefenlenip tabuta konulur. Bu uygulamalar hem kadınlar hem de erkekler için geçerlidir. Yörenin sıcak

bir bölge olması sebebiyle cenaze namazı için vakit namazları beklenmez; kokmasın diye cenazenin mümkün olduğunca kısa bir zamanda gömülmesi istenir.

3.10.1. Defin İşlemi

Köyde bir kişinin ölümcül hasta olduğu bilinse de mezarı önceden hazırlanmaz. Bu nedenle ölen kişinin salâsı okunduktan sonra mezar kazıcılar aile mezarlığının uygun bir yerine veya cenaze sahiplerinin göstereceği bir yere bir mezar kazmaya başlarlar. Mezarın derinliği 1,5 metre civarındadır. Son bitim noktasında tabanın kıbleye gelen kısmı biraz kavis verilerek açılır.

Cenaze köy dışındaki mezarlığa kadar omuzda taşınır. Birçok yerde olduğu gibi Bahçe Köyü'nde de cenazeye katılan erkekler tabutu sırayla omuzlarına alırlar. Son yıllarda cenazeler mezarlığa araçlarla taşındığı için cenazeyi omuzda taşıma sadece cenaze evinden arabaya ve arabadan mezar yerine kadar uygulanmaktadır.

Ceset mezara indirilince sağ yanı kavisli yere gelecek şekilde yerleştirilir. Bu yerleştirme işini bu işleri bilen bir kişiyle beraber ölenin en yakınları yaparlar. Kefenin baş ve ayak bağcıkları çözülür. Bazen cenaze ile toprak arasına baharatlı bitkiler konulmaktadır.

Eskiden defin işleminde ağaç ve ahşap malzeme ile yumuşak yapraklı çalılar kullanılırdı. Ölen kişi toprağa indirildikten sonra kalın ağaç kollarının bir ucu mezar çukurunun kible duvarına, diğer ucu da kuzey duvarının tabanına getirilirdi. Böylece ceset, oluşan genişçe bir üçgen içinde kalırdı, bu ağaçların üstüne de genellikle “murt”, “har”, “hayıt”, “develik”, “karıyan” gibi kokulu ağaç yaprakları konulur sonra da üzeri çalı ile doldurulup üstüne toprak atılırdı. Bu malzemelerin gün geçtikçe azalması nedeniyle mezarlarda briket kullanılmaya başlandığı ifade edilmiştir.

Defin işlemi yapılırken “yasin” okunması uygulaması köyde geçmişten bu yana uygulanan geleneklerdendir. Köyün imamı defin işlemi bitince birtakım dini telkin ve nasihatleri içerisinde barındıran bir konuşma yapar. Mezarlıkta gerçekleştirilen bu uygulamaya “din telkini” denilir.

Kadınlar öteden beri defin işlemi sırasında cenaze yakınında bulunmazlar fakat son dönemlerde özellikle ölen kişinin yakını kadınlar defin sırasında mezar başına kadar gelmekte ve defin işlemine izleyici olarak katılabilmektedirler. Burada yaşanan değişimin nedeni, köydeki cenazeye dışarıdan katılan insanların sayıca

çoğalmasına ulaşım ağının gelişmesine, sosyo ekonomik yapının iyileşmesine, eğitim seviyesinin yükselmesine ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına bağlanabilir.

3.10.2. Definden Sonraki İşlemler

Köylünün eskiden cenaze evine en az üç gün kazan kaynattırmadığı, bu süre içerisinde taziyeye gelen misafirlere komşuların izzet ve ikramda buldukları ifade edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde ise bu durum değişmiş; bu uygulamanın yerini cenaze sahibinin hazır yemekler satın alıp misafirlere ikram etmesine bıraktığı belirtilmiştir. Üzüntülerinden iştahını yitirmiş cenaze sahiplerini teselli etme, onların da karınlarını doyurmaya çalışma gayreti gibi uygulamalar halen varlığını korumaktadır. “Ağlamaya da özek gerek! Ye ki ağlamaya mecalin olsun” diyerek ölen kişinin yakınlarının yemek yemeleri sağlanmaya çalışılır. Geçmişte komşularca cenazenin üçüncü günü irmikten yapılan bir tatlı türü olan “ölü helvası” yapıp herkese dağıtırdı. Bu uygulama yerini hazır yemeğe ve hazır irmik tatlısına bırakmıştır. Cuma namazı nedeniyle cemaatin çok olacağı düşünülerek cenaze sonrasında ilk cuma günü davar (keçi, koyun) kesilip bütün köy halkına ve hatta komşu köylerden gelenlere yemekler verilirdi. Araştırmanın yapıldığı dönemde bu geleneğin artık eskisi kadar uygulanmadığı dile getirilmiştir.

Köyde, ölümle ilgili “kırk gün” âdeti vardı. Ölen kişinin yakınları kırk günlük koyu bir yas tutarlardı. Cenaze yakınları kırk gün boyunca radyo dinlemez, eğlenmez, yüksek sesle konuşmaz ve gülmezlerdi. Komşular da bu süre boyunca dikkatli davranır, cenaze sahiplerini rahatsız edecek davranışlardan kaçınırlardı. Eskiden olduğu kadar belirgin olmasa da araştırmanın yapıldığı dönemde “kırk gün” geleneğinin köyde uygulanmaya çalışıldığı; anne babaların, çocuklarına “cenaze var televizyon açma, yüksek sesle müzik dinleme ayıp olur” şeklinde telkinlerde buldukları gözlenmiştir.

Benzer bir şekilde aileye yakınlığı bulunan birinin ölmesi durumunda planlanmış düğün ve nişanların erteleniyor olması geçmişteki geleneğin yansımalarını göstermektedir.

Ölen kişinin ölümünün kırkıncı gününde uzak yerlerdeki dost ahabap ve akrabalar cenaze evine sonradan tekrar gelirler, gelirken cenaze evinde kesilmek üzere bir davar (keçi) getirirlerdi. Kesilen hayvan kadınlar tarafından büyük kazanlarda yemek yapıp köylülere dağıtılır ve gelen misafirlere ikram edilirdi.

Araştırmanın yapıldığı dönemde davar getirme ve yas yerine gitme âdeti büyük ölçüde kaybolmuştur. Bu âdetin yerini ölen kişinin dost akrabasının cenazeden sonraki cuma günü (ramazan ayı ise herhangi bir gün) cuma namazı çıkışı cemaate lokum, bisküvi dağıtması geleneği almıştır.

Köyde görüşülen kişiler birçok yörede yapıldığına şahit olduklarını ifade ettikleri kaybolmuş bir gelenekten de bahsetmişleridir. Bu gelenek ölen kişinin kırk gün boyunca (5–6 hafta) her perşembeyi cumaya bağlayan gece evine geri geldiği inancına dayanırdı. Bu inancın temelinde atalara ve ruhlara saygı göstermenin, onlardan medet ummanın olduğu söylenebilir. Köylüler, ruhun, maddi şeylerle beslenemeyeceğini düşündükleri için ruhu doyurabilmek amacıyla ocakta yanan ateşe bir kaşık yağ atarak, yağ ile tütsü yaparlardı. O tütsünün buhar ve dumanından ölen kişinin gıdalandığına (beslendiğine) inanılırdı. Çok eskilerde özellikle kadınlar tarafından yapıldığı belirtilen bu gelenek araştırmanın yapıldığı dönemde tamamen kaybolmuştur.

3.10.3. Soyka (Ölen kişinin Eşyaları)

Ölen kişinin geride bıraktığı taşınır eşyalarına özellikle de giysilerine Bahçe Köyü'nde “soyka” denilir. Eskiden bu eşyalar en kısa zamanda ihtiyaç sahibi fakirlere el altından (gizlice) dağıtılırdı. Yapılan görüşmelerde köy sakinleri bazı yörelerde halen karşılaştıklarını ifade ettikleri ölen kişinin soykalarının ortaya atılıp ağıtlar yakılması geleneğinin Bahçe Köyü'nde kısmen uygulandığı dolayısıyla kaybolmak üzere olduğu tespit edilmiştir.

3.10.4. Köyde Ağıt

Köyde karşılaşılan geleneklerden biri de ölen kişinin ardından yakılan ağıttır. Köyde geçmişte yakılmış ağıt örnekleri vardır ancak bu geleneğin de kaybolduğu anlaşılmıştır.

Köy sakinlerinden K. Keçebaş'ın belirttiğine (23 Eylül 2010 tarihli görüşme) göre Bahçe Köyü'nde “ecelli ve vakitli ölümler”e ağıt yakılmamaktadır. Bu güne kadar köyde yakılmış ağıtlar da “ecelsiz ve vakitsiz ölüm” diye nitelendirilen kaza, intihar sonucu ölenler ile şehit olanlar ve genç yaşta başka nedenlerle ölenler içindir.

Verilen bilgilere göre köy sakinlerinden Gafaroğlu'nun kızı Şefre, başka bir köy sakini olan Delibıçak Musa ile evlidir. Evlilikte yaşanan sorunlar nedeniyle gelinin kayınbabası Delibıçak Mehmet; rivayete göre gelinini azarlar, ona bağırır,

çağırır. Bu hakaretleri kaldıramayan Şefre, örmeyi (orta kalınlıkta halat) alıp Delibıçaklı'nın "çatal" diye tabir ettiği mıntıkadaki tarlaya gider ve kendini koca (iri) kesme ağacına asıverir. Bunun üzerine tam olarak kimin yaktığı bilinmeyen (Şefre Gelin'in bacısı ya da annesi veya Kör Ali'nin annesi Irahma'nın yaktığı söylenir.) Yakılan bu ağıta ekler kısmındaki Ek-8'de yer verilmiştir.

SONUÇ

Bir yılı aşkın bir süre içinde ve d6nemsel olarak yapılan alan çalışmasında k6y6n d6n6 ve bug6n6 hakkında sağlıklı veriler elde edebilmek amacıyla birçok k6y sakini ile g6r6şmeler yapılmıştır. G6r6ř6len bu kişilerden en k66ę6 sekiz (8) en b6y6ę6 ise doksan bir (91) yaşındadır. Farklı yaşlardaki bu kişilerle yapılan g6r6şmeler tarihleri ile kaydedilip çalışmaya bu şekilde yansıtılmıştır.

K6y sakinleri ile yapılan g6r6şmeler ve g6zlemlerden hareketle Bahçe K6y6'n6n genel anlamda geleneksel yapıya sahip olmasına rağmen değişme ve d6n6şmeye karşı ciddi anlamda direnç g6stermediği, zamanın getirdiklerine, 6zellikle teknolojik anlamdaki gelişmelere karşı katılımcı bir tutum sergilediği sonucuna varılmıştır. Nitekim bu konuda Kongar'ın çalışmasında yer alan Lewin'in g6r6şlerine yer verilebilir. Lewin; bireysel değişmenin grup s6releri yoluyla sağlandığını aıkladarken; topluluk içerisindeki her grubun yarı durgun 6zellikler sergileyebileceğini bunun ise belli bir y6nde her zaman değişmenin varlığına işaret ettiğini belirtir (Kogar, 2008a: 205). Lewin'in bu g6r6ř6nden hareketle k6yde değişmeye karşı oluşan farklı tutumların durmadan devam eden bir değişmeyi anlattığı ve k6yl6n6n sosyal/k6lt6rel değişmeye uyum sağlama y6n6nde bir eğilimi barındırıyor olduğu s6ylenebilir.

Bununla beraber yukarıda belirtilen k6ydeki değişme ve d6n6şme olgusuna katılımcı duruşun teknolojik gelişmelerde yoğunlaşması durumu tespit edilebilmektedir. Kongar (2008a: 300), değişmenin itici g6c6n6n teknoloji olduğunu vurgulamış bununla beraber b6t6n b6y6k boy modellerin, teknolojinin değişmeye olan etkisi konusunda fikir birliğinde olduklarını ifade etmiştir. Yine Kongar; teknoloji olgusunun toplumsal değişmeye y6nelik b6y6k etkisinin altında bu olgunun insan ile doğa ilişkisini b6y6k oranda belirliyor olmasının yattığını belirtmiştir.

Teknolojik gelişmelere uyum sağlama k6yde tarımda makineleşme d6nemine geçişi sağlamıştır. Bu ise k6y halkının hayat algısında ve g6nl6k yaşayışında değişmelere ve d6n6şmelere yol açmıştır. Aynı şekilde gerek kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gerekse eğitim d6zeyinin y6kselmesi k6y6n sahip olduğu 6r6nt6lerin değişmeler yaşamasına neden olduğu s6ylenebilir.

Diğer yandan k6ydeki toplumsal değişme ve d6n6şmenin k6lt6rel 6r6nt6n6n belli noktalarında yavaş yavaş belli noktalarında ise hızlıca gerçekleştiği ulaşılmış

sonuçlardan bir diğeridir. Örneğin köyde, evlenme şekillerinden görücü usulü ile evlenmenin değişmeye maruz kalmadan geçmişten bu yana en yaygın evlenme şekli olması durumu saptanmış iken özellikle sağlıkla ilgili konularda imkânlar geliştikçe yeni uygulamaların köylü tarafından daha çabuk benimsendiği görülmüştür. Aynı şekilde tarımda makineleşme köylünün süreç içinde benimsediği bir durumken kadınların cenaze namazına katılması gibi yeni uygulamaların köy sakinlerinden bazıları tarafından benimsenmediği tespit edilmiştir.

Bozkurt Güvenç'in yeni durum ve ihtiyaçlara uyum süreci olarak açıkladığı değişme konusundaki görüşleri Bahçe Köyü'nde tespit edilen bu duruma ışık tutabilir. Öyle ki Güvenç'e göre kültürel değişme sistemin bütününde hemen gerçekleşmeyip önce belli bir kısımda gerçekleşir ve değişen kısım değişmeye dirençli kısmı zorlayarak değiştirir (Güvenç, 2005: 103). Güvenç'in sistemin içindeki kurumlar arası ilişkileri açıklarken belirttiği bu görüşün yukarıda bahsedilen köyün durumunu da açıkladığı söylenebilir. Sonuç olarak daha yavaş veya hızlı da olsa, incelenen köyde geçmişte var olup da araştırmanın yapıldığı dönemde var olmayan, geçmişten bu yana halen varlığını koruyan ve kısmen de olsa devam olan birtakım örüntülerin var olduğu görülmüştür.

Köydeki başka olgularda da toplumsal değişme ve dönüşmenin yaşandığı tespit edilmiştir. Bahçeliler ulaşım ağının gelişmesiyle köy dışına çok daha sık ve zahmetsiz çıkmaya başlamışlardır. Bu durum köy sakinlerine köy dışında da çalışma imkânını sağlamıştır. Eğitim düzeyinin yükselmesi ile okur oranı artmış, bu ise köydeki aile bireylerinin çeşitli zanaatlar ve uzmanlıklar edinmesine yol açmıştır. Bu gelişmeyle, özellikle köydeki gençler, tarım ve hayvancılık dışında da iş ve uğraşlar üstlenmişleridir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve teknolojik gelişmeler köydeki yaşanan toplumsal değişme ve dönüşmeye etkide bulunmuştur.

Köyde zaman içinde yaşanan değişmelerin gündelik hayata etkisi de oldukça büyüktür. Geçmişle kıyaslandığında araştırmanın yapıldığı dönemde köylünün daha az çalışıp daha fazla evde, kahvehanede veya şehirde vakit geçirdiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde çocuk yaştakilerin iş-gücüne katkısı geçmişte çok fazla iken araştırmanın yapıldığı dönemde başta tarımda makineleşme olmak üzere eğitime katılma oranının da artış göstermesiyle bu grubun iş-gücüne katkısının azaldığı tespit edilmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere köyde okuyan sayısı artmış, doğal olarak bu grubun içerisindeki kadın nüfusunun oranı da yükselmiştir. Bu durum; köy kadınlarının geçmişe oranla daha eğitilmiş ve haklarını savunabilen birer birey haline gelmesini sağlamış, bu ise ev işleri, çocukların bakımı ve tarladaki iş paylaşımında geçmişteki ile çok zıt olmasa da yeni düzenlemeleri doğurmuştur. Değişme sonucu ortaya çıkan yeni toplumsal/kültürel ortama erkekler de çeşitli nedenlerle uyum sağlamış ve destek olmuşlardır. Eğitim düzeyinin yükselmesi, medyanın etkisi, kadının eğitilmiş olması gibi faktörler erkekleri kadınların haklarına karşı daha duyarlı olmaya itmiş, örneğin resmi nikâhın kadının korunması için gerekliliği her iki cinsiyet için de kabul edilebilir bir duruma gelmiştir. Köyde araştırmanın yapıldığı dönemin aksine geçmişte resmi nikâha pek önem verilmemiş, kadının hakları erkeğin iradesine bırakılmış bir durumdaydı. Köyde bu anlayışın değiştiği tespit edilmiştir.

Köyde kız çocukların okutulması konusunda giderek yaşanan artış, bu çocukların erken yaşta evlendirilmeleri alışkanlığının değişmesine sebep olmuştur. Kız çocuklarının çok küçük yaşta evlendirilmesi geleneği köyde büyük orada terk edilmiştir. Anlayıştaki bu değişme erkeklerin çokeyliliğe karşı bakışını da değiştirmiş, geçmişte çok olağan algılanan bu anlayış değişime maruz kalmış, erkeklerin birkaç eş ile evlenmesi geleneği yok denilecek kadar azalmıştır.

Çalışma sırasında alanda herhangi bir zorlukla karşılaşılacakla beraber, çok nadir de olsa köy sakinlerinin köyün kültürel yapısı ile ilgili farklı görüşler ortaya koyduklarına tanık olunmuştur. Örneğin bazı köy sakinleri eskiden hamile gelinin, kayınbabasından utanmasını ve hamile kalmış olmasını, bunun ayıp bir durummuş gibi algıladıklarını ifade etmişse de bazıları bu görüşü doğrulamamış, bu durumun tam aksine aile büyüklerine torun veriyor olma nedeniyle gelin açısından gurur verici olduğunu, gelinin aile içindeki gücünü arttırdığını belirtmişlerdir. Bu ve buna benzer görüş farklılıklarının çalışmayı güçlendireceği düşünülmüştür.

Bahçe Köyü'nde ortaya konulmaya çalışılan tüm değişmelere etki ettiği düşünülen temel değişimin ise sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler olduğu söylenebilir. Bu alanlardaki değişimler köyün kültürel örüntüsündeki birçok noktaya etkide bulunmuş, bu örüntülerin yeni şekiller almasına neden olmuştur.

Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan köylü, sanayinin gelişmesi ve tarımda makineleşme ile yeni bir yaşam tarzını süreç içerisinde benimsemeye

başlamış, bu yaşantı ise yeni pratiklerin gelişmesini sağlayarak köyün kültürel ve ekonomik hayatına yeni özellikler kazandırmıştır. Köylünün alış-veriş şekli ve tüketim alışkanlıkları değişmeler yaşamış, ürün elde edildikçe yani üretim yapıldıkça dönemsel olarak ödenen köy bakkalına yapılan borçlanma yerini kredi kartları ile şehirdeki süper-marketlerden alışverişe bırakmıştır.

Buradan anlaşılacağı üzere köyde bazı alanlardaki eski pratikler tamamen terk edilirken bazı alanlarda ise devamlılığını değiştirerek sürdürebilmiştir.

Geçmişte tarım faaliyetlerinin geleneksel yöntemlerle yapıldığı ancak araştırmanın yapıldığı dönemde tarım faaliyetlerinde makineleşmeye geçildiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan köylünün temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin azalması ve tarım faaliyetlerinde geçmişe oranla ürün çeşitliliğinin daha fazla olması araştırmanın ortaya çıkardığı başka bir sonuçtur. Köylü, zaman içerisinde tarımda iş gücünün azalması ile geçim kaynağı arayışına girmiş, bu ise farklı sektörlerde çalışabilme donanımını elde etme zorunlulukları doğurmuştur. Bu durum köydeki genç kuşağı şehre doğru göçe yöneltmiş ve köy nüfusunun geçmişe oranla azalmasına sebep olmuştur.

Köyde süreç içinde yaşanan nüfus azalması yönündeki değişimin göç olduğu kadar çok çocuk yapma alışkanlığının azalması, eğitim düzeyinin yükselmesi, doğum kontrolü gibi faktörlerin de etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Kongar, yaşanan nüfus artış hızındaki azalmayı Türkiye'nin geneli için ortaya koymuştur. Kongar çalışmasında Türkiye'nin kalkınma politikasında sorunlardan biri olarak gördüğü hızlı nüfus artışının 1960'lı yıllardan sonra yüzde 2.5'ten yüzde 2.2'ye gerilediğini belirterek bu durumun Türkiye genelindeki nüfus azalmasına işaret ettiğini belirtmiştir (Kongar, 2008b: 386).

Yukarıda da bahsedildiği üzere tarım faaliyetlerinin azalması yanında tarımda ürün çeşitliliğinde artışın olması da bir başka yaşanan değişimdir. Geçmişte köylü daha çok buğday, arpa ve pamuk ekimi yaparken araştırmanın yapıldığı dönemde bu ürünlere mısır, yer fıstığı, ayçiçeği, zeytin v.b ürünlerin eklendiği, hatta diğerlerine oranla daha fazla işgücü ve emek gerektiren pamuk ekiminin köyde hemen hemen terk edildiği gözlenmiştir.

Yapılan tüm görüşmeler ve gözlemler sonucunda köyün sahip olduğu kültürel değerlerde ve yapısında toplumsal değişmeler ve dönüşmeler yaşandığı sonucuna

ulaşılmıştır. Bu sonuç, yaşanan toplumsal değişme ve dönüşme sürecine etki eden faktörler düşünüldüğünde benzer örüntülere sahip toplulukların birebir olmasa da toplumsal değişmeye maruz kalmış olabileceklerini düşündürmektedir. Köyde yaşanan toplumsal değişmelerin nedenlerine bakıldığında ise geçmişten bu yana tarımda makineleşme başta olmak üzere, eğitim düzeyinin yükselmesi, teknolojik gelişmeler, sanayileşme, kitle iletişim araçlarının ve ulaşımın gelişip yaygınlaşması gibi değişkenler sayılabilir.

Köy ve köylü bu çalışma ile geçmişi anımsamış, yaşamış olduğu fakat pek fark edemediği kültürel değişmeyi, sorulan sorular ve yapılan sohbetler sonucunda fark edebilmiştir. Bu yönüyle bu araştırma hem araştırmacı hem de Bahçe Köyü sakinleri için ilginç bir deneyim olmuştur.

Sonuç olarak araştırmacı Osmaniye iline bağlı Bahçe Köyü'nde yapılan bu etnolojik araştırmanın, köyün kültürel değerlerini kayıt altına alması ve benzer araştırmalara kaynaklık etmesi bakımından yararlı olacağını umut etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşin, Sina (2002). “Siyasal Tarih (1908-1923), Savaş Sırasında Toplumsal Değişmeler”. (Ed: Sina Akşin, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan), *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980* (s. 63-64). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aydın, Suavi (2003a). “Berder”. (Ed., Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi. s. 132-133.
- Aydın, Suavi (2003b). “Nüfus Dinamiği”. (Ed., Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi. s. 638.
- Balaman, A. Rıza (1982a). *Evlilik Akrabalık Türleri: Sosyal Antropolojik Yaklaşımla*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Balaman, A. Rıza (1982b). *Te-ve Köyü Genel Etnografyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- Balaman, A. Rıza (1983). *Gelenekler, Töre ve Törenler*. İzmir: Betim Yayınları.
- Baraz, Nesrin (1998). *Halkbilime Genel Bakış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Yayınları.
- Boratav, Korkut (2000). “İktisat Tarihi (1981-1994), Tarımın Ticaret Hadleri”. (Ed: Bülent Tanör, Korkut Boratav, Sina Akşin), *Türkiye Tarihi 5, Bugünkü Türkiye 1980-1995* (s. 177-181). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Cüceloğlu, Doğan (1997). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelik, Akif Bilge (2008). *Fıkra-i İslahiye*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. http://kutuphane.ksu.edu.tr/etez/sbe/T00873/Akif_Bilge_Celik_Firkai_Islahiy_e.pdf: (Erişim Tarihi: 05.12.2011).
- Daninos, Andre Morali (1973). *Cinsel İlişkiler Sosyolojisi* (Çev.: Tiryakioğlu, S.), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Demirer, Ercüment (1968). *Din, Toplum ve Atatürk*. Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Dündar, Can (2004). *Köy Enstitüleri*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Emiroğlu Kudret (2003). “Ekonomi”. (Ed., Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi. s. 255-257.
- Erkan, Rüstem (2004). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Erkoçak, Mehmet (1998). *Osmaniye Yöresinde Ağıtlar ve Türküler*. Osmaniye: Osmaniye Belediyesi Kültür Yayınları.
- Erkoçak, Mehmet (2003). *Bütün Yönleriyle Osmaniye Folkloru*. Osmaniye: Yimtaş Ofset Matbaacılık.
- Ersöz, A. Günindi (1999). *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı.
- Fidan, Nurettin ve Erden, Münire (1998). *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Fromm, Erich (1995). *Umut Devrimi* (Çev.: Yeğin, Ş.), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gönen, Emine ve Hablemitoğlu, Şengül (1993). *Toplumsal değişme Sürecinde Aile: Yapı, Etkileşim ve İşlevleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Gürsoy, Akile (2005). “Günümüzde Sosyal Bilimler ve Sağlık”. (Ed: Kümbetoğlu Belkıs, Hande Birkalan). *Gelenekten Geleceğe Antropoloji* (s. 90-96). İstanbul: Pilon Yayınevi.
- Güvenç, Bozkurt (1985). *Kültür Konusu ve Sorunlarımız*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, Bozkurt (1995). *Kültür ve Eğitim*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Güvenç, Bozkurt (2005). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Halaçoğlu, Yusuf (1973). “Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân”, *Tarih Dergisi*, Sayı 27 (İstanbul 1973), s. 1-3.
<http://www.iudergi.com/tr/index.php/tarih/article/viewFile/2363/1979>
(Erişim Tarihi: 13.12.2011).
- Haviland, A. William (2002). *Kültürel Antropoloji* (Çev.: İnanç, H. Çiftçi, S.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- İpek, İsmet (2007). “Fırka-i İslahiye ve Osmaniye”
http://www.kinikgazetesi.com/index.php?mode=detay&index_id=1233
(Erişim Tarihi: 05.12.2011).

- Kıray, B. Mübeccel (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kongar, Emre (2008a). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, Emre (2008b). *21. Yüzyılda Türkiye, 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkusuz, M. Refik (1998). *Uluslararası Belgelerde ve Türk Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlükler*. İstanbul: Özenk Matbaacılık.
- Kottak, C. Phillip (2002). *Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Genel Bir Bakış*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Malinowski, Bronislaw (1999). *İlkel Toplum*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev.: Akınhay, O. Kömürcü, D.), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Ozankaya, Özer (1977). *Toplumbilime Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özbudun, Sibel (2003). "Diffüzyonizm". (Ed., Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi. s. 219-220.
- Özbudun Sibel, Şafak Balkı ve Altuntek, N. Sibel (2007). *Antropoloji Kuramlar, Kuramcılar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Politzer, Georges (1987). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. (Çev.: Düz, A), Ankara: Doğa Yayıncılık.
- Strauss, C. Levi (1997). *Irk, Tarih ve Kültür*. (Çev.: Bayrı, H. Erdem, R. Oyacıoğlu, A. Ergüden, I.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Şenel, Alâeddin (1995). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*. Ankara: Metis Yayınevi.
- Tezcan, Mahmut (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tezcan, Mahmut (2000a). *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tezcan, Mahmut (2000b). *Türk Yemek Antropolojisi Yazıları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Timuçin, Avşar (2000). *Düşünce Tarihi I, Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları, Tarihöncesi'nden Rönesans'a*. İstanbul: Bulut Yayınları.

Yamaner, Şerafettin (1999). *Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim, Değişimin Felsefesi ve Toplumsal Özü*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Yörükoğlu, Atalay (1998). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, Atalay (2008). *Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.

<http://www.astroset.com/bilgi/astroloji/enlem.htm> (Erişim Tarihi: 14.05.2011).

<http://www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=osmaniye> (Erişim Tarihi: 14.05.2011).

EKLER**Ek-1****Kaynak Kişiler**

Sıra	Adı soyadı	Yaşı	Öğrenim Durumu	Mesleği
1	Abdurrahman Üzüm	49	İlkokul	Ticaret
2	Ahmet Poyraz	88	Ortaokul	Emekli
3	Ali Poçulu	77	Okur-yazar	Çiftçi
4	Bahattin Poçulu	52	Lise	Esnaf
5	Cabir Delibıçak	44	Lise	Emekli
6	Dursun Poçulu	72	İlkokul	Çiftçi
7	Ebeş Ali Erdoğdu	57	İlkokul	Çiftçi
8	Elif Poyraz	83	Okur-yazar değil	Ev hanımı
9	Fadime Düzgün	80	Okur-yazar değil	Ev hanımı
10	Hidayet Poçulu	55	Okur-yazar	Ev hanımı
11	H. Mehmet Nalbant	85	İlkokul	Çiftçi
12	Hacı Poçulu	81	İlkokul	Çiftçi
13	Halil Bozdoğan	87	İlkokul	Çiftçi
14	Hanife Bozdoğan	71	Okur-yazar değil	Ev hanımı
15	Hüseyin Poyraz	65	İlkokul	Çiftçi
16	İdris Poçulu	42	Ortaokul	Çiftçi
17	İsmail Demircioğlu	62	İlkokul	İnşaat ustası

18	Kenan Poçulu	8	Okuryazar	Öğrenci
19	Kadir Keçebaş	63	Üniversite	Emekli
20	Mehmet Bozdoğan	37	Üniversite	Memur
21	Mehmet Poçulu	56	İlkokul	İnşaat ustası
22	Mete Poçulu	22	Lise	Memur
23	Mustafa Poyraz	81	İlkokul	Çiftçi
24	Mahire Poçulu	51	İlkokul	Ev hanımı
25	Mehmet Kalkan	91	İlkokul	Çiftçi
26	Mustafa Poyraz	81	İlkokul	Çiftçi
27	Nuran Bozdoğan	29	Lise	İşçi
28	Orhan poyraz	48	İlkokul	Çiftçi
29	Ömer Ali Poyraz	60	İlkokul	Çiftçi
30	Sayım Benli	77	İlkokul	Çiftçi
31	Savaş Poçulu	26	Yüksekokul	Teknisyen
32	Şakir Poçulu	52	İlkokul	İşçi
33	Sebahattin Poçulu	41	Üniversite	Memur
34	Şefre Benli	75	Okur-yazar değil	Ev hanımı
35	Şirin Poçulu	75	Okur-yazar değil	Ev hanımı
36	Tolunay Poçulu	17	Lise	Öğrenci
37	Veli Özsu	68	İlkokul	Çiftçi
38	Yahya Delibıçak	68	İlkokul	Emekli

39	Yusuf Ertan	71	İlkokul	Çiftçi
40	Yusuf Tomurcuk	51	İlkokul	Ticaret

Ek-2

Ali Babanın Gazı

Ali babanın gazı	Etrafa baktı dik dik
Tilki ile karısı	Sağı solu dinledi
Kızdı gece yarısı	Bulsam bir delik dedi
Birbiriyle atıştı	Hemen kümese dalar
Ne durdu ne yatıştı	Tavukları yakalar
Bu sürekli didişme	Karnımı doyururum
Tırmalama çekişme	Birazda kuvvet bulurum.
	Bir de ne görsün bir gaz
Tilkinin getirdiği	Bağırıyor avaz avaz
Upuzun bir kemiği	Tilki bu işe şaştı
Karısı kaptı kaçtı	Gaza doğru yaklaştı
Tilki kaç gündün beri açtı	Dedi kim der sana gaz
Hiddetini yenerek,	Gaz böyle güzel olmaz
İçinden söylenerek	Olsan olsan bir kuşsun
Tilki ininden fırladı	Kırda unutulmuşsun
Kendini oyaladı,	Sana çoktan aşığım
Geceydi, mehtap vardı,	Bak ben ne kadar şıkım
Yıldızlar parıldardı	Gel seyahat edelim,
Rastlayarak bir nehir	Şehre kadar gidelim
Dedi yakındır şehir	Dünya görelim biraz,
Şimdi şehre varayım,	Bin sırtıma etme naz
Yeni kısmet arayım	Vurdu gazı sırtına
Yolda görüp bir çiftlik	Koptu çiğli fırtına

Ayşe kadın uyandı,
 Önce yangın var sandı
 Açtı penceresini
 Duydu gazın sesini
 Anladı çok geçmeden
 Akşam güneş batarken
 Kırdı unutmuş gazı,
 Tilki de tutmuş gazı
 İndi elinde şamdan,
 Paldır küldür yukardan
 Haykırdı kaba saba
 Nerdesin Ali baba
 Gazımız getmiş elden
 Hala uyuyor musun sen
 Ali baba atladı
 Yatağından ansızın
 İzlerini hırsızın
 Arayarak yürüdü
 İçini kan bürüdü

Tilki fakat kurnazdı
 Artık azdıkça azdı
 Kayalardan aşıyor
 Rüzgâr gibi koşuyor
 Karşı tepeyi aldı
 Sevincinden ıslık çaldı
 Artık yıldızlar sönmüş
 Tilki ormana dönmüş
 Yuvasına giriyor
 Güneşte beliriyor

 Ali babanın çocukları
 Baba gene şehre git
 Gaz piliç ördek al
 Bize getir dediler (H.
 Bozdoğan'la yapılan görüşmeden, 06
 Ekim 2010).

Ek-3

Elif Garı'nın Ağıtı

Gaynar gazan gapak dutmaz,
Hayalin garşımdan getmez.
İki tane var gayınım,
Musa'mın yerini dutmaz.

Gadanı alıyım Döndü,
Bilirim ciğerin yandı.
Senin ağan, benim sunam,
Yemen çöllerinde galdı.

Gadanı alıyım garı,
Farı³² deli gönlüm farı,
Senin de oğlun varıdı,
Fes gülgülü³³ yağlık sarı.

Hele oğlancım hele,
Gel ha³⁴ çiftçelerim gel ha.
Musa da Yemen'de galmış,
Omar da yanında bile.

Ağamında gızı Meryem,
Ne genden³⁵ ediyon seyran.
Musa, Memmet orda galmış,
Ben de etdim gara bayram.

Gadanı alıyım cepken,
Cepken gola dar geliyor.
Çift gedip de tek gelmesi,
Hepsinden zor geliyor.

Su gıyında biter söğüt,
Verseler de almam öğüt.
Yemen'e geden askerin
Hepisi de seçme yiğit.

Heçildi³⁶ göönüm heçildi,
Taburlar ayrı seçildi.
Yemen'e geden askerin,
Donu sarıdan biçildi.

³² Farı: Vazgeçmek, Feragat etmek.

³³ Fes Gülgülü: Gül kırmızısı

³⁴ Gel ha: Çabuk gelin, geliveriniz.

³⁵ Genden: Uzaktan

³⁶ Heçildi: Hiçe sayılmak

Kahve de Yemen’de biter,
 Gına efil efil tüter.
 Goyverin de Musa’m gelsin,
 Zabidin³⁷ ettiği yeter.

Eşim derde bulanırım,
 Kalkar huğu dolanırım.
 Enere³⁸ Musa’m gelirse,
 Heybe dakar dilenirim.

Bahçe’nin de ardı dağlar,
 Yağlıgını gıvrak bağlar.
 Goyverin de Musa’m gelsin,
 Yemen’de oturan ağalar.

Bazar’ın³⁹ da çifte yolu,
 Gede gede gavışıyor.
 Şöyle döndüm baktımıdı,
 İnce Musa’m savışıyor.

Musa’m bana köynek verdi,
 Al da şunu galdır deyi.
 Borazanlar çalınıyor,
 Ladıf bize uysun deyi.

Ağamın da adı Köse,
 Sağ yanında atlas kese.
 Evim malım feda olsun.
 Bedel versin Poyraz Köse.
 (Erkoçak, 1998: 16-18).

³⁷ Zabit: Jandarma subayı

³⁸ Enere: Eğer.

³⁹ Bazar: Pazar yeri (Osmaniye ve Kadirli’nin yöredeki eski adı)

Ek-4

Eşya-Çeyiz Sözleşmesi

11 - 8 - 976

<u>Adet</u>	<u>İncisi</u>	<u>Fiyatı</u>	<u>Tutarı</u>
2	manşon	100	78225 Para
2	Düğüncü	50	200
4	Turluk kumaş	100	100
19	materyal tabakası	3000	400
4	adit bilensik	1500	78775 Lira
182	parça adit		3000
			6000
			78775 Lira

Yukarıda yazılı sezonluk adit aköz ve zeynep
Eşyası için tutar 78775 Lira olarak belirlenmiştir.
Her yıl bu tutarın altında eşyalar
açılan babas ismapiş Demir C ve Kuzbala
Ali Paşa hanlığında açılan ve keçe tabakası
açıldıkça bu bir para aköz senedi
ismapiş Demir C ve Kuzbala eşyalar tutulur
aköz Kuzbala
açılan babas aköz
ismapiş Demir C
Eşyası

Şahit Halil Karapınar
Şahit Aköz Özgür

Bu aköz senedi keçe ruşnunda tutulmuş adit
aköz aköz imzalarıyla keçe ruşnunda aköz aköz
Tutulmuş Eşyası 11 - 8 - 976 Bahçe Köyü
AZA AZA

Ek-5

Çeyiz Listesi

Eşya Çeyiz Sıradı

Adet	cinsi	Fiyatı	Tutarı
3	Kot. yatah	3000	9000
1	apahı mahne	1500	1500
1	Bay dolaba	4000	4000
1	ici dala Bıfı	2500	2500
1	ici dala dilleit çimbe	3000	3000
1	ici dala sandık	6000	6000
2	limon tekm	75	150
1	Kar yaka	350	350
1	mabit kış	500	500
1	Formika çimbe mozo	375	375
6	demir şandalye	89	550
1	Pulahlı Ratyo	1500	1500
3	Sakba	100	300
50	muftelıy porselın bardak	20	1000
2	çimbe kelme	50	100
10	Pahır kap muftelıy	20	2000
32	E-liman çimbe muftelıy	25	1000
1	Sac tuttu elik.		200
1	valiz iç dala	1000	1000
2	ontep kılma	250	500
1	Batolonye	350	350
4	Turlık capd	100	400
2	Daha çimbe	250	500
		100	200
		100	500
		200	400
			38275

Ek-6**Koku (Hikâye)**

Koca Hürü⁴⁰ bir bahtsız gelin. Mevla'm boy bos (boy pos) vermiş, güzellik vermiş, varlık vermiş. Her şeyi vermiş de iki şeyi esirgemiş, onu bir kadının endamı yerine bir erkeğin endamıyla süslemiş. Pehlivan gibi iri yarı erkek yapılı bir kul yaratmış. Kadın işlerinden öte, erkek işlerinin de üstesinden gelsin istemiş. İstemiş de onun kaderini iri cüsseli olduğu için “koca” sıfatı yakıştırılan Poyraz Mehmet'e yazmış. Harmanda hayvanların sırtına çuvalları yükletirken kollaştıklarında,

Koca Poyraz:

Hey kurban olduğum rabbim. Ne güzel de yazgı yazıyon. “Bitli bitliye, kürklü kürklüye” yazdığın gibi görklüyü de görklüye yazmışsın da Hürü gulunu bana eş etmişsin. Aha bundan kerî⁴¹ ben gardaşı nediciyim. Dut avrat şu kolumdan, deyip kollaşırır, buğday çuvallarını pamuk çuvalıymışçasına atın semerinin yanına dayayıverirlermiş.

Görklü tanrının Hürü kulundan esirgediği öteki şey ise her kadının olmazsa olmazı, asla vazgeçemeyeceği bebeciğiymiş. Bebeği olmazmış Hürü gelinin. Ocaklara gitmiş, muskalar yazdırmış, otlardan çöplerden ilaçlar yapmış, yaptırmış...

Kim ne söylerse inanmış, çalmadık kapı, uğramadık ocak koymamış bildiği, duyduğu yerde. Adaklar adamış. Dualarla senalarla yatmış kalkmış, her seferinde umutla beklemiş gebeliğin belirtilerini. Beklemiş yıllarca “Allah'tan umut kesilmez” diyerek. Allah'tan umudunu kesmemiş ama yüreğinin umudu üzülmüş, çaresi kesilmiş. Boynu bükülmüş, melül mahzun dinelip⁴² kalmış.

Hep böyle kalacak değil ya Hürü. Hamile gelinlerin şişine şişine, böbür böbür böbürlenerek, karınlarını okşayarak, kimi kıskandırırçasına, kimi halis dileklerle “Allah olmayanlara da versin” dualarına hep “âmin” diyerek ömrünü tüketecek değil ya! Elbet bir çaresini bulacaktı. Gecelerin uzunluğuna kısalığına bakmadan uykularını yitirerek düşündü. Rüyalarında kundak sardı, beşik salladı. Çocuk ağlamalarıyla uyandı derin uykularından. Gündüzleri iş görürken hayaller kurdu.

⁴⁰ Hürü: Hûri isminin yöresel söylenişi

⁴¹ Bundan kerî: Bundan sonra, bundan böyle

⁴²Dinelip kalmak: Çaresizlikten hiçbir şey yapamaz olmak, umutsuzluğa düşmek

Kollarına aldığı her eşyaya bebeğiymiş gibi davranır oldu. Çeyizinde getirdiği bebek elbiselerini, patiklerini, berelerini, kundak bezlerini olmayan bebeğine giydirdi. Donatıp süsledi hayal bebeğini hayal dünyasında. İş görürken ninniler söyledi ona. Ahdetmişti bir kere bir bebeğe sahip olmaya. Olacaktı da.

Giydirecek, süsleyecek, ninniler söyleyip uyutacak, uykularını böle böle büyütecekti. Kendi doğuramadığına göre, başkasına doğurtacaktı. Hem Mehmet’i zürriyetsiz mi kalacaktı. Ocağı sönüp gidecek miydi Mehmet gibi bir yiğitin. Onun ocağının sönüp gitmesine kul razı olsa Allah razı olmazdı. Allah’ın razı olmayacağı bir işten de hayır gelmezdi. Kul olarak kendisi de Mehmet’in ocağının sönmesine razı değildi. Bu ocağın ilelebet tütmesinin tek çaresi kalmıştı bundan sonra. O da Mehmet’in yeniden evlenmesiydi. Evlendirecekti Mehmet’ini. Hem de kendi elleriyle. Mehmet’in kendisi evlenirse üstüne kuma getirmiş olurdu da Hürü evlendirirse gelen gelin kuma olmazdı. O olsa olsa ‘küçük gelin’ olurdu. Büyük gelin, abla olarak onun üstünde durur, çekip çevirir, yol gösterir, kardeş kardeş geçinip giderlerdi.

Bir gece “Allah’ın emrine yatmışlar”, yunup yıkanmışlar, uyumadan önce de çocukları olsun diye birlikte dua etmişlerdi. Hürü, kaç bin kere ellerini tanrıya açmıştı da hep böyle boş kalmıştı elleri. Yine boş kalacaktı. Ellerini yüzüne çaldı.

Ansızın:

—Memmet! dedi. Memmet ben çocuk istiyom!

Mehmet bir anlam veremedi onun böyle birden bire “Ben çocuk istiyom” deyişine. Kendi de istiyordu ama yüce Mevla vermiyordu işte. Yoksa kendisinin kısır olduğunu mu ima etmek istiyordu. Şaşkın şaşkın Hürü’nün gözlerinin içine baktı.

—Bu da nerden çıktı şimdi, durup dururken. Yoksa sen bana... Kısır mısın diyon diyecekti ki sözünü kesti Hürü.

—Hee! Ben sana gıyamıyom. Senin zürriyetsiz galmana göynüm gayıl⁴³ olmuyor.

—Eee ne yapalım yani. “Vermezse mabut, neylesin Mahmut”

—Rabbim bana vermiyor belkim⁴⁴. Kim bilir belki de sana verir.

⁴³ Gönlü gayıl olmamak: Gönlü razı olmamak

⁴⁴ Belkim: Belki, belki de

—Ne yani şimdi sen... Boşanmak mı istiyorsun diyemeden lafi ağzında kaldı.

—Şimdi ben diyom ki Memmed'im, gözüm açıp gördüğüm, gönül verip sevdiğim aslan Memmed'im, ben diyom ki, sana bir avrat alsak.

—Ne! Ne! Kız ne diyon sen! Ağzından çıkan lafi kulağın duyuyo mu?

—Ne varmış ağzımdan çıkanda. Duyuyom ya duymam mı?

—Olmaz, dedi Mehmet.

Bu teklif biraz da hoşuna gitmişti ama bir anda 'peki olur' demesi yakışık almazdı. Kim bilir belki de Hürü ağzını arıyordu. Çocuksuz kalmamak için yeniden evlenmeyi düşünüp düşünmediğini öğrenmek içinse bu teklif, Mehmet'in öyle bir niyeti yoktu. Yoktu yok olmasına ama Hürü'nün içine bir kurt düştü de ağız arıyorsa, o kurdun kemirerek açtığı yarayı kapatmak zor olacaktı. Mutlulukları bozulacak, huzurları kaçacak, gönül hoşnutlukları gönül kırgınlıklarına dönüşecek, sonra da kaybolup gidecekti.

—Niye olmasın, dedi Hürü. "Ellere adet de bize bed adet mi?"⁴⁵ Herkes iki avrat alıyo. İki avrat Memmed'ime çok mu? Niye olmasın, bal gibi olur. İki değil dört avrat Memmed'ime gurban olsun! Sana bir gelin alırım. Ben çalışırım, o doğurur. O doğurur ben bakar büyütürüm. Ben doğuramıyom işte.

—Olmaz, dedi Mehmet. Hemen arkasından ilave etti. İki avrat almak dürüst adam işi deal (değil). Ben evlenmem.

—Ne yani evlenmeyip de kör ocak⁴⁶ mı galıcın⁴⁷. Ben evereyim de seni, sen elinden geliyosa evlenme. Mecburu evlenicin herif, mecburu evlenicin.

—Tövbe estağfurullah. Yahu kadın sen delirdin mi? Bütün avratların ödü kopar herif evlenecek diye. Sen kalkmış "herifi evereçğim" diyon. İyi düşün hele. Aklına bir ziyan olmasın.

—Eyi düşündüm Memmed'im. "Boşa goydum dolmadı, doluya koydum almadı." Seni zürriyetsiz koymaya da göynüm gayıl olmadı. Ben seni evermeyi eyiden eyiye aklıma koydum. Evereyim ki hem sen zürriyetsiz kalma, hemi de ben bir kundak sarıp bebek beleyim. Kucağıma bir çocuk alıp bağıma basayım. Doya

⁴⁵ Ellere adet bize bed adet mi: Bir başkasının yapabildiği işi kendisinin de yapmasının garip olmadığı.

⁴⁶ Kör ocak: Soyun tükenmesi

⁴⁷ Galıcın: Kalacaksın

doya koklayayım. Ellerin çocuklarına sarılıyom da anaları benden kıskanıyorlar. Nazarım değer diye korkuyorlar. Utanmaz arlanmaz karılar nazarım değmesin diye ellerine tükürüp bana göstere göstere arkalarına çalıyorlar. Zoruma gidiyo Memmedim. Vallaha zoruma gidiyo. Utanmasam çocukluğumda yaptığım gimi⁴⁸ çöplere çabıt⁴⁹ dolayarak bebek yapıp, onu geydirip kuşadıp, süsleyip püsleyip seviciyim⁵⁰ amma Koca Hürü olan adımız bu seferde Deli Hürü olucu.⁵¹ Hı Memmet! Çöpten bebek yapsam da ona nenniler söylesem, en başta, en birincisi sen “bizim avrat delirmiş” demen mi? Den⁵² Memmedim. Herkes der. Bilmezler ya içimdeki derdin ataşının beni nasıl yaktığını. Sen bile bilemiyon işte. Bu dert yalnız benim derdim mi? Biz seninle hayat ortağı, dert ortağı değil miyiz! Yatak ortağı, yastık ortağı, kaşık ortağı oluyok da niye dert ortağı olamıyok emmoğlu. Sen benim bu derdime de ortak olucun.⁵³ Ortak olucun ki...

—Tamam, tamam, dedi Mehmet. Ben senin derdiyin ortağı değil miyim sanıyorsun. Senin derdin benim de derdim. Yalnız bu derdin çaresi...

—Çaresi maresi bu, dedi Hürü. Çare sandığım teknil işlerin hepsini yaptım ben. Olmuyor işte olmuyor!

—Allah Allah! Fesübhanallah! Yahu kadın!

—Sus emmoğlu. Yahusu mahusu yok bu işin. Benim önümden aykırı gelmeye çabalama. Eyî düşünürsen benim haklı olduğumu görecan (göreceksin). Hadi yat şimdi. Sabah ola hayrola. Ha! Bir de evlilik çağına gelmiş kız oğlan kızlardan birini beğen. Beğen de bana haber ver. Gerisine karışma sen.

—Kız oğlan kız olur mu be! Biz evlenirsek niye evleniciyiz? Çocuk olsun diye. O halde daha önceden doğurganlığı bilinen bir dulavrat olmalı deal mı?

Dulavrat olmaz Memmed'im. O ekeşmiş⁵⁴ olur. Bizim huzurumuzu bozar. Kız olsun ki gözünü açıp seni görsün. Eline değen ilk erkek eli senin elin olsun. Seni benim kadar sevsin, sana benim gibi bağlansın. İkimiz de seni seviyor olunca

⁴⁸ Gimi: Gibi kelimesinin yöresel söylenişi

⁴⁹ Çabıt: Çabut, bez

⁵⁰ Seviciyim: Seveceğim, sevmek istiyorum

⁵¹ Olucu: Olacak

⁵² Den: Dersin, söylersin

⁵³ Olucun: Olacaksın, olmalısın

⁵⁴ Eke, ekeşmiş: kurnaz, deneyimli

sevdiğimizin hatırına birbirimize katlanırık. Hem ben büyüklüğümü gösterir onu idare ederim. Ekeşmiş dulavratlarla baş edemem ben.

Alaca şafakla, kuşların cıvıdamaya başlaman önce vıcırdaştıkları bir sırada ağlayarak dünyaya merhaba diyen bir bebekle aynı anda uyandılar güne. İçi “cız” etti Hürü’nün. Yüreğinin başında kelebekler uçtu. Gönül bahçesinde her renkten her kokudan çiçekler açtı. Başını kaldırıp burnunu uzatarak kokladı havayı. Derin derin nefesler çaktı içine. Evinin sessizliğini bebek ağıtlarının bozacağı, bebek kokularının odaları dolduracağı, şu gamlı kasvetli evi cennet bahçelerine çevireceği günü hayal etti. Beşik sallayıp ninniler mırıldanmaya başladı. Dilinde ninni ezgileri, gönlünde çocuk özlemiyle Mehmet’in yanına vardı.

—Tembel tembel ne yatıyon. Kalk gâri. Kalk da işimize...

—Aman! Kalksam ne olacak, kalkmasam ne olacak. İşi gücü kimin için yapacağım, diyecekti çocuksuzluklarını ima ederek, demedi. Zaten üzgün olan eşini üzmemek istemedi. Eli işe varmıyor, çalışmak istemiyordu. Bu uyuşukluğuna çocuksuzluğunun sebep olduğunu biliyordu, ama bilmezlikten geliyor, ne kendine ne de başkalarına itiraf etmekten çekiniyordu. Ellerini “her şey boş” dercesine savururken, söylemek istediklerini düğümlenen boğazından içeri indirdi. Yutkunup kaldı.

—Oğlan olmuş dedi Hürü. Kalk da evlerini taşlamaya git.

Âdettendi. Oğlan çocuğu olan ev, göz aydına gelenler tarafından şakacıktan taşa tutulurdu. Gelenler meydan okurcasına naralar atarlardı. “Bir yiğit doğmuş diyorlar, görelim nice yiğitmiş! Çıksın hele er meydanına da boy ölçüştürelim” türünden sözlerle meydan okurlar, taş atarlardı. Oğlan babası da gelenleri karşılar; “Daha küçük emmisi (amcası)! Hele bir büyüsün, görürsün o zaman ne türlü yiğit olduğunu!” nevinden cevaplar vererek tebrikleri kabul eder, misafirlere çerez ikram ederek uğurlardı.

Oğlu olduğu zaman bir komşunun evini taşıyarak kutlamamak komşuluğa yakışmazdı. Poyraz Mehmet’in de gitmesi gerekiyordu.

—Sen gelmeyecek misin?

—Ben gelmem.

—Niye?

Gelmem işte. Gelirsem, ellerine tükürüp, arkalarına çalmayla yetinmezler de Köz suyu sayarlar⁵⁵, kurşun dökerler âlim Allah. Heç de haset etmiyom⁵⁶ amma (ama) öyle saniyo avratlar.

—Boş ver sen avratları. Emmoğlundan ayıp olur. Yahu el mi bunlar. Emmimizin uşağı. Senin nazar etmeyeceğini bilmezler mi?

—Bilirler bilmesine de, gene de ne olur ne olmaz diye okuyup üflemeden geri durmazlar. Hem biliyor musun Memmet, onlara kalırsa ben tıbıkalıyım⁵⁷. Küçükken yumurta kabuğuna basmışım da Allah beni cezalandırmış. Hayatın kaynağı, canlıların anası, her canlının meydana gelmesine sebep olan yumurtanın kabuğunu ayakaltında çiğneyip saygısızlık ettiğim için Allah bana çocuk vermiyormuş. Bilmez misin, gökte uçanlarla, yerde sürünenler, bütün kuşlar, tusbağalar (kaplumbağa), kurbağalar, hatta yılanlar bile yumurtadan çıkıyor. Gök ile yere, onun mahlûkatına saygısızlık edeni Allah böyle cezalandırmış. Hı Memmet? Essahtan ben tıbıkalı mıyım? Göklere ve yerlere karşı bir saygısızlık mı yaptım? Allah beni cezalandırıyor mu? Ben tıbıkalıysam, Allah beni cezalandırıyorsa, peki Memmed'im senin günahın ne? Sana niye bir evlat vermiyo?

—Ne bileyim ben. Beni de tıbıkalı biriyle evlendiğim için cezalandırıyor zahir!⁵⁸

—Ne yani sence de ben tıbıkalı mıyım?

—Ne tıbıkası güzel Hürüm! Senin adın gibi kendin de bir meleksin. Meleklerin çocuğu olur mu? Sen meleksin de onun için olmuyor çocuk. Dua et Allah'a da seni meleklikten çıkarıp kul yapsın, bak bakalım o zaman nasıl çocuğun oluyor. Hem takma aklını böyle şeylere. Yumurta kabuğuna basmakla kısır olunsaydı, bütün tavuklar bir daha yumurtlamazdı. Tıbıka mıbıka da neymiş. Bazen oluyor işte. Bazı hayvanlar da doğum yapamıyor. Allah tarafından kısır yaratılıyor. Her şeyin bir vakti zamanı var. Kısır diye bildiğimiz hayvanlarımız bazen aradan yıllar geçtikten sonra doğurvermiyorlar mı? Sonra uzun yıllar bekledikten sonra

⁵⁵ Kız suyu saymak: Nazara karşı korlu külün suya atılması işlemi.

⁵⁶ Haset etmek: Kıskanmak, kötü niyet beslemek.

⁵⁷ Tıbıkalı olmak: Kısır, hastalıklı, uğursuz, doğurganlığı olmayan.

⁵⁸ Zahir (zağar öle): Herhalde, sanırsam.

çocuk sahibi olan ana babaları duyup görmedik mi! Hele sabırlı ol. Dert etme. Belki de senin bu can sıkıntın, sıtkı darlığın gebe kalmana mani oluyor. Sıtkıdarlık⁵⁹ etme.

Hürü ile Mehmet gidip gitmemeyi, nazar edip etmemeyi unutmuş, tıbikalılık üzerine konuşup dururlarken, Köyün kenarındaki dut ağaçlarının dibine çadır kurup eğleşen abdalların davulu ötmeye başladı.

—Tan davulu⁶⁰ çalınıyor, dedi Hürü.

—Tan vakti⁶¹ çoktan geçti, dedi Mehmet. Neredeyse güneş doğacak. Bu tan davulu değil. Ya karşılama havası, ya da övme havası. Övünç davulu bu övünç. Gene bizim edeler⁶² kimi övüyorlarsa.

—Kimi olacak, dedi Hürü. Bizim emmoğlunu. Aha bak davul sesleri gittikçe yaklaşıyor. Bak bu yana doğru geliyorlar.

Davul zurna sesi gittikçe yaklaştı, yaklaştıkça koygunlaştı. Abdal Bayram’la oğlu Cuma komşunun kapısına ulaştılar.

Davulcu Cuma, bir ava sinercesine yassılıp, davulun ritmine uyup keklik gibi gaydalayarak⁶³ kapıya yaklaşıyor içeri girecekmiş gibi yapıp aniden geri dönüyor, bir kartalın kanat açıp süzülüğü gibi hareketlerle geniş bir kavis çizerek davulcu Bayram’ın yanına gelip duruyordu. Bu hareketi tekrar tekrar yaptı. Her seferinde olmadık hünerler sergileyip durdu. Dönüyor, oynuyor, diz çöküyor, serçe gibi sekteliyor,⁶⁴ tokmağı davuluna bir bacak altından, bir üstünden vuruyor, at üstünde cirit oynama taklidi yapıyor, davulu başının üstünde tutarak meçikle⁶⁵ ritim tutup, kırık havaların ritmine uyup kıvırtıyor, yatıyor, yuvarlanıyor olmadık şaklabanlıklar yapıyordu. Arada bir davulla ritim tutmaya ara verip, boyun damarlarını oklava gibi şişirerek bağıırıyordu:

“Analı babalı olsun! Ömrü uzun olsun! Düğünü güzün olsun!”

Bebeğin babası, kapının önünde durmuş olanları gururla seyrediyordu. Sivri külahlı Türkmen borkünü alnından arkaya doğru kaydırđı. Bozulan sarığını borkün

⁵⁹ Sıtkıdarlık: Ruhsal bunaltı. Can sıkıntısı, üzüntü. Bir şeye sahip olmada can tezliği

⁶⁰ Tan davulu: Güneşin doğmasına yakın çalınan davul

⁶¹ Tan vakti: Sabaha karşı, güneş doğmadan önceki an.

⁶² Edeler: Davulcu abdallara yörede verilen ad.

⁶³ Gaydalamak: Adım attığı belli olmadan kaygan bir zemin üzerindeymiş gibi kayarcasına yürümek.

⁶⁴ Sektelemek: Tek ayak üzerinde, sekerek koşmak.

⁶⁵ Meçik: Davulun arkasından vurulan ince çubuk, ritim çubuğu

üstünde yeniledi. Sarığın ucunu sağ yanından aşağı doğru sarkıttı. Püsküllerini elleriyle okşayarak mutluluğunu açığa vuruyordu.

Abdal Cuma üç adım atarcasına hoplayıp, zıplayıp sekerek vardı, önünde diz çöktü. Davulu dizinin üstünde, çöven tutan sağ eli alınında selama durdu.

—Analı babalı olsuuun! Kesene bereket ağam! Allah göynüyün miradını versin!

Mutluluktan ağzı kulaklarına varmıştı acer⁶⁶ baba, yılış mılış ediyor,⁶⁷ dudaklarını toplayıp kapatmaya çabalasa da dişlerinin görünmesine engel olamıyordu. Sağ elini yeter bu kadar gösteri dercesine önce havaya kaldırdı, sonra göğsünün üstüne koydu.

—Sağ olasınız edeler! Sağ olasınız! Allah sizin de gönlünüzün muradını versin. Gönlünüzün muradına beni vesile kılsın. Ne istiyonuz?

—Ağanın eli mi tutulur ağam. Ne verirsen dedi Cuma.

—Yahu gönlünüzden geçen bir şeyler yok mu? Onu söyleyin, diye üsteledi yeni baba.

Pes perdeden övme havalara devam eden Bayram, zurnayı ağzından çıkarıverdi. Ortalığı bir sessizlik kapladı. Yüksek perdeden söylenmeye başladı:

—Ya gıgırtı ya beğerti ağam! Ağanın eli mi tutulur. Gâri sizin şanınıza şöhretinize. Ya gıgırtı, ya beğerti⁶⁸!

Onları uzaktan seyreden Hürü, gıgırtının, tavuk; beğertinin keçi veya koyun türü bir hayvan olduğunu biliyordu. İçinden “rabbim bana bir çocuk verse –kız veya oğlan fark etmezdi- gıgırtının, beğertinin lafı mı olur” diye geçirdi. Böğürtü verirdi âlim Allah. Tosun kurban ederdi. Boynunu büküp imrenerek baktı komşunun doğum şenliğine.

Cuma, babadan aldığı bahşişi yeterli görerek, yeni doğan bebeğin tüm akrabalarını dolaştı. Büyük anne ve babasına vardığında: “Ebeli dedeli olsun⁶⁹!”

Amca ve dayılarına vardığı zaman da: “Emmili dayılı olsun!” diye dua etti.

⁶⁶ Acer: Yeni

⁶⁷ Yılış mılış etmek: Sırıtmak, keyifli halin yüze yansması, gizleyememek.

⁶⁸ Ya gıgırtı ya beğerti: Koyun, keçi ya da tavuk, horoz kurban etmek.

⁶⁹ Ebeli dedeli olmak: Büyükanne ve büyükbaba ile büyümek.

Hala ve teyzeleri dolaşırken de “teyzeli halalı olsun, arkalı kalalı olsun!” diye diye cazgırlık yaparak, kadınların erkek çocuğuna daha çok arka çıktığı, kale gibi destek verdiği inancını dile getiriyordu.

Günler günleri kovaladı. Mehmet’ten hiç ses soluk çıkmadı. Taş aldı ağzına sustu. Hürü, kimi beğendiğini sordukça kaçamak cevaplar verdi. Bu işi Mehmet’e bırakırsa kıyamete kalacağını sandı Hürü. Mehmet’in yerine kendisi bir kız seçmeye karar verdi. Zaten biliyordu köyün bütün kızlarını. Fazla ince eleyip sık dokumasına da gerek kalkmadan, Ketsek Veli’nin kızı Elif’i aklına koydu. Nasıl etsem de bu işi Elif’e de annesine de çıtlatsam diye düşünüp dururken fırsat ayağına geliverdi bir gün. Elif’in annesi Cennet:

—Kele Hürü kızım, melek kızım, nolur sanki şu benim Elif’ime de ısdar (ıstar) dokumayı belletsen,⁷⁰ deyivermişti.

Köyde herkes ısdar dokumasını biliyordu ama Hürü gibisi yoktu. Herkes düz dokumayı becerirdi de evdime⁷¹ dokumayı, nakışlı dokumayı, pürçüklü dokumayı yapmak her babayiğidin kârı değildi. Hele de evdimenin nakışını nakışına, kilimin bir şakının deseninin öbür şakının desenine, alacasını alacasına denk getirmek, göbekli kilimse, göbeğini düzgünce orta yerine oturtmak her kadının harcı değildi. Kenar suyunu bile doğru dürüst çıkartamazlardı da Hürü’den yardım isterlerdi.

Elif güzel kızdı doğrusu. Doğan aya “sen doğma da ben doğayım” diyen türünden bir güzel. Çiçeği burnunda, yeni yetme, ak benizli, karakaşlı kara gözlü, fidan gibi, dal gibi... Kar gibi beyaz, pamuk gibi yumuşak tenliydi. Teni gibi başı da yumuşacıktı. Söz dinler, gönül kırmaz, nazlım, dili tatlı, saygılı hürmetli... Ağzında dili var, dişi yok bir taze idi. Mehmet de “he” derse olup bitmişti bu iş. “He” demeyip de ne yapacaktı Mehmet. Hem Mehmet’e hem de Elif’e “he” dedirtmek boynunun borcuydu artık.

Yaz geçip tarla işleri biter bitmez hemen ısdarını hazırladı. İplerini kök boyalarla kaynatıp boyarken çağırdı Elif’i öğrensin diye. Kelep kelep⁷² boyadan çıkartılan ıygı iplerinin⁷³ ayrı, geçki iplerinin⁷⁴ ayrı yumak yapılp, dokumaya

⁷⁰ Belletmek: Öğretmek.

⁷¹ Evdime: Renkli ve nakışlı dokuma türü. (Evdı-r-me): Acele ettirme, ağır ve özenerek doku.

⁷² Kelep kelep: İplerin sarmal şeklindeki hali.

⁷³ Iygı İpi: Dokunacak ıstarın ilk aşama İpi. Zemindeki İpi.

⁷⁴ Geçki İpi: Istarın motifinde kullanılacak rengârenk İpler.

hazırlanması sırasında da, Elif hep yanındaydı. Elif'i aklından geçirdiğini Mehmet'e çıtlatmış, alıcı gözle bakmasını duyurmuştu.

Mehmet de:

Sen Hûri, o Cennet'ten bir melek, hûriler de melekler de doğumsuzdur. Ulan avrat beni gene zürriyetsiz koyacaksın sen! Diyerek şaka yollu da olsa beğendiğini ifade etmişti ya! Bu kadarı yeterdi Hürü için.

Önce ısdar nasıl ıylırdan başladı Hürü. Elif'in annesini de aldılar yanlarına. Düz bir zemine birbirine belli uzaklıkta iki kazık çaktılar. Iygı ipinin bir ucunu kazığa bağlayıp tutuşturdular Elif'in eline. Kazıkların başına iki kadın oturdular. Elif kız, dolap beygiri gibi iki kazık arasında gidip gelmeye başladı. Elif, kazığın üstünden ipleri dolandırıp geçtikçe onlar da düğüm atıp ıygı iplerini kücülerdiler⁷⁵. Bu küçük bir azık torbası için yapılmış basit bir dokumanın ıygısıydı. Bu Elif için bir bellengeçti. Dokunacak torbalarla tarlaya, bağa bahçeye gidenlere azık konurdu. Çobançantası da denirdi. İçine kitaplar ıslanmasın diye deri astar geçirilirse okumuş insanların kitap çantası olurdu. Sonra heybeye, çuvala, karçına,⁷⁶ namazlağaya en sonunda da kilime sıra gelecekti. İyma işi bittikten sonra ısdara yerleştirdiler. Kücüsünü ve varan gelenini⁷⁷ ayarlayıp ısdar çubuğu ile çırpıp dokumaya hazır hale getirdiler.

Hürü, çeyizinde getirdiği, sonraki yıllarda dokuduğu bütün dokumaları serdi orta yere:

—Örnek beğen, dedi.

Elif, bu renk ve desen cümbüşünün içinde kendinden geçti. Bir eli belinde, bir eli ağzında hayran hayran seyretmeye başladı. Vardı "pıtrak" motifinin önünde durdu.

—Onu mu beğendin, dedi Hürü.

Omuzlarını kaldırarak vücut diliyle konuştu Elif. Hoşuma gitti ama ben bilemem siz daha iyisini bilirsiniz der gibiydi.

—Ona pıtrak derler, dedi Hürü. Çokluğu, üremeyi, aynı zamanda da bereketi temsil eder. Azık çantasına da yakışır doğrusu. İçine konacak yiyeceklere bereket

⁷⁵ Küçülemek: İstarın dokunan yerini sarıp, kalan ıygı ipini germe ve dokumaya devam etme işi.

⁷⁶ Karçın: Tek yüzü desenli, dikdörtgen biçimli, ağzı uzun kenarında olan çamaşır torbası.

⁷⁷ Varan gelen: Dokuma sırasında aşağı inen mekanizmanın yukarı tekrardan alınması işlemi.

siner. Doğurganlığın da temsilidir. Kız yoksa sen çok mu doğurucun nedicin? Diye takılmadan da edemedi.

Elif utandı hemen uzaklaştı o motifin önünden. Bir başka motifin önünde çakılıp kaldı. Sormaya da utandı ama eliyle işaret etti. Ya bu, bunun adı ne? Ne anlam ifade ediyor der gibiydi. Hemen anladı Hürü:

—Ona “eli belinde” de derler, “eli böğründe” de. Eli belinde diyenler; mutluluğu, sevinci, anneliği, dişiliği ve verimliliği anlattığını söylerler. Eli böğründe diyenlerse; umutsuzluğu, attığı taşın yerini almamasını, dolayısıyla düş kırıklığını, hayalleri gerçekleşmediği için eli koynunda kalmış gibi böğründe kalmayı temsil ettiğini söylerler. Bu bana tam uyuyor. Benim de elim böğrümde kaldı çocuksuzluktan.

Elifin annesi Cennet hemen atıldı:

—O nasıl söz! Daha yaştın ne başın ne! Kurban olduğum Allah verir inşallah.

—Âmin âmin, inşallah inşallah, diyerek desenleri süzmeye devam ettiler.

—Kenar motifleri bukağı⁷⁸ olsun, dedi Hürü. Bukağı takayım Elif’in ayağına ki bir daha benden ayrılamasın. Zaten o motifin manası da bu. Evlilikte devamlılığı, eşlerin birbirine bağlılığını, sonsuza dek birlikte olma umudunu temsil eder. Orta motife de pıtrak koyalım. O da bereketi temsil etsin. Kazanç ve ömür bereketiyle, pıtrak gibi birbirimize yapışıp, bukağılanmış gibi bağlanıp birlikte yaşayıp gidelim. İlerde bu motifin üç dört tanesini üst üste getirdik mi bir çuval dokuruz. Çuval deyip geçme! Çuval bir evin bereketidir. Çuval bir evin süsüdür. Renk renk zahire dolu çuvalları yüklüğe dizeceksin. Baktıkça gözün gönlün açılacak. Çuval düşman körüdür. Düşman eve gelmez ya, şayet gelirse dolu dolu çuvalları görünce çatlayıp ölür. Hem içi dolu olacak, hem de gösterişli olacak. İstemezsin, çekemezsin geleceğini düşünerek, gerekiyorsa, içine toprak koyacaksın, gene de yüklüğü boş bırakmayacaksın.

Elif’in annesi de tasdikledi Hürü’yü. Kıkır kıkır gülüştüler. Tam dokumaya başlarken ayağı çabuk birisinin gelip “kolay gelsin” demesi uğur sayıldığı için Elif’i dışarı gönderdiler. Sonra koşarak geldi içeriye:

⁷⁸ Bukağı: Binek hayvanlarının ayaklarına takılan ve hareketlerini kısıtlayan demir araç

—Kolay gelsin! Kolay gelsin! “Sen evme işin evsin!⁷⁹”, “Sen evme işin evsin!”

—Âmin, dediler. Dualarla senalarla başladılar dokumaya: Ya Allah ya Bismillah. Rabbi yessir... Rabbih zorlaştırma kolaylaştır. El bizden sebep Allahtan.⁸⁰ Yarabbi benim elim değil, Fadime anamızın eli. Onun eli hürmetine, işimizi kolay eyle. Dokumamızı güzel eyle, tez günde bitirmeyi nasip eyle...

Kış boyu motiflerin diliyle konuştular Elif ile Hürü. Çanta bitti, heybe başladı. Heybe bitti, çuval, sonra karçın. Kilime sıra geldiğinde Elif iyice ustalашmıştı artık. Hürü’ye sormadan da bazı örnekleri nasıl işleyeceğini biliyordu. Her motifin anlamını sormadan edemiyordu. Dalgın dalgın bakıp gitmişti bir motife.

—O “Yıldız”, dedi Hürü. O motife yıldız derler. Biliyor musun Elif, Allah bir çocuğu yaratıp dünyaya getirince, o çocuk için gökyüzünde bir de yıldız yaratmış. Yani senin anlayacağın herkesin gökte bir yıldızı varmış. O yıldız sönünce insanı da ölmüş. Yıldız kayıp düşünce de insan ecelinden evvel ölmüş. Yani gencecikken, bir kaza sonucu filan. O gökteki yıldızlar birbirlerine göz kırpışıp dururlarmış. Kimin yıldızı kimin yıldızına göz kırparsa, o insanlar yeryüzünde birbirleriyle iyi anlaşmışlar. Onun için onlara “yıldızı barışık” derlermiş. Bir de tersi olurmuş, gökteki yıldızlar birbirleriyle kırpışmazlarmış. Yıldızın sahibi insanlarda dünyada anlaşamazlarmış. Onlara da “yıldızı barışmaz” derlermiş. Bizim yıldızımız barışık herhalde ki seninle iyi anlaşıp gidiyoruz. O yıldızları mavi zemine sarıdan yapalım. Biri senin olsun, biri benim olsun, biri de Memmed’imizin. Üçümüzün yıldızı da birbirine barışık olsun.

—Yıldızın anlamını söylemedin abla.

—Yıldız işte, dedi Hürü. Yıldız ne anlama gelir bilmez misin? Erişilmezliğin temsili. Sonracığıma çokluğun, çok çok üretmenin temsili. Yıldız nameyi de hesaba katarsak, geleceğin temsili. Sen hangi niyete yaparsan o. Parlak renklerden yapalım ki geleceğimiz parlak olsun.

Hürü, usuldan usuldan “Mehmet’imiz”, “geleceğimiz”, “bukağı”, “pıtrak gibi yapışmak”, “yıldızı barışmak” gibi sözlerle Elif’in zihninde iz bırakmaya başladı. Sonraları imaları bırakıp şaka yollu müşterek hayat yaşayabileceklerini, bundan

⁷⁹ Sen evme işin evsin: Bir iş sakın yapılırsa kendiliğinden hızlanır.

⁸⁰ El bizden sebep Allah’tan: Başkaları da bizden, hep birlikteyiz, güçlüyüz ama işimizdeki başarıya Allah sebep olsun.

mutluluk duyacağını belirterek Elif kızı ikna etmeye çaba gösterdi. Elif her gün geldiği, aşını ekmeğini yediği, bazı geceleri, kandilin ışığında bile ısdarın arkasında uzun zaman çalıştıktan sonra, gece yatısına kaldığı bu eve alışmıştı. Evin horantasından⁸¹ saymaya başlamıştı kendini. Birlikte geçirdikleri mutlu günlerin ömür boyu süreceğine kendi de inanmıştı. Fazla nazlanmadı. Usta çıraklıkla başlayan ilişkileri, dostluğa, ahabplığa; dostlukları, birlikteliğe, ortaklığa kadar ilerledi.

Allah'ın emri, peygamberin kavline uyuldu. Uyuldu uyulmasına da Elif'in bir yaş daha büyümesi, biraz daha olgunlaşması için mühlet istendi. Yüzükler takıldı. Elif'in başı bağlandı. Nişanlı kız, gelinlik kız olarak giyimi kuşamı, başörtüsünün şekli, rengi değişti. Elif damızlık⁸² olmuştu. Ocak umuduydu.⁸³ İki aile birden üstüne titrer olmuşlardı.

Kara bir haber geldi Ceyhan ırmağı kıyısındaki Kesmeburun mezrasından. Irmağın karşı yakasındaki Tecirli köylüleri çiçek hastalığından kırılıp geçiyormuş. Hastalık bu, sınır dinler mi! Koca Ceyhan'ı atlayıp Kesmeburnu'na da gelmiş. Çiçeğe ilk yakalanan da Kara Hoca'nın hanımı Ümmü'ymüş. Ümmü tazecik gelin. Elinin kınası solmamış daha. Bebek doğurup anne olmanın mutluluğunu bile yaşayamamış. Yataklara düşmüş ki kalkmamacasına. Onun çiçeği "kudretten" gelmişmiş. Allah tarafından yani. Çiçek öyle çıkarsa savuşturulması zor olurmuş. Çiçeği "madraptan çıkarmak"⁸⁴ lazımmış. Vücuda dövme yaptırarak yani. Madraptan çıkarılırsa, bedeninin orasında burasında, ufak tefek, az ağırlı, az ateşli, birkaç yara ile atlatılmış.

Bu haberi duyunca içi cız etti Hürü'nün. Kendisi küçükken bir salgın olmuştu da akranları hep madraptan çıkarıp kurtulmuşlardı. Kudretten çıkaranlar da kimi ölmüş, kimi kör olmuş, kimi de çapar kalmıştı. Kaç yıldır adı batası çiçek batmıştı da adı bile unutulmuştu. Şimdi nereden gelmişti gene. Bir kere çıkaran bir daha çıkarmıyordu. Elif doğmadan önce bir salgın gelip geçmişti ama Elif kız çiçek çıkarmamıştı daha. Tez çiçek almalı, aldırılmalıydı Elif'e. Madraptan çiçek çıkarttırmalıydı ki, Elif'in o güzel yüzü çiçek bozuğu olup, çapar çupar⁸⁵

⁸¹Horanta: Hane halkı.

⁸²Damızlık: Tohumluk, üreyip çoğalmak için özel olarak seçilmiş.

⁸³Ocak umudu: Soyun devamını sağlayacağına inanılan kişi.

⁸⁴Madraptan çıkarmak: Bulaştırmak, yaymak, aşılacak.

⁸⁵Çapar çupar: Deride oluşan kalıcı izler, hoş olmayan

olmamalıydı. Gül yüzlü Elif'in, gül yüzü solmamalıydı. Yüz güzelliği bir yana kudretten çiçek çıkarıp, Elif kız ölmemeliydi.

Akşamdan bir haber çalkalandı köyün içinde: Çocukları çiçek çıkarmayanlar yarın sabah erkenden yıkanıp hazırlansınlar. Kesmeburnu'na madraptan çiçek almaya gidilecek diye.

Hürü sabah erkenden kalkıp iki tane at eyerledi. Elif'i bindireceği atı Mehmet'le birlikte süslediler. Günlük kullanılan yularını çıkarıp dizgin taktılar. Dizginin altına ayna, yanlarına çingirak ve püsküller eklediler. Küçücük sarı pirinçten, kuş sesi gibi tatlı sesler çıkaran çingiraklardan. Eyerinin sağından solundan renkli püsküller, arkasından uzun ve renkli terki bağını sarkıttılar. Eyerin arkasından atın kuyruğuna kadar olan yeri, terki örtüsüyle kapattılar. Hürü, kışın beraber dokudukları heybenin bir benzerini içi erzak dolu olarak eyerin üstüne yerleştirdi. Terki örtüsünün üstüne atın yem torbasını yerleştirip terki bağı ile sıkıca bağladı. Yem torbası hariç, "gelin atı" gibi süslü püslü olmuştu. İnşallah dedi. İnşallah Elif'i böyle gelin getiririz. Başında hotazı, yüzünde al duvağı, üstünde bindallı gelinliği ile hayal etti Elif'i atın sırtında. Derin bir iç geçirdi. Yâ Allah, bismillah diyerek, bir sıçrayışta bindi öteki ata. Gelin atını yedeğe alıp Elifler'in kapıya dayandı.

Köyün içini tatlı bir telaş doldurmuştu. Analar çocuklarının ellerinden tutmuş, kimi yayan yapıldak, kimi atlı, kimi eşekli yollara düşmüşlerdi bile. Güneş Karamağara'nın üstünden ışıklarını saçmaya yeni başlamıştı. Biraz daha geç kalırlarsa Kale Deresi'nde ve Kale'nin altındaki ağaçsız düzlükte arkalarından vuracak, enselerini ve sırtlarını yakacaktı. Bu durum, güneşin alınlarından vurmasından daha iyiydi. Çok terleyeceklerdi ama olsun. "kirlenmişsiniz, madraptan çiçek alamazsınız" derlerse, köy ırmağın hemen kıyısındaydı. Giriverirlerdi suya, sabunlana sabunlana çimerlerdi.⁸⁶

Çiçek çıkarmamış irili ufaklı, kızılı oğlanlı çocuklar gruplar halinde çamlıktan aşağı kopuşa kopuşa, güle oynaya, türkü söyleyerek inip gittiler. Binitli⁸⁷ olanlar daha yavaş yol alabiliyorlardı.

Bahar geçip yaz gelmek üzeriydi. Ekinler sararmaya başlamış, bütün otlar çiçeğe durmuştu. Kuşlar ya yuvalarını kurmuş ya da kurma telaşında

⁸⁶ Çimmek: Yıkanmak, banyo yapmak.

⁸⁷ Binitli: Atlı.

cıvıldaşıyorlardı. Üveyikler çam dalları arasına üç beş çöp koyup, özensizce yuva yapan ve yumurtlayan tembel kuşlardı. Durmadan ötüşüyorlardı. Efsanede anlatıldığı gibi sanki kaybettikleri buzağuları arıyorlarmış gibiydiler: Düü düü düü. Düü düü düü. Kale Deresi'nin düzlüğünden turaç sesleri geliyordu. “ hüt düü düdüü, hüt düü düdüü düdüük.” Sanki efsanede anlatıldığı gibi “dut duu öptüüü, dut duu öptüüü” der gibiydi sesleri. Gerçekten gönülsüz öpülen bir kızın yakarışı sonunda mı yaratılmıştı bu turaç kuşları.

—Turaç öterken ne dermiş biliyor musun? dedi Hürü.

—Bilmiyorum abla. Ne dermiş?

—Tuttu öptü, tuttu öptü dermiş.

—Niye öyle ötermiş ki?

Bak sana anlatayım: Turaç kuşu aslında Turna adında bir kız imiş. Arkadaşlarıyla kır çeşmesinden su alırken bir yabancı gelmiş. O kadar kızın içinde Turna'ya göz koymuş, sarkıntılık etmiş. Arkadaşları “Turna kaç” demişler. Turna da kaçmış. Kaçmış ama adam Turna'yı yakalayıp öpüvermiş. İşte tam o sırda Turna Allah'a yalvarmış: “Yarabbi adım Turna ama turna kuşu gibi yükseklerden uçamadım. Bu adam beni yakalayıp öptü. Daha beterinden esirge. Ya taş yap, ya kuş yap” diye dua etmiş. Duası anında kabul olmuş, Turna bir kuş oluvermiş. O günden beride böyle acıklı acıklı “duttu da öptü de, duttu da öptü de...” diye ötüşünün sonunu “düdüük” veya “zübüük” diyerek o yabancıya hakaret ederek bitirmiş. Kızlar “Turna kaç!” diye arkasından çığırışırken dilleri dolaşıp “turnaç” demeye başlamışlar. Çabuk çabuk söylerken dilleri büsbütün dolaşmış “turaç, turaç, turaç” diye çığırışmışlar. Böylece bu kuşun adı turaç olmuş.

“Çam cırıkları, ala mençik, kirmencik, kuyruk kaldıran, gökgülü sarı”⁸⁸ çoban aldatan (atmaca), Kürt bülbülü (bülbül çeşitlerinden), ibili (sığircık türlerinden), ... Adını bilemediği daha bir sürü kuş, gelip bu yöreyi mekân tutmuştu da kışın buralarda eğleşen, karatavuk, zubban (sığircık türü), burnakal (culluk), hopal (yabani güvercin), sığircık, diken çücüğünü (saka) buralardan kovmuş muydu ne. Yoksa onlar gittikleri için mi bu kuşlar buralara gelebilmişti. Bir türlü akıl erdiremedi. Bodrum Kalesi'nin kayalıklarında keklükler “Ali kavakta, Veli tevekte”

⁸⁸ “Çam cırıkları, ala mençik, kirmencik, kuyruk kaldıran, gökgülü sarı”: Bahçe Köyü'nde daha çok kış aylarında görülen serçe türlerinden (İ. Poçulu ile yapılan görüşme, 13 ocak 2011).

diye ötüşüyorlardı. Bu keklik denilen kuş gerçekten Diyar-ı Rum'da harbeden Hz. Ali'nin gizlendiği kavağı Rumlara ihbar etmiş miydi? Gökyüzünde deldelice (atmaca türü-çoban aldatan), atmaca, kartal, şahin, doğan gibi alıcı kuşlar dolanıp duruyordu. Yılcık kuşlarının ıslık gibi çıkan tehdit edici tiz seslerine aldırış etmeden, bunca kuşun ötüşlerine bakılırsa korkuyu unutmuş gibiydiler doğrusu.

Sapsarı görünüyordu Kale'nin bayırları. Fakı otu denilen sarıpapatyalar, sapsarı çiçeğe durmuştu. Sapsarı irinli cerahatli çiçek çıkaran Ümmü geldi aklına. İki de çiçek. İki de sarı. Biri güzel kokar, haz verir. Kokladıkça koklayasın gelir. Kokladıkça için açılır. Dirilirsin, canlanırsın, coşarsın. Öteki kötü kokar, canını yakar. Ateşler içinde kıvrandırır. Dermanını keser. Elini yüzünü oyuk oyuk oyar. Onunla da yetinmez, tâ gözünün bebeğinde çıkıp kör eder. Kör etmekle de kalmaz bazen. Tâ içerilerde, can evinde çıkıp seni alır götürür. Canının sapından vurur da, koparıp atar canı tenden. Kara topraklara gömer. Gömer de böyle sapsarı papatya olup yeniden doğarsın. Kimse bilmez renginin niçin sarı, mor veya beyaz olduğunu. “Mevlâ'm onu da öyle yaratmış” deyip geçerler.

Kaba kuşluk olmadan vardılar Kara Hoca'nın evine. Evde bir telaş, bir telaş ki kimin ne yaptığı belli, ne de yapacağı. Ev sahibi dersin zaten yeni yaka, fukaranın biri. Üstelik yatar hasta. Yattığı yerden misafirlerini diliyle ağırlamaya çalışıyor:

—Hoş gelmişsiniz! Sefalar getirmişsiniz! Kusura galmayın, kalkamıyom da. Ev eviniz. Dilediğiniz gimi yapın. Gönlünüzce davranın. Hoş gelmişsiniz. Sözleri hasta bedeninin özeksiz dilinden dökülüyordu.

Köyün yaşlı kadınları önyak oldular yapılacak işlere. Önce bir ateş yaktırdılar dışarıda. Sonra “köz suyu saydılar” Ümmü için. Köz suyunun ateşini ayrı yaktılar. Ateşe dikenli çalılar attılar. Karaçalı, azgan, kör diken odunlarını kor oluncaya kadar yaktılar. Korları maşayla alıp bir çitilin içindeki suya okuyup üfleyerek bıraktılar. Korlar suya düştükçe; ya yer altından kaynayan sular gibi büngül büngül kaynayıp köpürdü hoşurdayarak. O zaman “nazar içine işlemiş” dediler. Kaynayarak dışarı çıktığına hükmettiler. Ya da mısır tanesi gibi patlayıp su kabından dışarı fırladıkça “düşmanların çatlasın” dediler. Çatlayası düşmanların nazar ettiği, o nazarların da fırlayan kömürlerle beraber dışarı çıktığına inandılar. Birbirlerinin yüzüne bakıp, kaşlarıyla gözleriyle çok büyük nazar değdiğine olan inançlarını karşılıklı onayladılar. Her dikenden üçer adet olmak üzere dokuz köz

attılar suya. Suyun içi kül, kömür, toz toprak oldu. Sonra bir tülbentten itina ile süzdüler suyu. Ümmü'ye içirdiler birkaç yudum. Dualı sularla sildiler yaralarını Ümmü'nün.

Yorgan sırdıkları iğnelerin arkalarına hemen oracıkta yaş incir dallarından sap yaptılar. Köşgerlerin ayakkabı yaparken kullandıkları “piz” gibi birer alet oluverdi onlarca yorgan iğnesi. Dışarıda yaktıkları ateşin korlarını tavalara, leğenlere, yassı taşlara ve benzeri ne buldularsa bölüştürdüler. İğnelerin uçlarını kor ateşlere gömdüler. Kendiliğinden akkor hale gelmesini bekleyemediler. Kimi üfledi, kimi tepsiyle havalandırdı korları. Körükleyip durdular ateşi.

Usta kadınlardan ikisi Ümmü'nün iki yanına dualarla senalarla oturdular. Aslında bu işi çiçekli kişinin yapması gerekiyordu ama Ümmü'nün hiç hali mecali yoktu, bu kadar kişiye çiçek aktarmaya. Bir ibadet vecdiyle kendilerinden geçmiş gibiydi kadınlar. Dudakları kıpır kıpırdı. Yapacakları işin ciddiyeti yüzlerine yansımıştı sanki. Herkes akkor hale getirdiği iğnesini alıp koşuyordu içeri. İlk gelen iğneyi Zeynep Hatun aldı eline, ya Allah ya bismillah diyerek. Sivri ucu akkor halindeki iğneyi Ümmü'nün kolundaki sarı başlı, sivilcemsî, cerahatli çiçek yarasına sapladı. Cızzz diye bir ses çıktı yaradan. İncecik, belli belirsiz bir duman yükselmeden yayıldı, kaybolup gitti. Kötü bir koku yayıldı etrafa. Sonra iğneyi getirene ne yapması gerektiğini tembih etmeye başladı:

—Uzat sol elini. Karış yapacakmış gibi aç parmaklarını. Başparmakla işaret parmağının arası iyice gergin olsun, gergin olsun ki iğne kolay batsın. Çocuk denilenleri yaptı. Zeynep hatun:

—El bizden sebep Allah'tan. Yarabbi kudret çiçeğinden hazar eyle! Madrabımıza nazar eyle! Bu kulunu kudret çiçeğinden koru. Madrap çiçeğiyle savuşturmasını nasip eyle diyerek, iki parmak arasındaki zar gibi gergin yeri okunmuş suyla sildi. Dövme yapar gibi iğneyi batırıp çıkarmaya başladı. Yeteri kadar batırdığına kanaat getirdikten sonrada iğneye bulaşan diğer irin kalıntılarını da dövme yaptığı yere silerek iğneyi temizledi. Ümmü'nün iki yanına oturan iki usta kadın aynı işi durmadan tekrarlayıp durdu. Sık sık “soğutmadan getirin, iğnenin ucunu karatmadan yetiştirin” uyarısını yapmayı da ihmal etmiyorlardı.

Elif kız iki iğne hazırlamıştı. Birini alıp Zalha hatunun önüne diz çöktü. Zalha dualarla iğneyi önce Ümmü'nün yarasına sonra Elif'e batırdı. Elif “uyyy!” diye bir çığlık attı.

—Ne kadarda canın tatlıymış. Bir iğnenin batmasına dayanamıyorsun

—İğnenin batmasından değil ebem, yakmasından bağırdım. Yaktı ebem! İğne daha soğumamış. Ümmü'nün yarası soğutamamış iğnemi.

—İyi ya, dedi Zalha. Soğumamışsa daha iyi ya! Bu ateş çiçeğin içindeki kötülüğü yakacak ki sana geçince bir zararı dokunamayacak.

—İğnenin kızgınından elim yandı. Çiçek de yanmış mıdır ebe?

—Yanmıştır yanmıştır, diyerek işine devam etti. Bu konuşmalar, oflayıp puflamalar arasında elindeki iğnenin iyice soğduğunu görünce Hürü'den bir başka iğne getirmesini istedi. Onunla da çiçek alıp aktardı Elif kıza. Elif'in can acısından dudak ısırıp, alın kırıstırıp dişlerini sıkmalarına aldıriş etmeden, birkaç kez daha batırdı parmak arasına.

İş bittikten sonra, “Geçmiş olsun.” “Hayırlı uğurlu olsun!” “Allah cümlenize madraptan çiçek çıkarmayı nasip eylesin!” duaları ve iyi dileklerle ayrıldılar Kara Hoca'nın evinden. Geldikleri gibi güle oynaya tuttular Bahçe Köyü'nün yolunu.

Bir müddet geçtikten sonra madraptan çiçek alanlar, “benim şuramda bir tane, benim buramda üç tane çıktı...” gibi sevindirici haberi veriyorlardı birbirlerine. İşte tam o günlerde iki kötü haber birden yayıldı ortalığa. Biri Ümmü'nün ölüm haberi, öteki ise Elif kızın yataklara düştüğü haberi idi. Elif'in çiçekleri bir beş değildi. Bütün vücudunu talamıştı.

Dizlerine vurdu Koca Hürü. “Eliminen ettim”, “eliminen gözümü çıkardım” dedi, dövündü. Yer yatak yatamaz oldu. Günde kaç kere Elif'e uğradığının hesabını kendisi de bilmez olmuştu. Yere bassa yer, göğe çıksa gök kabul etmez olmuştu Hürü'yu. Hastalık gittikçe ağırlaştı, göz bebeklerine kadar sıçradı Elif'in çiçekleri. Poyraz Mehmet toşundan kurban adadı. Ölmesin de varsın kör olsun. Ölürse acısına nasıl dayanırdı. “Cennet kokusu” dediği Elif'inin yokluğuna nasıl alıştırdı.

Çok sevmişti Elif'i çok. Elif bir umuttu. Göz göre göre umudu ince bir sisin, ufacık bir esintiyle yavaş yavaş kaybolup gidişi gibi uçup gidiyordu elinden. Ne de güzel kokardı teni. Kudretten tenini güzel kokulu yaratmıştı onu yaratan. Teninin o

güzel kokusu için ona “Koku” demişti Poyraz Mehmet. Koku demişti de Elif adını anmaz olmuştu. O ten kokusunda, dişilikten, kadınlıktan öte bir şeyler vardı. Miski, amberdi Elif onun için. Havanın, suyun, toprağın, her mevsimin, daha çok da baharın kokusuydu Elif. Bütün çiçeklerin kokusunu kendinde toplamıştı sanki. Kısacası, Elif hayatın kokusuydu. Evlat umudunun kokusuydu.

Elif’in hastalığı gittikçe ağırlaştı. Hürü başından hiç ayrılmaz oldu. Poyraz Mehmet onu yataklarda görmeye dayanamıyordu. Dayanamıyordu ama görmeden de duramıyordu. Her gün birkaç kez uğruyor hatırını soruyordu. Her seferinde biraz daha ümidini yitirerek evden çıkıyor, gözyaşlarını süze süze uzaklaşıyordu. Hürü her gece Elif’in başında bekliyor, Mehmet eve yalnız dönüyordu.

Bir gece sabaha karşı Hürü ağıt yakarak geldi evlerine:

“Kutnu zubun hilim hilim

Elif de dokurdu kilim

Keçebaş’ın Ümmü kızı

Getirdi acelsiz ölüm.”

Bir suçlu arıyordu bu vakitsiz ölümlere Hürü. “göğ ekini biçmiş gibi” heder olup giden bu gencecik insanlara, “içi yanıyor, özü göğnüyordu.” Ümmü ölmüştü. Getirdiği çiçekle Elif’in de ölümüne bir bakıma sebep olmuştu.

Ümmü’nün ölümü yeni mi düştü aklına diyerek karşıladı Mehmet hanımını.

Heç aklımdan çıktımı ki Memmed’im! Boylarına kurban olduğum Memmed’im. Kara deve geldi de aha bizim de kapımıza çöküverdi. Aldı götürdü Elifimizi. Ocak umudumuzu yükledi sırtına da elimiz koynumuzda kaldı. Boynumuz büküldü de yüzümüz yere baka kaldık. Bize yâr etmedi de kara topraklara yâr eyledi.

“Küf” diye soludu Poyraz Mehmet. Ağzından alevler çıktı sanki. Mosmor kesildi eli yüzü. Başını göğe kaldırdı, kurt uluması gibi acıklı, ciğer dağlayıcı uzun bir figan koptu yüreğinden. Sonra kelimelere dönüştü figanı : “Yâ Rabbî!” Sözün arkasını getiremedi. “sana nettim ben?” diye isyan edecekti. Günahdır diye vazgeçti. Tekrar haykırdı: “Yarabii!” Bu sefer “bana acı, bana merhamet et!” dediği sesinin tonlamasından belli oluyordu. Hürü, boynuna sarıldı Mehmet’in. Bir birlerine sıkıca sarılıp ığranı ığranı ağlaştılar.

O günden sonra gülmeyen bahtı gibi yüzü de gülmez oldu Poyraz Mehmet'in. Mezarlığı mekân tuttu. Oradaki otları kokladı Elif'in kokusunu duyabilmek için. Mezarının taşını okşadı, toprağını avuçladı kokladı. Pampalları, peryavşanları, kekikleri, murtları, tel yapraklı boruk çalısını okşadı Elif'inin saçlarıymışçasına. Baş dumanlandı, aklı bulandı. Onun bu kendinden geçmişliği Hürü'yü korkuttu da yaktığı ağıta bir dörtlük daha ekledi:

Poyraz Memmet de bulanır.

Kalkar kabiri dolanır.

Sarı sümbül, mor menevşe

Elif çiçeğe belendir.

—Elif deme, dedi Poyraz Mehmet. Elif deme, hanım. Elif deyince benim içim cızz ediyö. Yüreğimin yağı eriyö. Dayanamıyom gayri. Adını duymaya bile dayanamıyom. Eriyen içim, yaş olup gözlerimden akıyö. N'olursun Elif deme. Koku de ona Koku. O ikimiz için de hem cennet kokusuydu hem evlat kokusuydu.

O yıl ve sonraki yıllarda doğan kız çocuklarına “Elif” adı konuldu. Ama hiç kimse Poyraz Mehmet'in hatırı için “Elif” diye çağırmadı çocuklarını. O yıldan sonra köydeki bütün Elifler, Koku oldu.

(K. Keçebaş'ın anlattığı hikâye, 19-20 Mart 2011).

Ek-7

Geçmişte Köyde Oynanan Oyunlar ve Oynanış Şekilleri

Cıngır Cıngır! Beğ Diye Geldim Oyunu

Bu oyun iki ekiple oynanır. Her ekip bir başkan seçer. Ekipler üç ve daha fazla çocuktan oluşur. Ekiplerin karışık olmakla beraber; akraba, aynı aile veya aynı mahalle çocuklarından oluşması durumunda oyunun daha heyecanlı ve çekişmeli olur.

Her ekip kendi elemanlarına bir ad takar. Karşı ekipten gizlenen bu adlar bir bakıma kod adıdır. Bu kod adları tarihi kahramanların, meyvelerin, çiçeklerin, ağaçların ve tabiattaki her hangi bir varlığın adı içerisinde seçilebilir. Bir ekibin gizli adları “Ay, güneş, dağ, deniz, rüzgâr” ise diğerlerinin adları “kartal, şahin, güvercin, serçe, leylek” olabilir. Ekip başkanları isterlerse gizli bir ad alarak kendileri de oyuna iştirak edebilirler. İstemezlerse oyunu başkan olarak idare etmeye çalışırlar.

Ad verme işlemi bittikten ve her oyuncu gizli adını öğrendikten sonra bu işi önce tamamlayan ekibin üyeleri el çırpıp zıplayarak; “Adımızı belledik, Adımızı belledik” diye bağırlar. Bu bağışma karşı ekibi psikolojik baskı altına almak için yapılır. Böylece rakibe gözdağı verilir. İsimlerini erken tespit ettiklerini ve öğrendiklerini, dolayısıyla rakiplerinden daha derli toplu olduklarını, daha zeki ve dikkatli olduklarını ima ederek karşı tarafın moralini bozmaya çalışırlar.

İsimler konulurken, şahıslarla isimler arasında çağrışım yapmamasına dikkat edilir. Mesela, ince uzun boylu bir çocuğa “leylek” takma adını vermek hatalıdır.

Oyunun başlatılmasında herhangi bir usul seçilebilir. Fakat bu oyunda tercih edilen iki usul vardır ki, bunlardan biri kuradır. Bu kura taşla çekilir. Yassı bir taşın bir yüzü tükürükle ıslatılır. Bir taraf “yaşlı” diğer ekip “kurulu” olur. Yaş ve kuru yüzü yere ve göğe gelmeyecek şekilde tutularak taş havaya fırlatılır. Taş düşünceye kadar, herkes kendi ekibinin kazanması için tezahürat yapar. “Düş yaşlı, yaşlı, yaşlı” veya “düş kurulu, kurulu, kurulu” diye bağırlar. Taşın hangi tarafı üstte kalmışsa o kazanmış sayılır ve oyunu başlatır.

Oyunu başlatacak ekibi tespit etmede diğer bir usul ise, ayakla saymaktır. Ekip başkanları belirli bir uzaklığa giderler. Ayakları birbirine bitişik beklerler. Kim önce davranıp, çift ayağı üzerinde zıplayarak “Hop büyük” der ise o saymaya

başlamak için hak kazanır. Diğeri de “Hop güccük (küçük)” diye cevap verir. “Hop büyük” diyen kişi bir ayağının topuğu diğerinin parmak ucundan başlayarak saymaya “astım” diyerek başlar. Diğeri de ayaklarını aynı şekilde basarak “kestim” der. Bazı yörelerde bu sayışma “aldım-verdim” tarzında yapılır. Böylece birbirlerine ayak ayak yaklaşırlar. Son ayakta kimin ayağı diğerinin ayağının üzerine gelirse o kişi “Ben seni yendim” der ve oyunu başlatmaya hak kazanır.

Bu sayışma sırasında taraflar birbirine yaklaştıkça kaybedeceğini düşünen ekip başkanı durumu lehine çevirmek için ayak atmadan veya yan basarak da saymaya devam edebilir.

Oyunu başlatacak ekip tespit edildikten sonra ekipler aralarında tayin edecekleri bir uzaklıkta ve yüz yüze gelecek şekilde durulur. Her ekip kendi arkadaşlarıyla dirsek temasında sıra olur. Oturur vaziyette, çömelik (çömelerek) veya ayakta olabilirler. Ekip başkanları bu sıradan ayrı bir noktada dururlar. Oyunu başlatan ekipten bir oyuncu sekerek karşı ekip başkanına gider. Kapı zili çalıyormuş taklidi yaparak: “Cıngır cıngır! beğ diye geldim” der. Ekip başkanı rakip beğden gelen bu elçiyi iyi karşılamaz böbürlenerek ve elçiyi gönderen beyi küçümseyerek “beğ de bok yesin sen de bok ye!” Sözleriyle elçiyi geri çevirir. Tek ayaküstünde bekleyen elçi oyuncu bu cevabı aldıktan sonra sekerek beyine gider. Daha sonra oyun şu şekilde gelişir:

I. Beğ: “Ne dediler?”

Elçi: (Gittiği beyin sözlerini aynen tekrarlar).

I. Beğ: (Eliyle git söyle işareti yaparak) “Eker, biçirim” der.

Bu cevaptan sonra elçi yürüyüş durumunda değişiklik yapar. Sekerken boşta kalan ayağını o yöndeki eliyle arkadan tutar söz gelimi sağ ayağı ile sekiyorsa, sol eliyle sol ayağını arkada tutmaktadır. O vaziyette sekerek II. Beğe varır. Şayet dengesini sağlayamaz ve alması gereken vaziyeti alamaz, iki ayağı birden yere basarsa veya ellerinden biri yere dokunarak denge kurmaya çalışırsa “yanmış” sayılır ve oyun hakkı karşı tarafa verilir. Bu her vaziyette geçerlidir.

II. Elçi: II. Beğ den yine hakaretle beraber ret cevabımı alıp, I. Beğ’e varır.

I. Beğ: “Ne dediler?” veya “Ne diyorlar?”

Elçi: (Hakaretleri tekrarlar)

I. Beğ: “Ekip biçmekle kalmaz onları yakar yıkarım, git onlara söyle.” der.

Elçinin duruş vaziyeti tekrar değişir ve bu kez; Boşta kalan ayağını diz kırıp göğsüne doğru çeker ve o yöndeki eliyle de tutar. Diğer eliyle de başının ardından kulağını tutmaktadır. II. Beğe bu vaziyette ve sekerek varıp beyinin sözlerini iletir ve onun hakaret ve ret cevabını alıp kendi beyine gelir.

I. Beğ: “Ne dediler?”

Elçi: (Aldığı cevabı tekrarlar. Ret cevabı genelde, önceki yazılan gibidir. Ancak çocukların bunu zaman zaman çeşitli şekillerde değiştirebilmektedirler.)

I. Beğ: “Git onlara söyle. Eker biçerim. Evlerini başlarına yıkarım. Üstüne de bir top karaçalı çekerim. Basarım ateşi hepsini cayır cayır yakarım.” der.

Oyunun başından beri yere basmayan elçi vaziyetini yine değiştirmek mecburiyetindedir. Kaldırdığı ayağını çapraz koluyla arkada tutar. Diğer eliyle de başının arkasından kulağını tutarak II. Beğ’e gider. Öncekilerde ki gibi kapı çalma taklidi yapıp beyden geldiğini bildirdikten sonra II. Beğ tarafından yine hakaret ve kötü sözlerle karşılaşır. Bu defa hemen geri dönmez ve şunları söyler:

Elçi: “Beyim dedi ki, Bize bir kuzu versinler. Vermezlerse, eker biçerim, evlerini başlarına yıkarım. Üstüne de bir top karaçalı (dikenli kurumuş yabancı bitki) çekerim. Ateş basar cayır cayır yakarım. Onlara bunu böyle söyle, sonunu kendileri iyi düşünsünler, benden söylemesi. Gerisini siz düşünün gayri.”

Rakip Beğ: (Elçiyi yapmacıktan azarlayarak) “Şunu zamanında söylesene be adam, beğinizin ne istediğini söylemiyorsun, bey diye geldim deyip duruyorsun. Beğinizin selamı başımızın üstüne (eliyle ekibini göstererek) beğen beğen, beğendiğini al.” der.

Rakip beğın bu cevabından sonra elçi sekerek rakip takımın arkasına dolanır. Artık iki ayağı ile yere basabilir. Beğendiği bir oyuncuyu birkaç adım ileri çıkarır. I. Ekip oyuncularını “tıp” oynuyormuş gibi belli şekillerde hareketlerini dondururlar. Ya bütün oyuncular aynı şekilde durur ya da her oyuncu ayrı bir biçimde hareketini dondurur. Burada hareket serbestliği vardır; Oyuncular oturabilirler, ayakta olabilirler, çömelmiş vaziyette olabilirler. Onların bu şeklini karşı ekip ve özellikle beğenilen oyuncu gördükten sonra, elçi beğendiği kişinin gözlerini kapatır. Kendi arkadaşlarından birini şifre adıyla çağırır.

Sözelimi “rüzgâr gel” diye seslenir. Adı çağırılan oyuncu sessizce veya şaşırtmak için başkalarının hareketlerini taklit ederek gelir. Gözü kapalı oyuncunun alınına fiske (tımtırık) ile vurur ve yerine geçer. Eski halini aynen almaya gayret eder. Önceden oturuyorsa yine oturur. Çömelikse çömelik, ayakta ise yine ayakta durur. El ayak, kaş, göz, gövde biçimini aynen almaya dikkat eder. Diğer oyuncular da durumlarında bir değişiklik yapamazlar. Onlar da biçimlerini korumak zorundadırlar.

Beğenilen oyuncunun gözleri açılır. Kendisine vuran “rüzgar” takma adlı oyuncunun kim olduğu sorulur. Beğenilen oyuncu bu kişiyi, yürüyüşünden, nefes alışından varsa özel bir kokusundan tanımaya çalışır. Bu hareket ve seslerden tanıyamazsa oyuncuların duruş biçimlerini kontrol eder. Onlardaki değişikliklerden hareket ederek bulmaya çalışır. Vuran oyuncu usta bir oyuncu ise, ayak seslerini, nefes alışlarını parmak vuruşlarını en güzel bir biçimde değiştirerek rakibi şaşırtabilir. Rakip bunu fark eder fakat kim olduğunu bilemezse ya tahmin yapacaktır veya yüz hatlarına bakarak bulmaya çalışacaktır. Oyunun en eğlendirici ve eğitici bölümün bu kısım olduğu aktarılmıştır.

Tanınmamak için tedbir almak ve tanımak için her türlü çareye başvurmak iki tarafın maharetine kalmıştır. Bu kısımda herkesin kabiliyeti ölçüsünde başarı sağladığı belirtilmiştir.

Arayan aradığını bulursa, onu kendi ekibine götürür. Orada bir takma ad verilir. Bulamazsa kendisi karşı ekibe verilir. Sevgi ile karşılanır. “Gâvurdaki adın ne idi?” diye sorulur. Diğer ekipteki takma adı öğrenilir. Onun adına bakılarak diğerlerini adlarının neler olabileceği hakkında tahminler yapılır. Kendisine yeni bir ad verilir. Deşifre olan “rüzgâr” takma adı da değiştirilir.

Ekip başkanları oyuncu kaybettikçe karşı tarafa şifre isimlerin söylendiğinden şüphe ederse bütün oyuncuların isimlerini değiştirir. Başlangıçta kendilerinden olup ta oyun içinde karşı ekip adına beğenilen ve alınan kişi eski takım arkadaşlarının takma adlarını bileceğinden, böyle durumlarda mutlaka değiştirilmesi gerekir. Akraba ve mahalleler arası oyunlarda oyuncular tarafsız olmadığı gibi, kendi ekibine yardım için, karşı ekibin içinde görev kendisine verildiği zaman açıktan akrabalarının tarafını tutmamakla birlikte, gizlice eski ekibine geçmek için bildiği kişiyi bilmezlikten gelebilir.

Oyunu diğer ekip başlatır. Kazanan ekibin sürekli oyun başlatma hakkı yoktur. Oyun böylece sürer gider. Neticede ekibin biri oynayacak eş sayısının altına düşerse mağlup sayılır.

Bazen de oyunda eş yerine itibari “can” verilir. Her ekip başlangıçta dokuz (9) canlı kabul edilir. Dokuz cana karşılık gelen dokuz taşları vardır. Her kaybedişlerinde, karşı ekibe bir can, yani bir taş verilir dokuz canları tükenince mağlup sayılırlar, can vererek oynanan oyunda hile yapma ihtimali de azalır. Oyun denk ekiplerden kurulmuşsa bu dokuz can kolay kolay bitmez şayet biterse kaybeden takım kazananın kölesi olur. Galipler belirlenen bir mesafeye kadar mağlupların sırtına biner ve kendilerini taşıtırlar.

Can kuralı ile oynanan oyunun herhangi bir sebeple bırakılması halinde oyuncular gelecek sefere kaldıkları yerden devam etmeye karar verirler. Oyunun başlangıcında iki taraf zaman sınırı koymuşlarsa zaman bitiminde canı fazla olan taraf galip sayılır (K. Keçebaş’la yapılan görüşme, 8 Ocak 2011).

Gara Kütük Oyunu

Bu oyun, keçi veya inek inciği ile yer (başlangıç noktası) belirlemede kullanılan taşlarla ve hava kararırken oynanır. Beşer kişilik iki gruba ayrılan taraflar taş yığını noktasından ellerindeki hayvan kemiğini uzak bir noktaya atar. Karanlık olması sebebiyle kemik görünmez. Amaç kemiği bulup atıldığı noktadaki taşlara değdirebilmektir. Ancak kemik bulunsa bile taşların bulunduğu noktaya gelmesi tam bir savaş durumunun çıkması demektir. Rakip oyuncular, kemiği bulan kişinin elinden kemiği alıp kendisi taşlara götürmek ister, ancak bu kez de onların rakibi buna engel olmaya çalışır. Bu sırada her türlü fiziksel güç kullanımı serbesttir.

Oldukça tehlikeli bir oyun olan kara kütük oyununun Amerikan futbolunu anımsatmaktadır. Ancak Amerikan futbolundan farkı tek bir kalenin olmasıdır.

Araştırmanın yapıldığı dönemde bu oyun köy çocukları ve ergenleri tarafından oynanmamakla beraber oyunun benzeri olan “Tutup duvara çalmaç (vurma)” oyunu köy çocuklarınca oynanmaktadır. Bu oyunda taş ve kemik yoktur. Bir ebe noktası belirlenir. İki gruba ayrılan taraflar karşı rakip oyuncularını tutarak belirlenmiş olan noktadaki duvara sertçe vururlar (H. Bozdoğan ve S. Poçulu’yla yapılan görüşme, 02–03 Ocak 2011).

Top Oyunu

Bu oyun, top diye anılan yuvarlak bir taş ile oynanır. Bu yuvarlak taşın üstüne pamuk sarılır ve bu pamuğun etrafı tek mil kullanılarak çikrikta pamuktan elde edilmiş iple örülür. Böylece taşın etrafı yumuşak bir kılıfla sıkıca kaplanmış olur. Eşler seçilir ve iki grup haline gelinir. Bu iki grup, yumuşatılmış bu taştan topla birbirlerini vurup oyundan çıkartmaya çalışırlar. Vurularak ilk tükenen grup üyeleri oyunu kaybeder.

Bu oyun da köy çocukların tarafından bilinmemekle birlikte araştırmanın yapıldığı dönemde plastik topla voleybol sahasında oynanan ve “yakar top” diye tabir edilen oyunun eskiden oynanan “top oyunu”yla benzeştiği söylenebilir.

Ek-8

Köyde Yakılmış Bir Ağıt Örneği

Örmeyi eline almış.

Eşi görüp darılmamış.

Soykalar kalası kesme

Asılınca kırılmamış.

Bülbül isen daldan dala

Ördek isen gölden göle

Küskün isen hatın bacım

Kalk gidelim bizim ele

Ayna tarak hep belinde

Gelin ellerin dilinde.

Anası üceden değner⁸⁹

Şefre görünmez evinde.

Ayna belinde sokulu

Gelin yitirmiş akılı

Gınamayın gonşularım

Anrı top top kekilli

Üstüne örtmüşler ağca.

Duruldu mu sen ölünce.

Datlı cana gıyılır mı?

Gayın baba darılınca.

Şaşık Şefre gelin şaşık

Zülûf kekile karışık

Şehit isen hatın bacım

Mezarında yanar ışıık

Babası da gitmiş ota

Habercisi vardı mı ola

Pazardan⁹⁰ bindi keşifçi

Bir mefası⁹¹ oldu mu ola

Gelin de kesmede parlar.

Anayın ciğeri harlar.

Can veriyo Şefre gelin,

Alrı purçak purçak terler.

(K. Keçebaş'la yapılan görüşme, 23 Eylül 2010).

⁸⁹ Üceden Değnemek: Öteden, yüksekten izlemek.

⁹⁰ Pazar: Kadirli

⁹¹ Mefa: Fayda, yarar

Ek-9

Fotoğraflar

Kara saban ve karasabanla tarım

Tarımda makineleşme öncesi kullanılan "Kızak".

Tarımda makineleşme öncesi kullanılan “döven”.

Patos makinesi ile harman alma.

Köyde yürütölen hayvancılık faaliyetleri ve karakeçi türü.

Pamuk toplayan köylöler.

Köy merkezinde bulunan eski, harabe şeklinde eski yapı (üstte) ve yeni yapı (altta)

Tarla sürme işleminde kullanılan köten.

Sürülen tarlanın iri ve sert keseklerini parçalamak için kullanılan pulluk.

Tarımda makineleşme ile beraber kullanılmaya başlanan demir tapan.

Geçmişte at ve/veya öküzlerle çekilerek kullanılan tapan.

Dut çırpıp, ayıklayan kadın-erkek ve ocuklar.

Köy çocukları ve hayalleri olan bisiklet.

Yabani pancardan yapılan ve bulgur pilavına eşlik eden tirşik.

Kadınlar yuka (yufka) ekmek yaparken.

Bayram namazı bitiminde camii çıkışı bayramlaşma geleneği.

Köyün girişi ve yakın zamanda yapılan köprü.

Köyün orta yerindeki çeşme. Geçmişte Köydeki bazı aileler yukarı çeşme etrafından ayrılarak bu su kaynağı etrafında toplanmışlardır.

Bahçe Köyü ilköğretim Okulu farklı yerlerdeki iki binadan oluşmaktadır.

Geçmişten günümüze köy kadını

Çok çocuk yapma geleneği köyde zamanla terk edilmiştir ancak geçmişte ailelerin kalabalık bir nüfusa sahip olduğu bilinmektedir.

Geçmişte köyde yapılan öküzlerle çift sürme işi ve kadınların işgücüne katılımı.

Köylü şehre gitmek için eskiden sallar tekneler kullanırdı. Köprünün yapılması ile bu durum değişmiştir.

Köy mezarlığındaki eski (altta) ve yeni (üstte) mezar taşları.

Bahçe Köyü Camii

Son birkaç yıldır köyde cenazeler morglu araçta hazırlanıp bekletilmektedir.

Köy berberi.

Köy kahvesi (kıraathanesi).

Köy bakkalı

Köy merkezinden genel bir görünüm.

Kahvede (kıraathane) sohbet eden köy yaşlıları.

Kürem: Yuka (yufka) ekmeğın kürem edilerek yenmesi.

Köy kadınları düğün yemeği hazırlıyor.